નિવેદન

શ્રી કર્પૂરવિજય સ્મારક સમિતિ તરફથી લેખસંગ્રહ ભા ૮ ની કેટલીક ચોપડીઓ તેમજ સીલીકમા રહેલી રોકડ રકમ અમારી સભાને સમિતિના મંત્રી શ્રીયુત્ નરોત્તમદાસ બી શાહ તરફથી સોંપવામા આવી ત્યારે સભા નવમો ભાગ પ્રગટ કરવ ભાગ્યશાળી થશે એવો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો. ભાગ આઠમો વેચાઇ જતા પણ રકમ કઇ ઝાઝી થઇ નહીં દરમીયાન સદ્ગત શાંતમૂર્તિ શ્રીકર્પૂરવિજયજી મહારાજ સાહેબના પરિચયમ બાળવયે આવેલ અને તેઓશ્રી દ્વારા ધાર્મિક સંસ્કાર પામેલ તેમજ અવારનવાર તેઓશ્રીના લેખો વાચવાના વ્યસનવાળ અને લેખસંગ્રહના આઠ ભાગોના પ્રકાશનથી હર્ષિત થયેલ શ્રીયુત જશરાજ દીયાલચંદનો પત્ર મળવાથી નવમા ભાગન તૈયારી કરવાનો ઉત્સાહ સહજ જન્મ્યો.

શ્રીયુત જશરાજ દીયાલચંદ દેશાઈ મૂળ તો સૌરાષ્ટ્રમ આવેલા સોનગઢ નજિકના ગામ પાલડીના વતની તેમનો જન્ વિક્રમ સંવત ૧૯૨૦ લગભગમા મુનિશ્રીના સંપર્કમા પંદરે વર્ષની વયમા આવેલ પછી તો તેઓશ્રીને લગભગ સંવ ૧૯૫૦મા બેંગલોર જવાનુ થયુ બેંગલોરમા જીવનની આખ સુધી સહકુટુંબ વસવાટ રહ્યો સૌરાષ્ટ્રથી દૂર વસવાટ છત તેઓ ધાર્મિક વાચન ભૂલ્યા નહોતા સમય પ્રાપ્ત થત રૂા ૫૦૦ ની રકમ તેઓશ્રીએ ભાવનગરમા શ્રી જૈન ધર પ્રસારક સભા પાસે સાહિત્ય પ્રકાશન માટે જુદી રાખેલી મા

સાથે પ્રત્યક્ષ પરિચય જરા પણ ન હોવા છતા લેખસગ્રહ માટે એ રકમ ઉપયોગ કરવા સારુ પત્ર લખ્યો અચાનક આવો ટેકો મળતા મે પત્રવ્યવહાર ચાલુ રાખ્યો અને ભાગ નવમા માટે એ રકમ વાપરવાનો નિશ્ચય થયો સભાએ પણ ભાગ નવમો પ્રગટ કરવાનો ઠરાવ કર્યો અને કામ મને સોપ્યુ સામગ્રી એકઠી કરવાનુ કાર્ય **શ્રી બાલુભાઈ રૂગનાથ** મારફત શરૂ કરવામા આવ્યુ શ્રી જશરાજભાઈને લગભગ ૮૫ વર્ષ થયેલા તબિયત નાદુરસ્ત રહેતી છતા પ્રકાશન જલ્દી થાય એ જોવા ઉત્સુક થઈ વારવાર પત્ર લખતા, પણ ભાવિ જુદુ હોવાથી તેઓશ્રી નવમા ભાગને નજરે જોવા આજ હૈયાત નથી સતોષી જીવન ગાળતા એ વયોવૃદ્ધ ગૃહસ્થ સ ૨૦૦૬ ના જેઠ શુદી ૧૫ પોતાની પાછળ બે દીકરીઓ અને એક દીકરો મૂકી બેંગલોરમા પચત્વ પામ્યા તેમના ચિરજીવી શાતિલાલ દેશાઈ માયસોર સાયકલ કુ મા છે તે પણ ધર્મપ્રેમી અને લાગણી વાળા છે અણધારી રીતે પાચસોની રકમ મળી અને અચાનક ભાવનગર જતા ખબર મળી કે મુનિશ્રીનુ જે કઈ લખાણ પ્રગટ-અપ્રગટ હતુ તે આ ભાગમા પૂર્ણ થાય છે અતમા પ્રસ્તાવના લેખક **શ્રી રાજપાલ વોરા** તેમજ પ્રૂફ જોવામા ખાસ કાળજી રાખનાર **શ્રી બાલુભાઈ** તથા સુદર છપાઈ માટે શ્રી મહોદય પ્રીન્ટીગ પ્રેસના માલિક **શ્રીયુત્ ગુલાબચદ** લલ્લુભાઈનો સભાવતી આભાર માની કલમને વિરામ આપુ છુ

મુબઈ
ફાગણ કૃષ્ણા એકાદશી

મોહનલાલ દીપચદ ચોકસી

શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા-મુંબઇ સં. ૨૦૦૭ના વર્ષની ભેટ

સન્મિત્ર સદ્ગુણાનુરાગી

મુનિમહારાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી

લેખ સંગ્રહ

ભાગ નવમો

પ્રકાશક

શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા

મુંબઈ

વીર સં. ૨૪૭૭ વિક્રમ સં. ૨૦૦૭

મૂલ્ય ૧-૮-૦

વિષયાનુક્રમ.

વિભાગ ૧ લો.   અપ્રકટ લેખો

વિભાગ ૨ જો   સ્વર્ગવાસ પછી

પ્રત ૧૦૦૦

પ્રકાશક
શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા
મંત્રીઓ
વાડીલાલ ટોકરશી શાહ
કાંતિલાલ ઉજમલાલ શાહ
૪૧ ધનજી સ્ટ્રીટ–મુંબઈ ૩

મુદ્રક
શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ
શ્રી મહોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ
દાણાપીઠ–ભાવનગર

વિભાગ ૩ જો   કુલકાદિ સંગ્રહ

ર

સ્વર્ગસ્થ

શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજશ્રી

શ્રી કર્પૂરવિજયજી મહારાજ

*

જન્મ	વિ સ	૧૯૨૫	વલ્લભીપુર
દીક્ષા	વિ સ	૧૯૪૭	વૈ શુ ૬ ભાવનગર
સ્વર્ગવાસ	વિ સ	૧૯૯૩	આસો વદિ ૮ પાલીતાણા

સદ્ગુણાનુરાગી સન્મિત્ર શાન્તમૂર્તિ
મુનિમહારાજશ્રી કર્પૂરવિજયજીનો

લેખ સંગ્રહ

ભાગ ૯ મો

અપ્રગટ લેખો

[વિભાગ ૧ લો]

[સદ્ગુણાનુરાગી શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજશ્રી કર્પૂરવિજયજીના હસ્ત લિખિત લેખો જે હજી સુધી અપ્રગટ જ રહ્યા છે તેનો સંગ્રહ]

પ્રસ્તાવના

ગ્રથ અને ગ્રથકાર વિષે કાંઇક.

શાતમૂર્તિ પૂ૦ કર્પૂરવિજયજી દાદાના લેખ સગ્રહના આ નવમા ભાગની પ્રસ્તાવના લખવાનુ આમત્રણ જ્યારે શ્રી મોહનભાઇ ચોકસી તરફથી મળ્યુ ત્યારે આશ્ચર્ય અને આનદની લાગણી ઉદ્ભવી, અને ચૌદ વર્ષ પૂર્વે પૂ શાતમૂર્તિની સાનિધ્યમા ગાળેલા આઠ માસના પ્રસગોનુ સ્મરણ દિવસભર રહ્યુ

સ્મારક સમિતિની રચનામા આ લખનાર પણ શરૂમા હતો, પણ પછી તો કાર્યવશાત્ મુબઇથી દૂર રહેવાનુ બનતા, એ પ્રવૃત્તિમા સક્રિય ભાગ લેવાનુ ન રહ્યું આજે એ પૂજ્ય વ્યક્તિ અને તેમના પ્રગટ થતા આ લખાણ અગે "કાઇક" લખવાનુ પ્રાપ્ત થતા, હર્ષમિશ્રિત સતોષની લાગણી અનુભવુ છુ

ભારતના જાણીતા તત્વજ્ઞ એસ રાધાકૃષ્ણને મર્હુમ બર્નાર્ડ શૉને એક વાર લખેલુ કે "ગાધીજીના જીવન વિષે આપ કાઇક ન લખો ?" શૉએ તેનો બીજી રીતે જવાબ આપ્યો "અરે ભાઈ, ગાધી વિષે તમે કે હુ શુ કહીએ છીએ તેની જગતને દરકાર નથી જગતને તો ગાધી પોતે શુ કહે છે તે જાણવાની જ દરકાર છે !" શૉના અનેક જવાબોની જેમ આ જવાબ પણ ખરેખર વિચારણીય છે પૂ કર્પૂરવિજયજી મહારાજ જેવા પરમ ચારિત્રસપન્ન અને ઉચ્ચ ભૂમિકા પર આરૂઢ થયેલ પુરુષ વિષે આપણે શુ ? સારુ તો એ છે કે-સ્મૃતિએ

સુધા-બિંદુ.

૧ જ્ઞાની પુરુષની ઓળખાણુ નહીં થવા દેવામા બે મોટા દોષ ઘણુ ભાગે જીવને નડતા રહે છે એક તો 'હુ જાણુ છુ, સમજુ છું' એવા પ્રકારનું મિથ્યાભિમાન જીવને રહ્યા કરે છે બીજો દોષ પરિગ્રહાદિકમા જ્ઞાની પુરુષ કરતા વિશેષ રાગ-મોહ-મમતા વર્તે છે

૨ પરની ઇચ્છા-સ્પૃહા, આશીભાવ, દીનતા, કર્માધીનતા, જન્મ, મરણુ અને અજ્ઞાન એ જ પરમ-મોટા દુ ખના કારણુ છે.

૩ આત્માને સાચો રસ્તો બતાવે, આત્માને ઓળખાવે, આત્માનો ધર્મ બતાવે અને કર્મજાળથી મૂકાવે તે સદ્ગુરુ જાણુવા

૪ તત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો ને મમત્વનો ત્યાગ કરવો

૫ પરિગ્રહ-મૂર્છા પાપનુ મૂળ છે, તેથી ત્યાગ રહેવામા જ મઝા છે

૬ પરમાત્માની ભક્તિમા લીન થવું ને ઉદયાગત કર્મ સમ ભાવે વેદવા

૭ પૌદ્ગલિક સુખમા આનદ માને તે પુદ્ગલાનદી, ભવ-સ સારમા આનદ માને તે ભવાભિનદી જીવો સ સારમા પરિભ્રમણુ કરનારા છે અને આત્માના જ્ઞાનાદિક ગુણોમા જ રીજ-પ્રીતને ધારણુ કરનારા આત્માનદી જીવો ભવભ્રમણુથી મૂકાય છે ને મુક્તિ પામે છે

તેમના જીવનપ્રસંગો અને તેમના લખાણોને કશા રંગરોગાન વિના યથાતથ્ય રજૂ કરવા જોઇએ

તેઓ જીવનભર સત્યશોધક રહ્યા છે પરિણામે તેમના લખાણો પણ જ્યાથી સારુ જણાય ત્યાથી હંસદૃષ્ટિએ ગ્રહણ થયેલા છે એમા અધિકાંશ ભાગ મૌલિક નથી પણ સારદૃષ્ટિએ થયેલો સંગ્રહ છે એ વિષે આ લેખકે એક વાર તેઓશ્રીને સીધો પ્રશ્ન કરેલો "હમણાનુ આપનુ લેખનકાર્ય મહદ્અંશે સંગ્રહશીલ જણાય છે એ કરતા, વાચન મનનને પરિણામે પરિપક્વ થયેલા મૌલિક વિચારોનો ફાલ આપ ન આપી શકો ?"

તુરત તેમણે સરળભાવે જવાબ આપ્યો "રાજપાલ, તમારુ કહેવુ ખરૂ છે અગાઉ ઘણુ ખરુ લખાણ સ્વતંત્ર જેવુ લખાતુ હતુ, પણ એક બનાવ એવો બન્યો જેથી સ્વતંત્ર લેખનશક્તિ કુંઠિત થઇ ગઈ"

"એ શુ ?" આ લખનારથી સહસા પ્રશ્ન પૂછાઇ ગયો તેમના જવાબની શાંત ધારા ચાલી "એક દિવસ એક ઠેકાણે ગોચરી વહોરવા ગયો ઘરનુ બારણુ વધુ પડતુ નીચુ હતુ અસાવધાનીથી બારસાખનો ભાગ માથામા સખ્ત જોરથી લાગ્યો તમ્મર આવવા જેવી ચોટ લાગી જ્ઞાનતંતુના કોઇક કોમળ ભાગ ઉપર એટલો આઘાત લાગ્યો કે ત્યારથી સ્વતંત્ર લખવાની શક્તિ ગુમાવી બેઠો છુ હવે જુદે જુદે સ્થળેથી આ જ્ઞાન માધુકરી એકત્ર કરી રજૂ કર્યા કરુ છુ" આ ભાવાર્થનુ પૂજ્ય શાંતમૂર્તિ બોલ્યા અને અંતરથી નમન કરી હુ મૌન રહ્યો

તેઓ સત્યશોધક અને ગુણગ્રાહી મહાત્મા હતા એ હુ અગાઉ લખી ગયો છુ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રમાથી તેમને સારુ લાગે તો તે પણ તેઓ ગ્રહણ કરી રજૂ કરતા આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ

૮ પોતાથી વયમા, જ્ઞાનમા અને આચારવિચારમા ઊંચા એનો અવિનય–તિરસ્કાર કરનાર, અસમાધિ ઉપજાવનાર, ને નિન્દાદિક કરનારાને કુદરત–કર્મથી શુભ સખ્ત શિક્ષા મળી રહે છે ને સખ્ત ફટકા પડે છે

૯ વૃક્ષના કોતરમા રહેલો અગ્નિ જેમ વૃક્ષને નવપલ્લવ થવા દેતો નથી તેમ રાગ–દ્વેષ, ઈર્ષા–અદેખાઈ વિગેરે દોષાગ્નિ જેમના ભિતરમા વાસ કરે છે તેઓને વિનય, વિવેક, સમકિતાદિક ગુણો વધી શકતા નથી

૧૦ ચેતન ! આ મૃત્યુ સ્વભાવવાળા દેહમા શા સારુ અતિ આસક્તિ ધારણ કરે છે ? તેનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો પડશે ને અન્ય સ્થળે અનેરો દેહ ધારવો પડશે દેહના નાશથી તારા ચેતનનો નાશ થવાનો જ નથી ચેતન તો અજર–અમર–અવિનાશી છે એવો નિશ્ચય મનમા રાખ

૧૧ આત્મા–પરમાત્માની વાતોનો વિસ્તાર કરનારા કઈક પડિતો પડ્યા છે, પરતુ આત્માના સ્વરૂપમા રમનારા તો કોઈ વિરલા જ હોય છે

૧૨ તુ પૈસાપાત્ર ન હો તેની ચિન્તા કરીશ નહીં, પણ પ્રામાણિકતા તજીશ નહીં

૧૩ વખત સારો નથી એમ કહેવા કરતા આચરણ સારુ નથી એમ કહેવુ ઘટે

૧૪ વિદ્યાભ્યાસ એ આજીવિકા માટે નહીં પણ સદ્ગુણ–વિકાસ માટે છે, એવી ઊડી સમજણથી તેમા ખૂબ રસપૂર્વક સફળ પ્રવૃત્તિ થઈ શકે છે

૨૫-૨૬ ઉપર તેમના દ્વારા રજૂ થયેલા શ્રીમદ્દના " અમૂલ્ય તત્ત્વવિચાર " અને " વીતરાગભક્તિ " કાવ્યો આ વાતના સાક્ષીભૂત છે એટલે કે મતાવલંબિતા તેમને મંજૂર ન હતી હું સાધુ થઈ એક ગૃહસ્થની કૃતિને કેમ પસંદગી આપું ? આ ભાવ તેમનામાં આવેલો જણાયો નથી

યોગિરાજ આનંદઘન અને ચિદાનંદજી મહારાજ પ્રત્યે તેમને ભારે પ્રેમ હતો ચિદાનંદજીના સર્વ પદો તેઓશ્રીએ અગાઉ પ્રસિદ્ધ કરાવેલ છે પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં પણ એ મહાપુરુષની એક કૃતિ " પુદ્ગલગીતા " અંતર્ગતનો અંતિમભાગ તેઓશ્રીએ લીધેલો છે

આ ગ્રંથમાં બે વિભાગ છે એક તો અત્યાર સુધી અપ્રગટ રહેલા તેમના હસ્તલિખિત લેખોનો સંગ્રહ અને બીજો સ્વર્ગવાસ પછીના પ્રગટ થઈ ગયેલા લેખોનો વિભાગ પ્રથમ વિભાગના છેલ્લા લેખ **સાધુનું સાચું સુખ સમતાભાવ** એ જાણે પોતે આચરી બતાવેલો ભાગ ન હોય એવું જ લાગ્યા કરે છે એ લેખનું છેલ્લું વાક્ય **" સમ પરિણામી સાધુ સદા સમાધિરસમાં ઝીલે છે "** આ ભાવ તેમના સમગ્ર જીવનને અવલોકનાર સ્પષ્ટપણે જોઈ શકશે

આ સર્વ લેખોમાં તેમને પ્રિય એવા જુદા જુદા ઘણા પ્રકારના વિષયો યત્રતત્ર વેરાયેલા પડ્યા છે એ સર્વ " સુધાબિન્દુ " ઓ વાચકોના આત્માનંદ માટે થાઓ એમ ઇચ્છી, રુચિનો એક સત્ય જાતિઅનુભવ રજૂ કરી મારું આ નિવેદન પૂર્ણ કરીશ

વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૩ના આસો વદ ૮ના દિવસે હું મારા ગામ ખાખરેચીમાં હતો, સામાન્ય રીતે ગ્રીષ્મના દિવસો આળસુ ગણાય છે, પણ શરદ-હેમંતની સંધીના દિવસોમાં દિવસે સૂવું ભાગ્યે જ ફાવે. મને તેવી ટેવ પણ ન હતી, પણ ન માલૂમ શાથી,

૧૫ કાર્ય કરવામાં હમેશ કુશળ-પ્રવીણ થવુ, પણ દીર્ઘ-સૂત્રી-બેદરકાર થવુ નહીં નાની નાની પણ હિતકર બાબતોની ઉપેક્ષા કરવી નહીં

૧૬ પ્રકૃતિવશ કદાચ તારાથી સારુ કામ ન થાય તેની ચિન્તા નહીં પણ લોકમા નિંદા થાય ને લોકો હસે એવુ કઇ માઠુ કામ તો ન જ કરીશ

૧૭ મારે આ દુનિયામાથી સર્વ પરિવાર તજીને જવુ છે જ એટલુ ઠીક સમજાય તો તે થોડુ નથી, કારણ કે જે મૂકવુ છે તેના ઉપર મોહ રહેતો નથી

૧૮ તને અનુકૂળ સમય મળ્યો છે એનો લાભ લેવો ચૂકીશ મા, કારણ કે મનુષ્ય જન્મ, શાસ્ત્રશ્રવણ, નિર્મળ તત્ત્વશ્રદ્ધા અને પુરુષાતન એ સુદુર્લભ કહ્યા છે

૧૯ દેહમા પ્રાણ છે ત્યા સુધીમા અનુકૂળ સમયનો લાભ લઇ લેવા જરૂર વિચારવુ

૨૦ **છે, છે ને છે, નથી, નથી ને નથી, છે ને નથી, નથી ને છે** આ ચાર વાત સમજી જવાય તો બસ છે જેણે પૂર્વજન્મમા શુભ કર્યું છે તે તેનુ ફળ પામ્યો છે અને હાલ કરે છે તેનુ ફળ ભવિષ્યમા પામશે

૨૧ જેણે પૂર્વ ભવમા શુભ કર્યું નથી તે તેનુ શુભ ફળ પામ્યો નથી અને હવે કર્યા વગર ભવિષ્યમા પણ પામશે નહીં **જેવુ વાવે તેવુ જ લણે**

૨૨ જેણે પૂર્વે કઇ સુકૃત પુન્ય કરેલ છે તે તેથી શુભ ફળરૂપે કઇક પામ્યો છે પરતુ અત્યારે વખત આળસમા ગુમાવે છે-સુકૃત કરતો નથી તે આગળ પામવાનો નથી

તે દિવસે બપોરના ભોજન પછી હુ સૂઈ ગયો આખ મીંચાણી હશે અને સ્વપ્નદશાનો અનુભવ થયો. સ્વપ્નમા પૂ કર્પૂરવિજયજી દાદાના દર્શન થયા ! આહ્‌લાદનો પાર ન રહ્યો. પણ આ શુ જોઉં છુ ? ઔષધી વગી ગયેલ અને કૃશ દેહવાળા આ શાતમૂર્તિ નથી ! ! આ તો સુદર દેહમ પન્ન સદ્‌ગુણાનુરાગી શાતમૂર્તિ કર્પૂરવિજયજી મહારાજને જોઉં છુ !!! આ દિવા-સ્વપ્ન ભાગ્યેજ બે ચાર ક્ષણ ટક્યુ હશે અને આ લખનારની આખો ઉઘડી ગઈ મન વિચારને હિંડોળે ચડયુ શુ ખરેખર શાતમૂર્તિ સ્વર્ગવાસી થયા હશે-દેવગતિ પામ્યા હશે ? આસ્તિક મન હકાર વિના બીજે શો ઉત્તર આપે ?

એ દિવસોમા અમારે ત્યા બપોરના બે વાગે રેલગાડી આવતી ટ્રેન આવી ગઈ હતી મોરબીથી આવનાર મુસાફરોને મોઢેથી સાભળેલા સમાચાર મારા પિતાશ્રીએ મને સ ભળાવ્યા "આજ પરોઢના પાલીતાણાખાતે પૂ શાતમૂર્તિએ કાળ કર્યાના સમાચાર મોરબી તારથી છે તે અ ગે મોરબીમા આપણા વિભાગમા આજે પાખી છે હુ આ સમાચારની સાથે મારા તાજા આવેલા સ્વપ્નાને મરખાવી રહ્યો હતો ખરેખર શાતમૂર્તિ દેવ થયા

શ્રી ધર્મરત્ન જૈન બોર્ડિંગ,	લી૦
રાધનપુર. ફાલ્ગુન શુક્લાષ્ટમી	સદ્‌ગુણાનુરાગીનો નમ્ર સેવક
સ ૨૦૦૭	રાજપાલ મગનલાલ વ્હોરા

---

૨૩ પૂર્વે કર્યું નથી તેથી પામ્યો નથી પણ હવે કરે છે તેથી આગળ ફળ પામશે, ઉક્ત ખુલાસાથી 'હિતસાધનમા બે-રકારીપણુ તજી, ઉજમાળ થવુ જોઇએ

૨૪ કેમ કે દુનિયાની સર્વ વસ્તુ જ્યારે અસાર છે ત્યારે ધર્મ જ સારરૂપ છે

૨૫ આત્મહિતૈષુ સર્વ ભાઈ બ્હેનોને ધર્મ-સેવનની અવશ્ય જરૂર છે

૨૬ પહેલી વયમા એવુ કુશળ કામ કર કે જેથી વૃદ્ધ પણામા સુખી થવાય

૨૭ આખી જિન્દગીમા એવુ હિતકાર્ય કર કે જેથી પરલોકમા સહેજે સુખી થવાય

૨૮ જે હિત કાર્ય કાલે કરવાનુ હોય તે આજે કર, અને આજે કરવાનુ હોય તે અબઘડી કર, કેમકે આતુ કામ અધૂરુ રહ્યુ છે એમ મૃત્યુ જોતુ નથી

૨૯ જગતની તમામ ચીજો નાશવત જાણ્યા છતા તેમા વિશ્વાસ રાખી બેસવુ-મુઝાઈ રહેવુ એના જેવી બીજી કઈ મૂર્ખાઈ લેખાય ?

૩૦ અ તસમયે ધર્મ સિવાય કોઈ સખાઈ થવાનું નથી, એ લક્ષમા રાખ

૩૧ આ દેખીતા ક્ષણિક સુખમા મુઝાવુ ન ઘટે ખરૂ સુખ તો મોક્ષમા જ છે

૩૨ તે માટે પરમ ઉપકારી પુરુષોએ અનિત્ય, અશરણા દિક બાર ભાવનાઓનો વારવાર વિચાર કરી મૈત્રી, કરુણા,

મુદિતા ને માધ્યસ્થરૂપ ચાર રસાયણ જેવી સદ્ભાવનાઓનો આશ્રય લેવા ઉપદેશેલુ છે

૩૩ મૈત્રી પ્રમુખ ભાવના ઉગ્યા વગર કરાતી ધર્મકરણી સાર્થક થતી નથી

૩૪ આ અપાર સંસારમા તુ એકલો આવ્યો છે અને એકલો જઇશ તારુ કોઈ નથી અને તુ કોઇનો નથી એમ તત્વદૃષ્ટિથી વિચારી તારે યોગ્ય ધર્મસાધનથી કઈ હિત માર્ગનો આદર કરી લે

૩૫ આ પૃથ્વી ઉપર જેટલી વસ્તુ તુ જોવે છે તેમા તારુ શુ છે ? તેનો વિચાર કર તારા આત્મા સિવાય બીજુ કઇ પણ તારુ નથી

૩૬ આ દેહ, મળ, મૂત્ર, માસ, રુધિર, ચરબી, પરુ વિગેરે કઇક અશુચિથી ભરેલુ હાડપિજરરૂપ છે તેમા મમત્વ રાખવો એ આત્માર્થી ઉત્તમ પુરુષને ઘટિત નથી

૩૭ આ દુનિયામા અનેક પાપ, આરભ-સમારભ થયા કરે છે તેમા ઇચ્છા શિવાય પણ કર્મ બધાય છે તે તારે રોકવા જોઇએ

૩૮ ધર્મસાધન, શક્તિ અનુસારે, યોગ્યતા પ્રમાણે કરતો રહીશ તો તો ધર્મ તને દુર્ગતિમા પડતા ધારી રાખશે, બચાવશે.

૩૯ આ ચૌદ રાજલોકમા એવી કઈ જગા બાકી રહી છે કે જ્યા તે જન્મ મરણ ધારણ કર્યા ન હોય ? હવે એવી જન્મ મરણની દુખપર પરાથકી વહેલા છૂટાય એવો પુરુષાર્થ કર

૪૦ સમકિત સમો બીજો કયો મોટો લાભ છે ? તેને માટે

ગુરુના ચરણકમળની વિનયોપાસના વા તેની વિશુદ્ધ આશ્રય ભાવના વિના થતી નથી.

બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ વિષે

ભુજંગી છંદ

ખીલ્યુ ધર્મ ઉદ્યાનમાં વૃક્ષવર્ય,[1] સદા જાણવું શ્રેષ્ઠ તે [illegible],
નવે ગુપ્તિની વાડ તેને બચાવા, રચે સંયમી ધર્મ પૂરા [illegible] ૧
પશુ નારીઓ [2]ક્લીબ જ્યાં નિત્ય છે, મુનિવાસ [illegible] નહિ [illegible]
કરે નહિ કથા સુંદરી સાથ હેતે, ન વાચે [3]વિભ[illegible]
સ્ત્રીઓ સાથ નહિ આસને એક બેસે, વિચારે [illegible]
નહિ નીરખે નારીના અંગ સારા, બને તેથી [illegible]
બને ભીંતને આંતરે જ્યાં વિલાસ, કરે નહિ [illegible]
કરી પૂર્વે જે કામક્રીડા રસેથી, સ્મરે નહિ [illegible]
ન ખાયે કદી [4]સ્નિગ્ધ ઉન્માદકારી, પદાર્થો [illegible]
ગ્રહે નહિ અતિ રૂક્ષ આહાર ભારે, અતિ [illegible] ૫
સુવસ્ત્રો સુગંધી ગણીને નકામ, ધરે દેહ [illegible]
ન ધારે મુનિ અંગ શૃંગાર સારા, કરે [illegible] ૬
નવે ગુપ્તિઓ એ ધરી ધર્મભાવી, [illegible] ૭
બની ભક્ત તેના ભલી ભક્તિ ભાવો, [illegible]

---

૧ શ્રેષ્ઠ-પ્રધાન ૨ નપુંસક [illegible] ઉપજાવે
૪ રસકસવાળા-માદક

ઉદ્યમ કર સમકિત સહિત કરી કમાણી સફળ (મોક્ષદાયક) થઇ શકે છે

૪૧ ગુણગ્રાહી, ચતુર નરને કહેલુ હિતવચન સફળ થાય છે

૪૨ વિવેકવિકળ જીવને જુવાનીનું પૂર વિમાર્ગે એ ચી જાય છે

૪૩ લક્ષ્મીનો મ૦ પણ અનર્થકારી છે તેનાથી બચવુ જોઇએ

૪૪ કેટલાક મુગ્ધ માણસો જુગારને વિનોદ, પરસ્ત્રી ગમનને ચતુરાઈ, વેશ્યાગમનમા રસિકતા, ભાગભુરકીમા મોજ–શોખ અને નૃત્યગીતને શોખીનતા માને છે, પણ એ બધો મોહ વિલાસ છે

૪૫ તુ કોણ છે ? શા માટે આવ્યો છે ? તે શું કર્યું છે ? શા માટે ભમે છે ? અ તરદૃષ્ટિ ખોલી જો સત્સ ગમા રહે આત્મસ્વરૂપે જોતો રહે. ઉકત વાતનો દરેક મુમુક્ષુ જીવે મન સાથે વિચાર કરવો જોઇએ

૪૬ જ્યા લઘુતા ત્યા પ્રભુતા, સ ંજોગને અ તે વિજોગ, હરખને અ તે શોક, ચઢતીના અ તે પડતી, સુખને અ તે દુ ખ, ઉદય પછી અસ્ત, ખીલે તે કરમાય, જન્મે તે મરે એ વાત લક્ષમા રાખી વિવેકથી વર્તવુ

૪૭ નિર તર નમ્રતા રાખ, સ્વચ્છતા ને સાદાઇ રાખ, તેમજ યથાપ્રાપ્તમા સ તોષ રાખ, હિતવચનોને બરાબર હૈયે રાખ

૪૮ મન અને વાણીને વશ કર ગુરુશ્રીના હિતવચનનો આદર કર સર્વનો યથાયોગ્ય વિનય કર સ્વપરનુ હિત થાય તેમ કરતો રહે

ચાર કષાયો જીતવા વિષે

કષાય એટલે સંસારતણો જે આય-લાભને આપે જેહ,
ચાર કષાય કહ્યા જિનરાજે, જન્મ મરણના કારણ તેહ,
શબ્દતણો જે મર્મ વિચારે, કર્મ વિદારે ધારી ઉજાસ,
તે ગુરુભક્તિ કરો ભવિ ભાવે, હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૧

ક્રોધ કષાય કરે નહિ ક્યારે, તપે નહીં તલમાત્ર લગાર,
શાન્ત સુધારસ નિર્મળ ઝરનો, સ્મિત વદને શુભ વચન ઉચ્ચાર,
માન ધરે મનમા ન કદાપિ, નહી મદનો પણ લેશ વિકાર—તે ગુરુ ૨

માયાજાળ રચી નવ સાધે, સ્વાર્થ કદી કરી નીચ વિચાર,
લોભ ધરી લોલુપતા સાધે, રાખે નહીં આસક્તિ લગાર,
જે આચાર કષાય નિવારી, ચઉ ગુણ ધરતા પૂર્ણ પ્રકાશ,
તે ગુરુ ભક્તિ કરો ભવિ ભાવે, હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૩

પાચે ઇન્દ્રિયોના ૨૩ વિષયોના ૨૫૨ વિકાર

(મનહર ૭૬)

સ્પર્શના વિષય આઠ, છન્નુ છે વિકાર તેના,
રસના વિષય પાચ, બોતેર વિકાર છે,
ઘ્રાણના છે બે વિષય, બાર છે વિકાર તેના,
ચક્ષુના વિષય પાચ, સાઠ તો વિકાર છે ૧
ત્રિ વિષય શ્રવણના, તેના છે વિકાર બાર,
મળી બસો બાવન તે, વિકાર ગણાય છે,
ત્રેવીશ વિષયતણા, ભોગવાય તે વિકાર,
તેમા કઇક સારા ને, નઠારા તો મનાય છે ૨

૪૯ સુખ માત્ર સમજણમાં છે સુખ દુખનો મન સાથે સબધ છે

૫૦ માન ને અપમાનની વાત બીજા પાસે કરીશ મા અતિ હાસ્ય કરીશ મા લેશમાત્ર અભિમાન કરીશ મા ઉદ્દભટ વસ્ત્રને ધારણ કરીશ મા ગુણગ્રાહી–ગુણરાગી થા નકામો કાળક્ષેપ કરીશ મા

૫૧. આળસ જેવો મોટો દુશ્મન નથી અને ઉદ્યમ સમો બધુ નથી

૫૨ જ્યા જેની પ્રીતિ લાગે છે ત્યા તેની ઉત્પત્તિ સભવે છે

૫૩ ૐ અર્હં નમ ેા અખડ જાપ મનને શુદ્ધ કરવા માટે હમેશ કરવો

૫૪ સજ્જનોની જ સોબત કરવી દુર્જનથી સમજીને દૂર રહેવુ સારુ

૫૫ સજ્જનોની નિદા કરનારા પોતાના આત્માને જ દોષિત કરે છે સજ્જનને કશી હાનિ થતી નથી ઊલટા તે વધારે સાવધાન બને છે

૫૬ સર્પ દુર્જન કરતા સારો તે કવચિત ડસે ને દુર્જન પગલે પગલે ડસે છે

૫૭ સસારી જીવોના દુખને નાશ કરનારી ધર્મદેશના દેવા જેવો બીજો કોઇ મોટો ઉપગાર નથી તેથી યોગ્યતા પ્રમાણે હિતકપદેશ અવશ્ય આપવો

૫૮ જેથી અપયશ થાય ને દુર્ગતિ મળે એવુ અહિતા ચરણ કોઇએ કદાપિ કરવુ નહીં

સારા પર રાગ ને, નઠારા પર દ્વેષ નહીં,
સમભાવ સમતાથી, સરવમા ધારે છે;
ઉપયોગ ધરી ઉપકાર, ઉપદેશ (દાન) થકી,
કરી જિનશાસનનો, ઉદ્યોત વધારે છે ૩
નિજ મન વશ કરી, દુર્ગુણ પરિહરી,
ઇન્દ્રિયનિરોધ કરી, સંયમ નિભાવે છે,
એવા અવિકારી ભારી, અબાધિત વ્રત ધારી,
પાચ ગુણવાન ગુરુ, નિત્ય મન ભાવે છે ૪

શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની ભાવવાહક ગુણ-સ્તુતિ

(ચોપાઇ)

પરમેશ્વર ઐશ્વર્યના ઠામ, શ્રી અરિહંત જિનેશ્વર નામ,
સંઘ તીર્થને સ્થાપે જેહ, તીર્થંકર કહેવાયે તેહ ૧
તે પ્રભુ પૂર્ણ કૃપાના ધામ, નાથ નિરંજન તે નિષ્કામ,
રાગ દ્વેષ ધરે નહિ આપ, ધારે સદ્‌ગુણ સર્વ અમાપ ૨
પૂર્ણાનંદથી નિત્ય વિલાસ, કેવળજ્ઞાને જગત પ્રકાશ,
નિર્મલ આત્મતણું તે રૂપ, સમતા રમના સાગર ભૂપ ૩
એ છે સર્વ દેવાધિદેવ, કરવી તેની નિત્યે સેવ,
શ્રી જિનવરનું પૂજન થાય, તેથી સઘળા કર્મ ખપાય ૪

તપ વિષે સજ્ઝાય.

તપ વડો રે સંસીરમા, જીવ ઉજ્વળ થાય,
કરમ રૂપ ઇન્ધન બળે, શિવપુર નગર સધાય તપ૦ ૧

૫૯ ક્ષમા-શમના સમાન એક પણ બીજો ઉત્તમ તપ નથી.

૬૦ વિદ્યાસમાન એક પણ ચક્ષુ નથી, સત્ય સમાન તપ નથી, રાગ સમાન દુ:ખ નથી અને ત્યાગ સમાન સુખ નથી

૬૧ ગુણો રૂપને શોભાવે છે, શિયળ કુળને શોભાવે છે, સિદ્ધિ વિદ્યાને શોભાવે છે અને ભોગ ધનને શોભાવે છે

૬૨ પક્ષીઓમા કાગડો ચડાલ અને પશુઓમા કૂતરો ચડાલ લેખાય છે, પરતુ નિદક સહુ કરતા ભારે મોટો ખાવ ચડાલ છે નિદાની ટેવ બહુ બૂરી છે

૬૩ મૂર્ખ શિષ્યને બોધ કરવાથી, દુષ્ટ સ્ત્રીનુ ભરણપોષણ કરવાથી તથા વિરોધીઓના સયોગથી પડિત પુરુષ પણ સીદાય છે-ખેદાય છે

૬૪ ક્રોધ સર્વ અનર્થનુ મૂળ છે ક્રોધ સસારની વૃદ્ધિ કરનાર અને ક્ષમાદિક દશવિધ ઉત્તમ યતિધર્મનો લોપ કરનાર હોવાથી જેમ બને તેમ તેને ટાળવો જોઇએ

૬૫ આદર-સભ્રમથી સ્નેહ, ભોજન ગ્રહણથી શરીર, વિનય ગુણથી તથાવિધ ઉત્તમ કુળમા જન્માદિ અને ભાષા-વાણીવડે દેશ જણાઈ આવે છે

૬૬ સ્વબુદ્ધિબળ ઉપર ચાલવાથી સુખ થાય છે ગુરુ દેવની બુદ્ધિથી ચાલતા અધિક સુખ થાય છે પણ જેવ તેવાની બુદ્ધિ ઉપર ચાલવાથી વિનાશ થાય છે દુષ્ટ સ્ત્રીમ સલાહે ચાલવાથી ભારે અનર્થ થાય છે માટે વિચારીને ચાલવુ

૬૭, સમ્યક્ત્વ રહિત જ્ઞાન તેજ અજ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ રહિ

તપથી રૂપ પાવે ઘણુ, તપથી સુર અવતાર,
ઋદ્ધિ-વૃદ્ધિ સુખસપદા, પામે લબ્ધિ જ ભારી તપ૦ ૨
તપથી રોગ દૂરે ટળે, વિઘન સહુ ટળ જાવે,
દેવતા મહાય તપે કરે, ઘર લક્ષ્મી પણ આવે તપ૦ ૩
અજ્ઞાનપણે તપસ્યા કરે, તોહિ નિષ્ફળ ન જાવે,
જ્ઞાન સહિત તપસ્યા કરે, તેનો પાર ન આવે તપ૦ ૪
કરે એક નવકારશી, સો વરસ નરકના તૂટે,
બાંધે આયુષ્ય દેવનુ, શ્રી જિનવર એમ ભાખે તપ૦ ૫
ખરો ખજાનો તપ માલકો, કોઈ પુણ્યવત ઝાલે,
ચાલ્યો જાય દેવલોકમા, જાના કોઈ ન વાર તપ૦ ૬
પોતે તો તપ પૂરો હુવે, સ઼ા વર્તે આનદ,
સેવક આણ માને સહુ, તેજ ના પડે મદ તપ૦ ૭
તપસ્યા કીધી મહાવીરજી, કર્મ કઠણ ભેદે,
ધન્ના અણગારે તપ કર્યો, પહોચશે મોક્ષ મોઝારે તપ૦ ૮
બેને બેને કીધો પારણો, ગણધર ગૌતમસ્વામી,
મત્રી ખધકજી તપ તપ્યા, હુવા મોક્ષના કામી તપ૦ ૯
અર્જુનમાળી ઉદ્ધર્યો, મુનિવર મેઘકુમાર,
રાય પ્રદેશી તપ તપ્યા, જાશે મોક્ષ મોઝાર તપ૦ ૧૦
આઠ રાણી શ્રી કૃષ્ણની, બ્રાહ્મી ચદનબાળ,
તેવીશ શ્રેણિકની સુદરી, કાપે કર્મની જાળ તપ૦ ૧૧
ઇત્યાદિક બહુ તપ તપ્યા, કહેતા ન આવે પાર,
કર્મ-કટક દળ જીતીને, પામ્યા અવિચળ ઠામ તપ૦ ૧૨

ચારિત્ર તે જ કષાય અને સમ્યક્ત્વ વિનાનુ તપ તે જ કાય ક્લેશ છે

૬૮ જ્યા ઇચ્છા છે ત્યા જ આર્ત્તધ્યાન છે

૬૯ જ્યા અજ્ઞાન છે ત્યા સયમ–ચારિત્ર નથી જ્યા દ્રવ્ય કે દ્રવ્યના ગુણોનુ કે ગુણોની મહત્તાનુ જે જીવને તથારૂપ ભાન નથી તે જીવ અન્ય ઇચ્છાની બળતરમા જ બાહ્ય સયમાદિમા તણાય છે, એ અજ્ઞાન તપ સયમાદિ જીવને દેવાદિ પર્યાય આપી પ્રાયે નિષ્ફળ થઇ જાય છે અર્થાત્ બાહ્ય દેખાવથી રહ્યો સહ્યો તપ અજ્ઞાનયોગે અતે નષ્ટ થાય છે

૭૦ તપ સયમ અફળ નથી પરતુ અજ્ઞાનયોગે અધપણે કરતા અફળરૂપ થાય છે, એવા અમૂલ્ય સયમને ધારણ કરી તેને માત્ર મોક્ષાર્થે જ પ્રવર્તાવવો એ જ સુવિલક્ષણ દૃષ્ટિ છે

૭૧ ઐહિક કાર્યો સિદ્ધ કરતા ઘણુ ઘણુ કષ્ટ ઉઠાવવુ પડે છે તો પછી થોડુ ઘણુ કષ્ટ સહીને માનવ જિદગીમા મોક્ષ–પુરુષાર્થની સિદ્ધિ કરી લેવી તે જ યોગ્ય છે

૭૨ દોષ દેખવામા પ્રવીણ અને સમ્યગ્ ગુણોને ગ્રહણ કરાવવામા નિરતર દક્ષ હોય તે જ સાચા ગુરુ છે

૭૩ દોષયુક્ત ઊચી પદવી કરતા નીચી પદવી શ્રેષ્ઠ છે પણ દોષયુક્ત થઈ સર્વોત્કૃષ્ટ પદને મલિન કરવુ યોગ્ય નથી

૭૪ જે ગુરુમાત્ર સપ્રદાય વધારવાના અને સાચવવાના લોભથી યત્નપરપરા ચાલુ રાખવા અર્થે શિષ્યના છતા દોષ કહે નહિ તે કદી શિષ્યનુ હિત કરી શકતા નથી (અહીં સદ્ગુરુ સદ્વિવેકવાન શિષ્યને તેના દોષ કહી શકે છે અયોગ્ય શિષ્યને તો ઊલટો બોધ અરુચિકર થઈ આર્ત્તધ્યાનનુ કારણ થાય છે)

મુગત સારુ તપ કરો, સુખ નિશ્ચે પામો,
આશકગણુ મુનિવર ભણે, જોધપુર રહી ચોમાસ તપ૦ ૧૩

આત્મ સાધન કરી લેવા પ્રેરકપદ.

કે'ને જગમા કોણુ? ચેતન તારુ રે,
મૂરખ માનીને મૂક મારુ તારુ રે એ ટેક
સ્વારથ સારુ સૌ તુજ સગે, રગે આવી રમતા રે,
સરે અરથ પર કે પોતાના, વેગે વેગે વળતા ચેતન૦ ૧
નિજ અર્થે જપે જનનીજી, બેટા આવી બેસો રે,
'જીજી' કહીને કે'શે જુવતી, 'સ્વામી' બીડલુ લેશો ચેતન૦ ૨
'બેટા'! કહી બોલાવે બાપા, 'ભાઇ'! ભાખે ભગિ ની રે,
સ્વારથ સરતા અળગા સૌ જન, જોજે માયા જગની ચેતન૦ ૩
હાથી હય કે હેમ હવેલી, વનિતા વિષની વેલી રે,
સાથી થાવા ધનને સારુ, ધાતી આવે વે'લી ચેતન૦ ૪
તરુ જો હોશે જરથી ઘર તો, વળગ્યા રે'શે વા'લા રે,
ચોમાસે નદીઓની પાસે, આશે વળતા નાળા. ચેતન૦ ૫
નહિ કઇ સાથે આવે દમડા, જમડા જ્યારે ગ્રાસે,
કરવુ ધારે કરજે હમણા, સમજ્યા આખર સાસે ચેતન૦ ૬
રડારોળ ઘર એક કરાવે, એક ઘર મગળ નામ રે,
હા હા કપટી કામણુગારો, કેડે લાગ્યો કાળ ચેતન૦ ૭
ઇન્દ્રજાળ સમ જગને જાણી, સતચરણુ જન સેવે રે,
જૈન હિતેચ્છક સેવન જન સૌ, માગે મુક્તિ મેવો ચેતન૦ ૮

૭૫ અમુક કારણોથી દોષ અને અમુક કારણો સેવવાથી ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને જે પુરુષ દોષના ઉત્પાદક કારણોનો તુરત ત્યાગ કરે એ જ હિતરૂપ ગુણોના ઉત્પાદક કારણોને તુરત ગ્રહણ કરે તે જ પુરુષ જ્ઞાની, તે જ ચારિત્રવાન અને તે જ સુખ અને યશનુ નિધાન છે

૭૬ ગ્રહણ ત્યાગરૂપ પ્રવૃત્તિ જગતવાસી સર્વ જીવો અનાદિકાળથી કરી જ રહ્યા છે પરતુ સમ્યગ્દર્શનાદિક ગુણો પ્રાપ્ત કરવા તે જ ખરો વિવેક છે

૭૭ ઇર્ષાપૂર્વક દ્વેષબુદ્ધિથી બીજાને ઉતારી પાડવાના દુરાશયથી કોઈની નિંદા કરવી યોગ્ય નથી પરતુ દોષને છોડાવવાથી હેતુપુરસ્સર દોષને દર્શાવતા નિંદા ગણાતી નથી

૭૮ પૂર્વોપાર્જિત શુભાશુભ કર્મસયોગથી શરીરાદિ પર પદાર્થોની હાનિ વૃદ્ધિ તો સર્વ સસારી જીવોને થાય છે, એમા જીવનુ નાના મોટાપણુ ખરી રીતે જરાય નથી, પરતુ બુદ્ધિમાન્ પુરુષ તો એ જ છે કે સુગતિના કારણોની વૃદ્ધિ અને દુર્ગતિના કારણોની હાનિ કરવાના પ્રયત્નમા નિરતર સાવધાનપણે પ્રવર્તે છે

૭૯ કષાયની વૃદ્ધિ અર્થે કોઇ કષાય ઘટાડે તો ત્યા કષાયની વૃદ્ધિરૂપ અતરગ હેતુ હોવાથી ધર્મ નથી પરતુ સાથે સાથે માયારૂપ પાપને પણ સેવે છે જેમ લોભ કષાયની તીવ્રતાઓના કારણે યાચક જન માનાદિને આઘુ કરે છે પરતુ વાસ્તવિક તેને કષાયનો અભાવ નથી

૮૦ સ્વાભિમાની પુરુષમા સર્વ કષાય ઘટવા છતા કોઈ

આધ્યાત્મિક પદ

(કુવર કુવરી મારા લાડક—એ રાહ)

ઢાકડમાક છોડી ચાલવુ, ઢોલ વાગશે અહી,
હાડ જશે ર તુટી જીવડા, લાગ મળશે રે નહિ ડાક૦ ૧
બાર વહી વહી વૈતરા, સાર લેશુ રે કીધ,
ઇજ્જત ખોઈ ઘડી એકમા, જો હાથે નવ દીધ ડાક૦ ૨
જાણુ જરૂર રે જીવડા, નથી તારુ રે કોઈ,
દેહ નથી તારી તાહરી, માટે ચાલજે જોઈ ડાક૦ ૩
માત પિતા બધવ વળી, મામા મામી ને ફોઈ,
મુખ વિકાસીને બેસશે, રહેશે બે ઘડી રોઈ ડાક૦ ૪
કાકા કાકી ફુવા ફાવતુ, મિત્ર પુત્ર પરિવાર,
હા ! હા ! હુ હુ કરી નાચશે, માટે રહે ખબરદાર ડાક૦ ૫

(૨)

(લેની લેની પુકાર મે બનમે—એ રાહ)

જોયા જેવી જીવ તમારી, ગતિ અતે નિશ્ચે થનારી ટેક
ચતુરાઈ ચૂલામા પડી, પ્રભુને સમર્યા નહિ ઘડી,
જન્મી લાભ તમે શો લીધો, ઘ ધો ખોટતણો ભાઇ કીધો જોયા ૧
વિષયે ઘણો ઘણો તુ મહાલ્યો, આપે અવળો મારગ ચાલ્યો,
પરનારી પેખીને મોહ્યો, ભેદ કહીએ તપામી ન જોયો જોયા ૨
હોવા ટાચા મદિર ને મેડી, ચાલે નામ તાહરાની પેઢી,
લાખે લેખા વળી તુ કરતો, જિનનામ તે મનમા ન ધરતો જોયા ૩

અવસ્થા તને ભ્રમથી કષાયી જેવી ભાસે છતા ત્યા ધર્મ જ છે એટલે જે પુરુષ આત્મગૌરવના રક્ષણુને અર્થે યાચના નહિ કરતા અદીનવૃત્તિને અનુસરે તે અભિમાની નથી

૮૧ સર્વ કષાય મદ થયા હોય એવો પુરુષ અવ્રતી જનોને નમે નહિ, કારણુ તેને નમવાનુ કોઇ પ્રયોજન નથી જ્યા લોભ નથી ત્યા જગતની તુચ્છ અને ક્ષણિક વસ્તુઓને અર્થે તે બીજાને કેમ નમે? જેથી તે કોઇ વેળા બીજાને અભિમાની જેવા ભ્રમથી ભાસે પરતુ તે ખરેખર અભિમાની નથી

૮૨ આત્મગુણરસિક જનો આત્મગુણવિકાસી મુનિજનોને તેમના વિના યાચે પણુ ભક્તિ, વિનયાદિ સદ્ભાવપૂર્વક આહારાદિ દાન આપે અને તે મહાપુરુષ લોભ કે આસક્તિ રહિત ગ્રહણુ કરે તો તેથી તે દીનપણાને અનુભવતા નથી એવી નિસ્પૃહ વૃત્તિ જે મહાપુરુષમા વર્તે છે તે જ મહાન્ છે

૮૩ ત્રાજવાના બને પલ્લા પ્રથમ સમાન હોય છે ત્યા જે પલ્લુ અન્ય વસ્તુને ગ્રહણુ કરે છે તે સ્વય નીચુ જાય છે તથા જે પલ્લુ અન્ય વસ્તુને ગ્રહણુ કરતુ નથી તે સ્વાભાવિક ઊચુ જાય છે એ બને પલ્લા તેના પ્રેક્ષકને સ્પષ્ટ દર્શાવી રહ્યા છે કે-" એ પરવસ્તુના ગ્રહણુ ત્યાગના યોગે જેવી હમારી દશા થઇ રહી છે તેમ જે જીવો લોભાદિ પરિણામે પરવસ્તુને ગ્રહણુ કરશે તે તત્કાળ અધોગતિને પામશે તથા જે જીવો પરવસ્તુને લોભાદિ પરિણામ રહિત ગ્રહણુ નહિ કરે તે સ્વય ઊર્ધ્વ ગતિને પ્રાપ્ત થશે દીનતા ત્યા હીનતા અને દુર્ગતિનો વાસ છે, જેથી મુમુક્ષુને કોઈ પ્રકારે દીનતા કર્ત્તવ્ય નથી "

દેવ ગુરુની ભક્તિ ન કીધી, દાન દીનને પાઇ ન દીધી,
આવ્યો એવો તુ છો રે જવાનો, ખરેખાત નથી તુ રહેવાનો જોયા ૪
જોને ગયા લખેશરી લાખો, હોય પત્તો તો કોઇનો ભાખો,
મેડી માળ ને મોટા ઝરૂખા, મૂકી ચાલ્યા માનના ભૂખ્યા જોયા ૫
સાથે ગયુ ન કોઇથી જવાનુ, એ તો થાય છે તેજ થવાનુ,
ચેતી લેજે ચેતન મારા પ્યારા, હાવ નહિ તો બૂરા છે થવાના જોયા ૬
જગદીશને ચરણે નમજે, રૂડી રીતે ઇન્દ્રિયોને દમજે,
રાજી થઇને ભજ પરમેશ, થાશે અંતે પછી ખાસ એશ જોયા ૭

સાર —જેમને હૃદયમા વૈરાગ્ય જાગ્યો છે અને આત્મ-પ્રભુની ધૂન લાગી એ તેમણે પોતાના માનવમધુઓના એકાન્ત હિત માટે માર્ગદર્શક જે ઉદ્ગાર કાઢેલા છે તેનુ વાચન-શ્રવણ-મનન કરી વિષયાસક્તિને તજી શીઘ્ર સ્વહિતસાધન તરફ વળી, આત્મશ્રેય સાધી લેવુ

શ્રી ચિદાનંદજીકૃત પુદ્ગલ ગીતા
અંતર્ગત અંતિમ ભાગ

જો ઉપજે સો તુ નહિ અરૂ, વિણસે સો તુ નાહિ,
તુ તો અચલ અકલ અવિનાશી, સમજ દેખ દિલમાહિ સંતો ૮૯
તન મન વચનપણે જે પુદ્ગલ, વાર અનંતી ધાર્યા,
વમ્યા આહાર અજ્ઞાન ગહલથી, ફિર ફિર લાગત પ્યારા સંતો ૯૦
ધન્ય ધન્ય જગમે તે પ્રાણી, જે નિત્ય રહત ઉદાસ,
શુદ્ધ વિવેક હિયેમે ધારી, કરે ન પરકી આશ સંતો ૯૧
ધન્ય ધન્ય જગમા તે પ્રાણી, જે ઘટ મમતા આણે,
વાદવિવાદ હિયે નવિ ધારે, પરમારથ પથ જાણે સંતો ૯૨

૮૪ દીનતામા નથી હિંસા કે નથી ચોરી છતા ત્યા લોભ કષાયની એટલી બધી તીવ્રતા છે કે જેથી અન્ય કષાયો તેને નિબળ કરવા પડે છે, લોક લજ્જા મૂકવી પડે છે, ધર્માદિ અનુષ્ઠાનો કિંચિત્ કરે છે તો અંતરંગમા લોભ હેતુ ઊભો રાખીને કરે છે લોભાદિને અર્થે વિવેક કે હિતાહિત હેયોપાદેયને ભૂલી ચૈતન્ય જેવા ચૈતન્યને જડવત્ બનાવી મૂકે છે અને એ જ મહાપાપ છે

૮૫ દાતાર થવાની ઇચ્છાથી પણ ધનવાન થવા ચાહવુ એ જીવની માત્ર અણુસમજણ છે, લોભ અને માનની તીવ્રતા છે, કોઈ પ્રારબ્ધ યોગથી લાભાતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી સ્હેજે સ્વયમેવ ધનવાનપણુ પ્રાપ્ત થયુ હોય અને સર્વ સગ પરિત્યાગ કરી ન શકે તો તેવા જીવને દાન દેવામા જેટલો ત્યાગ અવિષયભાવે તે કરી શકે તેટલો ત્યાગ કરવા પૂર્વમહા પુરુષોએ ઉપદેશ્યુ અર્થાત્ દાન ધર્મનુ પ્રતિપાદન કર્યું પણ એનો અર્થ એ નથી કે દાન દેવાના બહાને પણ લોભ અને માનના વેગે તણાઇ માત્ર ધન જ રળ્યા કરી જિંદગીને પૂરી કરવી.

૮૬ ધન પ્રાપ્ત કરી તેનો વળી દાન દઇ ત્યાગ કરવો તે પણ લોભ કષાયને ઉપશમાવવા અર્થે જ છે તો પછી પ્રથમથી જ તેને પ્રાપ્ત કરવાની કડાકૂટ કરવા કરતા નિર્લોભ પરિણામને કા ન દઢ કરવો?

૮૭ સતોષવૃત્તિથી કોઈ કાળે યાચનારૂપ હલકાપણુ જીવને થતુ નથી અને એ જ સ્વાભિમાન છે, જે વડે એ અનાદિ આશારૂપ ગભીર ખાણુ સહજ માત્રમા ભરાઇ જાય છે અર્થાત્

આધ્યાત્મિક પદ

(કુવર કુવરી મારા લાડક—એ રાહ)

ડાકડમાક છોડી ચાલવુ, ઢોલ વાગશે સહી,
ખાડ જશે રે તૂટી જીવડા, લાગ મળશે રે નહિ ડાક૦ ૧
ભાર વહી વહી વૈતરા, સાર ભેગુ રે કીધ,
ઇજ્જત ખોઈ ઘડી એકમા જો હાથે નવ દીધ ડાક૦ ૨
જાણુ જરૂર રે જીવડા, નથી તારુ રે કોઈ,
દેહ નથી તારી તાહરી, માટે ચાલજે જોઇ ડાક૦ ૩
માત પિતા બધવ વળી, મામા મામી ને ફોઇ,
મુખ વિકાસીને બેસશે, રહેશે બે ઘડી રોઇ ડાક૦ ૪
કાકા કાકી કુવા કાલતુ, મિત્ર પુત્ર પરિવાર,
હા ! હા ! હુ હુ કરી નાચશે, માટે રહે ખબરદાર ડાક૦ ૫

(૨)

(સેલી લેરી પુકારૂ મે બનમે—એ રાહ)

જોયા જવી જીવ તમારી, ગતિ અતે નિશ્ચ થનારી ટેક
ચતુરાઈ ચૂલામા પડી, પ્રભુને સમર્યા નહિ ઘડી,
જન્મી લાભ તમે શો લીધો, ધધો ખોટતણો બાઇ કીધો જોયા
વિષયે ઘણો ઘણો તુ મહાલ્યો, આપે અવળો મારગ ચાલ્યો,
પરનારી પેખીને મોહ્યો, ભે૦ કદીએ તપાસી ન જોયો જોયા
ઊંચા ઊંચા મદિર મે મેડી, ચાલે નામ તાહરાની પેઢી,
લાખે લેખા વળી તુ કરતો, જિનનામ તે મનમા ન ધરતો જોયા

આત્મગૌરવ જાગૃત થતા આશાની અધિકતાનો સહજ માત્રમા અભાવ થાય છે

૮૮ આશારૂપ ગભીર ખાણમા અનેક પદાર્થોની વાચ્છા ભરેલી છે પણ સત્પુરુષો ત્યાગભાવવડે સમ્યગ્જ્ઞાન-બળે સર્વ વાચ્છાને છોડી અનાદિ આશાનો મટાડી વીતરાગ ભાવરૂપ પ્રવર્તે છે નિર્ગ્રંથ મુનિજનો પરિગ્રહાદિનો ત્યાગ કરી અનાદિ આશાનો અભાવ કરે છે

૮૯ આ નિકૃષ્ટ કલિકાળમા રાજા પણ ઉત્તમ જનોને ન્યાય માર્ગમા પ્રવર્તાવી શકે નહિ તેમ આચાર્ય પણ તેમને (મુનિ જનોને) ન્યાય માર્ગમા પ્રવર્તાવી શકે નહિ અને તેથી જ આ કાળમા મુનિજનોમા ઉત્તમ આચરણના ધારક ઉત્કૃષ્ટ મુનિરૂપ રત્નો બહુ થોડા છે (આચાર્યો વિનય, માન, પૂજા, સત્કારાદિના લોભી થયા તેથી તેઓ પોતાના લોભરૂપ પ્રયોજનવશે મુનિ જનોને ન્યાયમાર્ગમા પ્રવર્તાવી શકતા નથી)

૯૦ શરીર અને જીવ એ બનેમા જ્યા સુધી ભેદબુદ્ધિ થઈને શરીરથી ભિન્ન યથાવત્ આત્મસ્વરૂપ પ્રતીતિમા ન આવે ત્યા સુધીનુ જ્ઞાન અજ્ઞાન હોય છે એક ક્ષેત્ર અવગાહપણે પરિણમેલા અનાદિ સબધવાળા એ બંને પદાર્થોમા ભેદ ભાસવો એ જ જ્ઞાનનો મહિમા છે

૯૧ જીવ અનાદિ સસાર દશામા જગતના સઘળા બનાવો ભાવો અને પ્રવૃત્તિઓને નિર્ણયો કર્યા કરતો છતા પણ માત્ર પોતાના વાસ્તવ સ્વરૂપ સબધી અનિર્ણય અર્થાત્ વિપરીત શ્રદ્ધાનવડે દુખી જ થઈ રહ્યો છે અને એ જ અનંત સસાર

દેવ ગુરુની ભક્તિ ન કીધી, દાન દીનને પાઇ ન દીધી,
આવ્યો એવો તુ છો રે જવાનો, ખરેખાત નથી તુ રહેવાનો જોયા ૪
જોને ગયા લખેશરી લાખો, હોય પત્તો તો કોઇનો ભાખો,
મેડી માળ ને મોટા ઝરૂખા, મૂકી ચાલ્યા માનના ભૂખ્યા જોયા. ૫
સાથે ગયુ ન કોઇથી જવાનુ, એ તો થાય છે તેજ થવાનુ,
ચેતી લેજે ચેતન મારા પ્યારા, હાલ નહિ તો બૂરા છે થવાના જોયા ૬
જગદીશને ચરણે નમજે, રૂડી રીતે ઇન્દ્રિયોને દમજે,
ડાહ્યો થઇને ભજ પરમેશ, થાશે અંતે પછી ખાસ ઐશ જોયા. ૭

સાર —જેમને હૃદયમાં વૈરાગ્ય જાગ્યો છે અને આત્મ-પ્રભુની ધૂન લાગી છે તેમણે પોતાના માનવબંધુઓના એકાન્ત હિત માટે માગદર્શક જે ઉદ્ગાર કાઢેલા છે તેનુ વાચન-શ્રવણ-મનન કરી વિષયાસક્તિને તજી શીઘ્ર સ્વહિતસાધન તરફ વળી આત્મશ્રેય સાધી લેવુ

શ્રી ચિદાનંદજીકૃત પુદ્ગલ ગીતા
અંતર્ગત અંતિમ ભાગ

જો ઉપજે સો તુ નહિ અરૂ, વિણસે સો તુ નાહિ,
તુ તો અચલ અકલ અવિનાશી, સમજ દેખ દિલમાહિ સંતો ૮૯
તન મન વચનપણે જે પુદ્ગલ, વાર અનંતી ધાર્યા,
વમ્યા આહાર અજ્ઞાન ગહલથી, ફિર ફિર લાગત પ્યારા સંતો ૯૦
ધન્ય ધન્ય જગમેં તે પ્રાણી, જે નિત્ય રહત ઉદાસ,
શુદ્ધ વિવેક હિયેમે ધારી, કરે ન પરકી આશ સંતો ૯૧
ધન્ય ધન્ય જગમા તે પ્રાણી, જે ઘટ સમતા આણે,
વાદવિવાદ હિયે નવિ ધારે, પરમારથ પંથ જાણે સંતો ૯૨

દયાનુ બીજ છે સર્વ દુ ખનુ મૂળ છે, જેને મિથ્યા કહેવામા આવે છે

૯૨ જીવાદિ પદાર્થોમા યથાર્થ નિશ્ચય વિના જગતના સ્થાવર જગમાદિ સર્વ ચર, અચર પદાર્થો ઇષ્ટ અનિષ્ટરૂપ ભાસ્યા કરે છે પદાર્થો પ્રત્યે ઇષ્ટાનિષ્ટ ભાવના એ જ રાગ દ્વેષ છે તે વાસ્તવિક પદાર્થ શ્રદ્ધાન વિના ટળતુ નથી

૯૩ કોઈ પણ વસ્તુને અપનાવવી અથવા પોતાની તરફ એચવી તેને આવૃતિ કહે છે તથા કોઇ પણ વસ્તુને દૂર કરવી અથવા મનને તેથી હઠાવવુ તેને પરાવૃત્તિ કહે છે પ્રથમના પ્રકારને રાગ કહે છે, અને બીજા પ્રકારને દ્વેષ કહે છે એ બને પ્રકારના રાગ દ્વેષ સમ્યક્ પ્રકારે જ્યા સુધી છૂટતા નથી ત્યા સુધી વસ્તુઓના ગ્રહણ કરવાથી તથા તેના ત્યાગ કરવાથી એમ બને પ્રકારે કર્મોનો બાધ તથા તેના યથાકાળે ઉદય થયા જ કરે છે કારણ અજ્ઞાન અને બુદ્ધિના વિભ્રમયોગે વસ્તુઓના ગ્રહણ અને ત્યાગ બનેમા રાગ દ્વેષ જાજ્વલ્યમાન બનેલો પ્રવર્તી રહ્યો છે

૯૪ મોહી જીવો પદાર્થોને દેખે છે તેમા તુરત જ તેમની પરિણતી પ્રીતિ અપ્રીતિપણાને પામી જાય છે અને મોહના ચકડોળે ચડેલા આત્મવીર્યના ચચળપણાના યોગે આત્મપ્રદેશ નિકટવર્તી કાર્માણ વર્ગણાઓ કર્મત્વપણાને અર્થાત્ કોઇ તથા રૂપ શુભાશુભ શક્તિને ધારણ કરી આત્મપ્રદેશો સાથે ક્ષીર નીરવત્ તત્કાળ નિબદ્ધ થાય છે

૯૫ ચિત્તની સમ્યક્ સ્થિરતા કોઇ શુદ્ધાત્મવેદી વીતરાગ

ધન્ય ધન્ય જગમાં તે પ્રાણી, જે ગુરુ વચન વિચારે;
અષ્ટ [1]દયાના મર્મ લહીને, આતમ કાજ સુધારે સં૦ ૯૩
ધન્ય ધન્ય જગમાં તે પ્રાણી, જેહ પ્રતિજ્ઞા પાળે;
પ્રાણ જાય પણ ધર્મ ન ચૂકે, શુદ્ધ વચન અનુસારે સં૦ ૯૪
ઇમ વિવેક હિરદેમેં ધારી, સ્વપર ભાવ વિચારો;
કાયા જીવ જ્ઞાન દૃગ દેખત, [2]અહિ-કંચુકી જિમ ન્યારો સં૦ ૯૫
ગર્ભાદિક દુઃખ વાર અનંતી, પુદ્ગલ સંગે પાયે,
પુદ્ગલ સંગ નિવાર પલકમેં, અજરામર કહવાયે સં૦ ૯૬
રાગ ભાવ ધારત પુદ્ગલથી, જે અવિવેકી જીવ,
પાય વિવેક રાગ તજી ચેતન, બંધન-વિગત[3] સદીવ સં૦ ૯૭
કર્મબંધનો હેતુ જીવકું, રાગ દ્વેષ જિન ભાખે,
તજી રાગ અરુ રોષ વિવેકી, અનુભવ રસ કોઉ ચાખે સં૦ ૯૮
પુદ્ગલ સંગ વિના ચેતનમેં, કર્મ કંલંક ન હોય,
જિમ વાયુ સંયોગ વિના જલ,-માંહિ તરંગ ન હોય સં૦ ૯૯
જીવ અજીવ તત્ત્વ ત્રિભુવનમેં, સુગુરુ[4] જિનેશ્વર ભાખે,
અપર તત્ત્વ જે સપ્ત રહે તે, સંયોગિક[5] જિન દાખે સં૦ ૧૦૦
ગુણ પર્યાય દ્રવ્ય કોઉ કે, જુઓ જુઓ દરસાયે,
એ સમજણ જિણકે હિયે ઉતરી, તે તો નિજ[6]ઘર આયે સં૦ ૧૦૧
ભેદ પંચશત અધિક[7] તિરેશઠ, જીવતણા જે કહીયે,
તે પુદ્ગલ સંયોગથકી સહુ વ્યવહારે સદ્દહિયે સં૦ ૧૦૨

---

૧ આઠ પ્રકારની દયાનું સ્વરૂપ ૨ સાપ-કાંચળીયા ૩ બંધન રહિત

નિહચૈ નય ચિદ્રુપ દ્રવ્યમેં, ભેદભાવ નહિ કોય,
બંધ અબંધકતા નય પખથી, ઇણ વિધ જાણો હોય સ૦ ૧૦૩
ભેદ પંચશત ત્રીશ અધિક, રૂપી પુદ્‌ગલકે જાણો;
ત્રીશ અરૂપી દ્રવ્યતણો જિન,–આગમથી મન આણો સ૦ ૧૦૪
પુદ્‌ગલ ભેદભાવ ઇમ જાણી, પરપખ[1] રાગ નિવારો,
શુદ્ધ રમણતારૂપ બોધ, અંતર્ગત સદા વિચારો સ૦ ૧૦૫
રૂપ રૂપ રૂપાંતર જાણી, આણી અતુલ વિવેક,
તદ્‌ગત લેશ લીનતા ધારે, સો જ્ઞાતા [2]અતિરેક સ૦ ૧૦૬
ધાર લીનતા લવ લવ લાઇ, ચપલભાવ વિસરાઇ,
આવાગમન નહિ જિણ [3]થાનકે, રહિયે તિહાં સમાઇ સ૦ ૧૦૭
બાલ ખ્યાલ ચરિયો એ અનુપમ, અલ્પમતિ અનુસાર,
બાલજીવકું અતિ ઉપગારી, ચિદાનંદ સુખકાર સ૦ ૧૦૮

શ્રીમદે બોધેલો અમૂલ્ય તત્વવિચાર

(હરિગીત છંદ)

બહુ પુણ્યકેરા પુંજથી શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તોયે અરે ! ભવચક્રનો આંટો નહિ એકે ટળ્યો,
સુખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ ટળે છે લેશ એ લક્ષે રહો,
ક્ષણ ક્ષણ ભયંકર [4]ભાવ મરણે કાં અહો ! રાચી રહો ૧

---

૧ પરવસ્તુ–જડરૂપ દેહગેહાદિક સબંધી ૨ ઉત્તમ–પ્રધાન. ૩ મોક્ષ.
૪ અવીચિ મરણ–ક્ષણે ક્ષણે આયખું ઓછું થતું જાય છે તે

પ્રમાણિક જીવદયાના કામમા ડહાપણ વાપરી અને તેટલી મહાય કરતા-કરાવતા રહે છે

આવા જરૂરી ને ઉપયોગી કાર્યમા સર્વથા અહિંસાવ્રતને પાળવા પ્રતિજ્ઞા લીધેલા અને તેને સપૂર્ણ વફાદાર રહેનારા ત્યાગી સત-સાધુજનો જહેમત ઉઠાવી પુરુષાતનને ફોરવી, સમયોચિત સદુપદેશાદિદ્વારા પણ ભાર લાભ આપી અનેક જીવો જે તેવા કુછંદમા ફસાયેલા હોવાથી અધોગતિમા પટકાવવા તૈયાર થયેલા હોય છે તેમને બચાવી ઠેકાણે લાવી શકે છે, અને એ રીતે અનેકાનેક પ્રાણીઓની ખરી દુઆ મેળવી પોતાના જીવનને સફળ કરે છે સહુ કોઇ ખરા દયાળુ ભાઈબ્હેનો તેવા પવિત્ર માર્ગમા બનતો ફાળો આપી પોત પોતાની ફરજ બજાવે તો ઘણો લાભ થાય એ નિસશય છે

(જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ પૃ ૨૮૭)

અમૂલ્ય વાક્યામૃતો—

તમે જો તમારી આત્મોન્નતિને ઇચ્છતા હો તો તમારે તમારા આત્મવિકાસને આચ્છાદિત કરનારા અનેક સકટોનો સામનો કરવો પડશે, અને તે સકટો કે આપત્તિઓમા મુઝાયા સિવાય બહાદૂરીથી ક્ષમા તથા સતોષ રાખી તેને જીતશો તો જ તમે તમારુ ધ્યેય(સાધ્ય)બિંદુ સાધી શકશો

... તમારે પરમાત્મા બનવુ હોય તો અપકારીના ઉપર પણ ઉપકાર કરવા શીખો, તમારુ અનિષ્ટ કરનાર યા તમને દુખમ

લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતા શું વધ્યું ? તે તો કહો ?,
શું કુટુંબ કે પરિવારથી વધવાપણું એ નય ગ્રહો,
વધવાપણું સંસારનું નરદેહને હારી જવો,
એનો વિચાર નહીં અહોહો ! એક પળ તમને હવો ૨

નિર્દોષ સુખ નિર્દોષ આનંદ, લ્યો ગમે ત્યાંથી ભલે,
એ [1]દિવ્ય શક્તિમાન્ જેથી [2]જંજીરેથી નીકળે,
પરવસ્તુમાં નહિ મુંઝવો, એની દયા[3] મુજને રહી,
એ ત્યાગવા સિદ્ધાન્ત કે, પશ્ચાત્ દુઃખ તે સુખ નહીં ૩

હું કોણ છું ? ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું ?
કોના સંબંધે [4]વળગણા છે ? રાખું કે એ પરિહરું ?
એના વિચાર વિવેકપૂર્વક શાન્તભાવે જો કર્યા,
તો સર્વ આત્મિક જ્ઞાનના સિદ્ધાન્ત તત્ત્વ અનુભવ્યા ૪

તે પ્રાપ્ત કરવા વચન કોનું સત્ય કેવળ માનવું ?,
નિર્દોષ[5] નરનું કથન માનો તેહ જેણે અનુભવ્યું,
રે ! આત્મ તારો ! આત્મ તારો ! શીઘ્ર એને ઓળખો,
સર્વાત્મમાં સમદૃષ્ટિ ઘો, આ વચનને હૃદયે લખો ૫

વીતરાગ-ભક્તિ

(તોટક છંદ)

શુભ શીતળતામય છાય રહી, મનવાંછિત જ્યાં ફળપંક્તિ કહી,
જિનભક્તિ ગ્રહો તરુ કલ્પ અહો, ભજીને ભગવંત ભવંત લહો

---

૧ અનંત શક્તિનો સ્વામી–નિજ આત્મા ૨ ચાર ગતિના બંધનથી
૩ ખરી આત્મ દયા ૪ કર્મ–ઉપાધિ ૫ વીતરાગી

નાખનાર કોઈ પણ વ્યકિત ઉપર રોષ ન કરતા, મીઠી નજર રાખો આખરે તે જરૂર થાકશે ખરી રીતે તો તમારો અપ કાર કરનારા તમારા સાધ્યબિંદુના ખરા મદદગાર છે

ચેતવણી–જાગો ! તમે કેમ સમજતા નથી ? પાછળથી બોધિબીજની પ્રાપ્તિ થવી મુશ્કેલ છે, કારણ કે જેમ વીતી ગયેલી રાત પાછી આવતી નથી તેમ આ મનુષ્યભવ ફરીથી સહેલાઇથી સાંપડી શકતો નથી, માટે પ્રમાદ–સ્વચ્છંદવશ બધું ખોઈ ન નાખો સાવધાન બની આવેલી અમૂલ્ય તકને લેખે કરો

કર્તવ્ય–અંતઃકરણપૂર્વક સત્યની અન્વેષણા(શોધ) કરો, અને સર્વ જીવો પર મૈત્રીભાવ ધારણ કરો, એમ કરવાથી ખરી યોગ્યતા પામી શકાશે

અમરતાને પથે–સત્યની આજ્ઞાથી ઊભો થયેલો એવો બુદ્ધિશાળી પુરુષ સંસારને તરી જાય છે અને અખંડ સુખ–શાન્તિ મેળવી શકે છે

પ્રમાદત્યાગ–હે ગૌતમ ! એક સમય માત્ર પણ પ્રમાદ કરીશ નહી, કારણ કે પ્રમાદીને દરેક પ્રકારે ભય હોય છે, જ્યારે પ્રમાદ રહિતને કોઈ પણ પ્રકારે ભય હોતો નથી

સત્યનો મહિમા–સત્યને વિષે મનની સ્થિરતા કરો, કારણ સત્યમાં મગ્ન થયેલો બુદ્ધિમાન પુરુષ તમામ પાપકર્મને નષ્ટ કરે છે–કરી શકે છે

વિચિત્રતા–કામો પૂર્ણ થવા અશક્ય છે, અને જીવિત વધારી શકાતું નથી, અર્થ ને વિષયનો કામી–લોલુપી મનુષ્ય શોક કર્યા જ કરે છે તથા ઝુર્યા કરે છે (આ॰ સૂત્ર)

નિજ આત્મ સ્વરૂપ સુદ્ધ પ્રગટે, મનતાપ ઉતાપ તમામ મટે,
અતિ નિર્જરતા પણુ દામ ગ્રહો, ભજીને ભગવ ત ભવ ત લહો ૨
સમભાવી સદા પરિણામ થશે, જડ મ દ અધોગતિ જન્મ જશે,
શુભ મ ગળ આ પરિપૂર્ણ ચહો, ભજીને ભગવ ત ભવ ત લહો ૩
શુભ ભાવવડે મન શુદ્ધ કરો, નવકાર મહાપ’ને સમરો,
નહિ એહ સમાન સુમ ત્ર અહો, ભજીને ભગવ ત ભવ ત લહો ૪
કરશો ક્ષય કેવળ રાગ-કથા, ધરશો શુભ તત્ત્વસ્વરૂપ યથા,
નૃપચ દ્ર પ્રપ ચ અન ત દહો, ભજીને ભગવ ત ભવ ત લહો ૫

ભાવના-ચતુષ્ટય

આપણા આત્માની જેમ અન્ય આત્માઓનુ હિતચિ તવન કરવુ તે **મૈત્રી** ભાવના તેમને દુ ખી દેખી, તેમનુ દુ ખ નિવારણ કરવા યોગ્ય ઉપાય ચિ તવી, તેમની ઘટતી સેવા-બરદાસ કરવી તે કરુણા ભાવના અન્ય આત્માઓને સુખ-શાન્તિ અનુભવતા જાણી-દેખી રાજીરાજી થવુ, તેમની સ્થિતિ યોગ્ય કરણી જોઇ સ તોષ ધરવો, મનમા પ્રસન્નતા વેદવી તે **પ્રમોદ** ભાવના અન્ય કોઇ નિષ્ઠુર કે નિ દક જીવોને જોઇ-જાણી, રાગ-દ્વેષપણે તેમને સુધારી ન જ શક ય એવી અસાધ્ય સ્થિતિમા તેમના તે તે દોષની ઉપેક્ષા કરવી તેને જ્ઞાની પુરુષો **માધ્યસ્થ** ભાવના કહે છે

વિશેષ સ્પષ્ટતા—૧ કોઇ પણુ આત્મા પ્રસિદ્ધ એવા હિ સાદિક પાપકાર્યો ન કરો ! તેવા પાપસ્થાનકોથી પોતે સમજી પાછા ઓસરો એવી નિષ્પાપ પ્રવૃત્તિ સેવી-આદરી કોઇપણ ક્યારેય દુ ખી ન થાવ ! અને જગતવાસી સહુ કોઇ સર્વથા દુ ખબ ધનો થી મુક્ત થાવ ! આવી ઉદાર મતિને **મૈત્રી** ભાવના કહી છે

કલ્યાણની સાધના–તારા સગાં-સંબંધી, વિષયસેવો, દ્રવ્ય-સંપત્તિ તારું રક્ષણ કરી શકતા નથી કે તને બચાવી શકતા નથી, તેમજ તું પણ તેમનું રક્ષણ કરી શકતો નથી કે તેમને બચાવી શકતો નથી દરેકને પોતાના સુખ દુ:ખ જાતે જ ભોગવવા પડે છે,' માટે જ્યાં સુધી પોતાની ઉંમર મૃત્યુથી ઘેરાઈ નથી, તથા શ્રોત્રાદિ ઇંદ્રિયોનું બળ તેમજ પ્રજ્ઞા-સ્મૃતિ મેધા વિગેરે કાયમ છે ત્યાંસુધીમાં અવસર ઓળખી ડાહ્યા પુરુષે પોતાનું કલ્યાણ સાધી લેવું જોઈએ. (શ્રી આચારાંગ સૂત્ર)'

સાચો ત્યાગી–જે સરળ હોય, મુમુક્ષુ હોય અને અદંભી હોય તે જ સાચો અનગાર છે, જે શ્રદ્ધાથી મનુષ્ય ગૃહત્યાગ કરે, તે જ શ્રદ્ધાને (શંકાઓ-આસક્તિ છોડી) હંમેશાં ટકાવી રાખવી જોઈએ, વીરપુરુષો એ માર્ગે જ ચાલેલા છે)

(શ્રી આચા. ૧ સૂત્ર)

અહિંસકનો આચાર–જેને તું હણવાનો વિચાર કરે છે તે તું પોતે જ છે, જેને તું આજ્ઞા આપવા માગે છે તે તું પોતે જ છે, જેને તું સંતાપ આપવા ચાહે છે તે તું પોતે જ છે, જેને તું દબાવવા ઇચ્છે છે તે તું પોતે જ છે અને જેને તું ઉપદ્રવ કરવા માગે છે તે પણ તું પોતે જ છે એમ સર્વત્ર પોતાપણું માનતો સજ્જન પુરુષ એ પ્રમાણે સમજીને પોતાનું જીવન વીતાવતો છતો કોઈ પણ જીવને મારતો નથી મરાવતો નથી અને પોતાને કે તેને પાછળથી ભોગવવું પડશે એમ સમજી તેને અનુમોદતો કે ચાહતો નથી

(શ્રી આચા.)

૨ જેમના સમસ્ત દોષો દૂર થઇ ગયા છે અને વસ્
તત્ત્વને યથાર્થ જાણી-જોઈ શકનારા એવા અરિહંતોના, સિદ્ધો
તથા સદ્ગુરુઓના અદ્ભૂત ગુણો પ્રત્યે હાર્દિક પ્રેમ જગા
તેમજ ઉચિત સેવા-ભક્તિ કરવી તે **પ્રમોદ** ભાવના

૩ દીન, દુખી, ભયભીત અને જીવિત-શરણ યાચ
જનો પર બને તેટલો ઉપકાર કરી તેમને સહાયભૂત થવુ
કરુણા ભાવના

૪ પાપ કે પરભવની લગારે દરકાર કર્યા વગર હિં
દિક ક્રૂર કર્મ કરનાર, નિ પાપ એવા દેવ, ગુરુની પણ નિં
અવગણના કરનાર ઉપર અને કોઇ કલ્યાણકારી ગુણની પોતા
પ્રાપ્તિ વગર જ ફોગટ આત્મશ્લાઘા, આત્મબડાઇ, સ્વપ્રશ
કરવા ટેવાયેલા મુ જનો ઉપર પણ રાગ-દ્વેષજનિત કલુ
ભાવ નહીં લાવતા, તેમને તેવા અસાધ્ય કોટિના જાણી
પોષવા તે **માધ્યસ્થ** ભાવના છે

સાધુનુ સાચુ સુખ સમતાભાવ

માષતુષ મુનિનુ આખ્યાન અને શ્રુતજ્ઞાનના ભેદની
પણ, તેમજ શ્રી સ્થૂલભદ્ર મુનિની અતિ વિસ્મયકારી વિ
માનકીને સત્સગ અને અભ્યાસવડે સુલભ તથા ચરણકર
સાધક એવુ સર્વ મદને હરનારુ શ્રુતજ્ઞાન મેળવીને તે
શ્રુતજ્ઞાનવડે મ. કેમ કરાય ? ન જ કરાય ઉપર કહેલા
સ્થનકોમા વાસ્તવિક રીતે જોતા કોઈ પણ ગુણ જણાતો
પરન્તુ સ્વછંદ્યનો કેવળ ઉન્માદ અને સસારવૃદ્ધિરૂપ ફળ
માલૂમ પડે છે

હે ભાઇ! તારી જાત સાથે જ યુદ્ધ કર, બહાર યુદ્ધ કરવાથી શુ? એના જેવી યુદ્ધને યોગ્ય બીજી વસ્તુ મળવી દુર્લભ છે હે ભાઇ! તુ જ તારો મિત્ર છે, બહાર કયા મિત્ર શોધે છે? તારી પોતાની જાતને જ નિગ્રહમા રાખ, તો બધા દુ ખોથી મુક્ત થઇશ (શ્રીઆચારાગ સૂત્ર)

વિવેકી ભાષા-ક્રોધથી બોલવુ, માનથી બોલવુ, માયાથી બોલવુ, લોભથી બોલવુ, જાણતા-અજાણતા કઠોર બોલવુ વિગેરે બહુ દોષયુક્ત વાક્પ્રયોગનો વિવેકી પુરુષે ત્યાગ કરવો જોઇએ (શ્રીઆચારાગ સૂત્ર)

દાનપ્રશસા—દાનધર્મના પ્રભાવે પ્રાણીઓને વૈરી વશ થઇ જાય છે, વૈર-વિરોધ પણ શમી જાય છે અને શત્રુ પણ મિત્ર-બ ધુરૂપ બની જાય છે, તેથી દુનિયામા દાન જ શ્રેષ્ઠ-પ્રધાન લેખાય છે

ધર્મસેવાની મહત્તા—ડાહ્યો માણસ પોતાને અજરામર જેવો લેખી વિદ્યા અને લક્ષ્મીને ઉપાર્જવા પ્રયત્ન સેવે અને મૃત્યુએ જાણે બરાબર પકડી લીધો હોય તેમાથી છૂટી જવા શુદ્ધ અહિ સા, સ યમ ને તપલક્ષણ ધર્મનુ ખૂબ સાવધાનપણે સેવન-આરાધન કરે, કેમકે ધર્મ જ એનો ખરો અકસીર ઉપાય છે

વિદ્યાપ્રશસા—શાણા માણસોએ મોટી-વૃદ્ધાવસ્થામા પણ બહુ કાળજીથી હિતકારી વિદ્યા ગ્રહણ કરવી કદાચ આ ભવમા સુલભ્ય ન થાય તો પણ તે અન્ય જન્મમા સારા સ સ્કારયોગે સહેજે પ્રાપ્ત થવા પામે

(**ધર્મહીન પશુતુલ્ય**—આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન

જાતિ–કુળાદિકથી મદોન્મત્ત થયેલો જીવ આ ભવને વિષે પિશાચની પેરે દુઃખી થાય છે અને પરભવને વિષે જરૂર હીન જાત્યાદિકને પામે છે

તેથી શું કરવું ઘટે ? સર્વ મદસ્થાનકોને મૂળથી ઉખેડી નાખવાના અભિલાષી મુનિજનોએ સ્વાત્મગુણવડે ઉત્કર્ષ (ગર્વ) અને પુત્કર્ષ (પરની હેલના) સર્વથા તજવા જોઇએ

શા માટે ? પરનો પરાભવ, પરની નિંદા તેમજ સ્વોત્કર્ષ કરવાથી અનેક કોટી ભવે છૂટી ન શકે એવું નીચ ગોત્રકર્મ ભવે ભવે બંધાય છે

કર્મોદયથી નિર્માણ થયેલું મનુષ્યોનું હીન, ઉત્તમ અને મધ્યમપણું તેમજ અનેક યોનિગત ભેદોવાળુ તિર્યંચોનું તેવું જ 'હીનોત્તમ' અને મધ્યમપણું સંભવે છે

દેશ, કુળ, દેહ, વિજ્ઞાન, આયુષ્ય, બળ, ભોગ અને લક્ષ્મીગત વિષમપણું જોઇ વિદ્વાન પુરુષોને આ ભવ–સંસારમાં રતિ–પ્રીતિ કેમ થઇ શકે ?

કારણ કે પાંચે ઇન્દ્રિયોના બળ આગળ નિર્બળ થયેલા અને રાગદ્વેષના ઉદયથી નિયંત્રિત બનેલો, ગુણ–દોષ (હિતાહિત) ને નહીં સમજતો જીવ સ્વપર ઉભયને હાનિ કરે છે તે માટે રાગ દ્વેષનો ત્યાગ કરવાને અને પાંચે ઇન્દ્રિયોના બળને નિર્બળ કરવાને તેમજ શુભ પરિણામને ટકાવી રાખવાને આત્માર્થીએ યત્ન કરવો જોઇએ

અનિષ્ટ વિષય–ભોગને અભિલષતા–ભોગવતા ભોગી જીવે તેવાં વિષયોનો આત્યંતિક વિયોગ થાય–થઇ શકે તેટલા માટે

એ ચાર સજ્ઞા તો મનુષ્યોને અને પશુઓને તુલ્ય હોય છે, તે કરતા એક ધર્મ જ મનુષ્યને વિશેષ અધિક હોઈ શકે છે, તેથી ધર્મ વિનાના મનુષ્યોને પશુ સમાન સમજવા

કામ-ભોગની શાન્તિ—કામભોગની શાન્તિ વિષયોના ઉપભોગથી કદાપિ થવા પામતી નથી ઘીથી અગ્નિની જેમ ઊલટી આસક્તિ વૃદ્ધિ પામે છે સતોષવૃત્તિ સેવવાથી જ ખરી શાન્તિ થવા પામે છે

વીર કોણ?—સપત્તિ સમયે જેને હર્ષ થતો નથી અને વિપત્તિ સમયે જેને ખેદ થતો નથી એવા ત્રણ ભુવનમાં તિલક સમાન કોઇ વિરલ પુત્રને માતા જન્મ આપે છે એવા વીર પુરુષો કોઈ વિરલા જ જન્મે છે

કર્તવ્યનિષ્ઠા—કઠગત પ્રાણ હોય ત્યારે પણ કર્તવ્ય-કર્મ જ કરવુ યોગ્ય છે પ્રાણાન્તે પણ નહીં કરવા યોગ્ય અકૃત્ય કરવુ નહીં

ખરો બ્રહ્મચારી—મન-વચન-કાયાથી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળનારા નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારીની હોડ જગતમા કોણ કરી શકે? તેની ઉત્તમ ગતિ જ થાય છે

નાસ્તિ ભાવ—ઉદ્યમે દારિદ્ર નાશે છે, જાપ કરવાથી પાતક નાશે છે, મૌન ધારવાવડે કલહ નાશે છે અને અપ્રમાદીને ભય નાશે છે-નાશ પામે છે

જાતિમાત્ર ગુણનુ કારણ નથી—શીલસપન્ન ગુણવાન શૂદ્ર પણ બ્રાહ્મણ લેખાય અને શીલગુણહીન બ્રાહ્મણ પણ શૂદ્રના સતાન સમો છે

પોતાનુ હ્રદય ગમે તેવુ વ્યગ્ર હોય તો પણ તે શબ્દાદિક વિષ આ લોકમા તેમજ પરલોકમા અત્યત હાનિકારક છે એ યથાર્થ નિશ્ચય કરી લઈને સર્વજ્ઞપ્રણીત આગમ-શાસ્ત્ર અભ્યાસ-પરિચય કરવો જોઈએ, જેથી ઉક્ત ઉપાસના આદ બળવડે પૂર્વોક્ત વિષયાસક્તિ વિલય પામી જાય-નષ્ટ નિર્મૂળ થઈ જાય

પ્રારભમા અતિ અભ્યુદયવાળા અર્થાત્ કુતુહલથી ઉત્સુ તાવડે ભોગવતા મધુરા ઉત્સવભૂત લાગે છે, મધ્યમા વિષયપ્રા સમયે શૃગાર, હાસ્ય અને દીપ્તરસવાળા લાગે છે અને અ ત વિશિષ્ટ ભોગ સયોગ થયા બાદ વસ્ત્ર રહિત હોવાથી પ્ર શુનાદ્વારાદિક અગવિકૃતિ દેખાવાથી તે જ સ્પર્શાદિક વિષ બિભત્સ બિહામણા તેમજ વિનાપાદિક સ્વરના શ્રવણથી કરુણાપ હોવાથી કરુણા ભય અને લજ્જાદિકથી ભરેલા જણાય છે જો બહુ પેરે સે વાયલી વિષયો મનને તુષ્ટિકારક લાગે પણ કિં ફળના ભક્ષણની પેઠે પાછળથી અનિષ્ટ ખદાયક નિવડે છે

જેમ અઢાર જાતના શાક સયુક્ત અન્ન મિષ્ટાનપા પેઠે મધુર છતા વિષ સયુક્ત ખાધુ છતુ તે છેવટ પરિણ વિનાશકારી થાય છે, તેમ સામગ્રી યુક્ત રમ્ય શગારર સેવેલા વિષયો સેકડો ભવપરપરામા પણ દુખના અનુભ પરંપરાને વધારે છે

અનિશ્ચિત એવુ પણ મરણ જોતજોતામા ડગલે નિ થતુ જોઈને જેમને વિષયોને વિષે રતિ-આસક્તિ થાય તેમને મનુષ્ય જ ન ગણવા મનને અનુકૂળ વિષયોને

સર્વથા મલિનની શુદ્ધિ ક્યાથી?—જેનુ ચિત્ત રાગ-દ્વેષ-મોહવડે ક્લિષ્ટ (મલિન) રહે છે, અસત્ય વચનો વદવાવડે જેનુ મુખ મલિન રહે છે અને જીવ-ઘાતવડે જેની કાયા મલિન વર્તે છે તેને ગગા પણ પવિત્ર કરી શકતી નથી એવા મલિન જીવો ધર્મને લાયક નથી અને ધર્મ સેવ્યા વગર શુદ્ધિ નથી.

ક્રોધ-કષાયથી થતી હાનિ—તાવ એક દિવસમા છ માસના તન-તેજને હરી લે છે તેમ ક્રોધ કષાય એક ક્ષણમા ક્રોડ પૂર્વથી સચિત કરેલ સુકૃતનો ક્ષય કરે છે

મુક્તિ શાથી?—દેહરૂપ જેલમા ચાર કષાયો દુષ્ટ ચોકીદાર જેવા જ્યા સુધી જાગતા રહે છે ત્યાસુધી જનોને મોક્ષ શી રીતે મળે? કષાયના ક્ષયથી જ મુક્તિ મળે છે

ભાવમા ભગવાન—ભાવમા ભગવાન વસે છે પાષાણમા, માટીમા, રત્નમા કે સુવર્ણમા દેવ વસતા નથી, તેથી ભાવ જ પ્રધાન કારણ છે

જન્મની નિષ્ફળતા—દીન(દુખી)જનોને યથોચિત સહાય આપી ઉદ્ધર્યા નહીં, સમાનધર્મસેવી સાધર્મી જનોની સેવા-ભક્તિ બજાવી નહીં અને હૃદયમા વીતરાગ દેવને ધાર્યા નહીં તો અમૂલ્ય માનવ ભવ હારી ગયા પછી આવી ધર્મ-સામગ્રી સાપડવી મુશ્કેલ સમજવી

પાત્રનુ માપ—ઉત્તમ પાત્રરૂપ સત-સાધુજનોને, મધ્યમ પાત્રરૂપ સુશ્રાવકજનોને અને જઘન્ય પાત્રરૂપ અવિરતિ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ જનોને જાણવા અને તેમની યથાયોગ્ય સેવાભક્તિનો સપ્રેમ લાભ લેવો

ક્રમણો અનુગ્રહકારી અને નિષ્પાપ એવો વિષય પરિણામ નિયમ નિત્ય પ્રતિ સારી રીતે ચિન્તવવો

ગુણદોષના વિપર્યાસથી વિષય મૂર્છિત થયેલા આત્માનુ ભવભ્રમણ ભય પામેલા ભવ્ય જીવોએ આચારચિન્તનવડે સમસ્ત પ્રકારે રક્ષણ કરવુ

દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર, તપ અને વીર્યરૂપ પાચ પ્રકારનો સાધુનો આચાર જિનેશ્વરોએ કહેલો રૂડી રીતે અનુસરવો

આચાર અધ્યયનરૂપ આચારાગ સૂત્રમા કહેલા અર્થની ભાવના મુજબ આચરણ કરવામા સાવચેત રહેતા મુનિનો કોઈ કાળે પણ પરાભવ થઇ શકતો નથી પૈશાચિક આખ્યાન (ભૂતવાર્તા) અને કુળવધૂનું રક્ષણ થયેલુ સાભળીને સયમ-વ્યાપારથી આત્માને સદાય સાવધાન (ઉદ્યમી) રાખવો

મનુષ્યોની સર્વ ઋદ્ધિઓ ક્ષણમા બદલાઈ જાય તેવી છે અને સર્વ સયોગો અતે વિયોગવાળા હોવાથી શોકજનક છે અત અનિત્ય, બહુ ભયભરેલા, ઇચ્છેલા એવા પરાધીન વિષય-સુખોથી સર્યું નિત્ય ટકે એવા નિર્ભય અને સ્વાધીન શાન્ત-રસને માટે જ પ્રયત્ન કરવો ઉચિત છે

પોતાના વિષયને મેળવવા આતુરતાવાળી ઇન્દ્રિયોને સતુષ્ટ કરવા માટે જેટલો પ્રયત્ન કરાય છે તેટલો પ્રયત્ન કપટ રહિત તેનો જય કરવાને સેવવો શ્રેષ્ઠ છે સર્વ વિષયની સ્પૃહાથી ઉત્પન્ન થયુ જે સુખ રાગાતુર મેળવે છે તેથી અનત કોટિગણુ સુખ વિરાગી આત્મા સહજમા મેળવે છે

પ્રભુપૂજાથી પુન્ય ફળ—દેવનિર્માલ્ય(પુષ્પાદિક) જયણાયુક્ત ઉતારવામા સોગણુ પુન્ય, ચદનાદિક શીતળ દ્રવ્યોથી વિલેપન કરવામા હજારગણુ, વિધિયુક્ત જયણાથી ગૂથેલી પુષ્પ માળા કઠે આરોપવામા લક્ષગણુ અને ગીત વાજીત્રયુક્ત સગીત પૂજા એકતાનથી કરતા અનતગણુ પુન્યફળ ઉપાર્જન થાય છે

વીતરાગનુ ધ્યાન સ્મરણ—રાગ-દ્વેષ-મોહથી સર્વથા મુક્ત થયેલા શ્રી વીતરાગનુ ધ્યાન-સ્મરણ કરનાર વીતરાગ દશાને પામી શકે છે જેમ ભમરીના ડસથી તેનુ જ ધ્યાન કરનારી એળ ભમરી બની જાય છે

પ્રભુપૂજાનો પ્રભાવ—પોતાની યોગ્યતા અનુસાર પ્રભુની દ્રવ્ય-ભાવ પૂજા કરનારા ભાવિક જનો સ્વર્ગાદિ સપદા ને મોક્ષલક્ષ્મી પામી શકે છે ગૃહસ્થો દ્રવ્યપૂજાના અને સયમી સાધુઓ ભાવપૂજાના અધિકારી કહ્યા છે દ્રવ્યપૂજાથી પાપ-મળ ટળી, અનુક્રમે ભાવપૂજાને લાયક બને છે એમ સમજીને તેનો યથાયોગ્ય લાભ લેવો, ઉપેક્ષા કરવી નહીં દ્રવ્યપૂજામા અગ-વસ્ત્ર-મનશુદ્ધિ પ્રમુખ સાતે શુદ્ધિનો બરાબર ખપ કરવો અને ભક્તિભર ઉલ્લસિત ભાવે બને તેટલી નિષ્કામ સેવા કરવી

કરણી એવી પાર ઉતરણી—વિવિધ તપ-નિયમયોગે મોક્ષપ્રાપ્તિ, અભય-અનુકપાદિ દાનવડે સ્વર્ગાદિકના ઉત્તમ સુખ-ભોગની પ્રાપ્તિ, દેવાર્ચનવડે રાજ્યાદિની પ્રાપ્તિ અને અનશન આરાધનવડે ઈન્દ્રપણાની પ્રાપ્તિ થાય છે ધર્મ-શાસનની નિષ્કામ-સેવા-ભક્તિયોગે જીવ જલ્દી કર્મથી મુક્ત થવા પામે છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ પૃ ૪૧ તથા પૃ ૭૮]

મદ્ય–માંસનિષેધ

મદ્યપાનનિષેધ

મદ્યપાનથી મદોન્મત્ત બની શેરીમા (ખાડમા) બેભાન થઇ પડેલા મદ્યપાન કરનારના મુખમા કૂતરા મૂતરી જાય છે, ચોરો વસ્ત્ર ચોરી જાય છે, છતા એવા નીચ વ્યસનવશ બની કઇક જીવો બેહાલ થાય છે તેમની દયા ચિંતવી, જ્યારે તેનો નીશો ઉતરી જાય ત્યારે તેમની ખરાબ સ્થિતિ થયેલી ને હજી વધારે થવાની તે જો અંતરના પ્રેમથી તેને સમજાવવામા આવે તો તેવા જીવનુ આખુ જીવન સુધરી જવા પામે છે એવો સ્તુત્ય પ્રયાસ કેવળ કરુણાદૃષ્ટિથી ઉપકારાર્થે કરવો યોગ્ય છે કુમારપાળ મહારાજાએ પોતાના વિશાળ રાજ્યમાથી મદ્યાદિક સાતે વ્યસનો દૂર કરી પોતાના બીજા મિત્રરાજ્યો સાથે તેવો ગાઢ સબધ જોડી તેના રાજ્યમાથી પણ એવા પાપ-કર્મો પ્રેમથી દૂર કરાયા હતા, તેમ થોડા વર્ષો પહેલા પિકેટીંગ પ્રસગે કઇક દિલસોજ સ્વદેશપ્રેમી સજ્જન ભાઈબહેનોએ પોતે પુષ્કળ કષ્ટ સહન કરીને આવા કઇક વ્યસની જીવોને પ્રેમથી સમજાવી યોગ્ય રસ્તે લાવવા ભારે જહેમત ઉઠાવી હતી તે પછી આવા કઇક વધારે શાન્તિના સમયે જો એવા વ્યસનમ ગ્રસ્ત જીવોને પ્રેમથી વ્યક્તિગત કે સમુદાયે મીઠાશવડે તેમન થતી દુર્દશાનુ ભાન કરાવી તેમની શુદ્ધબુદ્ધ ઠેકાણે લાવ પ્રયત્ન સેવાય તો તેથી સારો આર્થિક લાભ દેશને તથા સમાજ

શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રનુ દ્રુમપત્રક નામનુ દશમુ અધ્યયન

શ્રી ગૌતમ ગણધરને સબોધી ભગવાને આપેલા અમૂલ્ય અમૃત ઉપદેશ, તે ઉપરથી સહુ ભવ્યાત્માઓએ ગ્રહણ કરી લેવા યોગ્ય સાર-બોધ

વૃક્ષનુ પાદડુ ખરી જાય છે તેમ શરીર માત્ર જીર્ણ-ક્ષીણ થઈ અતે ખરી પડી જાય છે મનુષ્યદેહનુ પણ એમ જ સમજવુ અનત સસારચક્રભ્રમણમા ક્રમપૂર્વક-ઉન્નતિ-ક્રમે માનવ દેહ મળે છે તે માનવદેહ મળ્યા પછી પણ સુંદર સાધનો-આર્યભૂમિ અને સાચો ધર્મમાર્ગ પણ બહુ બહુ કષ્ટે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે પચવિધ વિષયભોગ ભોગવવાની લાલસા તો પ્રાયે દરેક જન્મમા પૂર્વના તેવા સસ્કારવશ રહ્યા કરે છે, તેમાથી મુક્ત થઇ, પ્રમાદ તજી, પુરુષાર્થ કરવાની સૌને ભારે જરૂર રહે છે તેથી અલ્પ પ્રાપ્ત કાળમા ખૂબ સાવધાનપણે યોગ્ય ધર્મસાધના કરી, સદ્ધર્મની સેવના-આરાધના કરી લેવા ભવ્યાત્માઓ કેમ ચૂકે ? પ્રમાદ એ કારમા(આકરા) રોગ કે શત્રુરૂપ છે તે અવશ્ય ટાળવા યોગ્ય છે તેનો પ્રતિકાર કરવા આ માનવદેહમા સારી અનુકૂળતા મળી છે, તેથી વિષય-કષાય-વિકથાદિક પ્રમાદ તજી, સાચી દિશામા બની શકે તેટલો પુરુષાર્થ કરવો એ જ જન્મ-મરણજન્ય અનતા દુખોને ટાળવા અપૂર્વ અમૃત તુલ્ય છે એથી જ જીવને સાચુ સુખ સાપડે છે ભગવાન મહાવીરે સપૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય શક્તિ, અહિસા-સયમ-તપલક્ષણ ધર્મનુ યથાર્થ આરાધન કરીને જ પ્રગટ કરી છે દરેક આત્મામા સત્તારૂપે રહેલી એવી અનતગુણ-સપદાને નિજ નિજ યોગ્યતાનુસારે પુરુષાતન ફોરવી,

ને થવા ઉપરાત કઇંક જીવો સારી નીતિ–રીતિ આદરી, પોતાનુ જીવન સુધારી પોતાની પાછળની પ્રજાને પણ દાખલારૂપ બને

“ કલ્પિત યજ્ઞમા કે દેવીની પાસે અ ધશ્રદ્ધાળુ ભક્તો તરફથી અપાતો પામર પશુઓનો ત્રાસદાયક ભોગ થતો અટકાવવા અનુકપાશીલ જનોની ભારે ફરજ ”

આ ફરજ જેમને ઠીક ઠીક સમજાઈ છે તેવી જીવદયાની સસ્થાઓ તેમજ મ ડળીઓ દ્વારા યોગ્ય પ્રયાસ કરી, દેશની તેમજ સમાજની ઉપયોગી સેવા બજાવી તેમા પ્રયાસાદિકના પ્રમાણમા સફળતા મેળવતા જણાય છે ધર્મના નામે એવી અઘોર પ્રાણીહિ સા કરનારા, કરાવનારા તેમજ તેમા સહાય કરી ઉત્તેજન આપનારા પાપી જનો તેના મહાપાપરૂપ કહો કે જેના પરિણામે નરકાદિકની ભારે યાતનાઓ લાબે વખતે ભોગવી અન તુ સ સારભ્રમણ કરતા રહે છે, તેમને શાતિથી વિવેકસર સમજાવવાથી કઇંક જીવો એવા અઘોર પાપથી પાછા ઓસરતા સ ભળાય છે, તેથી સ્વપરને ભારે ફાયદો ઘણા લાબા વખત માટે થવા પામે છે આવી ફાયદાકારી હિત પ્રવૃત્તિ બને તેટલી શક્તિ ફોરવીને પણ કરવી ઉચિત છે કસાઇઓ પાસે જઇ તેમને મો–માગ્યા પૈસા આપી, થોડા ઘણા જાનવરોને કઇંક ભોળા જનો ધર્મબુદ્ધિથી છોડાવવાનુ કરતા રહે છે, તેથી તે કસાઈઓ તેવા વધારા પડતા પૈસા કમાવાથી ઊ નટા પોતાનો નીચ વ્યાપાર ઘટાડવાને બદલે વધારતા સ ભળાય છે તે કરતા ભાવી પરિણામનો ખ્યાલ લાવી ઘોર હિ સા જ અટકે એમ ડહાપણથી વ્યવહાર કરવામા અધિક લાભ છે

પ્રજાવવા માટે શ્રી ગૌતમ ગણધરને સંબોધી આપેલો સદ્દબોધ ખરેખર દરેક આત્માર્થી સજ્જનોએ બરાબર હૃદયમા ધારી લઇ અનાદિ પ્રમાદદોષને તેમજ સ્વચ્છંદ આચરણને દૂર કરી, ખરા સુખદાયક ધર્મમાર્ગના આરાધન માટે દૃઢ નિશ્ચયપૂર્વક ખૂબ પ્રયત્ન કરવો જોઇએ પ્રભુએ કહેલો એકાન્ત હિતકારી ઉપદેશ ગૌતમ-ગણધરાદિકને બહુ રુચ્યો, તેથી પ્રમાદ માત્રને દૂર કરી, સાવધાનપણે શુદ્ધ ચારિત્રનુ આરાધન કરી, તેઓ મોક્ષગામી બન્યા. તેમ આપણે પણ અનેકવિધ પ્રમાદાચરણ તજી, સાવધાનપણે નિજયોગ્યતાનુસારે સદ્ગુરુનુ સાચુ શરણુ લહી, ઉક્ત ધર્મ-માર્ગનુ આરાધન કરી લેવા કચાશ રાખવી ન જોઇએ. આવી આત્મપ્રેરણાથી અહિંસારૂપ અમૃતનુ સેવન કરી ખરા સુખી થઈ શકાશે

અગિયારમુ બહુશ્રુત અધ્યયન

સત્ય-સમ્યગ્ જ્ઞાન એટલે આત્મ-પ્રકાશ આ પ્રકાશ તો દરેક આત્મામા ભર્યો પડ્યો છે, ફક્ત તેની ઉપર પ્રમાદ કહો કે સ્વચ્છંદવશ આવી પડેલા આવરણો કહો તે દૂર કરવા આપણે સહુએ ખરા જ્ઞાની ગુરુનુ શરણુ મેળવી, તેમની સાચી ભક્તિ કરી, ધન્વંતરી વૈદ્ય સમા તેમના એકાન્ત હિતકારી ઉપદેશને અનુસરી સત્ય ધર્મમાર્ગે સંચરવું જોઇએ તેમ કરવા જતા અનેક વખત જીવને આળસ-પ્રમાદાદિક તેર કાઠીયા નડે છે તેનુ સવિસ્તર વર્ણન સાચા ઉપદેશદ્વારા જાણી, તેમજ સદ્ગ્રંથોદ્વારા બરાબર સમજી, મોહ-અજ્ઞાનવશ રહેલી આપણી ભ્રમણા દૂર કરીને ચાલવા ખરો દૃઢ પ્રયત્ન કરશુ

માંસસેવન ને શિકાર

માંસભોજન તથા શિકારના ભૂંડા નાદ–શોખવાળા કુવ્ય સનથી કેટલા **અનર્થો ને કિંમતી પ્રાણોની હાનિ** થાય છે તે વિચારવા યોગ્ય છે તેને બદલે સાદો, સાત્વિક વનસ્પતિવાળો ખોરાક વધારે ઉત્તમ ફાયદાકારક અને સ્વપરના કિંમતી પ્રાણોને પોષનારો છે તેનો જેમને સારો અનુભવ મળતા તેની ખાત્રી યા પ્રતીતિ થયેલી છે તેમણે કેવળ નિ સ્વાર્થપણે પોતાને જાત અનુભવ થયેલો પુસ્તકો કે વર્તમાન પત્રો કે લેખો યા ઉપદેશ-દ્વારા કઇંક વખત જાહેર કરેલો જણાય છે, તે ઉપરથી કઇંક જીવોને પોતાની ગભીર ભૂલો આ કુવ્યસનથી થવી જણાતા તેને સુધારીને પોતે સુખી થવા પામે છે અને અન્ય જનોને પણ વ્યાજબી પ્રયત્નો સેવી સાચા હિતકારી માર્ગે દોરી શકે છે ઘણા વખત પહેલા **શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા—ભાવનગર** તરફથી એવો એક ઇનામી નિબધ પ્રસિદ્ધ થયેલો મારા હાથમ આવેલો તેમા ઉપરની બાબતનો સ્પષ્ટ ખુલાસો મળી શકે છે તે ઉપરાત જુદી જુદી જીવદયાની સસ્થાઓ મારફત પણ જીવદયાની દૃષ્ટિથી નાના મોટા પુસ્તકો ને હેન્ડબીલો બહાર પડતા રહે છે તે વાચી–વિચારી દયાળુ દિલો ઉપર સારી અસ થવા પામી છે અને તેમાના કઇંક ઉદાર સજ્જનો તેવ જીવદયાની મડળીઓને બનતી મદદ કરી–કરાવી તેના કાર્યમ ઉત્તેજન આપી જનસેવા બજાવતા રહે છે જેમના હૃદયમા સાચ દયા વસી હોય તેમને બહુ લાબુ કહેવાની, સમજાવવાની ભાગ્ જ જરૂર હોય છે તેઓ પોતાના અતરની પ્રેરણાથી જ તે

શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રનુ દ્રુમપત્રક નામનુ દશમુ અધ્યયન

શ્રી ગૌતમ ગણધરને સબોધી ભગવાને આપેલો અમૂલ્ય અમૃત ઉપદેશ, તે ઉપરથી સહુ ભવ્યાત્માઓએ ગ્રહણ કરી લેવા યોગ્ય સાર-બોધ

વૃક્ષનુ પાદડુ ખરી જાય છે તેમ શરીર માત્ર જીર્ણ-ક્ષીણ થઈ અંતે ખરી પડી જાય છે મનુષ્યદેહનું પણ એમ જ સમજવુ અનંત સસારચક્રભ્રમણમા ક્રમપૂર્વક-ઉન્નતિ-ક્રમે માનવ દેહ મળે છે તે માનવદેહ મળ્યા પછી પણ સુંદર સાધનો-આર્યભૂમિ અને સાચો ધર્મમાર્ગ પણ બહુ બહુ કષ્ટે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે પચવિધ વિષયભોગ ભોગવવાની લાલસા તો પ્રાયે દરેક જન્મમા પૂર્વના તેવા સસ્કારવશ રહ્યા કરે છે તેમાથી મુક્ત થઇ, પ્રમાદ તજી, પુરુષાર્થ કરવાની સૌને ભારે જરૂર રહે છે તેથી અલ્પ પ્રાપ્ત કાળમા ખૂબ સાવધાનપણે યોગ્ય ધર્મસાધના કરી, સદ્ધર્મની સેવના-આરાધના કરી લેવા ભવ્યાત્માઓ કેમ ચૂકે ? પ્રમાદ એ કારમા(આકરા) રોગ સ્વરૂપ છે તે અવશ્ય ટાળવા યોગ્ય છે તેનો પ્રતિકાર કરવા આ માનવદેહમા સારી અનુકૂળતા મળી છે, તેથી વિષય-કષાય-વિકથાદિક પ્રમાદ તજી, સાચી દિશામા બની શકે તેટલો પુરુષાર્થ કરવો એ જ જન્મ-મરણજન્ય અનતા દુ ખોને ટાળવા અપૂર્વ અમૃત તુલ્ય છે એથી જ જીવને સાચુ સુખ સાપડે છે ભગવાન મહાવીરે સપૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય શક્તિ, અહિંસા-સયમ-તપલક્ષણ ધર્મનું યથાર્થ આરાધન કરીને જ પ્રગટ કરી છે દરેક આત્મામા સત્તારૂપે રહેલી એવી અનતગુણ-સપદાને નિજ નિજ યોગ્યતાનુસારે પુરુષાતન ફોરવી

પ્રગટાવવા માટે શ્રી ગૌતમ ગણધરને સબોધી આપેલો સદ્બોધ ખરેખર દરેક આત્માર્થી સજ્જનોએ બરાબર હૃદયમા ધારી લઇ અનાદિ પ્રમાદદોષને તેમજ સ્વચ્છદ આચરણને દૂર કરી, ખરો સુખદાયક ધર્મમાર્ગના આરાધન માટે દૃઢ નિશ્ચયપૂર્વક ખૂબ પ્રયત્ન કરવો જોઇએ પ્રભુએ કહેલો એકાન્ત હિતકારી ઉપદેશ ગૌતમ–ગણધરાદિકને બહુ રુચ્યો, તેથી પ્રમાદ માત્રને દૂર કરી, સાવધાનપણે શુદ્ધ ચારિત્રનુ આરાધન કરી, તેઓ મોક્ષગામી બન્યા. તેમ આપણે પણ અનેકવિધ પ્રમાદાચરણ તજી, સાવધાનપણે નિજયોગ્યતાનુસારે સદ્ગુરુનુ સાચુ શરણ લહી, ઉક્ત ધર્મ–માર્ગનુ આરાધન કરી લેવા કચાશ રાખવી ન જોઇએ. આવી આત્મપ્રેરણાથી અહિંસારૂપ અમૃતનુ સેવન કરી ખરા સુખી થઈ શકાશે

અગિયારમુ બહુશ્રુત અધ્યયન

સત્ય–સમ્યગ્ જ્ઞાન એટલે આત્મ–પ્રકાશ આ પ્રકાશ તો દરેક આત્મામા ભર્યો પડ્યો છે, ફક્ત તેની ઉપર પ્રમાદ કહો કે સ્વચ્છદવશ આવી પડેલા આવરણો કહો તે દૂર કરવા આપણે સહુએ ખરા જ્ઞાની ગુરુનુ શરણ મેળવી, તેમની સાચી ભક્તિ કરી, ધન્વતરી વૈદ્ય સમા તેમના એકાન્ત હિતકારી ઉપદેશને અનુસરી સત્ય ધર્મમાર્ગે સચરવુ જોઇએ તેમ કરવા જતા અનેક વખત જીવને આળસ–પ્રમાદાદિક તેર કાઠીયા નડે છે તેનુ સવિસ્તર વર્ણન સાચા ઉપદેશદ્વારા જાણી, તેમજ સદ્ગ્રથોદ્વારા બરાબર સમજી, મોહ–અજ્ઞાનવશ રહેલી આપણી ભ્રમણા દૂર કરીને ચાલવા ખરો દૃઢ પ્રયત્ન કરવા

સ્વજન કે બધુ સભવના નથી તેમજ ક્ષુધાતુરોને બળ કે તેજ સાપડતા નથી તે તે દુષ્ટ-વિકારોને ટાળવાથી જ જીવોને ખરી સુખ શાન્તિ મળે છે અને સદ્ગુણો વધે છે

(જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ ! ૧૪૪-૧૪૫)

શ્રાવક શ્રાવિકાઓને ઉપયોગી સૂચનાઓ

(૧) જે કઈ કરણી શ્રી દેવગુરુને અવલબી કરવામા આવે તે કેવળ દેખાદેખી કરવા કરતા તેનો હેતુ સમજવાનો જરૂર ખપ કરવો, જેથી આપણી ભૂલ સુધરવા પામે અને અન્યને પણ ખરો માર્ગ જડે

(૨) એક બીજાને ધર્મકરણી કરવામા ખલેલ પડે એમ વર્તવુ નહીં

(૩) ઘટ વગાડતા બીજાને કટાળો ન ઉપજે એમ ધીમે રહી એકાદ વાર વગાડવો વારવાર ઘટ વગાડી બીજાને પૂજન કાર્યમા ખલેલ ઉપજાવવી નહી

(૪) દેરાસરમા પૈસા મૂકવા હોય તો તે ચોરાઈ ન જાય તેમ ભડારમા જ જાતે નાખવા, જેથી બીજા પણ તેમ કરવાનુ શિખે. એ રીતે બીજી પણ અર્પણ કરાતી ચીજો માટે સમજવુ

(૫) પ્રભુભક્તિ પ્રસગે મુખ્યપણે સરસ ચદનનો ઉપયોગ કરવો શુદ્ધ કેશર વિગેરે સુગધી દ્રવ્યનો જોગ મળે તો તેનો જોઇતા પ્રમાણમા ઉપયોગ કરવો ગમે તેવી સોઘી કે મોઘી અશુદ્ધ વસ્તુનો તેવે પ્રસગે ઉપયોગ કરવો નહી

તો જન્મ-મરણજનિત અનત દુ ખોથી મુક્ત થઈ, આપણે પણ પૂર્વ મહાપુરુષો પેઠે અજરામર ને અવ્યાબાધ એવુ શાશ્વત મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત કરી શકશુ અહ કારાદિક કાઠિયાને વશ પડનારા પામર જીવો સાચા જ્ઞાની ઉપદેશક સદ્ગુરુનુ શરણ લઈ શકતા નથી તેમને તે ભારે અ તરાયરૂપ બને છે, તેથી એ અહ કારાદિ કાઠિયાને જેમ બને તેમ ત્યાગી જ્ઞાની ગુરુથી સદ્બોધ મેળવી જલ્દી દૂર કરવા ઘટે અહ કારાદિક દોષ-દુર્ગુણ ટળ્યા એટલે આત્માનો ખરો ખજાનો ખુલ્યો સમજવો, ખરા જ્ઞાનીની પરીક્ષા શીલ-સદાચારથી થાય છે, કેવળ શાસ્ત્રાભ્યાસ માત્રથી થતી નથી

નીચે કહેલા પદર સ્થાનોવડે સાધુ સુવિનીત કહેવાય છે

૧ અહ કાર વર્જી, નમ્રવૃત્તિ ધારનાર, ૨ અચપળ-સ્થિર સ્વભાવી ૩ અમાયી-સરલ સ્વભાવી, ૪ અકુતૂહલી (ક્રીડા-કૌતુક રહિત), ૫ પોતાની નાની ભૂલને પણ સમજીને દૂર કરનાર, ૬ ક્રોધ-કષાયની વૃદ્ધિ થાય તેવો દુષ્ટ પ્રબ ધ નહીં કરનાર, ૭ સર્વ સાથે મૈત્રીભાવને ભજનાર, ૮ શાસ્ત્ર ભણીને તેને જીરવી જાણનાર, ૯ પાપ-કર્મનો પ્રતીકાર કરનાર, ૧૦ મિત્રો ઉપર કોપ નહીં કરનાર, ૧૧ અપ્રિય એવા શત્રુનુ પણ બૂરુ નહીં બોલનાર, હિત કરનાર, ૧૨ કલેશ-કકાસથી દૂર રહેનાર, ૧૩ જ્ઞાન યુક્ત, ૧૪ ખાનદાન-ઉદાર, તથા ૧૫ સ યમ-મર્યાદા યથાસ્થિત પાળનાર સુવિનીત કહેવાય છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪, પૃ ૮૦

(૬) દેરાસર કે ઉપાશ્રય વિગેરે ધર્મસ્થાનકની ભીતોને કઇક સમજ વગરના સજ્જનો કોલસા કે પેન્સીલથી ચીતરી ખરાબ કરે છે તેમ સમજીને ન કરવુ અને તેમ કરનારને હિતબુદ્ધિથી મીઠા વચને સમજાવવુ

(૭) પ્રભુભક્તિ અર્થે જે જયણાથી વિવેકપૂર્વક સ્નાન કરાય તો તેવુ સ્નાન કરનારને ફાયદાકારક થઈ શકે છે જયણા વિના પુષ્કળ પાણી ઢોળવુ તે અયોગ્ય છે

(૮) જ્યા લીલ-ફુલ જામે એવે સ્થળે સ્નાન કરવુ નહી

(૯) શરીરશુદ્ધિ સાથે વસ્ત્રાદિકની શુદ્ધિ પણ સાચવવી

(૧૦) પ્રભુપૂજા-ભક્તિનો લાભ ઇન્દ્રાદિકની પેઠે જાતે લેવો, નોકરો ઉપર તેવુ કિમતી કામ મુકી-ભળાવી બેફીકર રહેવુ યોગ્ય નથી

(૧૧) પૂજાપ્રસગમા ધૂપ, દીપ કરવાને પ્રસગે પણ બનતી જયણા રાખવા ભૂલવુ નહી ઘરમા પણ દીવો ઉઘાડો મૂકવો ન જોઈએ તો પ્રભુના દ્વારે પ્રભુ સન્મુખ તો દરેક પ્રસગે જયણાનો મગળ ઉપદેશ યાદ રાખી વિવેક સાચવવા ભૂલવુ નહી

(૧૨) થોડા કે ઘણા ફૂલ શુદ્ધ મળી શકે તેને કિલામણા ન ઉપજે એમ વિવેકપૂર્વક તેનો ભક્તિપ્રસગે ઉપયોગ કરવો ફૂલોને સોયથી વિધી બનાવેલી માળાદિક ચઢાવવાથી ફૂલની થતી વિરાધનામા ઉત્તેજન મળે છે તે વ્યાજબી નથી, એમા થતો અવિવેક દૂર કરવો

કપિલ મુનિના આઠમા અધ્યયનમાંથી નીતરતો ઉત્તમ બોધ.

મન એ જ બધ અને મોક્ષનુ કારણ છે મનનો દુટ વેગ બધન કરે છે અને મનની નિર્મળતા મુમુક્ષુતા જગાડે છે ચિત્તનુ વિવશપણુ જીવને ક્યાસુધી અવળો ઘસડી જાય છે અને અ તરાત્માનો એક જ અવાજ લક્ષ આપવાથી કેવી રીતે જીવને અધ પતનથી બચાવી લે છે, તેનો બોધપાઠ કપિલ મુનીશ્વર કે જે આખરે અનત સુખ પામી મુક્ત થયા છે, તેના પૂર્વજીવનમાથી મળી શકે છે

'કપિલ કૌશાબી નગરીમા એક ઉત્તમ બ્રાહ્મણકુળમા જન્મ્યા હતા યુવાન વયમા માતાની આજ્ઞાથી શ્રાવસ્તી નગરીમા આવીને એક પ્રખ્યાત પ ડિતને ત્યા વિદ્યાધ્યયન માટે સ્થિત થયા યૌવનવય એક પ્રકારનો નશો છે તે નશાને વશ થઈ કૈક યુવાનો માર્ગને ભૂલે છે કપિલ પોતાનો માર્ગ ભૂલ્યા વિષય-ભોગની પ્રબળ વાછના જાગી વિષયની આસક્તિથી તેની પરિચર્યા કરતી એક દાસીના સ્નેહ-પાસમા પડ્યા દાસીએ પ્રસૂતિપ્રસ ગ માટે પૈસાની માગણી કર્યાથી પોતે મુ ઝાયા, પણ તેની જ પ્રેરણાથી તે ધન પ્રાપ્ત કરવા રાત્રિમા વહેલા ઊઠીને રાજા પાસે જવા ચાલ્યા, પણ ચોરની શ કાથી સપડાયા રાજાએ ખરી હકીકત પૂછી, તેને વિન તિ કરવાથી છૂટ્યા અને ઇચ્છિત દાન માગવા રાજાએ તેને છૂટ આપી એટલે કપિલ વિચારમા પડ્યા કે 'આ માગુ કે તે માગુ ?' તેની લાલસાઓ કોઇ રીતે તૃપ્ત થઇ નહીં આખરે આખુ રાજ્ય માગવા મન

(૧૩) ધર્મસ્થાનકમા લાભ લેવા આવનારને દર્શન પૂજા દિક કરતા ગ્લાનિ ન ઉપજે પણ હર્ષ-પ્રમોદ વધે તેમ તેની દેખરેખ રાખનારે જોઈતી સઘળી વ્યવસ્થા જાળવવી

(૧૪) ભાવિક જનોએ સમજ મેળવી, કાયમ ચાલતો અવિધિ દોષ ટાળી, સારા વિધિરસિકનો સમાગમ કરી, પોતે વિધિનો ખપ કરવો અને અન્ય ખપી જનોને પણ તેવો વિધિનો ખપ કરવા યોગ્ય પ્રેરણા કરવી

(૧૫) જેમ આપણામા શાન્તિ આવે-વધે તેમ વર્તવુ

(૧૬) સ્તવનાદિ પ્રસગે નકામો ઘોઘાટ થવા ન પામે તેમ પ્રેરણા કરવી

(૧૭) સ્તુતિ શ્લોકાદિ- બોલવા તે અર્થની સમજ સાથે ઉપયોગ રાખીને બોલવા, જેથી ઠીક લાભ થવા પામે

(૧૮) જેને ચૈત્યવદનાદિક ન આવડે તે નવકારવાળીવડે ૧૦૮ નવકાર મત્રનો શાન્તિથી જાપ કરીને પણ તેવો લાભ મેળવી શકે

(૧૯) દરેક ભાઈબહેને હમેશા સામાયિક કરવા કે શાસ્ત્ર અભ્યાસરૂપ સ્વાધ્યાય કરવા જરૂર લક્ષ રાખવુ છેવટે દેવગુરુ સમીપે જઇ સ્થિરતાથી દર્શન-વદનાદિક કરી આત્માને વધારે પવિત્ર બનાવવા પ્રયાસ સેવવો

(૨૦) વધારે નહી તો થોડો વખત પણ સત્સમાગમ સેવી આપણા જીવનમા સારા સદ્ગુણો અગટે-ખીલે તેવો સફળ પ્રયાસ સેવવા ભૂલવુ નહી

લલચાયુ જેવુ તે વચન બહાર કાઢવા જાય છે તે જ સહે અચાનક અ ત કરણનો અવાજ આવે છે કે રાજ્ય મળ્યા પછી પણ તૃપ્તિ ક્યા છે ? બે માસા સુવર્ણ માગવા આવેલો હુ લોભ-તૃષ્ણાવડે કેટલો તણાયો ! કપિલનુ હૃદય નિર્મળ હતુ તેથી એકાએક તેનો વિચારવેગ બદલાયો અને તેના પૂર્વ સ સ્કાર જાગૃત થયા તેને સાચા સુખનો માર્ગ સમજાયો અને તે જ વખતે તેણે બધો મોહ તજી દીધો, નિ સ્પૃહ બન્યો અને રાજા પ્રમુખ સૌને વિસ્મિત કરી દીધા પોતાના અ ત કરણને જાગૃત કરી દીધુ સ તોષ સમાન સુખ નથી. તૃષ્ણા એ જ દુ ખને પેદા કરનારી-દુ ખની ખાણ છે તે તૃષ્ણા શમાવી દીધાથી કપિલના અનેક કર્મ-આવરણો ક્ષય પામ્યા તેનુ અ ત કરણ પ્રફુલ્લિત બન્યુ, સ વેગર ગથી ર ગાઇ ગયુ અને ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ ચિન્તનના પરિણામે આત્મધ્યાન કરતા કરતા કપિલ મુનિ કેવળજ્ઞાન પામ્યા **આમાથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય રહસ્ય નીચે પ્રમાણે—**

૧ જેમ લાભ થતો જાય તેમ લોભ વધતો જાય છે, બે માસા માટે કરેલુ કાર્ય કરોડથી પણ પૂરુ ન થયુ, એમ સમજી સ તોષવૃત્તિનુ સેવન કરી સુખી થવુ ઘટે

૨ ઘરને તજી સ યમી થયેલો સાધુ સ્ત્રી પર આસક્ત ન થાય, સ્ત્રીસ ગ તજીને તેનાથી દૂર જ રહે અને ચારિત્ર ધર્મને સુ દર જાણીને તેમા જ પોતાના ચિત્તને સ્થિર-એકાગ્ર કરે

૩ આ ચારિત્રધર્મ વિશુદ્ધ મતિવાળા કપિલમુનિએ વર્ણવ્યો છે તેને જે આચરશે તે જરૂર તરી જશે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪, પૃ. ૧૪૩]

(૨૧) મનુષ્ય જન્મની દુર્લભતા સાથે આયુ લાએણો જાય વિગેરે એકાન્ત હિતવચનોને સફળ કરવા દરેક ભાઈ બહેને બનતી કાળજી રાખવી

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ પૃ ૧૮૧]

શ્રી દેવ–ગુરુના દર્શન વદન પૂજનાદિ પ્રસંગે ભાવિક ભાઇ બહેનોને લક્ષમા રાખવા યોગ્ય અગત્યની સૂચનાઓ

૧ સાસારિક વાતો નહીં કરવાની નિશ્ચયવાળી નિસ્સિહી મુખથી ઉચ્ચારીને પછી જેમા પ્રવેશ કરીએ એવા જિનમંદિર અને ઉપાશ્રય જેવા ધર્મસ્થાનમા સસારી વાતો ન જ કરવી

૨ જિનભુવને ૮૪ અને ગુરુ પ્રત્યે ૩૩ આશાતના સમજીને તજવી

૩ સળગતી અગરબત્તી જ્યા ત્યા નહીં મૂકતા ધૂપદાનમા જ મૂકવી

૪ પ્રભુને પ્રક્ષાલન કરવાનુ ચોખ્ખુ જળભરેલુ શુદ્ધ વાસણ કાગડા વિગેરે પખીઓ બોટી જાય એમ ઊઘાડુ ન મૂકવુ

૫ અભિષેક (સ્નાન) કરવાના કળશ વિગેરેમા ચિકાશ ન રહે તેમ જ તેમા લીલફૂલ ન બાઝે તેવી ચોખ્ખાઈ રાખતા રહેવુ

૬ પ્રભુના શરીરે અગલુછણુ માટે શુદ્ધ–પવિત્ર વસ્ત્ર વાપરવુ

૭ પ્રભુની પૂજા–ભક્તિ કરનાર ભાઈ–બહેનોએ પોતાના પહેરવા–ઓઢવાના વસ્ત્ર પણ શુદ્ધ ને સફેદ જ વાપરવા

અમૃત-બિંદુઓ

ક્રોધ—ક્રોધ અનર્થોનું મૂળ કારણ છે, સંસારભ્રમણ ને વધારનાર છે અને ધર્મ-પુન્યનો ક્ષય કરનાર છે, એમ જાણીને તેને તજવો તે જ યોગ્ય છે

સુમતિ—પરસ્ત્રીમા અને પરદ્રવ્યમા માઠી મતિ થવી ન જોઇએ, તેમ પરના અપવાદ બોલવામા-નિન્દા કરવામા પણ મતિ ન જ થવી જોઇએ

વિરલા—પરાયા ગુણને જાણનાર વિરલા, દુ ખી-નિર્ધન સાથે સ્નેહ નિભાવનાર વિરલા, પરોપકારરસિયા વિરલા તેમ પારકા દુ ખે દુ ખિયા થઇ તેમના દુ ખ ફેડવા તત્પર રહેનારા વીર-વિરલા હોય છે

સજ્જન—પરોપકાર કરવામા તત્પર રહેનાર સજ્જન કદાપિ ક્રોધ-કષાયાદિ વિકારને પામતા નથી ચદન વૃક્ષ છેદાતા પણ કુહાડાના પાનાને સુગધી કરે છે સુવર્ણને તપાવ્યા છતા ફીકુ નહીં પડતા તેનો વાન વધતો જાય છે

વિચક્ષણ—ગઇ વાતનો હર્ષશોક ન કરે, ભવિષ્ય કાળની ચિન્તા ન કરે, પણ વર્તમાન કાળને વિચારીને વર્તે તેને વિચક્ષણ જાણવો

કર્મફળ—રાગાદિકને વશ થઈ જીવ જેવુ કર્મ કરે છે તેવા ફળ પામે છે અધ્યવસાય-પરિણામ સુધરતા ફળમા પણ પરિવર્તન થઇ જાય છે

૮ સ્નાન કરતાં વિશેષ જળ ઢોળવાથી નાહક ત્રસાદિક જીવોની વિરાધના થવા ન પામે એવી રીતે જયણાનું લક્ષ રાખવું

૯ પોતે સ્નાન કરી જેવાતેવા અશુદ્ધ વસ્ત્રથી શરીર લૂછવું નહીં

૧૦ દેવગુરુને વંદન પૂજન કરવાનાં વસ્ત્ર સર્વસાધારણ (પંચાઉ) નહીં વાપરતાં પોતાનાં અલાયદાં રાખીને વાપરવાં

૧૧ વંદન–પૂજન–ચૈત્યવંદનાદિક પ્રસંગે નિસ્સિહી પ્રમુખ દશ ત્રિક જાળવી અને મારું ઉત્તરાસન રાખી, મનની એકાગ્રતા સાચવી દેવગુરુની સેવાભક્તિ કરવી

૧૨ પુરુષોએ પ્રભુની જમણી બાજુ અને સ્ત્રીઓએ ડાબી બાજુ રહી દર્શન, વંદન, પૂજન ચૈત્યવંદનાદિ વિધિ સાચવવો

૧૩ પ્રથમ શરીરશુદ્ધિ કરી, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી, મન સ્થિર કરી, ભૂમિ પ્રમાર્જનવડે શુદ્ધ કરી, શ્રેષ્ઠ પૂજાનાં ઉપગરણોની સામગ્રીથી, ન્યાયદ્રવ્ય ખર્ચી દેવગુરુની ભક્તિનો યથાયોગ્ય લાભ લેવો

૧૪ પંચપ્રકારી કે અષ્ટપ્રકારી પૂજા તેના હેતુ સમજીને કરવી

૧૫ દ્રવ્યપૂજાપૂર્વક ભાવપૂજા–સ્તુતિ સ્તવનાદિકનો લાભ લેવા ચૂકવું નહીં ગંભીર અને મધુર સ્વરથી ચૈત્યવંદનાદિક કરવું

૧૬ જ્ઞાની ગુરુ વિગેરે વડીલ જો ચૈત્યવંદન પ્રસંગે વિદ્યમાન હોય તો વિનય–બહુમાનપૂર્વક તેમની સાથે જ ચૈત્યવંદન કરવું

૧૭ પંચાશકાદિકમાં કહેલો વિધિ યથાયોગ્ય આદરવા ખપ કરવો

ભાગ્ય કેમ ફળે ?—પૂર્વે તપના સસ્કારવડે સચિત ભાગ્ય પણ ખરેખર વૃક્ષોની પેઠે જીવોને અહીં યથાસમયે ફળે છે-ફળ આપે છે

લોભાન્ધ—અતિ લોભવશ જીવ મમ્મણ શેઠની પેઠે અહીં પણ માઠા સાહસ ખેડતો મરણાંત કષ્ટ પામી અંતે દુર્ગતિગામી થાય છે

વિધિના લેખ—કર્મના કાયદા મુજબ સહુને સુખ-દુઃખાદિ સાંપડે છે, એમ જાણી ધીર-વીર સકટ સમયે પણ કાયર થતા નથી-પુરુષાર્થ સેવે છે

અજ્ઞાની જનો જ્ઞાનીને નિદે છે, ચોરો ચદ્રમાને નિદે છે, નીચ જનો ધર્મને નિદે છે અને મૂર્ખ જનો સુવિનીત પડિતોને નિદે છે

ધર્મબુદ્ધિ—વીતરાગ દેવ પ્રત્યે પ્રેમ-ભક્તિ, સહુ જીવો પ્રત્યે મૈત્રીભાવ, સુગુરુના હિતવચનોમા સતોષ, શીલગુણવાળા સજ્જનો વિષે ખરી પ્રીતિ, તેમ શુદ્ધ ધર્મશ્રવણમા અતરગ રુચિ-પ્રીતિ બની રહેવી જોઇએ.

મુગ્ધ જીવોના મનમા એમએક ધર્મબોધ અસર કરતો નથી તેથી પ્રથમ કામ ને અર્થના કથનથી તેમના મન ધીમે ધીમે ધર્મપ્રત્યે આકર્ષવા એમ કરવાથી બોધશ્રમ સફળ થાય છે એટલે સમયોચિત કથનવડે પ્રથમ તેમનામા તત્ત્વજિજ્ઞાસા જાગે છે, પછી તેઓ ધર્મોપદેશને લાયક બની અતે મુક્તિના સાચા માર્ગનો આદર કરી શકે છે

૧૮ અર્થ ને રહસ્યની સમજ મેળવી સ્થિર ઉપયોગથી ધર્મકરણી કરવી

૧૯ ચૈત્યવંદનવિધિ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધીનાં બધાં સૂત્રપાઠ વિગેરે શુદ્ધ બોલવા, જેથી અર્થનો ફેરફાર થવા ન પામે

૨૦ બીજા ભાઈબહેનો પ્રભુભક્તિનો અપૂર્વ લાભ લેતા હોય તેમાં તેમને અંતરાય ન થાય એનો વિવેક રાખવાનું ભૂલવું નહીં

૨૧ બીજા ભાવિક ભાઈબહેનો તેવે પ્રસંગે કંઈ ભૂલ કરતા હોય, અવિધિદોષ સેવતા હોય તો પ્રસંગ પામીને તેમને સમજાવે તેનું નિવે ન કરી સુધારી લેવાનું કહેવું

૨૨ મુખ્યપણે ચંદનાદિક રીતસર દ્રવ્યોવડે પ્રભુની વિલેપન પૂજા આપણો અનાદિ કષાયતાપ શમાવવા માટે પ્રથમ કર્યા પછી બીજી પુષ્પાદિક પૂજા યથાયોગ્ય કરવાનો વિવેક રાખવો વિલેપન પૂજા પ્રભુના મસ્તકથી શરૂ કરી આખે અંગે કરી શકાય

૨૩ પૂજાપ્રસંગે જીવજયણાનું લક્ષ ભૂલી જવું નહીં

૨૪ વીતરાગ પ્રભુના દર્શનાદિક આપણામાં એવી વીતરાગતા પ્રગટાવવા માટે જ કરવાના છે તે લક્ષમાં રાખી, વિષય, વિકથાદિક પ્રમાદને સાવધાનતાથી દૂર કરવા

૨૫ જે દ્રવ્યભાવપૂજાદિક કરણી કરવી તે સફળ થાય તેવા ઉપયોગ-શ્વાસોશ્વાસ સહિત પ્રેમપૂર્વક કરવી

૨૬ આપણા કામમાં ખલેલ પડે એવું કંઇ વિપરીત

ભાવ વગરનુ બધુ ફીકકુ—જેમ ગુરુ વગર યથાર્થ જ્ઞાન ન થાય, ઝાડ વગર ફળ ન થાય, નાવ વગર સમુદ્ર પાર ન પમાય તેમ ભાવ વગર ધર્મ ન જ થાય

ધર્મસેવન શ્રેષ્ઠ છે—વ્યાધિ-વેદનાથી ભરપૂર આ અસાર સંસારમા સાચુ સુખ નથી એમ જાણુતા છતા, મોહવિકળ મુગ્ધ જનો જિનોકત શુદ્ધ ધર્મનુ સેવન કરતા નથી, તેમને પાછળથી ઘણુ પસ્તાવુ પડે છે

સંસારભ્રમણ—એવી કોઇ જાતિ કે યોનિ નથી, તેમ જ એવુ કોઇ સ્થાન કે કુળ નથી કે જ્યા સર્વે જીવો અનતી વાર જન્મ્યા ને મરણુ પામ્યા ન હોય

શરણુ—રાગાદિક સર્વે દોષ રહિત વીતરાગને ઓળખી તેનુ જ શરણ લેવુ યોગ્ય છે

વચનમા દરિદ્રતા ન જોઇએ—પ્રિય વાક્યના પ્રભાવે સર્વે જીવો સતોષાય છે, તેથી પ્રિય અને હિત, મિત, મિષ્ટ વચન જ વદવુ તેમા ઉપેક્ષા ન કરવી

રક્ષક જ ભક્ષક બને તો—જો માતા થઇ પુત્રને ઝેર દે, પિતા થઇ તેને વેચે, રાજા થઈ તેનુ સર્વસ્વ હરી લે તો પછી કયા જઇને પોકાર કરવો ?

રોગી ને મનના નબળા લોકો જલ્દી ઉશ્કેરાઇ સ્વપરનુ બગાડી દે છે

ઉદારદિલના સજ્જનો તો સારા વિશ્વને કુટુંબવત્ લેખે છે તેઓ બને ત્યા સુધી કોઇને દુખ કે પ્રતિકૂળતા ઉપજાવતા

આચરણ થતુ જણાય તો તે શાન્તિથી સહન કરવુ અને સામાને નમ્રભાવે હિતોપદેશ આપી અનુકૂળ રહેવા સમજાવવુ

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૫, પૃ ૨૬]

પુણ્ય કર્મની સમજ

મન વચ કાયાએ કરી જે જે જીવથી થાય,
કર્મ કહે છે તેહને જેથી જીવ બધાય ૧
શુભ કર્મ સારા હોયે, અશુભ નઠારા હોય,
તે માટે શુભ કર્મમા, યત્ન કરો સૌ કોય ૨

પુણ્ય કર્મ—પુણ્ય બધાવાના મૂળ નવ કારણો છે કર્મના ઘણા પ્રકાર છે જીવની સાથે કર્મનો જે સબધ થાય છે તેમા સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે તે મુખ્યત્વે કરી નીચે દર્શાવેલા કામો કરવાથી બધાય છે

૧ ભૂખ્યા પ્રાણીને પ્રેમવડે અન્ન આપવાથી
૨ તરસ્યા પ્રાણીને પાણી પીવા આપવાથી
૩ રહેવા માટે આશ્રય વગરનાને સ્થાન આપવાથી
૪ સૂવાને બિછાના વગરનાને બિછાનુ આપવાથી
૫ દરદીને ઓસડ-ભેષજ આપી વ્યાધિ ટાળવાથી
૬ દુખી પ્રાણીઓના દુખ મટાડવા માટે સારા વિચાર કરવાથી
૭ દુખી પ્રાણીના દુખ દૂર થાય તેવા પ્રિય ને મધુર વચનો બોલવાથી
૮ પ્રાણીના દુખને મટાડવા શરીરની મદદ આપવાથી

નથી, પરન્તુ સહુને સુખની સાનુકૂળતા થાય તેવા પરોપકાર કરે છે

કૃતકર્મનું જબરું કારણપણું—જ્યારે તનમનમાં વિકૃતિ પેદા થાય ત્યારે વૈદ્યો વાત, પિત્ત કે કફનો વિકાર થયેલો જણાવે છે, જ્યોતિષીઓ ગ્રહ-ગણાદિ નિમિત્તનો દોષ જણાવે છે અને મંત્રવાદીઓ ભૂત-પિશાચકૃત ઉપદ્રવ જણાવે છે, પરંતુ શુદ્ધ મતિવાળા સાધુજનો તો તેને કર્મોદયરૂપ નિમિત્ત જ કહે છે

જે રસિક જનો શાસ્ત્રોક્ત સુભાષિત-અમૃત રસવડે કાનને સદા પવિત્ર કરતા રહે છે, તેમનાં જન્મ ને જીવિત સફળ છે તેમના વડે જ આ ભૂમિ ભૂષિત છે બાકી પશુ પેઠે વિવેકવિકળ અને પૃથ્વીને ભારભૂત એવા મુગ્ધ અવિવેકી જનોવડે શું ?

નિસ્પૃહીને કોઈની આશા નહી હોવાથી તે સારા જગતથી ઉદાસીન બને છે

જીવતા છતા પાંચ પ્રકારના માણસોને વ્યાસજીએ મૃત પ્રાય કહ્યા છે ૧ દરિદ્રી-નિર્ધન, ૨ રોગી-વ્યાધિગ્રસ્ત, ૩ મૂઢ-વિવેકહીન, ૪ સદા પ્રવાસી અને ૫ નિત્ય પરાઈ નોકરી કરી જીવિત ગાળનાર

અતિ લોભને માથે કાળચક્ર ભમે છે, તે વાત મોહ-માયાવશ જીવો ભૂલી જાય છે

માયા-કપટ, નિર્દયતા, ચચળતા ને કુશીલતા એવા દોષો જેનામા સ્વાભાવિક જ હોય છે તેવી સ્રીઓમા રમણ-કામચેષ્ટાદિક કોણ સુજ્ઞ કરે ?

૯ વસ્ત્ર વિનાના પ્રાણીને પહેરવા વસ્ત્ર આપવાથી

એની રીતે બીજા પણ વિશેષ કારણોથી પુણ્યકર્મ બ ધાય છે સાધુસ તોને તથા સુશ્રાવક બ ધુઓને એ બધુ પૂજ્યભાવ અને વિનય સહિત બહુમાનપૂર્વક આપવુ, તેથી સવિશેષ પુણ્ય બ ધાય છે પુણ્યકર્મથી જીવને સુખ-શાતાની પ્રાપ્તિ થાય છે

પુણ્યકર્મ વિશે ચોપાઈ

સારા વિચારો મનમા થાય, સત્યપણે નિત્ય વાણી વદાય,
ભૂખ્યાને ભોજન અપાય, તરસ્યા જનને પાણી પાય ૧
નિરાશ્રયને આપે સ્થાન, વસ્ત્રરહિતને વસ્ત્રનુ દાન,
ભૂમિ પડેલુ દેખી અ ગ, આપે બિછાનુ રાખી ઉમ ગ ૨
દરદીના દુ ખ દેખ્યા ન જાય, ઔષધ આપી દૂર કરાય,
પરદુ ખ દેખી આપ દુભાય, તે દૂર કરવા સત્વર ધાય ૩
જીવદયાનો દિલમા વાસ, સમતાકેરો નિત્ય પ્રકાશ,
ધમ વિષે જે પૂરણ પ્રીત, પુણ્યકર્મતણી એ રીત ૪

પાપકર્મ સબધી ટૂ ક સમજ

જેમ સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે તેમ નબળા-નઠારા-હીણા કર્મ તે પાપ કર્મ કહેવાય છે તે વડે જીવો દુ ખી થાય છે નીચે દર્શાવેલા કામો કરવાથી પાપકર્મ બ ધાય છે

૧ કોઈપણ જીવને પ્રમાદવશ મારી નાખવાથી કે દુ ખ દેવાથી
૨ કોઈપણ પ્રકારે (ક્રોધ-લોભ-ભય-હાસ્યવડે) જૂઠુ બોલવાથી
૩ પારકી કોઈપણ વસ્તુ ખરાબ દાનતથી છૂપી રીતે લઈ લેવાથી

મર્મભેદી વાગે એવુ વચન, નોકર ઉપર વિશ્વાસ, સ્વજનો સાથે કલેશ, મૂર્ખની સાથે સગત અને ખળીયા સાથ બાથ— એ પાચે અનર્થકારી છે

હિંસા—પાચે ઇન્દ્રિયો, મન-વચન-કાયબળ, ઉચ્છ્વાસ નિશ્વાસ અને આયુષ્ય એ દશ પ્રકાર ભગવતે ભાખ્યા છે ઉક્ત પ્રાણોનો વિનાશ (જીવથી જુદા પાડવારૂપ) કરવો, કરાવવો કે અનુમોદવો તે હિંસા કહેવાય છે

જિનની વ્યાખ્યા—રાગ, દ્વેષ અને મોહ જેમણે સર્વથા જીતી લીધા હોવાથી સ્ત્રી-શસ્ત્ર-જપમાળા રહિત શાન્ત ને નિર્દોષ મુદ્રાવડે સ્પષ્ટ જિન-અર્હન્ ઓળખાય છે

ભિન્ન ભિન્ન રસ—કાવ્યરસજ્ઞોને સુમધુર-અલકારિક કાવ્ય અમૃતસમુ મિષ્ટ લાગે છે, કામભોગી જનોને કામિની-સ્ત્રીઓ અમૃતસની મીઠી લાગે છે, લોભી જનોને ધન મીઠુ લાગે છે અને ત્યાગી-સયમી સાધુજનોને તો આધ્યાત્મિક શાન્તિ જ પ્રિય લાગે છે

સ્વશ્લાઘા સાથે પરનિંદાનો સ્વભાવ એ નિર્ગુણી જીવોનુ લક્ષણ છે અને પરગુણપ્રશસા સાથે સ્વદોષનિંદા એ સદ્ગુણીનુ લક્ષણ છે

ઉત્તમતા—સદ્ગુણોવડે ઉત્તમતા આવે છે, જાતિપ્રભાવથી ઉત્તમતા આવતી નથી ક્ષીરસમુદ્રથી મળેલુ કાળકૂટ-વિષ શુ ઉત્તમ છે ?

સમાન ગુણ ને દોષવાળાઓની મિત્રતા હોઈ શકે છે

૪ પુરુષે પરસ્ત્રી સાથે કે સ્ત્રીએ પરપુરુષ સાથે મૈથુન સેવવાથી
૫ અનીતિ યા અન્યાયથી પૈસા વગેરેનો સગ્રહ કરવાથી
૬ ક્રોધાદિક ચાર કસાય કરવાથી
૭ કોઇના પર જૂઠા આળ મૂકવાથી
૮ પારકી નિદા કરવાથી ૯ ચાડી ખાવાથી
૧૦ જુગાર રમવાથી ૧૧ કલેશ-કકાસ કરવાથી
૧૨ માયા-કપટ યુકત કરણી કરવાથી

એ પ્રમાણે પાપકર્મ બધાય તેવા ઘણા કારણો છે તે બધાનો અઢાર પાપસ્થાનકોમા સમાવેશ થવા પામે છે અને તે વર્જ્ય છે પાપકર્મોથી પ્રાણી દુખી થાય છે અને નરક તિર્યંચાદિક દુર્ગતિ પામે છે, તેથી પાપકર્મ ન બધાય અને સુખી થવાય તેવા પુણ્યકર્મ કરવા

પાપકર્મ વિષે

નઠારા વિચારો સદા ચિત્તધારે, મૃષાવાદ બોલે ગમે તે પ્રકારે,
બૂરી દાનતે પારકી ચીજ લેના, ધરાવે હરામીપણે નીચ હેવા. ૧
અનીતિ કરી સગ્રહે દ્રવ્ય પોતે, જુએ છિદ્ર છાના જૂઠા આળ ગોતે,
કરી કલેશ કકાસ નિદા દુખાવે, બની ચાડિયા ફદમાહે ફસાવે ૨
જુગાર રમે ભોગને અધ નાગી, રિબાવી કરે જીવહિંસા જ ભારી,
અવર્મી બની ધર્મનો દભ રાખે, પ્રભુ સર્વ તે પાપના કર્મ ભાખે. ૩

પુણ્યકર્મથી સુખ અને પાપકર્મથી દુખ મળે છે તે વચનો પરમેશ્વરના છે [જૈ ધ પ્ર પુ ૫૫, પૃ ૨૭]

કાગડો પણ અન્ય કાગડાઓને અન્નાદિક આપી પોતાનુ પોષણ કરે છે છતાં યોગે દાન દેતો નથી તે કાગડાથી પણ હીન લેખાય છે

પ્રભુને નમસ્કાર—હે જગન્નાથ ! સમસ્ત જગતનો ઉપકાર કરનાર, જન્મપર્યંત આત્મનિષ્ઠ, દાનવીર અને રક્ષક એવા આપને નમસ્કાર

એ માતે ઘાતક છે—જીવો મારી માસ તૈયાર કરનાર, વેચનાર, રાધનાર, ભક્ષણ કરનાર, વેચાતુ લેનાર, અનુમતિ આપનાર અને વેચનાર એ સાને જનોને શાસ્ત્રકારો ઘાતક (હિંસક) લેખે છે

મહાત્માઓને દુભવવાનુ ફળ—મહાત્મા ગુરુદેવોને દુભવીને જે ભૂમિ પર અશ્રુપાત કરાવવામા આવે તો તે તે દેશોનો નાશ, મહાદુઃખ, આપત્તિ અને મરણ ફળ નિશ્ચે થવા પામે એ વાત ભૂલવી નહીં

વિષયોનુ દુરંતપણુ સમજી આ માર્થી મુમુક્ષુ જનોએ તેનાથી દૂર રહેવુ

ગુણપક્ષપાત—મહાવીર વિષે મારું અનુરાગ (પક્ષપાત) નથી તેમજ કપિલાદિક અન્ય દર્શનીઓ પ્રત્યે દ્વેષ નથી, સુવર્ણના પેઠે ખરી પરીક્ષા કરતા જેનુ વચન યુક્તિયુક્ત લાગે તેનો સર્વાંશે સ્વીકાર કરવો જોઇએ, તે હુ કરુ છુ

નાસ્તિ—ચિન્તાતુરોને સુખ કે નિદ્રા હોતી નથી, કામાતુરોને ભય કે લજ્જા હોતા નથી અતિલોભી—લાલચીઓને

જીવન ઉજ્જ્વળ બનાવો !

૧ આટલી વસ્તુને બાધ ન અણાય તો જ વાસ્તવિક વિચક્ષણતા ગણાય—૧ આરોગ્યતા, ૨ મહત્તા, ૩ પવિત્રતા અને ૪ ફરજ

૨ કરજ એ નીચ રજ (ક+રજ) છે એ અતિ ભયકર છે એ (માથે) હોય તો આજે ઉતારજે અને નવુ કરતા અટકજે.

૩ દેહની જેટલી ચિન્તા રાખે છે તેટલી નહીં પણ એથી અનતગણી ચિન્તા આત્માની (આત્મકલ્યાણ સાધવાની) રાખ કારણ અનત ભવની પીડા એક ભવમા ટલવી શકય છે

૪ તારો દોષ એટલો જ કે અન્યને પોતાનુ માનવુ અને પોતે પોતાને (નિજ આત્મ-કલ્યાણને) ભૂલી-વિસરી જવુ

૫ તારી અતરની લાગણી કલ્યાણ સાધવાની થઈ નથી, તેથી જુદે જુદે સ્થળે તે સુખની કલ્પના કરી રાખી છે

૬ હે મૂઢ ! એમ ન કર એ તને મે હિત અર્થે કહ્યુ છે સુખ અતરમા છે, તે બહાર શોધવાથી નહીં મળે

૭ હે જીવ ! હવે ભોગથી શાન્ત થા, શાન્ત થા વિચાર તો ખરો કે એમા કયુ સુખ છે ? સતશીલ અને સદ્જ્ઞાનને સાથે જોડજે

૮ એકથી મૈત્રી કરીશ નહીં કર તો આખા જગતથી કરજે

૯ પરહિત એ જ નિજ હિત સમજવુ અને પરદુખ એ પોતાનુ દુખ સમજવુ, સુખ દુખ એ બને મનની કલ્પના છે

૧૦ ક્ષમા એ જ મોક્ષનો ભવ્ય દરવાજો છે સઘળા સાથે નમ્રભાવે વર્તવુ એ જ ખરુ ભૂષણ છે શાન્ત સ્વભાવ એ જ સજ્જનતાનુ ખરુ મૂળ છે ખરા સ્નેહી(પ્રેમી)ની ચાહના એ સજ્જનતાનુ ખાસ લક્ષણ છે દ્વેષભાવ એ વસ્તુ ઝેરરૂપ માનવી વિવેકબુદ્ધિથી સઘળુ આચરણ કરવુ નીતિના બધન ઉપર પગ ન મૂકવો જિતેદ્રિય થવુ ગભીરતા રાખવી પર નિદા એ જ સબળ પાપ માનવુ દુર્જનતા કરી ફાવવુ એ જ હારવુ એમ માનવુ આત્મજ્ઞાન અને સજ્જનસગતિ ગંખવી–એવી યોગાનુયોગે બનેલુ કૃત્ય બહુ સિદ્ધિને આપે છે

૧૧ હજારો ઉપદેશવચનો સાભળવા કરતા તેમાના થોડા વચનો પણ વિચારવા એ વિશેષ કલ્યાણકારી છે

૧૨ કુપાત્ર પણ સત્પુરુષના મૂકેલા વરદ હસ્તથી પાત્ર થાય છે, જેમ છાશથી શુદ્ધ થયેલ સોમલ શરીરને નીરોગી બનાવે છે

૧૩ યથાર્થ વચન ગ્રહણ કરવામા દભ રાખશો નહીં હિતશિક્ષા આપનારનો ઉપકાર ઓળવશો નહીં ખરો માર્ગ ચૂકશો નહીં

૧૪ મહાત્મા થવુ હોય તો ઉપકારબુદ્ધિ રાખો સત્ પુરુષના સમાગમમા રહો આહાર–વિહારમા અલુબ્ધ અને નિયમિત રહો સત્શાસ્ત્રનુ મનન કરો ઉચ્ચ શ્રેણિમા લક્ષ રાખો એ ન હોય તો તેને સમજીને આનદ(પ્રસન્નતા) રાખતા શીખો

૧૫. વર્તનમા બાળક બનો, સત્યમા યુવાન થાઓ, જ્ઞાનમા વૃદ્ધ થાઓ

૮૮ સુવર્ણ, ગૌ તથા પૃથ્વી પ્રમુખનુ દાન દેનારા જગતમા કઇક મળે છે, પરતુ પ્રાણીઓને અભય આપનારા રક્ષા કરનારા પૃથ્વી ઉપર કોઈ વિરલા મળી આવે છે અભયદાન સર્વ દાનમા શ્રેષ્ઠ છે

૮૯ પશુઘાતકો આગામી ભવે બહુ લાબો વખત દુખી હાલતમા રીબાયા કરે છે

૯૦ દાનવૃત્તિયોગે દારિદ્ર નાસે છે, શીલયોગે દુર્ગતિ નાસે છે, સમ્યગ્જ્ઞાનયોગે અજ્ઞાન નાસે છે અને સદ્ભાવનાયોગે ભવ-ભ્રમણનો જલ્દી અત આવે છે

૯૧ જે સુબુદ્ધિ જનો સદાય રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરે છે તેમને માસે માસે પક્ષ (૧૫) ઉપવાસ જેટલુ તપફળ મળે છે

૯૨ ઉત્તમ સતા સતીઓના શીલપાલનમા ઉદાહરણરૂપ અતિ અદ્ભુત ચરિત્રો વાચી-સાભળી આત્માર્થી ભાઇ બહેનોએ શીલવ્રતનુ સેવન પાલન કરવા બહુ સારો આદર કરવો ઘટે છે

૯૩ દેવપૂજા, ગુરુસેવા, સ્વાધ્યાય (પઠન-પાઠન), સયમ, તપ અને દાન એ છ નિત્યકૃત્યો ગૃહસ્થ ભાઇ બહેનોને કરવા યોગ્ય છે

૯૪ શ્રી તીર્થંકર પ્રભુની પૂજા-ભક્તિનુ ફળ વર્ણવી ન શકાય તેટલુ અમાપ જાણી ભવ્યજનોએ તેમા અત્યત આદર કરવો ઘટે છે

૯૫ બ્રહ્મચર્યપાલન વગર જેમ સાધુના બીજા બધા ગુણો નિષ્ફળ કહ્યા છે, તેમ ઉચિત ઉદારતા વગર ગૃહસ્થની બધી કળાઓ નિષ્ફળ કહી છે

૧૬ રાગ કરવો નહીં, કરવો તો સત્પુરુષ પર કરવો, દ્વેષ કરવો નહીં, કરવો તો કુશીલ (દુરાચાર) પર કરવો

૧૭ અનંત જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-વીર્યથી અભિન્ન (એક રૂપ) એવા આત્માનો એક પળ (થોડા વખત) પણ વિચાર કરો

૧૮ મનને વશ કરવું દોહિલું છે મનને વશ કર્યું તેણે જગતને વશ કર્યું

૧૯ આત્માનું સત્ય સ્વરૂપ એક શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદમય છે, છતાં ભ્રાંતિથી ભિન્ન ભાસે છે જ્ઞામી આંખ કરવાથી ચંદ્ર બે દેખાય છે

૦ એકાન્તિક કથન કરનાર જ્ઞાની ન કહી શકાય

૨૧ એકનિષ્ઠાએ જ્ઞાનીની આજ્ઞા આરાધતાં તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે

૨૨ જગત જેમ છે તેમ તત્ત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિથી જુઓ

૨૩ ક્રિયાએ કર્મ, ઉપયોગે ધર્મ, પરિણામે બંધ અને ભ્રમે મિથ્યાત્વ છે

૨૪ સમ્યગ્ નેત્રને પામી ગમે તે ધર્મશાસ્ત્ર વિચારતાં આત્મહિત પ્રાપ્ત થશે

૨૫ કૃતઘ્નતા જેવો એકે મહાદોષ મને લાગતો નથી, તેથી વસ્તુને યથાર્થ જુઓ

૨૬ ધર્મનું મૂળ વિનય-વિવેક છે, વીરના આ એક વચનને પણ સમજો

૨૭ અહંપદ, કૃતઘ્નતા, ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણા ને અવિવેકાચરણ

૯૬ સ્ત્રી અને લક્ષ્મીને જેઓ વશ (પરાધીન) બની યા છે તે મનુષ્યોને અધમ અને સ્ત્રી તથા લક્ષ્મી જેમને વશ વર્તે છે તેઓને ઉત્તમ કોટિના લેખ્યા છે

૯૭ **વિનય**—જિનશાસનમા વિનયને સર્વ ગુણના મૂળ-આધારરૂપ કહેલ છે સયત-સાધુ સુવિનીત હોય વિનય રહિત-અવિનીત-વિનય ગુણનો અનાદર કરનારને ધર્મ કેવો ? તપ કેવો ? અવિનીત જીવ ધર્મ ને તપ કરવા માટે લાયક ન લેખાય

૯૮ **પાચ પ્રકારના શૌચ**—સત્ય શૌચ, તપ શૌચ, ઇન્દ્રિયનિગ્રહરૂપ શૌચ, સર્વ પ્રાણીદયારૂપ શૌચ અને પાચમો જળ શૌચ કહ્યો છે

૯૯ **પાત્રપરીક્ષા**—કેવળ વિદ્યાવડે અને તપવડે પાત્રતા લેખાય નહીં જેનામા વિદ્યા સાથે સદ્વર્તન હોય તેને જ પાત્ર તરીકે વખાણેલો છે

૧૦૦ **ઉદાર ભાવના**—આ પોતાનો અને આ પારકો એવી ગણના ક્ષુદ્ર જીવોની હોય છે ઉદારચરિત્રીઓને સારી દુનિયા કુટુબરૂપ હોય છે

૧૦૧ **દેવાશી કોણ લેખાય ?**—દેવપૂજા, દયા, દાન, દાક્ષિણ્યતા, દક્ષતા (ડહાપણ) અને દમ (ઇન્દ્રિયનિગ્રહ) એ છ દકારો જેને વર્યા હોય તેવા નરને દેવાશી કહ્યો છે એ છ દેવાશીના લક્ષણ છે

૧૦૨ **ચાર પ્રકારનો ધર્મ**—૧ સુપાત્રમા દાન (નિષ્કામ સેવા-ભક્તિ), ૨ નિર્મળ નૈષ્ઠિક શીલનુ પાલન, ૩ વિવિધ તપવડે આત્મનિગ્રહ અને ૪ મૈત્રી-કરુણાદિક શુભ ભાવના

એ માઠી ગતિના લક્ષણ છે, એમ સમજી તેનો સદંતર ત્યાગ કરવો જરૂરનો છે

૨૮ જ્ઞાનીઓ સ્વાદના ત્યાગને આહારનો ખરો ત્યાગ કહે છે

૨૯ અભિનિવેશ (કદાગ્રહ) જેવું એકે પાખંડ નથી

૩૦ પૂર્વના અશુભ કર્મ ઉદય આવ્યે વેદનનો શોચ (ખેદ) કરો છો તો હવે એ પણ ધ્યાનમાં રાખો કે નવા કર્મ તેવા તો બંધાતા નથી ને ?

૩૧ જેમાં સાહસ થયું હોય તેમાથી હવે તેવું ન થાય તેવો બોધ લ્યો

૩૨ શ્રેષ્ઠ વસ્તુની જિજ્ઞાસા કરવી એ જ આત્માની શ્રેષ્ઠતા છે

૩૩ નવા કર્મ બાંધવા નહીં અને જૂના ભોગવી લેવા એવી જિજ્ઞાસા એ કર્તવ્ય છે

૩૪ જે કૃત્યનું પરિણામ સારું નથી તે કૃત્ય કરવાની ઇચ્છા જ તજવી જોઇએ

૩૫ એક વાર જો સમાધિમરણ થયું તો સર્વ કાળના અસમાધિમરણ ટળી જશે

૩૬ અલ્પ આહાર, અલ્પ વિહાર, અલ્પ નિદ્રા, નિયમિત વાચા, નિયમિત કામ અને અનુકૂળ સ્થાન એ મનને વશ કરવાના ઉત્તમ સાધન છે

૩૭ પ્રમાદને લીધે આત્મા પ્રાપ્ત થયેલું સ્વરૂપ ભૂલી જાય છે

૩૮ ઘણું જ સૂક્ષ્મ અવલોકન કરો સત્યને તો સત્ય જ જોયા કરો

એ ચાર પ્રકારના ધર્મને સંસારસાગરને પાર પામવા ઉત્તમ પ્રવહણ તુલ્ય મુનિઓ કહે છે

૧૦૩ **અભયદાનની પ્રશંસા**—કોઈ એક સુવર્ણમેરુનું દાન દે અથવા સારી પૃથ્વીનું દાન દે, પરંતુ એક જીવને જીવિતદાન દેનારને તોલે ન આવે

૧૦૪ **દયાનું વિશાળ ક્ષેત્ર**—દાન દેનારા ઉદારદિલને પાત્રાપાત્રની ચિન્તા શી હોય ? જુઓ મહાવીર પ્રભુએ યાચના કરવા આવેલા દીન-યાચક બ્રાહ્મણને અર્ધું દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર અનુકંપાવડે આપી દીધું અપરાધી જીવો ઉપર પણ જ્ઞાની વિવેકી જનો વિશેષે દયા વર્ષાવે છે જુઓ ! દંશ દેતા એવા ચંડકૌશિક સર્પને મહાવીર પ્રભુએ બુઝવ્યો

૧૦૫ **પવિત્ર વસ્તુની પિછાણ**—ભૂમિગત જળ પવિત્ર, પતિવ્રતા નારી પવિત્ર, ધર્મી રાજા પવિત્ર અને બ્રહ્મચારી જનો સદા પવિત્ર કહ્યા છે

૧૦૬ **વ્રત-ભંગ કદી ન કરવું**—જ્ઞાની ગુરુની સાક્ષીએ આદરેલું વ્રત પ્રાણાંતે પણ ભાગવું-તોડવું નહીં, કારણ કે વ્રતભંગ કરવાથી નરકાદિકના અતિ તીવ્ર દુઃખો સહન કરવા પડે છે અને આગ્રહો તો ભવોભવમાં મળ્યા કરે છે મતલબ કે સ્વીકારેલા વ્રતને પ્રાણથી પણ અધિક પ્રેમથી સદોદિત પ્રયત્નવડે સાચવી રાખી તેની જ પુષ્ટિ કરવી

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ પૃ ૪૩ ૧૧૨]

૩૯ કરી શકો તેટલુ કહો, અશકયતા ન છુપાવો એક નિશ્ચિત રહો

૪૦ સર્વોત્તમ પદ સર્વત્યાગીનુ છે ત્યાગનુ મહત્ત્વ પિછાનો

૪૧ આત્મ-લક્ષ (ઉપયોગ) તજી, પચવિધ યા અષ્ટ વિધ પ્રમાદ કરો કે સ્વચ્છંદે ચાલવુ, મન આવે તેમ મોકળા મ્હાલવુ-એવા સ્વેચ્છાચારથી જીવને રાગ-દ્વેષ ને મોહ-મમતા વશ ઘણા ચીકણા કર્મ બધાતા રહે છે, તેથી જન્મ-મરણના ફેરા અગણિત કરવા પડે છે મહાવીર પ્રભુ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના દશમા અધ્યયનમા શ્રી ગૌતમ ગણધરને સબોધી એક ક્ષણ પણ પ્રમાદ નહીં કરવા ઉપદેશે છે, તે સહુ કોઇ આત્માર્થી જનોને જરૂર આદરવા યોગ્ય છે તે પ્રમાણે વર્તાય તો થોડા વખતમા બેડો પાર થાય

૪૨ માનવદેહાદિક દુર્લભ ધર્મસામગ્રી મહાભાગ્યયોગે સાપડી છે, તેનો યથેચ્છ લાભ લઇ જાણનારની બલિહારી છે

૪૩ ભોગો ભોગવવાની અતૃપ્ત વૃત્તિ તો દરેક જન્મના તે તે જન્મયોગ્ય શરીરદ્વારા આપણને રહ્યા જ કરે છે, માટે અલ્પમળમા અલ્પપ્રયાસે સદ્ધર્મ સેવી-આરાધી લેવાય તો કેવુ સારુ ?

૪૪ પ્રમાદ એ ભારે રોગ છે પ્રમાદ એ જ દુખ-દુર્ભાગ્ય છે, પ્રમાદને પરિહરી સદ્ધર્મ સાધી લેવા પુરુષાર્થ કરી લેવો તે જ સાચુ અમૃત છે, તે જ સાચા સુખરૂપ છે તેમ સમજી અનાદિ અવળી ચાલ (અસદ્વર્તન) તજી દઇ, આત્મસાધના કરી લેવામા જ ખરુ ડહાપણ-ચતુરાઇ યા કૌશલ્ય રહેલુ છે

સ્વજીવનની સફળતા કેમ થાય ?

"જાણો તેટલું વિવેકથી આચરો અને બોલો તેટલું પાળો"

૧ આપણે જાણીએ તેટલું વિવેકથી આદરવા અને બોલીએ તેટલું પાળવા સાવધાન રહીએ તો સ્વપરહિતમાં કેટલો બધો વધારો થાય ?

૨ ડહાપણભરી દયાથી સહુ કોઈને આપણા આત્મા તુલ્ય લેખવા, સર્વ સાથે પરમ મૈત્રીભાવ રાખવો, દુ:ખી જનો પ્રત્યે અનુકંપા બુદ્ધિ રાખવી, સદ્‌ગુણી જનો પ્રત્યે પ્રમોદ-પ્રસન્ન ભાવ રાખવો અને દુષ્ટ, દુર્બુદ્ધિ, પાપી, નિંદકજનો પ્રત્યે પણ રાગ-દ્વેષ નહીં કરતાં ઉદાસીનતા રાખી, અંતરથી સહુ કોઈનું એકાંત હિત ઇચ્છવું અને બને તેટલું સ્વપરહિત કરવું એવો શુદ્ધ અહિંસકભાવ હૃદયમાં જાગૃત રાખવાથી સર્વત્ર કેટલી બધી શાન્તિ વધે અને અશાન્તિ-વૈરવિરોધાદિક દૂર ટળે ? આવા સદ્‌બુદ્ધિભર્યા વ્યાપારથી સ્વપરને કેટલો બધો ફાયદો થવા પામે ?

૩ ગમે તેવો આકરો શસ્ત્રાદિકનો ઘા યોગ્ય ઉપાયવડે રૂઝાય છે પરંતુ કઠોર વચનરૂપી ઘા તો કેમે કરી રૂઝાતો નથી અને મરણ પર્યન્ત સાલ્યા કરે છે એમ નિશ્ચયપૂર્વક સમજી રાખી, સામાને પ્રિય લાગે અને હિતરૂપ થાય એવું જ સમયોચિત સત્ય વચન બોલવાની ટેવ પાડવાથી કેટલો બધો લાભ થવા પામે, અનર્થ થતો અટકે અને સુખ-શાન્તિ સચવાય ?

૪ ચોરીનો માલ સીંકે ચડે નહીં, ચોરની મા કોઠીમાં મો ઘાલીને રોવે, અને પાપીનું ધન પલે (નાશ) થાય વગેરે હિતવચનો અંતરથી સાચા સમજ્યા જ હોય તો અનીતિ-

૪૫ જ્ઞાન એટલે આત્મ-પ્રકાશ આ પ્રકાશ દરેક આત્મામા ભર્યો છે માત્ર તેને આચ્છાદન કરનારા આવરણો નીકળી જવા જોઇએ અને ઘરના દ્વાર ઊઘડી જવા જોઈએ. શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ આત્મશોધન માટે જ કરવાનો છે એમ સમજી, શાસ્ત્રોને ભણી, તેનો સાર ગ્રહણ કરી લેવા પ્રમાદ તજી, ખરી દિશામા પુરુષાર્થ કરવો ઉચિત છે એથી જ એની સાર્થકતા-સફળતા છે

૪૬ તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રકાશથી અહકાર દોષ ગળી-ટળી જવો જોઇએ

૪૭ અહકાર એ જ્ઞાનનુ અજીર્ણ લેખાય, તેને અવશ્ય ટાળવુ જોઈએ

૪૮ અહકાર એ આત્મસાધનમા ભારે અતરાયરૂપ છે અહકાર ગયો-ટળ્યો એટલે અતર ખજાનો ખુલ્લો થયો સમજવો ખરા જ્ઞાનીની પરીક્ષા શીલ-સદાચારથી થાય છે, કેવળ શાસ્ત્ર અભ્યાસથી નહીં કલ્યાણના અર્થીને માટે એટલો ઈશારો બસ લેખાય

૪૯ જગતના લોકોના કામનાનો પાર નથી, તેઓ ચાળણી મા પાણી ભરવાનો મિથ્યા પ્રયત્ન કરે છે હે ધીર ! તુ આશા અને સ્વચ્છદને છોડી દે, તે બે શલ્ય સ્વીકારીને જ તુ રખડ્યા કરે છે સુખનુ સાધન માનેલી વસ્તુઓ જ તારા દુખનુ કારણ થઈ પડે છે

૫૦ જેઓ કામગુણોને ઓળગી જાય છે તેઓ ખરેખર મુક્ત થાય છે, અકામથી કામને દૂર કરતા તેઓ પ્રાપ્ત થયેલા કામગુણોમા પણ ખૂચતા નથી

અન્યાય-અપ્રમાણિકતા, તજી, નીતિ-ન્યાય-પ્રમાણિકતા શુદ્ધ ભાવે આદરતા શી વાર લાગે? અને એવા ઉમદા વ્યવહારથી સહુ કોઈ કેટલા બધા સુખી થઈ શકે?

૫ આપણી માતા—બ્હેન—દીકરી સાથે ખોટો વ્યવહાર રાખનાર જન પ્રત્યે આપણને કેટલો બધો તિરસ્કાર છૂટે છે? તેવી જ રીતે પરાઈ માતા બ્હેન કે સ્ત્રી સગાતે ખોટુ કામ કરનાર હીનાચારી જીવ પ્રત્યે પરને પણ તેવો જ તિરસ્કાર છૂટે એમા આશ્ચર્ય શુ? ત્યારે પવિત્ર મન-વચન કાયાથી સુખી રહેતા સ્વપરને કેટલો બધો ફાયદો થાય? એવા વિચારશીલ ભાઈ બ્હેનોએ સ્વજીવન પવિત્ર બનાવી લેવા કેટલું બધુ લક્ષ રાખવુ જોઇએ? શીલને જ સાચો શણગાર લેખવો જોઇએ

૬ લોભ સમાન દુખ નથી અને સતોષ સમાન સાચુ સુખ નથી એ સાચેસાચુ સમજાયુ હોય તો ખોટો બેહદ લોભ તજી સાચો સતોષ સેવવો અને ખોટી લાલચો છોડવી, જેથી ખરુ વાસ્તવિક સુખ સહેજે પ્રાપ્ત થઇ શકે

૭ નકામી વાતો કરવાથી કશુ વળવાનુ નથી રૂડી રહેણી કરણીથી જ કલ્યાણ થશે

૮ પ્રમાદી જીવને નરી વાતો જ કરી કાળક્ષેપ કરવો ગમે છે, પારકી વાતો કરવી મીઠી લાગે છે, રહેણીકરણી કડવી ઝેર જેવી લાગે છે

૯ જ્યારે ભાગ્યોદયે રૂડી રહેણી-કરણી કરવી સાકર સમી મીઠી લાગશે અને નકામી વાતો ઝેર જેવી લાગશે ત્યારે જ જીવનુ કલ્યાણ થશે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૩, પૃ ૪૨૮]

૫૧ કામભોગોમા સતત મૂઢ રહેતો માણસ ધર્મને ઓળખી શક્તો નથી વીર ભગવાને કહ્યું છે કે–તે મહામોહમા બિલકુલ પ્રમાદ (વિશ્રામ) ન કરવો શાતિના સ્વરૂપનો અને મરણનો વિચાર કરીને તથા શરીરને નાશવત જાણીને કુશળ પુરુષ કેમ પ્રમાદ કરે ?

૫૨ પ્રમાદ અને તેને પરિણામે કામગુણોમા આસક્તિ એ જ ખરી હિંસા છે, માટે બુદ્ધિમાને ' પ્રમાદથી જે મે પહેલુ કર્યું તે હવે નહિ કરુ ' એવો નિશ્ચય કરવો જોઈએ

૫૩ જે માણસ વિવિધ પ્રાણીઓની હિંસામા પોતાનુ જ અનિષ્ટ જોઈ શકે છે તે તેનો ત્યાગ કરવા સમર્થ થઈ શકે છે જે માણસ પોતાનુ દુખ જાણે છે તે બહારનાનુ દુખ જાણે છે શાતિને પામેના સયમીઓ બીજાની હિંસા કરીને જીવવા ઈચ્છતા નથી

૫૪ ધર્મને જ્ઞાની પુરુષો પાસેથી સમજીને કે સ્વીકારીને સઘરી ન રાખતો (પ્રમાદ ન કરતો), પરતુ પ્રાપ્ત થયેના ભોગ પદાર્થોમા વૈરાગ્ય પામી લોકપ્રવાહને અનુસરવાનું છોડી દેજે

૫૫ સુખ દુખમા સમભાવ રાખી, જ્ઞાની પુરુષોના સગમા રહેવુ અને અનેક પ્રકારના દુખથી દુખી એવા સ્થાવર જગમ પ્રાણીઓને પોતાની કોઇ પણ ક્રિયાથી પરિતાપ ન આપવો આમ કરનારો તથા પૃથ્વીની પેઠે બધુ સહી લેનારો મહામુનિ **ઉત્તમ શ્રમણ** કહેવાય છે

૫૬ ઉત્તમ ધર્મપદને અનુસરનારા, તૃષ્ણા રહિત, ધ્યાન

સવર ભાવના

આશ્રવથી ઊલટો શબ્દ સંવર છે

આશ્રવનો નિરોધ કરવાથી સવરનો લાભ મળે છે, એટલે પાપરૂપ આશ્રવને આવવાના ગરનાળા સમાન જે ૫૭ આશ્રવ દ્વાર તેને સર્વથા રોકવા એટલે નવા આવતા કર્મના સમૂહને અટકાવવા તે સવર જાણવો સમુદ્રમા રહેલી નાવને છિદ્ર પડયુ હોય તો પાણી અદર ભરાય ને નાવ બૂડી જાય, પણ છિદ્રને બધ કરી દીધુ હોય તો તેમા પાણી આવતુ નથી અને નાવ બૂડતી પણ નથી તેમ પાપ-આશ્રવને આવવાના પ્રનાળને રોકવાથી નવા કર્મ આવતા બધ થાય છે તે આરી રીતે-સમ્યગ્દર્શન(સમકિત) થી મિથ્યાત્વ આશ્રવ બધ થાય છે પાચ ઇન્દ્રિયો અને મનને રોકવાથી ઇન્દ્રિયો અને મનદ્વારા આશ્રવ થતા બધ થાય છે છકાય જીવનો ઘાત કરવાવાળા આરભના ત્યાગથી તથા અવિરતિરૂપ કર્મ આવવાના દ્વાર રોકવાથી વિરતિરૂપ સવર થાય છે, આત્માને ખાસ અહિતકર તે તે પાપ-આશ્રવને બરાબર સમજીને તજવાથી અને આગળ બતાવાશે એવા દોષોનો ત્યાગ કરી સદ્દગુણોનુ સેવન કરતા રહેવાથી સહેજે સવરનો લાભ મળે છે સોળ કષાય અને તેના સહચારી નવ નોકષાયોને જીતી દશ લક્ષણ યુક્ત યતિધર્મને ધારણ કરવાથી સર્વવિરતિરૂપ સવર થાય છે મન, વચન અને કાયાના યોગ-વ્યાપારથી કર્મનુ આવવુ થાય છે પણ તેને ધ્યાન, સ્વાધ્યાય અને તપાદિકવડે રોકવાથી યોગ સવર થાય છે વળી પાચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ પાળવાથી,

અને સમાધિયુક્ત તથા અગ્નિની શિખા જેવા તેજસ્વી તે વિદ્વાન ભિક્ષુના તપ તથા પ્રજ્ઞા અને યશ વૃદ્ધિ પામે છે

૫૭ એક બીજાની શરમથી કે ભયથી પાપકર્મ ન કરનાર શુ મુનિ કહેવાય ? ખરો મુનિ તો સમતાને બરાબર સમજીને, પોતાના આત્માને નિર્મળ કરનાર હોય છે

૫૮ જગતમા જ્યા ત્યા સર્વત્ર આરામ છે, એમ સમજીને ત્યાથી ઇંદ્રિયોને હઠાવીને, સયમી પુરુષે જીતેદ્રિય થઈને વિચરવુ જે પોતાના કાર્યો સાધવા ઈચ્છે છે તેવા વીરપુરુષે હમેશા જ્ઞાનીના કહ્યા પ્રમાણે પરાક્રમ કરવુ

૫૯ મનુષ્યે અન્ય જીવની બાબતમા બેદરકાર ન રહેવુ જે અન્ય જીવની બાબતમા બેદરકાર રહે છે, તે પોતાની બાબતમા પણ બેદરકાર (Indifferent) રહે છે, તથા જે પોતાની બાબતમા બેદરકાર રહે છે તે અન્ય જીવની બાબતમા પણ બેદરકાર રહે છે

૬૦ જે અહિંસામા કુશળ છે અને જે કર્મબધથી મુક્તિ મેળવવાની જ તજવીજમા રહે છે, તે સાચો બુદ્ધિમાન છે

૬૧ વિષયના સ્વરૂપો જે બરાબર જાણે છે તે સસારને જાણે છે, અને જે વિષયોનુ સ્વરૂપ નથી જાણતો તે સસારનું સ્વરૂપ પણ જાણતો નથી

૬૨ મનુષ્યની પાસે જેમ વિશેષ કામ હોય છે તેમ તે વિશેષ કાર્યસિદ્ધિ કરી શકે છે, કારણ કે તેથી તે સમયની કરકસર કરતા શિખે છે

૬૩ સફળ અને નિષ્ફળ માણસો વચ્ચેનો મુખ્ય ભેદ માત્ર

દશ પ્રકારનો યતિધર્મ ધારણ કરવાથી, બાર ભાવના ભાવવાથી, સત્તર પ્રકારે સયમ પાળવાથી તથા બાવીશ પરિસહો સહન કરવાથી નવા કર્મ આવતા બધ થાય છે, એટલે સવર થાય છે પાચ પ્રકારના પ્રમાદને તજી યતનાથી વર્તવુ તે **સમિતિ** કહેવાય છે તેમા અહિંસા એટલે દયા મુખ્ય છે મન, વચન, કાયાના યોગને રોકવા તે **ગુપ્તિ** છે સ્વતત્ત્વ એટલે આત્મ તત્ત્વનુ ચિન્તવન કરવુ તે **ભાવના** છે પૂર્વકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થતા ક્ષુધા, તૃષાદિ પરિસહને કાયરતા રહિત સમભાવથી સહેવા તે પરિસહનો જય છે રાગાદિક દોષરહિત પોતાના આત્મસ્વભાવમા પ્રવૃત્તિ કરવી તે **ચારિત્ર** છે એવી રીતે જે વિષય-કષાયાદિકથી વિમુખ થઇને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવમા પ્રતિબધ રહિતપણે પ્રવર્તે છે તેને સમિતિ અને ગુપ્તિ આદિ ઉપર જણાવેલ ધર્મોવડે **નવીન કર્મનો આશ્રવ નહીં થતા સવર થાય છે** જુઓ ! પુડરીક અને કડરીક એ બે ભાઇઓમા કડરીકે પ્રથમ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું હતુ પણ પાછળથી તેનુ મન વિષયવિવશ ડોલાયમાન થવાથી તેણે ચારિત્ર તજીને રાજ્ય લીધુ તેથી મરીને સાતમી નરકે ગયો તેના ભાઈ પુડરીકે કડરીકને રાજ્ય સોંપી તેના ચારિત્રના ઉપકરણો લઇ નિશ્ચય કર્યો કે 'કોઈ મહર્ષિ ગુરુ પાસે જઇ મારે દીક્ષા અગીકાર કરવી ત્યારપછી જ મારે આહારપાણી ગ્રહણ કરવા' આવો અભિગ્રહ ધારી ઘેરથી અલવાણે પગે તે ચાલી નીકળ્યા રસ્તે ચાલતા પગમા કાંટા વાગ્યા તેથી લોહીની ધારાઓ ચાલી તો પણ ઉત્તમ ગુરુયોગે ચારિત્ર અગીકાર કરી પારણે નીરસ આહાર લેવાવડે

એક ધૈર્યના તત્વમા જ રહેલો છે જેઓ ધૈર્ય અને ખત પૂર્વક ઉદ્યોગ કરે છે તેમને જ ચિરસ્થાયી સફળતા મળે છે

૬૪ ઉત્તમ મોતી કે ઝવેરાતની શોધમા નીકળેલા માણસને જ કુદરતરૂપી ઝવેરી તરફથી ભારે કિંમતના મોતી બતાવવામા આવે છે

૬૫ બીજા શબ્દોમા કહીએ તો માનસિક અને શારીરિક પરિશ્રમમા સફળતા પ્રાપ્ત કરાવી આપનાર ત્રણ મુખ્ય તત્વો કાર્ય, ધૈર્ય અને ખત છે તેમા સૌથી મોટુ તત્વ ખત છે

૬૬ ચાલો ત્યારે આપણે જાગૃત થઇને પરિણામ જાણવાની કઇ પણ ઉતાવળ રાખ્યા વિના કામ કરીએ, કામ કરીએ, આગ્રહપૂર્વક કામ કરીએ અને પરિશ્રમ કરતા તથા ધૈર્ય ધરતા શીખીએ

૬૭ પુખ્ત ઉંમરે પહોચેલા તરુણમા પણ શિક્ષણથી સારો ફેરફાર થઈ જાય છે તો બાળકને નાનપણમાથી નિયમપૂર્વક શારીરિક, માનસિક અને નૈતિક ઉમદા શિક્ષણ આપવામા આવે તો તે કેવા ચમત્કારિક કાર્યો કરી શકે ?

૬૮ ગુણસાગર એવા (માર્ગદર્શક) ગુરુ વગર, વિચક્ષણ માણસ પણ યથાર્થ ધર્મ-રહસ્યને જાણી-પામી શકતો નથી જેમ, મોટી આખવાળો મનુષ્ય પણ દીવા વગર અધકારમા દેખી શકતો નથી તેમ

૬૯ મત્ર, દેવ, ગુરુ, તીર્થ, નિમિત્તજ્ઞ, સ્વપ્ન, ઔષધ, ભેષજમા જેને જેવી ભાવના તેવી તેને સિદ્ધિ સાપડે છે

અજીર્ણ થવાથી, કાળ કરી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને દેવપણે ઉપજ્યા આશ્રવથી કંડરીકની કેવી દુર્દશા થઇ અને સંવરથી પુંડરીકની કેવી શુભ દશા થઇ તે સમજી જાગૃત થવુ જોઇએ

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ પૃ ૨૬]

" એક અવિચળ લક્ષ્ય "

(ભાગ્યના સ્રષ્ટામાંથી)

૧ એક જ મુખ્ય લક્ષ્ય રાખવુ અને તેને જ પ્રાપ્ત કરવાની તાલાવેલી તથા પ્રયત્ન સેવવા એ આપણા જીવનની મહત્ત્વની બાબત છે

૨ માત્ર આત્મસમર્પણથી જ વિજય પ્રાપ્ત થાય છે

૩ ઊંડા અભ્યાસનુ નામ જ કુશાગ્ર બુદ્ધિ છે કાર્યમ કારણનો ઉપચાર છે

૪ પ્રત્યેક માણસે પોતાના લક્ષ્યને બધબેસતો ખાસ માર્ગ યાને પ્રવૃત્તિ નિશ્ચિત કરવી જોઇએ અને જો તેમા સફળ થવાની ઇચ્છા હોય તો તેને જ વળગી રહેવુ જોઇએ

૫ એક તરુણ મનુષ્યના જીવનમા અસ્થિરતા એ અકિ યતા જેટલી જ ભયકર નીવડે છે

૬ સાવધાનતાપૂર્વક અવલોકન કરનાર અને દૃઢતાપૂર્વ નિશ્ચય કરનાર પ્રત્યેક માણસ અજાણતા બુદ્ધિમાન બની જાય છે

૭ જે માણસો આ જગતમા એક જ કામને સર્વભા હાથમા ધરી રાખે છે તેઓ જ તેને બહુ સારી રીતે પા પાડી શકે છે, અને તેઓ જ આ જગતમા મોખરે આવે છે માટે એક જ વિષયને વળગી રહો

૭૦ દ્રવ્યથી દાન, વાણીથી સત્ય, જિંદગીથી ધર્મ કીર્તિ તેમજ કાયાથી પરોપકાર એમ અસારમાંથી સાર કાઢી લેવો જોઇએ

૭૧. જળકલ્લોલ જેવી લક્ષ્મી ચપળ છે, ઇષ્ટ સંયોગો સ્વપ્ન જેવા ક્ષણભંગુર છે અને પવનના ઝપાટાથી ઊડેલા રૂ જેવું કાચું યૌવન છે એમ સમજી તેમાંથી બની શકે તેટલી સુકૃત કમાણી કરી લેવી

૭૨. કૃપણનું ધન માત્ર નિષ્ફળ જાય છે–તેનો લાભ લઇ શકાતો જ નથી

૭૩ વાણી સાચી વદવી, જળ છણેલું–ગળેલું પીવું, પગ જોઇને મૂકવો અને કામ વિચારીને કરવું

૭૪ મૃત પશુ–પંખીઓના ચર્માદિક કામમાં આવે છે, પરંતુ મનુષ્યના મૃત શરીરમાનું કશું કામમાં આવતું નથી, તેથી શાણા મનુષ્યોએ જીવતા જીવતા બને તેટલો સ્વપરનો ઉપકાર કરી લેવો

૭૫ મોહાતુર જનોને ઇન્દ્રિય–દમન દુષ્કર જણાય છે, પરંતુ મોહ–મમતા તજનાર મન ઇન્દ્રિયોને, વિષય–કષાયને સુખે દમી શકે છે

૭૬ હાથી જેવા મોટા પ્રાણીનું માંસ ખાનારો બળવાન સિંહ પણ આખા વર્ષમાં ફક્ત એક જ વાર રતિક્રીડા કરે છે તો બુદ્ધિવાન માનવીએ ડહાપણથી મન–ઇન્દ્રિયો પર કેટલો બધો કાબૂ આત્મકલ્યાણાર્થે રાખવો જોઇએ ?

૭૭ વિષય–કષાયને જીતનાર દુઃખ માત્રને જીતી સુખી થાય છે

૮ એક જ સારૂ નિશ્ચિત લક્ષ્ય ઉદ્દેશરહિત જીવનની હજારોગમે ખરાબીઓને અટકાવે છે

૯ માત્ર શક્તિ હોવી જોઇએ એટલુ જ પૂરતુ નથી, પરતુ તેને કોઈ દૃઢ સ્થિર લક્ષ્ય પર એકાગ્ર કરવી જોઈએ

૧૦ એક જ નિશ્ચિત ઉદ્દેશ જેવી ઉત્તમ વસ્તુ દુનિયામા બીજી કોઈ છે જ નહીં

૧૧ આ ટૂકા માનવજીવનમા જેને કાઇપણ મહત્ત્વવાળુ કાર્ય કરવુ હોય તેણે પોતાની સર્વ શક્તિઓવડે એવુ તો એકાન્રપૂર્વક કામ કરવુ જોઇએ કે આ દુનિયામાના મોજશોખ કરવાને માટે જન્મેલા આળસુ માણસોને તો તે ગાડા માણસ જેવો જ લાગે

૧૨ એક અડગ લક્ષ ધરાવનાર તરણ પુરુષ કરતા વિશેષ ભવ્ય દશ્ય આ જગતમા કોઈ જ નથી

૧૩ સીધા પોતાના લક્ષ્ય તરફ ધસી જતા, વિઘ્નોમાથી પોતાનો માર્ગ કાપી કાઢતા અને બીજા માણસોને હફાવી-હતાશ બનાવી દે એવા વિઘ્નોને જીતી લેતા એકાદ તરુણ પુરુષને જોવાથી આપણને કેવો આનદ પ્રાપ્ત થાય છે?

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪, પૃ ૨૭]

જીવાજીવાદિ નવ તત્ત્વોનુ સક્ષિપ્ત વર્ણન

૧ જીવ-શુભ અશુભ કર્મનો કર્તા, શુભાશુભ કર્મનો હર્તા તથા શુભાશુભ કર્મનો ભોક્તા, ચેતના લક્ષણ યુક્ત અને દશ પ્રાણ ધારે તે જીવ કહેવાય તેના ચૌદ ભેદ છે

૭૮ મોહાદિકને વશ પડેલા જીવો બેહાલ થાય તેમા આશ્ચર્ય નથી

૭૯ ધર્મપ્રેમી સજ્જનોના મનોરથો કલ્પવૃક્ષની પેઠે ફળે છે

૮૦ પવિત્ર ધર્મસામગ્રી માનવભવમા જ સાપડી શકે છે, તેવો દુર્લભ માનવ જન્મારો પામી તેને વૃથા ગુમાવી દેવો નહીં

૮૧ પ્રમાદ સમો કોઈ દુશ્મન નથી, તેમ સદુદ્યમ સમો કોઈ સુખ દુ નથી

૮૨ વિષય-કષાય-વિકથાદિક સ્વચ્છ દને તજ્યા વગર મુક્તિ નથી, એમ સમજી આત્માર્થી ચકોર સજ્જનો ઉત્તમ પુરુષાર્થ યોગે પ્રમાદને જીતી લઇ જન્મમરણના અન તા દુ ખત્રાસથી સર્વથા છૂટી જાય છે

૮૩ બાળક પાસેથી પણ હિતવચન ગ્રહણ કરી લેવુ, તેમજ નીચ પાસેથી પણ ઉત્તમ વિદ્યા ગ્રહણ કરી લેવી

૮૪ દયા, દાન અને વૈરાગ્ય, વિધિયુક્ત જિનપૂજન અને વિશુદ્ધ ન્યાયવૃત્તિ એ સર્વ પુન્યાનુબ ધી પુન્ય કમાવા માટે થાય છે

૮૫ પ્રયત્ન અનુસારે વિદ્યાની પ્રાપ્તિ, પુન્યાનુસારે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ, દાન અનુસારે યશ કીર્તિ અને પૂર્વકર્માનુસારે સારી નરસી બુદ્ધિ થવા પામે છે

૮૬ પુષ્પનાં પાખડી તથા કાચી કળીને છેદવી તોડવી નહી

૮૭ નાસ્તિકપ્રાય આચરણથી નરકગતિમા જવા તૈયાર થયેલા પરદેશીરાજાએ આચાર્યશ્રી કેશીગણધરના પ્રભાવથી તેમના હિતકારી ઉપદેશને અનુસરવાથી દેવભવવાળી સદ્દગતિ મેળવી.

૨ અજીવ એનાથી વિપરીત જડ લક્ષણવાળો, ચેતના રહિત હોય તે અજીવ કહેવાય તેના પણ ચૌદ ભેદ છે

૩ શુભ કર્મના પુદ્ગલ વેદવા તે પુણ્ય તેના ૪૨ ભેદ છે

૪ અશુભ કર્મના પુદ્ગલ વેદાય તે પાપ તેના ૮૨ ભેદ છે

૫ નવા નવા કર્મ આત્મામા આવવાના દ્વાર તે આશ્રવ તે શુભ-અશુભ આશ્રવના ૪૨ ભેદ છે

૬ આવતા કર્મ જેનાથી રોકાય તે સવર. તેના ૫૭ ભેદ છે

૭ પૂર્વે બાધેલા કર્મનો અશેઅશે ક્ષય થાય તે નિર્જરા તેના બાહ્ય-અભ્યતર તપના સેવનરૂપ ૧૨ ભેદ છે

૮ જીવને કર્મની સાથે બધાવુ તે બધ તેના ચાર ભેદ છે

૯ જીવ સાથેનો કર્મનો સર્વથા વિયોગ થાય તે મોક્ષ તે જાણવાના નવ પ્રકાર છે

આત્માર્થી—કલ્યાણાર્થી—તત્ત્વજિજ્ઞાસુ જનોએ ઉક્ત નવે તત્ત્વોનુ સવિસ્તર સ્વરૂપ સમજવાની જરૂર છે તેમાના જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વ જ્ઞેય એટલે ખાસ જાણવા યોગ્ય છે પુન્ય, સવર, નિર્જરા અને મોક્ષ એ ચાર તત્ત્વો ઉપાદેય એટલે આદરવા યોગ્ય છે તથા પાપ, આશ્રવ અને બધ એ ત્રણ તત્ત્વો હેય એટલે તજવા યોગ્ય છે ગુરુગમ્ય બોધ મેળવી નવતત્ત્વાદિ વિસ્તારથી જાણનારની તત્ત્વશ્રદ્ધા દૃઢ ને નિર્મળ થવા પામે છે, તેથી જ તેને માટે પ્રેરણા કરવામા આવે છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪, પૃ ,૨૮

"સ્વાશ્રય"

૧ શક્તિના પ્રતીતિમા જ સર્વ વસ્તુસ્થિતિનો સમાવેશ થઈ જાય છે જે માણુસ સૌથી વિશેષ સ્વાશ્રયી હોય તે જ સૌથી વિશેષ બળવાન છે

૨ તારી શકિતની આત્મપ્રતીતિમા જ તારા વિકાસ માટેનુ ઉત્તમોત્તમ સાધન કુદરતે મૂકેલુ છે

૩ મોટો હોદ્દો કે ભારે પગાર મળવાથી જ કઈ મહા પુરુષ બની જવાતુ નથી પોતાનામા જો કઈ સત્ત્વ હશે તો તે કામથી જ પ્રગટ થશે

૪ જે માણુસોએ પોતાની જાત ઉપર સૌથી વિશેષ આધાર રાખ્યો છે તેમણે જ સૌથી વિશેષ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરી છે

૫ માત્ર એક જ બાબત પાછળ મડી પડવાથી સાધારણ બુદ્ધિ ધરાવનાર ઘણા માણુસો મહાબુદ્ધિમાન તરીકે કીર્તિ પામ્યા છે

૬ માણુસે પોતાની જાતની જેટલી કિમત આકી હોય છે તેટલી જ કિમત બીજા તેની ગણે છે

૭ ઇચ્છા (પ્રબળ) હોય તો માર્ગ અવશ્ય જડી આવે છે

૮ ગોખણપટ્ટીદ્વારા મેળવેલુ અપકવ જ્ઞાન પાછળથી આપોઆપ જ ભૂલાઇ જવાનુ અને તે પોતાની શ્રદ્ધા અને આત્મભાન બનેને ગુમાવી દેવાનો હદપારની ગોખણપટ્ટીથી સ્મરણુશકિત બગડે છે

૯ બીજા માણુસો કેવા થયા છે અને એમણે શુ કર્યું છે તે વિષે વાચવુ તથા વિચારવુ તથા વિચાર કરવો એટલ

પ્રમાદ કરનારાઓને હું પાંચ વાર હિતશિક્ષા (શિખામણ) આપું અને સર્વ સાધુઓનું એક માત્રક (પરઠવવાનું ભાજન) પરઠવી આપું

૩૪ પ્રતિદિવસ કર્મક્ષય અર્થે ચોવીશ કે વીશ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરું, અથવા એટલા પ્રમાણમાં સજ્ઝાય ધ્યાન કાઉસગ્ગમાં રહી સ્થિરતાથી કરું

૩૫ નિદ્રાદિક પ્રમાદવડે મંડળીનો ભંગ થઈ જાય (મંડળીમાં બરાબર વખતે હાજર ન થઇ શકું) તો એક આંબિલ કરું અને સહુ સાધુ જનોની એક વખત વિશ્રામણા-વૈયાવચ્ચ નિશ્ચે કરું

૩૬ સંઘાડાદિકનો કશો સંબંધ ન હોય તો પણ લઘુ શિષ્ય (બાળ) અને ગ્લાન સાધુ પ્રમુખનું પડિલેહણ કરી આપું તેમજ તેમના ખેળ પ્રમુખ મળની કુંડીને પરઠવવા વિગેરે કામ પણ હું યથાશકિત કરી આપું

"સામાચારી વિષે નિયમો"

૩૭ વસતિ(ઉપાશ્રય-સ્થાન)માં પ્રવેશતાં નિસીહી અને તેમાંથી નિકળતાં આવસ્સહી કહેવી ભૂલી જાઉં તેમજ ગામમાં પેસતાં કે નીસરતાં પગ પુંજવા વિસરી જાઉં તો (યાદ આવે તે જ સ્થળે) નવકાર મંત્ર ગણું

૩૮-૩૯ કાર્ય પ્રસંગે વૃદ્ધ સાધુઓને 'હે ભગવાન્! પસાય કરી' અને લઘુ સાધુને 'ઇચ્છકાર' એટલે તેમની ઇચ્છા અનુસારે જ કરવાનું કહેવું ભૂલી જાઉં, તેમજ સર્વત્ર જ્યારે જ્યારે ભૂલ પડે ત્યારે ત્યારે 'મિચ્છાકાર' એટલે

જ બસ નથી, પરંતુ તેવા થવું અને તેવા કામ કરવા તે જરૂરી છે તરણ પુરુષો જીવનનો મહાન ઉદ્દેશ વિસરી જાય એવો ઘણો સંભવ છે

૧૦ રૂસોએ કહ્યું હતું કે 'તેને જ્ઞાન આપવું એ મારો ઉદ્દેશ નથી, પરંતુ તેને જરૂર પડે ત્યારે તે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું એ રીત શીખવવાનો મારો ઉદ્દેશ છે '

૧૧ સર્વ જ્ઞાન આત્મશિક્ષણથી પ્રાપ્ત થાય છે વિદ્યાર્થીની માનસિક ક્રિયા પર જ તેના જ્ઞાનની પ્રગતિનો આધાર રહે છે 'શિષ્યને પોતાની જાતને ઓળખતા શીખવવું એ જ ગુરુનું મહાન કાર્ય છે'

૧૨ માનસિક વિકાસ આપણને મનુષ્યત્વ અર્પણ કરે છે એટલા માટે તમારું માનસિક બળ વધારો

૧૩ જે થોડા માણસો ચિંતનશીલ હોય છે તેમાંથી પણ કેટલાક થોડા માણસો યોગ્ય રીતે ચિંતન કરે છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪ પૃ ૨૮]

" ધૈર્ય અને ખંતથી શુભ કામ કરો "

' સઘળા કાર્યોમાં તેનો આરંભ કર્યા પૂર્વે ઉત્તમ તેયારી કરી રાખવી જોઇએ '

' અધીરાઈ એ અત્યંત ખરાબ પ્રકારની ઝડપ છે '

' ઉતાવળ ગોથા ખવરાવે છે અને બંધન તથા અંતરાય કરે છે '

મિચ્છામિ દુક્કડં એમ કહેવુ જોઇએ તે વિસરી જાઉં તો જ્યારે મને પોતાને સાભરી આવે અથવા કોઈ હિતસ્વી સભારી આપે ત્યારે તત્કાળ મ્હારે નવકાર મત્ર ગણુવો

૪૦ વૃદ્ધ(વડીલ)ને પૂછ્યા વગર વિશેષ વસ્ત્ર (અથવા વસ્તુ) લઉ દઉ નહિ અને મ્હોટા કામ વૃદ્ધ(વડીલ)ને પૂછીને જ સદાય કરુ, પણ પૂછ્યા વગર કરુ નહિ

૪૧ જેમનો શરીરનો બાંધો નબળો છે એવા દુર્બળ સઘયણવાળા છતા પણ જેમણે કઇક વૈરાગ્યથી ગૃહસ્થવાસ છાડ્યો છે તેમને આ ઉપર જણાવેલા નિયમો પાળવા પ્રાય સુલભ છે

૪૨ સપ્રતિ કાળે પણ સુખે પાળી શકાય એવા આ નિયમોને જે આદરે-પાળે નહિ, તે સાધુપણાથકી અને ગૃહસ્થ પણાથકી-ઉભયથકી ભ્રષ્ટ થયો જાણવો

૪૩ જેના હૃદયમા ઉક્ત નિયમો ગ્રહણ કરવાનો લગારે ભાવ ન હોય તેમને આ નિયમ સબધી ઉપદેશ કરવો એ સિરા-સર વગરના સ્થળે કૂવો ખોદવા જેવો નિરર્થક-નિષ્ફળ થાય છે

૪૪ નબળા સઘયણ, કાળબળ અને દુષમા આરો એ આદિ હીણા આલબન પકડીને પુરુષાર્થ વગરના પામર જીવો આળસ-પ્રમાદથી બધી નિયમ-ધૂરાને છડી દે છે

૪૫ (સપ્રતિકાળે) જિનકલ્પ વ્યુચ્છિન્ન થયેલો છે વળી પ્રતિમાકલ્પ પણ અત્યારે વર્તતો નથી તથા સઘયણાદિકની હાનિથી શુદ્ધ સ્થવિરકલ્પ પણ (પાળી શકાતો) નથી

' આ સમયમા એવા માણુસોની જરૂર છે કે જેઓ જગત ની નિંદા કે સ્તુતિની કઇ પણ દરકાર રાખ્યા વગર કામ કરવાની અને ધૈર્ય રાખવાની હિમત અને શક્તિ ધરાવતા હોય '

' પ્રત્યેક સફળ જીવનનો મોટો ભાગ પાયો નાખવામા જ વ્યતીત થાય છે અર્થાત્ સફળતા એ પરિશ્રમ અને ખંતનુ જ ફળ છે '

' સ્વામી બનવાને ઉતાવળ કરે છે તે ગુલામ બની જાય એવો વધારે સભવ છે પોતાને બુદ્ધિમાન ધારીને આળસુ બનો તેના કરતા તમારી જાતને મૂર્ખ ધારીને કામ કરો એ વધારે સારુ છે '

' અતિ સાધારણ એવા ઘણા છોકરાઓ કુશળ શિક્ષકની બીક ને રસભરી દેખરેખથી અસાધારણ પુરુષ બન્યા છે '

[જૈ ધ પ્ર પુ ૫૪, પૃ ૨૯]

૪૬ તોપણ જે મુમુક્ષુઓ આ નિયમોના આરાધન-વિધિ વડે સમ્યગ્ ઉપયુક્ત ચિત્ત થઇ ચારિત્ર-સેવનમા ઉજમાળ બનશે તો તે નિયમા (નિશ્ચે) આરાધક ભાવને પામશે.

૪૭ આ સર્વે નિયમોને જે (શુભાશયો) વૈરાગ્યથી સમ્યગ્ રીત્યા પાળે છે-આરાધે છે તેમની ગ્રહણ કરેની દીક્ષા સફળ થાય છે એટલે તે શિવસુખ ફળને આપે છે ઇતિશમ્.

[શ્રી જૈ ધ પ્ર પુ ૩૦ પૃ ૧૫૨]

સુગુરુસ્તુતિરૂપ ગુરુપ્રદક્ષિણા કુલકની સ ક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા.

સાધક શિષ્યજનોએ દેવગુરુને સમાનભાવથી આરાધવા જોઇએ જેવા ભાવ-ઉલાસથી શુદ્ધ દેવની સ્તુતિ-ભક્તિ કરવી તેવા જ ભાવ ઉલ્લાસથી શુદ્ધ મહાવ્રતધારી સુગુરુની પણ સેવા ભક્તિ ને બહુમાન સાથે સ્તુતિ કરવી ઘટે આજકાલ મોહ-અજ્ઞાનવશવર્તી જીવો બહુધા આ શાસ્ત્રમર્યાદા ભૂલી ગયા છે હજુ કઇક રૂઢિ કે પરપરાથી દેવનો થોડો ઘણો વિનય કરાતો જોવાય છે, તેના સોમા અશે પણ સુગુરુનો વિનય જળવાતો ભાગ્યે જ દેખાય છે જો કે શાસ્ત્રમા તો શુદ્ધ દેવની પેઠે શુદ્ધ ગુરુની સેવા-ભક્તિ બહુમાનપૂર્વક કરવા સ્પષ્ટપણે જણાવેલુ છે, પરતુ આજકાલ તેમા ઘણો જ અનાદર થતો જોવાય છે એ ગભીર ભૂલનુ ભાન ભવ્યજનોને થાય અને સુગુરુ પ્રત્યે પણ બહુમાન જાગવા તેઓ ઘટતુ લક્ષ્ય રાખતા શીખે એ જરૂરનુ હોઇ પૂર્વ મહાપુરુષરચિત ગુરુપ્રદક્ષિણા કુલકની વ્યાખ્યા તરફ તેમનુ લક્ષ્ય ખેચવામા આવે છે ઉક્ત કુલક

કુલકાદિ-સગ્રહ

[આ વિભાગમા સાધુ તેમજ શ્રાવક સમાજ યોગ્ય હિતશિક્ષારૂપ કુલકોનુ ભાષાંતર તેમજ અન્ય ઉપયોગી ઉપદેશસપ્તતિકા, મૃત્યુ-મહોત્સવ શ્રાવકવિધિ પુષ્પમાળા સિદ્ધિસોપાન વિગેરે અતીવ ઉપયોગી વિષયોનુ ભાષાંતર આપવામા આવ્યુ છે]

વ્યાખ્યા સહિત કુલકસંગ્રહમાં પણ સંગ્રહિત કરવામાં આવેલ છે બની શકે તેમણે તો આ કંઠાગ્ર કરી લેવા યોગ્ય છે

'गोयम सुहम्म जवू, पभवो सिज्जभवाइ आयरिआ ।
अन्नेवि जुगप्पहाणा, पइ दिट्ठे सुगुरु ते दिट्ठा ॥ १ ॥'

અહો સુગુરો ! આપનો દેદાર દીઠે છતે શ્રી ગૌતમસ્વામી, સુધર્માસ્વામી, જંબૂસ્વામી, પ્રભવસ્વામી, શય્યંભવાદિક આચાર્યોના અને બીજા પણ યુગપ્રધાન મહામુનિઓના દર્શન થયા માનું છું

'अज्ज कयत्थो जम्मो, अज्ज कयत्थ च जीविय मज्झ ।
जेण तुह दसणामय-रसेण सित्ताइ नयणाइ ॥ २ ॥'

આજે મારો જન્મ સફળ થયો અને આજે મારું જીવિતવ્ય સાર્થક થયું, કારણ કે આપના દર્શનરૂપ અમૃતરસવડે મારા નેત્રો ભીના (પાવન) થયા

'सो दसो त नगर, सो गामो सो आसमो धन्नो ।
जत्थ पहु तुम्ह पाया, विहरति सया वि सुपसन्ना ॥३॥'

હે પ્રભો ! સદાય સુપ્રસન્ન છતા આપ જ્યાં વિચરતા રહો છો તે દેશ, તે નગર, તે ગામ ને તે આશ્રમ ધન્ય-કૃતપુન્ય પ્રશંસનીય છે

'हत्था ते सुकयत्था, जे किइकम्मं कुणति तुह चलणे ।
वाणी बहु गुणखाणी, सुगुरुगुणा वन्निआ जीए ॥ ४ ॥'

જે હાથ આપના ચરણકમળને સ્પર્શી દ્વાદશાવર્ત્ત વંદન કરે છે તેને ખરેખર કૃતાર્થ માનું છું અને જે વાણીવડે

આચાર્ય મહારાજશ્રી સોમસુંદરસૂરિ-ઉપદેશિત

સંવિજ્ઞ સાધુ યોગ્ય નિયમકુલક.

૧ ત્રણ ભુવનને વિષે એક (અસાધારણ) પ્રદીપ સમાન શ્રી વીરપ્રભુને અને નિજ ગુરુના ચરણકમળને નમીને સર્વ વિરતિવંત સાધુજનો યોગ્ય (સુખે નિર્વહી શકાય એવા) નિયમો હું (સોમસુંદરસૂરિ) કહીશ

૨ યોગ્ય નિયમોનું પાલન કર્યા વગરની પ્રવ્રજ્યા (દીક્ષા) ફક્ત નિજ ઉદરપૂર્તિ કરવારૂપ આજીવિકા ચલાવવા માત્ર ફળવાળી કહી છે અને એવી દીક્ષા (તો) હોળીના રાજા-(ઇલાજી)ની જેવી સહુ કોઈને હસવા યોગ્ય બને છે

૩ તે માટે પંચાચાર (જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપ-વીર્ય-આચાર)ના આરાધન હેતે લોચાદિક કઠણ નિયમો ગ્રહણ કરવા જોઈએ કે જેથી (આદરેલી) પ્રવ્રજ્યા સફળ થાય

જ્ઞાનાચાર સંબંધી નિયમો.

૪ જ્ઞાન આરાધન માટે મ્હારે હંમેશા પાંચ ગાથાઓ ભણવી, કંઠાગ્ર કરવી, અને પરિપાટીથી (ક્રમવાર) પાંચ પાંચ ગાથાનો અર્થ ગુરુસમીપે ગ્રહણ કરવો

૫ વળી હું બીજાઓને ભણવા માટે હંમેશા પાંચ ગાથાઓ લખું; અને ભણનારાઓને હંમેશા પરિપાટીથી (ક્રમવાર) પાંચ પાંચ ગાથા આપું (ભણાવું-અર્થ ધરાવું વિગેરે)

૬ સિદ્ધાંત-પાઠ ગણવાવડે વર્ષાઋતુમાં પાંચ સો [illegible]

આપ સુગુરુના ગુણગ્રામ કરાય છે તે ત્યાથી બહુ ગુણની આણરૂપ સમજુ છું

'अवयरिया सुरधेणु, सजाया मह गिहे कणयवुट्ठी ।
दारिद् अज्ज गय, दिट्ठे तुह सुगुरुमुहकमले ॥ ५ ॥'

આપ સુગુરુનુ વદનકમળ દીઠે છતે આજે મને કામધેનુ મળી, મારા ઘરે સુવર્ણની વૃષ્ટિ થઇ અને મારુ દુ ખ–દારિદ્ર દૂર ગયુ–પલાયન થયુ માનુ છુ

'चिन्तामणि मारिच्छ, मम्मत्त पाविय मए अज्ज ।
समारो दूरीकओ, दिट्ठे तुह सुगुरुमुहकमले ॥ ६ ॥'

આપ સુગુરુના વદનકમળના દર્શન કર્યે આજે મને ચિન્તામણિ રત્ન સરખુ સમકિત લાધ્યુ અને ભવભ્રમણ દૂર કર્યુ

'जा ऋद्धि अमरगणा, भुजता पियतमाइ सजुत्ता ।
सा पुण किंचिय मित्ता, दिट्ठे तुह सुगुरुमुहकमले ॥ ७ ॥'

જે ઋદ્ધિ દેવતાઓ પોતાની દેવાગનાદિ સાથે ભોગવી રહ્યા છે તે આપ સુગુરુના પાવન દર્શનના લાભ પાસે કોણ હિસાબમા છે?

'मण–वय–काएहिं मए, ज पाव अज्जिय सया ।
त सव्व अज्ज गय, दिट्ठे तुह सुगुरुमुहकमले ॥ ८ ॥'

મન, વચન ને કાયાવડે જે પાપાર્જન મારાથી નિરતર થયેલુ તે સઘળુ આજે આપ ગુરુના સુદર્શને નષ્ટ થયુ માનુ છુ

'दुल्लहो जिणिंदधम्मो, दुल्लहो जीवाण माणुसो जम्मो ।
लद्धेवि मणुअजम्मे, अइदुल्लहा सुगुरुसामग्गी ॥ ९ ॥'

જીવોને જિનેશ્વરભાષિત ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ છે,

ઋતુમા આઠ સો અને ગ્રીષ્મઋતુમા ત્રણ સો ગાથા પ્રમાણુ સજ્ઝાય ધ્યાન સદાય કર્યા કરુ

૭ પરમેષ્ઠી નવપદ(નવકાર મહામત્ર)નુ એક સો વાર મ ાય રટણુ કરુ

દર્શનાચારના નિયમો

હવે દર્શનાચારમા નીચે મુજબ નિયમો હુ સમ્યગ્ (યથાર્થ) ભાવે ગ્રહણુ કરુ છુ

૮ પાચ શક્રસ્તવવડે સદાય એક વખત દેવવદન કરુ અથવા બે વખત, ત્રણુ વખત પહોરે પહોરે યથાશક્તિ આળસ રહિત દેવવદન કરુ

૯ દરેક અષ્ટમી, ચતુર્દશીને દિવસે સઘળા દેરાસરો જુહા રવા તેમજ સઘળાય મુનિજનોને વાદવા, ત્યારે બાકીના દિવસે એક દેરાસર (તો) અવશ્ય જાવુ

૧૦ હમેશા વડીલ સાધુને નિશ્ચે ત્રણુ વાર ત્રિકાળ વદન કરુ અને બીજા ગ્લાન (વ્યાધિગ્રસ્ત) તેમજ વૃદ્ધાદિક મુનિ-જનોનુ વૈયાવચ્ચ યથાશક્તિ કરુ

ચારિત્રાચાર સબધી નિયમો

૧૧ હવે ચારિત્રાચાર વિષે નીચે મુજબ નિયમો ભાવ પૂર્વક અગીકાર કરુ છુ ઇર્યાસમિતિ (૧)-વડી નીતિ, લઘુ નીતિ કરવા અથવા આહારપાણી વહોરવા જતા ઇર્યાસમિતિ પાળવા માટે (જીવરક્ષા અર્થે) વાટમા વાર્તાલાપ વિગેરે વર્જુ—ત્યાગ કરુ

તેમજ મનુષ્યજન્મની પ્રાપ્તિ પણ દુર્લભ છે તેવો મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત થયે છતે પણ સુગુરુની જોગવાઇ પામવી અતિ દુર્લભ કહી છે

'जथ्थ न दिसति गुरु, पच्चुसे उद्दिणर्हि सुपसन्ना ।
तथ्थ कह जाणिज्जइ, जिणवयण अमिय सारिच्छं ॥१०॥'

જ્યા વસતા પ્રભાતમા ઊગતા સુપ્રસન્ન ગુરુનુ દર્શન થઈ નથી શકતુ ત્યા રહેતા અમૃત સમાન જિનવચનનો બોધ શી રીતે થવા પામે ?

'जह सरइ सुरहि वच्छो, वसंतमास च कोइला मरइ ।
विंझ सरइ गइंदो, तह अम्हमण तुम सरइ ॥ १२ ॥'

જેમ ગાય ચારો ચરતા વાછડાને સભારે છે, કોયલ વસંત માસને સભારે છે અને વનગજ–હાથી જેમ વિધ્યાચળને સભારે છે તેમ અમે આપને સભારીએ છીએ–આપના પવિત્ર દર્શન માટે તલસીએ છીએ

['धन्नुया धन्नुयां दिवसडा, जइ मइ सुहगुरु दिठ्ठ ।
लोचन बे निव्वसी रह्या, हियडइ अमिय पइट्ठ ॥ १३ ॥']

'अहो तें निज्जिओ कोहो, अहो माणो पराजिओ ।
अहो ते निरक्किया माया, अहो लोहो वमीकओ ॥१४॥'

'अहो ते अज्जव साहु, अहो त माहु मद्दव ।
अहो ते उत्तमा खंती, अहो ते मुत्ति उत्तमा ॥ १५ ॥'

અહો ! આપે ક્રોધ-કષાયને કેવો જીતી લીધો છે ? માન–અહંકારનો કેવો પરાજય કર્યો છે, માયાને કેવી દૂર કરી છે

૧૨ યથાકાળ પુજ્યા-પ્રમાર્જ્યાં વગર ચાલ્યા જવાય તો, અગ પડિલેહણા પ્રમુખ સડાસા પડિલેહ્યા વગર બેસી જવાય તો અને કંગાસણા(કાબળી) વગર બેસી જવાય તો (તત્કાળ) પાચ નમસ્કાર મત્રનો જાપ કરવો

૧૩ ભાષાસમિતિ (૨)-ઉઘાડે મુખે (મુહપત્તિ રાખ્યા વગર) બોલવુ જ નહિ તેમ છતા ગફલતથી જેટલી વાર ખુલ્લા મુખે બોલી જાઉં તેટલી વાર (ઇરિયાવહીપૂર્વક) લોગસ્સ નો કાઉસ્સગ કરુ

૧૪ આહારપાણી કરતા તેમજ પ્રતિક્રમણ કરતા કોઈ મહત્વના કાર્ય વગર કોઈને કાઇ કહુ નહિ એટલે કે કોઇ સગાથે વાર્તાલાપ કરુ નહિ એ જ રીતે આપણી (સુખે નિર્વહી શકાય અને ઉપયોગમા લઇ શકાય એટલી બધી) ઉપધિનાં પડિલેહણા કરતા હુ કદાપિ બોલુ નહિ

૧૫ એષણાસમિતિ-(૩) ત્રીજા નિર્દોષ પ્રાસુક (નિર્જીવ) જળ મળતા હોય ત્યા સુધી પોતાને પ્રયોજન (ખપ) છતા ધોણ(વાગુ જળ) હુ ગ્રહણ કરુ નહિ વળી અણુગળ (ગાળ્યા વગરનુ) જળ હુ લઉં નહિ અને જરવાળી-(રક્ષા વાગુ પાણી) તો વિશેષે કરીને લઉં નહિ

૧૬ આદાન નિક્ષેપણાસમિતિ (૪)-આપણી પોતાની ઉપધિ પ્રમુખ પુજી-પ્રમાર્જીને તેને ભૂમિ ઉપર સ્થાપન કરુ તેમજ ભૂમિ ઉપરથી ગ્રહણ કરુ જો તેમ પુજવા-પ્રમાર્જવા મા ગફલત થાય તો ત્યા જ નવકાર મહામત્રનો ઉચ્ચાર કરુ (નવકાર ગણુ,)

અને લોભને કેવો વશ કર્યો છે? અહો! આપની સરલતા! આપની મૃદુતા–નમ્રતા! આપની ક્ષમા અને આપની સંતોષ વૃત્તિ કેવી ઉત્તમ છે?

'इहमि उत्तमो भंते, इच्छा होहिसि उत्तमो ।
लोगुत्त उत्तम ठाण, सिद्धि गच्छसि नीरओ ॥ १६ ॥'

હે ભગવન્! આપ અહીં ઉત્તમતા દાખવી રહ્યા છો, વળી આપ ઉત્તમ પદવીની ઇચ્છાવાળા છો, તેથી આપ સકળ કર્મ-મળથી મુક્ત થઈ, લોકના અંતે વખાણેલ સર્વોત્તમ મોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત થશો–પામશો

'आयरिय नमुक्कारो, जुत्त मोएइ भवसहस्साओ ।
भावेण क्रिरमाणो, होइ पुणो बोहिलाभाए ॥ १७ ॥'

આચાર્ય ભગવંતને ભાવપૂર્વક કરાતો નમસ્કાર જીવને હજારોગમે જન્મ મરણના દુઃખથી મૂકાવે છે અને જિનોક્ત ધર્મ પણ પમાડે છે

'आयरिय नमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो ।
मंगलाण च सव्वेसिं, तइय हवइ मंगलं ॥ १८ ॥'

ભાવાચાર્યને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો સર્વથા નાશ કરનાર થાય છે અને તે સર્વ મંગળોને વિષે ત્રીજું મંગળ કહેવાય છે

એ રીતે ભવ્યાત્માઓએ ઉત્તમ ૩૬ ગુણાલંકૃત ભાવાચાર્યને નિરંતર પ્રેમોલ્લાસપૂર્વક વંદી, સ્તવી, પોતાના આત્માને નિર્મળ કરવા ખપ કરવો

[જૈ ધ. પ્ર. પુ ૪૨ અં. ૧૨]

૧૭ દાંડો પ્રમુખ પોતાની ઉપધી જ્યાં ત્યાં (અસ્તવ્યસ્ત, ઠેકાણા વગર) મૂકી દેવાય તો તે બદલ એક આયબીલ કરે અથવા ઊભા ઊભા કાઉસગ્ગ મુદ્રાએ રહી એક સો શ્લોક વા ગાથા જેટલું સજ્ઝાય ધ્યાન કરે

૧૮ પારિસાવણિયા સમિતિ-(૫)-લઘુનીતિ, વડીનીતિ કે બેગાદિકનું ભાજન પરઠવતા કોઇ જીવનો વિનાશ થાય તો નિવિ કરે અને અવિધિથી (સદોષ) આહાર પાણી પ્રમુખ વહોરીને પરઠવતા એક આયબિલ કરે

૧૯ વડીનીતિ કે લઘુનીતિ કરવાના કે પરઠવવાના સ્થાને અણુજાણહ જસ્સુગ્ગહો પ્રથમ કહુ તેમજ તે લઘુ-વડી નીતિ, પાણી લેતા અને ડગલ પ્રમુખ પરઠવ્યા પછી ત્રણ વાર 'વોસિરે' કહું

૨૦ મન-વચન-કાયગુપ્તિ (૬ ૭ ૮)-મન અને વચન રાગમય-રાગાકુળ થાય તો હું એક એક નિવિ કરું અને જો કાયકુચેષ્ટા થાય ઉન્માદ જાગે તો ઉપવાસ અથવા આયબિલ કરું

મહાવ્રત સબધી નિયમો

૨૧ અહિંસા વ્રતે બેઇંદ્રિય પ્રમુખ જીવની વિરાધના (પ્રાણહાનિ) માત્ર પ્રમાદાચરણથી થઇ જાય તો તેની ઇંદ્રિયો જેટલી નિવિઓ કરું સત્યવ્રતે-ભય, ક્રોધ, લોભ અને હાસ્યાદિકને વશ થઇ જઇ જૂઠું બોલી જાઉં તો આબિલ કરું

૨૨ અસ્તેય વ્રતે-પઢમાલીયા(પ્રથમ ભિક્ષા ?)મા આવેલા જે ઘૃતાદિક પદાર્થ ગુરુમહારાજને દેખાડ્યા વગરના હોય તે

તેમજ મનુષ્યજન્મની પ્રાપ્તિ પણ દુર્લભ છે તેવો મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત થયે છતે પણ સુગુરુની જોગવાઇ પામવી અતિ દુર્લભ કહી છે

'जथ्थ न दिसंति गुरु, पच्चुसे उट्ठिएहिं सुपसन्ना ।
तथ्थ कह जाणिज्जइ, जिणवयण अमिय सारिच्छ ॥१०॥'

જ્યાં વસતાં પ્રભાતમાં ઊઠતાં સુપ્રસન્ન ગુરુનું દર્શન થઈ નથી શકતું ત્યાં રહેતાં અમૃત સમાન જિનવચનનો બોધ શી રીતે થવા પામે ?

'जह सरइ सुरहि वच्छो, वसंतमास च कोइला मरइ ।
विंझ सरइ गइंदो, तह अम्हमण तुम सरइ ॥ १२ ॥'

જેમ ગાય ચારો ચરતાં વાછડાને સંભારે છે, કોયલ વસંત માસને સંભારે છે અને વનગજ-હાથી જેમ વિંધ્યાચળને સંભારે છે તેમ અમે આપને સંભારીએ છીએ-આપના પવિત્ર દર્શન માટે તલસીએ છીએ

[' बहुयां बहुयां दिवसडां, जइ मइ सुहगुरु दिट्ठ ।
लोचन वे विकसी रह्या, हियडइ अमिय पइट्ठ ॥ १३ ॥ ']

'अहो ते निज्जिओ कोहो, अहो माणो पराजिओ ।
अहो ते निरक्किया माया, अहो लोहो वसीकओ ॥१४॥'

'अहो ते अज्जवं साहु अहो ते साहु मद्दवं ।
अहो ते उत्तमा खंती, मुत्ति उत्तमा ॥ १५ ॥'

। આપે ક્રોધ-કષ લીધો છે ? માન
કેવો પરાજય દૂર કરી

હું લહુ નહિ (વાપરુ નહિ) અને દાંડો, તર્પણી વિગેરે બીજાની રજા વગર લહુ-વાપરુ તો આયબિલ કરુ

૨૩ બ્રહ્મવ્રતે-એકલી સ્ત્રી સગાતે વાર્તાલાપ ન કરુ અને સ્ત્રીઓને (સ્વતત્ર) ભણાવુ નહિ પરિગ્રહપરિહારવ્રતે-એક વર્ષ યોગ્ય (ચાલે તેટલી જ) ઉપધિ રાખુ, પણ એથી અધિક ન જ રાખુ

૨૪ પાત્રા અને કાચલી પ્રમુખ ૫દર ઉપરાત ન જ રાખુ રાત્રિભોજન વિરમણવ્રતે-અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચાર પ્રકારના આહારનો (લેશ માત્ર) સનિધિ (સચય?) રોગાદિક કારણે પણ રાખુ-કરુ નહિ

૨૫ મહાન્ રોગ થયો હોય તો પણ કવાથ ન કરુ-ઉકાળો પીઉ નહિ, તેમજ રાત્રિસમયે જળપાન કરુ નહિ અને સાજે છેલ્લી બે ઘડીમા (સૂર્યાસ્ત પહેલાની બે ઘડીના કાળમા) જળપાન પણ કરુ નહિ તો પછી બીજા અશનાદિક આહાર કરવાની તો વાત જ શી?

૨૬ અથવા સૂર્ય નિશ્ચે દેખાતે છતે જ ઉચિત અવસરે સદાય જળપાન કરી લહુ અને સૂર્યાસ્ત પહેલા જ સર્વ આહાર સબધી પચ્ચખ્ખાણ કરી લહુ અને અણાહારી ઔષધનો સનિધિ પણ ઉપાશ્રયમા રાખુ-રખાવુ નહિ

"તપ આચાર સબધી નિયમો"

૨૭ હવે તપ આચાર વિષે કેટલાક નિયમો શક્તિ અનુ સારે ગ્રહણ કરુ છુ છઠ્ઠ (સાથે બે ઉપવાસ) આદિક તપ

અને લોભને કેવો વશ કર્યો છે? અહો! આપની સરલતા! આપની મૃદુતા-નમ્રતા! આપની ક્ષમા અને આપની સંતોષ વૃત્તિ કેવી ઉત્તમ છે?

'इहमि उत्तमो भंते, इच्छा होहिमि उत्तमो।
लोगुत्त उत्तम ठाण, सिद्धि गच्छसि नीरओ ॥ १६ ॥'

હે ભગવન્! આપ અહીં ઉત્તમતા દાખવી રહ્યા છો, વળી આપ ઉત્તમ પત્નીની ઇચ્છાવાળા છો, તેથી આપ સકળ કર્મ-મળથી મુક્ત થઈ, લોકના અંતે વખાણેલ સર્વોત્તમ મોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત થશો-પામશો

'आयरिय नमुक्कारो, जुत्त मोएइ भवसहस्साओ।
भावेण क्रिरमाणो, होइ पुणो बोहिलाभाए ॥ १७ ॥'

આચાર્ય ભગવંતને ભાવપૂર્વક કરાતો નમસ્કાર જીવને હજારોગમે જન્મ મરણના દુઃખથી મૂકાવે છે અને જિનોક્ત ધર્મ પણ પમાડે છે

'आयरिय नमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो।
मगलाण च सव्वेर्सि, तइय हवइ मगल ॥ १८ ॥'

ભાવાચાર્યને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો સર્વથા નાશ કરનાર થાય છે અને તે સર્વ મંગળોને વિષે ત્રીજુ મંગળ કહેવાય છે

એ રીતે ભવ્યાત્માઓએ ઉત્તમ ૩૬ ગુણાલંકૃત ભાવાચાર્યને નિરંતર પ્રેમોલ્લાસપૂર્વક વંદી, સ્તવી, પોતાના આત્માને નિર્મળ કરવા ખપ કરવો

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૨ પૃ ૧૨]

કર્યો હોય તેમજ યોગ વહન કરતો હોઉં તે સિવાય મને અવગ્રાહિત (?) ભિક્ષા લેવી કલ્પે નહિ

૨૮ લાગલાગા ત્રણ નિવિઓ અથવા બે આયબિલ કર્યા વગર હું વિગઈ (દૂધ, દહીં, ઘી પ્રમુખ) વાપરુ નહિ અને વિગઈ વાપરુ તે દિવસે ખાંડ પ્રમુખ સબધી વિશિષ્ટ (સાથે ભેળવી નહિ વાવરવાનો) નિયમ જાવજ્જીવ સુધી પાળુ

૨૯ ત્રણ નિવિ લગોલગ થાય તે દરમીયાન તેમજ વિગઈ વાપરવાના દિવસે નિવિયાતા ગ્રહણ કરુ નહિ-વાપરુ નહિ તેમજ બે દિવસ સુધી લાગટ કોઈ તેવા પુષ્ટ કારણ વગર વિગઈ વાપરુ નહિ

૩૦ પ્રત્યેક અષ્ટમી અને ચતુર્દશીને દિવસે શક્તિ હોય નહિ તો તે બદલ બે આબિલ અથવા ત્રણ નિવિઓ પણ કરી આપુ

૩૧ પ્રતિદિન દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવગત અભિગ્રહ* ધારણ કરવા કેમકે અભિગ્રહ ન ધારીએ તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે એમ જીતકલ્પમા ભાખ્યુ છે

" વીર્યાચાર સબધી નિયમો "

૩૨ વીર્યાચાર સબધી કેટલાક નિયમો યથાશક્તિ હુ ગ્રહણ કરીને મનન કરુ

૩૩ આખા દિવસમા સયમ માર્ગમા (ધર્મકાર્યમા)

* અમુક વસ્તુ અમુક સ્થળે, અમુક વખતે અને અમુક રીતે મળે તે જ ભિક્ષા વખતે લેવી-એવા પ્રકારની વિશિષ્ટ પ્રતિજ્ઞા ધારવી તે

ગુણાનુરાગ કુલક.

૧ જેના હૃદયમા ઉત્તમ ગુણાનુરાગ સદાય વસે છે તેને તીર્થંકર પર્યંન્ત કોઇપણ ઉત્તમ પદવી પ્રાપ્ત થવી દુર્લભ નથી, વળી સર્વ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ પામવી તેને સુલભ છે

૨ જેના હૃદયમા અકૃત્રિમ ગુણાનુરાગ પ્રગટ્યો છે તેને ધન્ય છે તેને સદાય નમસ્કાર હો

૩ બહુ ભણવાથી, તપ કરવાથી કે દાન દેવાથી પણ ગુણાનુરાગનુ ઘણુ અધિક મહત્ત્વ કહ્યું છે

૪ ગુણાનુરાગ આદર્યા વગરની જપ, તપ કે દાનાદિક સકળ કરણી ફોગ થઈ જાય છે

૫ અન્યના ગુણોત્કર્ષને સાભળી મત્છર ધરીશ તો તુ સસારમા સર્વત્ર પરાભવ પામીશ

૬ ઇર્ષ્યા દોષવડે ગુણવત જનોના ગુણ લોપીને અવગુણ દાખવીશ તો તુ બહુ દુખી થઇશ

૭ આ જન્મમા ગુણ-દોષનો જેવો અભ્યાસ જીવ કરે છે તેવો તેને પરભવમા પ્રાપ્ત થાય છે

૮ પોતે બહુ ગુણપૂર્ણ છતા જે પરદોષ કહેતો ફરે છે તે વિદ્વાનોની પક્તિમા તદ્દન હલકો પડે છે

૯ જે દુષ્ટ આશયથી પારકા છતા અછતા દોષ ગ્રહે છે તે નિરર્થક પાપબધન કર્યા કરે છે

૧૦ જેથી કષાયઅગ્નિ ઉપજે તે કામ જરૂર તજવુ ને જેથી કષાય શાન્ત થાય તે આદરી લેવુ

૧૧ જો સર્વત્ર પ્રભુતા પામવાની ઇચ્છા જ હોય તો તુ પરદોષ ગાવાની કુટેવ જરૂર તજી દે

૧૨ ચાર પ્રકારના પુરુષો-સર્વોત્તમોત્તમ, ઉત્તમોત્તમ, ઉત્તમ અને મધ્યમ પ્રશસા યોગ્ય છે, સ્તુતિપાત્ર છે, અને અધમ તથા અધમાધમ એ બે પ્રકારના જીવો ભારેકર્મી ને ધર્મરહિત છતા તેમની નિંદા કરવી યોગ્ય નથી તે બાપડાને દયા-પાત્ર જાણવા

૧૩ દોષવત જીવોને સુધારવાની બુદ્ધિથી તેમને રુચે તો એકાન્તમા પ્રેમથી કહેવુ, પણ જો તેને તે ન રુચે તો તેને કર્મવશવર્તી જાણી મધ્યસ્થ રહેવુ

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૨ પૃ ૧૫]

સંજ્ઞા-કુલક

૧ આહાર સજ્ઞા, ૨ ભય સજ્ઞા, ૩ મૈથુન સજ્ઞા અને ૪ પરિગ્રહ સજ્ઞા-એ ચાર સર્વ સાધારણ સજ્ઞા છે તેમજ ક્રોધાદિક દશ સજ્ઞા અને સોળ સજ્ઞા પણ શાસ્ત્રમા કહી છે તે નીચેના ભાવથી સમજાશે

૧ આહારસજ્ઞાવડે સર્વે વૃક્ષો આહાર કરે છે, સકોચાણી-લજામણી વેલ ભયસજ્ઞાવડે સકોચ પામે છે અને પરિગ્રહ સજ્ઞાવડે પોતાના તતુઓવડે વેલડી વૃક્ષને વીંટાઈ રહે છે

૨ મૈથુનસજ્ઞાવડે સ્ત્રીના આલિગન-યોગે કુરુબક વૃક્ષ ફળે છે, તથા ક્રોધસજ્ઞાવડે કોકનદનો કદ હુંકારા મૂકે છે

૩ માનસજ્ઞાવડે રૂદતીમાંથી પાણી ઝર્યા કરે છે, માયા

સર્ગે સહન કરવા દેવકૃતાદિક ગમે તેવા ઘોર ઉપસર્ગો આવી પડે તે સર્વ મહાવીરની પેઠે શૂરવીરપણે સહી લેવા

૧૪ એક જ સ્થાને સ્થિરવાસ નહીં કરતા ફરતા રહેવુ નિર્દોષ આહારાદિકની ગવેષણા કરવાનો ખપ કરવો વળી, તળી, તાવેથી માદક વસ્તુ વાપરવાની તજવી, તથા ટાઢ, તડકો ને ડાસ પ્રમુખથી થતી પીડાને સહન કરવી

૧૫ સ્નાન, વિલેપન ને અલકાર સજવાની મનથી પણ ઇચ્છા ન કરવી ઊંચી નીચી ભૂમિ ઉપર જયણાપૂર્વક શયન કરવુ અને દુષ્કર એવુ કેશલુચન પણ કરવુ

૧૬ સાધુ યોગ્ય ભિક્ષુપ્રતિમા વહન કરવાનો અભ્યાસ, કાયોત્સર્ગ તથા મનની સ્થિરતા વધે એવા જુદા જુદા યોગ સબધી આસનનુ સેવન કરતા રહેવુ ઇત્યાદિક અનેક પ્રકાર નો કાયકલેશ તપ કરવો

૧૭ ખૂબ ક્ષમાવત થવુ, ક્રોધ, માનાદિક ચારે કષાયને શત્રુની જેમ વશ કરવા તથા પાચે ઇંદ્રિયોને દમવી

૧૮ ખરો સાધુ સદા શાન્તચિત્તે જયણાપૂર્વક ચાલે, ઊભો રહે, બેસે, સૂવે, ભોજન કરે તથા ભાષણ કરે, માટે તેમ વર્તવુ

૧૯ માન કે અપમાન, લાભ કે અલાભ પ્રસગે સમભાવી રહેવુ વળી દુર્જનના કઠોર વચનથી થતી પીડાને સમભાવે સહન કરવી

૨૦ વધારે શુ પણ શાસ્ત્રોક્ત (વણિકે સાધેલા) વેતાલની

સજ્ઞાવડે વેલડી ફળો ઢાકી દે છે, અને લોભસજ્ઞાવડે બિલ્વ અને પલાસ(ખાખરા)ના ઝાડ પોતાના મૂળ દાટેલા નિધાન (ભડારેલા દ્રવ્ય-ધન) ઉપર નાખે છે

૪ લોકસજ્ઞાવડે રાત્રિમા કમળો સકોચાઈ-બીડાઇ જાય છે, અને ઓઘસજ્ઞાવડે વેલડીઓ માર્ગ મૂકીને વૃક્ષો ઉપર ચઢે છે

૫ એ દશ સજ્ઞા સ્થાવર એકેન્દ્રિય જીવોમા પણ હોય છે એ ઉપરાન્ત સુખ, દુખ, મોહ, શોક, ધર્મ ને દુગછા-એ છ મળી સોળ સજ્ઞા ત્રસ જીવોમા હોય છે

કઇક વક્તવ્ય

શાન્ત, દાન્ત, મહન્ત મુનિજનો ઉક્ત સજ્ઞાને તજી લોકોત્તર સયમમાર્ગમા પ્રવેશેલા હોય છે તેઓ પાચે ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરી મનવચનકાયાવડે કૃત, કારિત અને અનુમોદિત ભેદે દશવિધ જીવવિરાધનાથી વિરમી દશવિધ યતિધર્મને રૂડી રીતે પ્રમાદ રહિત પાળતા રહે છે, તેથી તેમને અઢાર હજાર શીલાગ રથના ધોરી મ્હેવામા આવે છે અપ્રમત્ત દશાવાળા અણગાર સાધુઓને ઉક્ત સજ્ઞા કશો પરાભવ કરી શકતી નથી, તો પછી ઉપરની દશાવાળા શ્રેણિગત મુનિઓનુ તો કહેવુ જ શું ? સર્વજ્ઞ કેવળી અને સિદ્ધ પરમાત્માઓ ઉક્ત સકળ સજ્ઞાઓથી સર્વથા મુક્ત જ હોય છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૨, પૃ ૧૪૬]

વાન તથા કુળવધૂની કથા લક્ષ્યમા રાખી સતાય સયમયોગવડે નિત્ય આત્માને જ રક્ષવો–આત્માની રક્ષા કરવી

૨૧–૨૪ બે હાથે સમુદ્ર તરવો, ગ ગા જેવા જળપ્રવાહમા સામે પૂરે જવુ, વેળુના કોળીઆ ભરવા, અગ્નિ ી શિખાનું પાન કરવુ, મેરુપર્વતને ત્રાજવે તોળવો, રાત્રે તીક્ષ્ણ ખડ્ગની ધારા ઉપર ચાલવુ, શત્રુના સૈન્ય સાથે એકલા લડવુ તેમજ રાધા વેધ સાધીને જયપતાકા વરવી, ઇત્યાદિક ઉપમાનોવડે મુશ્કેલ એવી જિનદીક્ષા પાળવી–સયમયોગ સાધવો તે કઠણ છે

૨૫ અથવા આ જૈનીદીક્ષા કાયર નરોને પાળવી અતિ દુષ્કર છે, પણ મોક્ષસુખના ઇચ્છક શૂરવીર જૈનોને પાળવી બહુ સહેલી છે

૨૬ વળી સઘળા ધર્મકૃત્યો ભાવસહિત કર્યા સતા સફળ થાય છે, તેથી આ જિનદીક્ષા ભદ્રિકજનોએ સ ા ભાવવિશુદ્ધિ વડે સાવધાનપણે પાળવી

૨૭ એ રીતે જે ભવ્યાત્મા આ જિનદીક્ષાનુ સેવન ભાવ સહિત કરે છે તે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીનો ધારક પરમાનન્દભાગી બને છે (આ ગાથામા ગ્રથકર્તા પર માનદસૂરિ પોતાનુ નામ પણ આપે છે)

૨૮ ઉક્ત રીતે રત્નત્રયીનુ આરાધન કરનાર તે જ ભવમા કે મનુષ્ય સ બ ધી ભવાતરમા મોહનીયકર્મને હણી, કેવળજ્ઞાન પામીને મોક્ષપદ પામે છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૪ પૃ ૮૯]

શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિ–સંકલિત

શ્રી ધર્મોપદેશ કુલક–અનુવાદ.

૧ ત્રિભુવન જનને વંદનિક એવા માન તથા મત્સરવર્જિત વીરપ્રભુને વંદન કરી સંક્ષેપથી કંઇક ધર્મોપદેશનો સાર જણાવીશ.

૨ આ ભયંકર ભવ–અટવી મધ્યે સમ્યગ્ જ્ઞાનના વિયોગ વાળો આ જીવ ઘણું ઘણું ભમ્યો છતો કયાંય પણ વીતરાગ–સર્વજ્ઞદર્શિત ધર્મને નથી પામ્યો

૩ તે હવે અશુભ કર્મના ક્ષયોપશમવડે દ્રહગત કાચબાએ ડોક બહાર કાઢી દૈવયોગે દેખેલા ચંદ્રમાના ઉજ્વળ પ્રકાશ સમાન ધર્મને ભાગ્યવશાત્ પામ્યો છે

૪ આ ધર્મ જિનેશ્વરોએ મનોવાંછિત પૂરવા કલ્પવૃક્ષ સમાન કહ્યો છે, તેથી કલ્યાણ સાધવાના અર્થી જનોએ એનું જ સેવન–આરાધન કરવું

૫ એનો મૂળ હેતુ જીવદયાદિક દશ પ્રકારે પ્રરૂપ્યો છે, તેથી ઉકત ગુણગણનો સંચય કરવા સદાય સક્રિય પ્રયત્ન સેવવો જોઇએ

૬ જેમ સર્વ પર્વતોમાં સુમેરુ, સર્વ સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂ રમણ અને જ્યોતિષચક્રમાં જેમ ચંદ્રમા સાર–પ્રધાન છે તેમ ધર્મમાં દયા સાર છે

૭ સત્યવડે લોકપ્રસિદ્ધિ થાય છે તેમ સત્યવડે ધર્મવિશુદ્ધિ પણ થવા પામે છે અને સદ્ગતિનો લાભ થાય છે, તેથી સત્ય સમાન બીજું કોઈ વ્રત નથી

૮ પરદ્રવ્યનું અપહરણ કરવામાંથી જેમનું મન તદ્દન

उपदेश सप्ततिका–अनुवाद

૧ સમસ્ત સુખના મૂળ કારણરૂપ સર્વ તીર્થંકરોના ચરણકમળને નમન કરીને મંદબુદ્ધિવાળો એવો પણ હું (ક્ષેમરાજ મુનિ) જેથી સુકૃત કરણીમા પ્રવેશ થાય એવો હિતોપદેશ કહુ છુ તે હે ભવ્યજનો ! તમે શ્રવણ કરો

૨ વિશાળ (અન્ય સર્વ કરતા ચઢિયાતા) સર્વજ્ઞ શાસનનો આશ્રય કરવો, સદાય સુશીલના રાખવી અને કોઈને કદાપિ કૂડુ આળ ન દેવુ એમ કરવાથી ભવદુખ–સસાર–જાળને છેદી સુખી થઈ શકાશે

૩ કદાપિ પરાયા છિદ્ર (દોષ) જોવા નહિ, રૌદ્ર–ભય કર એવા પાપકર્મ કરવા નહિ, અને એક ક્ષુદ્ર–હલકામા હલકા દોષવાળા પ્રાણીને પણ મિત્ર તુલ્ય ગણવો કે જેથી જીવ ! તારુ ભદ્ર–કલ્યાણ થઈ શકે

૪ હજારો વ્યાધિઓના સ્થાનરૂપ (આ) દેહ, અનેક પ્રકારના રોગ અને શોકવડે જ્યાસુધી લેપાય–પીડાય નહિ ત્યા સુધી અહો બુદ્ધિવત જનો ! તમે ધર્મપથમા વિચરો અને દિવસોને વ્યર્થ ગુમાવી ન દો

૫ જ્યારે શરીરમા કોઈ પણ વ્યાધિ ઉદય પામે–રોગો ત્પત્તિ થાય ત્યારે ચિત્તની સ્વસ્થતા વગર ધર્મબુદ્ધિ શી રીતે ટકે ? અને દુખ માત્રનો અત કી રીતે આવે ?

૬ વૈરાગ્ય પામેલા આત્માને સદા સુખ હોય છે અને વિષયરાગથી રગાયેલા આત્માને અત્યત દુખ હોય છે એવી

વિરક્ત થયેલ છે તેમને અહીં સુખની શી કમીના છે ? તેમજ યશ અને કલ્યાણ તો તેમને વરે છે

૯ જે પુરુષો બ્રહ્મચર્ય વ્રતનુ પાલન કરવામા દ્રઢબદ્ધ છે તેમને બ્રહ્મા પણ પ્રણામ કરે છે ત્રણે ભુવનમા તેમને કશુ અસાધ્ય નથી

૧૦ બાહ્ય-અભ્યતર સકળ પરિગ્રહથી જે સર્વથા મુક્ત થયા છે, તે સકળ દુ ખજાળથી મુક્ત થયેલ હોવાથી તેમને કોઇ પ્રિય કે અપ્રિય (શત્રુ મિત્ર) નથી

૧૧ વિષધરના વિષ સમાન અને મહારોગ સમાન મિથ્યાત્વ જેમણે વમ્યુ છે, તે ધન્ય કૃતપુન્ય જનો જ ખરા નરકોટિના છે, બીજા તેવા નથી

૧૨ અતિ આકરા દુ ખોને પેદા કરનાર, કાદવના કોકલા જેવો ક્રોધવિકાર વિસ્તાર પામ્યો છતો કોને ઉદ્વેગકારક થતો નથી?

૧૩ અહ કાર વિનય ગુણનો વિનાશ કરે છે, દુ ખવૃક્ષને સિચવા જળ જેવો છે અને અપાર આપદારૂપ છે, એથી જ્ઞાનાદિ સદ્ગુણની હાનિ થવા પામે છે

૧૪ માયા-દભવૃત્તિ ઉદ્ભ્રામક વાયરાની જેમ દોષરૂપી ધૂળને ખૂબ ઉછાળે છે, જેને પરવશ થયેલા જીવો દોષ કે ગુણને જોઇ શકતા નથી

૧૫ લોભ ભુજગગમ(સર્પ)ની પેઠે પ્રસર્યો છતો જગતમા તીવ્ર દોષરૂપ વિષવેગથી દૂષિત એવા કોને સત્ત્વહીન (શિથિલ) નથી કરતો ?

૧૬ એવી જાતના સર્વે કષાયોને નિર્મળ સમાધિયોગથી

રીતે પરમ તત્ત્વ-પદાર્થ સમજીને વૈરાગ્યમાર્ગમા ચિત્તને સ્થાપન કરો

૭ જે કોઇ બહુવિધ પરિગ્રહ અને આરભનુ સેવન કરે છે, અન્યના સુવર્ણરૂપાદિક દ્રવ્યનું હરણ કરે છે અને સર્વજ્ઞ-વીતરાગોક્ત ધર્મનુ સારી રીતે આચરણ કરતા નથી તે ભવ સાયરને શી રીતે તરી શકે ?

૮ જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને જેઓ મસ્તક ઉપર ધારે છે-પ્રમાણ કરે છે, ઘોર ઉપસર્ગોને સહન કરે છે અને ધર્મના માર્ગને સ્પષ્ટ બતાવે છે તે નિશ્ચે સસારનો પાર પામે છે

૯ અસત્ય ભાષણ ન જ કરવુ, વિષયસુખની લાલસા ન જ કરવી, પરની આશાનો ભગ ન જ કરવો-એ રીતે વર્તતા ધર્મ અને કીર્ત્તિ પ્રગટ પ્રાપ્ત થાય

૧૦ ચોતરફ પ્રસરેલા અને અતિ દુર્વાર એવા અપાર મિથ્યાત્વ મહાન્ધકાર છતા જે શુદ્ધ ધર્મથકી ચલાયમાન નથી થતા તે ત્રિભુવનમા પ્રશસાપાત્ર થાય છે

૧૧. જે પાપમતિ અસાર સસારસુખને અર્થે પાપકાર્યમા રાચે છે તે પોતાના આત્માને ક્લેશમા નાખે છે તેને સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખ ક્યાથી હોય ?

૧૨ નરેન્દ્ર અને દેવેન્દ્રવડે પૂજિત એવા જિનેશ્વરની દ્રવ્યભાવથી પૂજા કરનાર શુભ કર્મ(પુન્ય)નો સચય કરે છે, તેમજ મિથ્યાત્વમોહનો અત કરે છે

૧૩ નરક વિષે આકરા દુખ સહન કરી (કવચિત) પચે

જેમણે મન ઘરમાંથી સદંતર કાઢી મૂકયા છે, તે મહાનુભાવો જગતમાં સુખે જીવે છે

૧૭ ઉકત ગુણના સેવન–આરાધનથી જે મહાનુભાવ જે જે ધર્મસાધન જ્યારે જ્યારે કરે છે, તે તે ધર્મસાધન પરિણામે અમૃતની પેઠે તેને સુખદાયી થાય છે

૧૮ ત્રણ ભુવનના જનોવડે નમન કરવા લાયક એવા જિનેશ્વર પ્રભુ પરમ ભક્તિવતોએ સદાય વિધિપૂર્વક પૂજવા, નમવા ને સંભારવા યોગ્ય છે

૧૯ પંચવિધ આચાર પાળવામાં સાવધાન અને સદાકાળ પરોપકાર કરવામાં ઉજમાળ એવા ગુણી મુનિજનને મનમાં ગુરુપણે સ્થાપવા

૨૦ ઉભય કાળ સ્વાધ્યાય અને ધ્યાન અને ક્ષણે ક્ષણે કલ્યાણકારી પચ્ચખ્ખાણ સાથે મનના મળ દૂર કરી પાવન કરનારી મૈત્રી પ્રમુખ ભાવનાઓ ભાવવી

૨૧ દુર્દાન્ત ઇન્દ્રિયોને દમવી, કામવિકારાદિક વૈરીવર્ગને શમાવવો, પ્રિય ને પથ્ય (હિતકર) એવું તથ્ય (સત્ય) અને સહજ સજ્જનપણું આદરવું

૨૨ સ્વામીવત્સલ, યથાશક્તિ તપ અને સુપાત્રદાન, શીલવિશુદ્ધિ તથા સદાય સદ્ધર્મસેવન કરવામાં શ્રદ્ધા–આસ્થા–પ્રીતિ રાખવી

૨૩ નવા નવા શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો, નવા નવા ગુણ ઉપાર્જન કરવાનો લોભ રાખવો તથા આત્માને સમાધિ ઉપજે

ન્દ્રિયપણુ પામીને જે પ્રમાદાચરણવડે કાળ ગુમાવે છે તે મહા મોહજાળમાંથી શી રીતે છૂટી શકે ?

સાધુ અને શ્રાવક યોગ્ય મનોરથ

૧૪ તપ ઉપધાનાદિક કરણી કરવાપૂર્વક અને (વાચના અવસરે) ગુરુમહારાજને વંદન કરવાપૂર્વક સૂત્ર અને અર્થને મધુર સ્વરવડે અતિ ભારે આદરથી હુ કયારે પઠન કરીશ ?

૧૫ આઠ કર્મરૂપી વ્યાધિને હરવા ઔષધિ સમાન સામાયિકાદિ ષડ આવશ્યક અને પૌષધ વિનયાદિ સર્વ ધર્મકરણી શાસ્ત્રોક્ત વિધાન(વિધિ)પૂર્વક કયારે હુ વિનય બહુમાન સહિત આચરીશ ?

૧૬ વળી કયારે હુ ગુરુમહારાજની આજ્ઞા મસ્તકે વહન કરીશ ? સૂત્ર અને અર્થ સબધી વિશાળ શિક્ષા કયારે હુ ગ્રહણ કરીશ? સકળ ક્રોધ અને વિરોધને કયારે ત્યજીશ? અને મૃદુતાને કયારે ધારણ કરીશ ?

૧૭ સુખદાયક સમકિત મૂળ પાચ અણુવ્રતોને હુ કયારે ધારીશ ? અને ત્યારબાદ કાયર જનોએ પાળવા અતિ કઠીન એવા પાચ મહાવ્રતોનો ભાર હું કયારે વહન કરીશ ?

૧૮ એવી રીતે મોક્ષમાર્ગમા વહેતા રથ જેવા ધર્મના મનોરથ કરતા અને જીવાજીવાદિક તત્ત્વમા કુશળ એવા સુશ્રાવકો અથવા સાધુજનો પુન્ય ઉપાર્જન કરે છે-કરી શકે છે

ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાથી થતો મહાદોષનો સંભવ અને આજ્ઞારાધનથી થતી સુખસિદ્ધિ

૧૯ ગમે તેવી ભારે કષ્ટ કરણી કરનારા હોય, પરંતુ જો

એવા ગુણીજનો મધ્યે નિવાસ કરવો, અનેક સદ્ગુણશાળી જનો સાથે સમાગમ રાખવો

૨૪ અઢાર હજાર શીલાગ યોગે સુખદાયક સાધુપણુ અપ્રમત્તભાવે કયારે મારાથી સેવાશે ? એ પ્રમાણે ક્ષણે ક્ષણે વિચાર્યા કરવુ

૨૫ શ્રી મુનિચદ્રસૂરિએ પ્રકાશેલા ઉપરોક્ત ઉપદેશક વચનોને ભાગ્યશાળી ભવ્ય જનો ઝીલી-અવધારીને તેમાથી કોઈક વિરલ જનો તે મુજબ વર્તી નિર્મળ ગુણના ધારક થઈ શકે છે [જૈ ધ પ્ર પુ ૪૨, પૃ ૧૪૭]

ઉપદેશ કુલક

૧ અહો ભવ્યજનો ! કોઈક પુન્યના ઉ યથી આ ઉત્તમ માનવ ભવ મેળવી, તેમા પણ તીર્થંકર દેવોએ પ્રકાશેલા પવિત્ર ધર્મનો લાભ પામીને, નિર્મળ ચદ્ર સમાન અતિ ઉજ્વળ મનવડે ત્રિલોકના નાથ શ્રી જિનેશ્વર દેવનું તમારે ભોગ આદર સાથે પૂજાપૂર્વક મન્માન કરવુ યોગ્ય છે

૨ પ્રતિક્ષણ લક્ષ્યપૂર્વક વ્રત પચ્ચખ્ખાણ કરવુ તથા કામક્રોધરૂપ દાવાનળને શમાવવા જિનોક્ત વિધિવડે સ્વર્ગ ને અપવર્ગ(મોક્ષ) મેળવી આપનાર સ્વાધ્યાયનો અભ્યાસ કરવો, સપૂર્ણ વ્રત-નિયમોને આદરી તેનુ બરાબર પાલન કરનાર મહાનુભાવોનો અત્યત આદર કરવો અને દીન-અનાથોને પણ ઉદ્ધરવા બનતો પ્રયત્ન કરવો

૩ નિર્મળ હારની જેવી ઉજ્વળ ન્યાયપરાયણતા સાચવી

તેઓ સિદ્ધાન્તવિરુદ્ધ ભાષણ કરતા હોય તો તેમને શાસ્ત્રમા સ્વચ્છ દાચારી કહ્યા છે તેમનુ મુખ જોવાની ઇચ્છા પણ અત્યત પાપકારી છે

૨૦ જિનેશ્વર દેવની આજ્ઞાનુ અતિક્રમણ-ઉલ્લઘન કરીને જે તીવ્ર-અતિ આકરા તપ કરે છે, જ્ઞાન ભણે છે તેમજ દાન દે છે તે સઘળુ તેમનુ કરેલુ અપ્રમાણ-અફળ-નકામુ-ક્લેશરૂપ છે

૨૧ જે મહાનુભાવો જિનેશ્વર દેવની આજ્ઞા પાળવામા સદાય રક્ત-ઉજમાળ રહે છે, તેમના મનમા કદાપિ પાપબુદ્ધિ જાગતી નથી તપ વગર પણ તેમની વિશુદ્ધિ અને કર્મક્ષય વડે સિદ્ધિ થાય છે

૨૨ સદ્ગુણના સાગર એવા બહુશ્રુત (ગીતાર્થ) ગુરુનુ શરણ પામી, સદાય તેમને પરમાર્થ પૂછી, મોક્ષમાર્ગને તથા ધર્મને યથાર્થ જાણી શ્રાવકે આત્માને યોગ્ય આચરણ કરવુ

૨૩ અગીતાર્થ (અલ્પશ્રુત)નુ સેવન કરવાવડે, અરે જીવ! તુ તારુ ભદ્ર-કલ્યાણ નિશ્ચે ન સમજ એથી તો તુ અતિઘોર દુ ખદાયી સસારમા રખડીશ અને ક્યારે પણ મોક્ષ પામીશ નહિ

૨૪ કુમાર્ગ (અન્યાય) સમર્ગમા બુદ્ધિ લાગવાથી જે મુગ્ધમતિ મુઝાતો નથી, તેને (તેના જીવિતને) ધિક્કાર છે જેણે લોકપ્રવાહ (અન્યાય માર્ગ) આદર્યો છે તેને જ આ પરમ અલાભ(હાનિ) છે પ્રતિસ્રોત (શાસ્ત્ર-સિદ્ધાન્તસમત ન્યાય) માર્ગ આદરવો એ તો અતિ દુષ્કર જ છે

રાખવામા દૃઢ રુચિ-પ્રીતિ, મૂર્છા ત્યાગરૂપ અપરિગ્રહ પ્રત્યે અધિક આદર તેમજ પરના હિતના કાર્ય સાધી આપવામા ભારે દાક્ષિણ્યતા અને નિત્ય મૃત્યુપ્રવાહ તરવાને પ્રેરણા કર વાના સાધનરૂપ શાસ્ત્રમા જે માર્ગ ઉપદિશ્યો છે તેનુ સાઘન્ત સમયોચિત સારી રીતે સમજાય તેમ નિરૂપણ કરવુ

૪ સાધર્મી જનો પ્રત્યે પરમ પ્રેમ (ભક્તિભાવ), જીવોની દૃઢ રક્ષા, દુર્ગતિના માર્ગમા વિવિધ લાલચો આપી ખેચી જતા વિષયોમા વૈરાગ્ય, તેમજ સુપવિત્ર સપદા આપનાર-આત્માની સમુન્નતિ કરનાર બ્રહ્મચર્યાદિક સબધી બીજો જે કઇ વિધિ જૈનશાસનમા દાખવેલ છે તેનો સદાય આદર કરતા રહેવુ

૫ ઇચ્છિત ફળદાયક કલ્પતરુ, ચિન્તિત સુખદાયક ચિતા મણિ રત્ન, કામિતને દેનારી કામધેનુ, નિર્દોષ દ્રવ્ય નિધાન અને દિવ્ય ઔષધિઓ પણ મળી શકે પરતુ ઉત્તમ જ્ઞાનના દરિયા, સદા શુદ્ધ આચારનુ સાવધાનપણે પાલન કરનારા, સત્ય પ્રરૂપણા કરનારા, સુખના ભડાર અને રોષ વગરના એવા ધર્મગુરુઓ સહેજે મળતા નથી, ક્વચિત જ મળે છે

૬ જેઓ ગોશીર્ષ ચદન સમાન શીલસુગધે ભર્યા છે, જેઓ લીલામાત્રમા કામ-ઉન્માદને તોડી નાખનારા છે અને જેઓ શુદ્ધ આગમ-રહસ્યના જાણુ છે તેવા રાગાદિક દોષોને ગાળનારા અને મહામહિમાવત સત સાધુજનોનો અને સાધર્મી-જનોનો સમાગમ કલ્યાણના અર્થી એવા તમારે ન જ તજવો

૭ ભવસાગરથી અત્યત નિર્વેદ (વૈરાગ્ય) પામેલા મોક્ષાર્થી જનોને ગુણજ્ઞ સુજનના દર્શન થયે, મનમા જેવો પ્રમોદ પ્રગટે

૨૫ સર્વ જીવસમૂહની આત્મસમાન રક્ષા કરીને, સમ્ય ક્ત્વ અને મિથ્યાત્વને સારી રીતે પરખીને, અને સિદ્ધાન્તરહસ્યને સારી રીતે અભ્યસીને સાધુ જ જગતમા ખરેખર સુખી થાય છે

૨૬ આ (પ્રત્યક્ષ અનર્થકારી) ક્રોધાદિક કષાયો જ્યારે તજાય છે ત્યારે જ ચિત્તગત વિષાદ(ખેદ) ટળે છે, અને ચિત્ત પ્રશાન્તભાવને પામે છે, અને ત્યારે જ ધર્મમાર્ગમા સ્થિરતા થવા પામે છે

૨૭ ધન અને અનેક પ્રકારનુ ધાન્ય તથા આ સઘળુ કુટુબ ખરેખર અસાર છે એમ સમજીને અહો ભવ્યાત્મન્ ! તુ સદાય ધર્મસાધન કર કે જેથી શીઘ્ર સકળ દુખનો પાર પામી શકાય

૨૮ ક્ષણિક એવા વિષયસુખમા આસક્ત થયો છતો જે મુગ્ધ જીવ મિથ્યાપથમા મુઝાય છે તે ચદનને રાખ માટે બાળી નાખે છે અને ચિન્તામણિ રત્નને કાચના કટકા માટે ગુમાવી દે છે

"વિશુદ્ધ એવો શ્રાવકનો આચાર"

૨૯ જિનેશ્વર દેવની પૂજા, સદ્ગુરુની સેવા, ધર્મશાસ્ત્રનું શ્રવણ, તેની વિચારણા, બાહ્ય અભ્યતર તપનુ સેવન, તથા સત્ક્ષેત્રમા દાન આપવુ અને અપાવવુ એ સુશ્રાવકોને પુષ્કળ પુન્ય ઉપાર્જન માટે થાય છે

૩૦ અનતાનુબધી, અપ્રત્યાખ્યાની, પ્રત્યાખ્યાની અને સજ્વલન એવા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ સોળ પ્રકાર

છે તેવો પ્રમોદ રાજપદ મળતા, રોગ નાશ પામતા, દેવાલયમા દર્શન કરતા તેમજ ચિન્તામણિ રત્ન અને કલ્પતરુનો લાભ મળતા પણ પ્રગટતો નથી

૮ જેમણે યથાર્થ આગમ રહસ્યો જાણ્યા નથી, શુદ્ધ સાધુમાર્ગાનુસારે ગુરુકુળવાસ સેવ્યો નથી અને તથાવિધ ઉગ્ર સ્વભાવને લીધે ઉપશમ ભાવ (વૈરાગ્ય યા સમભાવ) જેમણે સેવ્યો–આદર્યો નથી તેવા ઉપદેશદાનને અયોગ્ય મૂઢમતિ જનોને ઉપદેશ દેવાનુ દાવાનળથી દગ્ધ થયેલી મહાઅટવીની જેમ તજી દેવુ, કેમકે તેવા અયોગ્ય જીવોને અપાયેલો ઉપદેશ ઊલટો અનર્થ કરે છે

૯ મિથ્યા આગ્રહથી કુમતિજનોવડે વિપરીતપણે વર્ણવાતો જિનોક્ત સિદ્ધાન્ત જેવા અનર્થ ઉપજાવે છે તેવા અનર્થ શસ્ત્ર, વિષ, શાકિની–ડાકિનીનો વળગાડ, ભૂત–પ્રેતનો વળગાડ, દુષ્કાળ, જુલ્મી રાજ્ય અને પ્રકોપેલો અગ્નિ પણ ઉપજાવતા નથી

૧૦ આ ધર્મોપદેશ અત્યત નિબિડ અજ્ઞાન અધકારને ફેડવા જ્વલત પ્રદીપ(સૂર્ય) સમો છે, મદ મદન(કામ–વિકાર)રૂપ મહાવ્યાધિનો નાશ કરવા ઔષધિ સમાન છે, તેમજ મોક્ષમહેલ ઉપર ચઢવાને સુદર નિસરણી સમાન છે, તેથી હે ભવ્યજનો ! આ ધર્મોપદેશ તમારે મનમાથી દૂર ન કરવો સ્વહૃદય–મદિરમા સાવધાનપણે અવધારી રાખવો

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૨ પૃ ૧૪૯]

ના કષાય ખરેખર પ્રગટ પિશાચરૂપ છે તે સમસ્ત જગને છળે છે અને ભારે દુખ ઉપજાવે છે

૩૧ જેથી જીવની લઘુતા–હલકાઈ થવા પામે એવા પરના મર્મ કદાપિ રાગદ્વેષવશ ઉઘાડવા જ નહિ, અને પરાયા દોષમા મન દેવુ નહિ-દોષ તરફ દૃષ્ટિ જ કરવી નહિ એ રીતે બુદ્ધિશાળી મનુષ્ય ધર્મની ધુરાને ધારણ કરે છે

૩૨ જિનેશ્વર દેવ, સિદ્ધભગવાન્, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ચિત્તને સમાધિ ઉપજાવનાર જિનપ્રતિમા, ચતુર્વિધ સઘ, ક્ષમાદિક દશવિધ યતિધર્મ, ધર્મમાર્ગદર્શક ગુરુ, શ્રુતજ્ઞાન અને સમ્યક્ત્વ એ દશનો વિનય કરવો

"કષાય ત્યાગ"

૩૩ પાપને પુષ્ટિ આપે એવો તીવ્ર રોષ મનમા લગાર (લેશમાત્ર) પણ લાવવો નહિ, કેમકે તેથી પુન્યજળ સુકાઈ જાય છે-પુન્યનો લોપ થાય છે અને સ્વપર કોઇને પણ સુખ-શાન્તિ થવા પામતી જ નથી

૩૪ મહામુનિઓએ પણ ધિક્કારવા લાયક શત્રુ જેવો મદ–અહકાર મનમા કદિ આણવો નહિ, કેમકે એથી જ્ઞાની પણ અજ્ઞાની જેવો બની જઈ, ધર્મઅધર્મનો વિવેક ભૂલી જાય છે અધર્મને ધર્મ અને ધર્મને અધર્મ લેખી, સ્વચ્છદપણે ચાલી, સ્વપરની ભારે ખુવારી નિપજાવતા લગારે ડર ખાતો નથી

૩૫ સુસાધુ જનોના મનમા સ્થાન ન પામી શકે એવી દુષ્ટ માયાનો કાયમ ત્યાગ જ કરવો, કેમકે એ માયા ઓરમાન

પ્રવ્રજ્યા વિધાન કુલક–ભાષાનુવાદ.

૧ જેને હમણા જ આ જૈનીદીક્ષા લીધી–પ્રાપ્ત થઇ એવા હે મહાત્મન્ ! તને ધન્ય છે, કેમકે આગમમા જૈનીદીક્ષા પ્રાપ્ત થવી અતિ મુશ્કેલ કહી છે, કોઈક વિરલને જ તે પ્રાપ્ત થાય છે

૨ પંચેદ્રિયપણુ, નર ભવ, આર્ય દેશ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર અને આયુષ્યનો સંબધ હોવા છતા સદ્ગુરુ સગ, શાસ્ત્રશ્રવણ તથા નિર્મળ શ્રદ્ધાનો લાભ થયા પછી સર્વવિરતિ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે

૩ તેથી ચિતામણિ રત્ન, કામધેનુ તથા કલ્પવૃક્ષ સમાન આ દીક્ષા પામીને એક ક્ષણમાત્ર પણ તેનું પાલન કરવામા તારે પ્રમાદ ન જ કરવો ઘટે

૪ હવે તારે ગ્રહણ શિક્ષા (જ્ઞાન) અને આસેવન શિક્ષા (કરણી) વિષે સદા ઉદ્યમ સેવતા રહેવુ અને ધર્મવૃક્ષના મૂળસમાન વિનયનો આદર કરવામા ખૂબ પ્રીતિ રાખવી–સુવિનીત બની જવુ

૫. પાચ મહાવ્રતોરૂપ અમૂલ્ય રત્નોની સદાય રક્ષા કરવી અને પૃથ્વીકાય પ્રમુખ છ પ્રકારના જીવોની આપણા પોતાના જીવની જેમ રક્ષા કરવી

૬ અસત્ય અને પરને પીડાકારી એવુ પાપવચન ન બોલવુ, ને થોડુ પણ પરનુ અણદીધેલુ કંઈ લેવુ નહિ. એ રીતે બીજુ ને ત્રીજુ મહાવ્રત પાળવુ

૭ શ્રી સ્થૂલિભદ્ર મહામુનિની જેમ નિર્દોષ બ્રહ્મચર્ય પાળવુ

માતાની પેઠે સમસ્ત લોકોને દુખ-કલેશ-આપદા જ ઉપજાવ
સારી થઈ પડે છે

મતલબ કે આત્માર્થી જનોએ માયા ન જ કરવી-સરલતા
રાખી આત્મસાધન કરવામા તત્પર રહેવુ

૩૬ જેનાવડે સ્વજન વર્ગમા વિરોધ થાય અને રાજ્ય
તથા ધન મેળવવાનો મોહ વધે તેમજ જે પાપરૂપી વૃક્ષના અ કુર
જેવો છે તેવો વિષમ લોભ સાધુજનોએ સેવવો જોઈએ નહિ

૩૭ જે વચન સાભળીને સામા જીવને દુ ખ થાય એવુ
તીખુ-આકરુ-કડવુ વચન બોલવુ જ નહિ વળી આ લોક તથા
પરલોક વિરુદ્ધ કાર્ય જે સર્વ કોઈએ વારેલુ-નિષેધેલુ હોય
તે કદાપિ કરવુ નહિ

૩૮ દ્રવ્ય-સ્વસ્થિતિ અનુસારે વેષ-પોશાક રાખવો, પરાયા
ઘરમા પ્રસ્તાવ વગર પ્રવેશ ન જ કરવો, સજ્જન અથવા
દુર્જનનો પટાતર જાણવો-સમજવો, પરતુ તેનો લેશમાત્ર દોષ
બોલવો-ગાવો નહિ જ

૩૯ જ્ઞાનદાતા એવા ગુરુની ભક્તિ હૃદયમા ધરીને, વિનય
બહુમાન સાચવીને તત્વજ્ઞાની મુનિએ શાસ્ત્ર-જ્ઞાન શીખવુ,
તેનો અર્થ-પરમાર્થ સ્વમતિવડે સારી રીતે વિચારવો અને
ક્ષમાદિક દશવિધ યતિધર્મને સારી રીતે અભ્યાસવો

૪૦ હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય અને દુગચ્છાને તજવા
અને અહિસા, સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય, અસગ તથા
રાત્રિભોજન-વિરમણરૂપ વ્રતોને ભજવા મદ્ય, વિષય, કષાય,
નિદ્રા, વિકથારૂપ પ્રમાદને વારવા

અને અનેક દોષોના ભંડાર જેવો મૂર્છા–પરિગ્રહનો સર્વથા ત્યાગ કરવો

૮ વળી સર્વ પ્રકારનુ રાત્રિભોજન શાસ્ત્રમા કહ્યા મુજબ સાવધાનપણે સર્વદા વર્જવુ અને મૂળગુણો તથા ઉત્તરગુણોનુ યથાર્થ સ્વરૂપ સમજવા અને તેનુ યથાવિધિ આરાધન કરવા તારે સર્વદા યત્નશીલ થવુ

૯ દશ પ્રકારની (ઇચ્છા–મિચ્છાદિક) સામાચારી પાળવાનો પરમ આદર–પ્રેમ રાખવો, અને દશવિધ ચક્રવાલ સમાચારી સદાય સેવવી

૧૦ પ્રવચન જે ચારિત્રધર્મ તેની માતા જેવી પાચ સમિતિ ને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ આઠેનુ આરાધન કરવુ અને અઢાર હજાર શીલાગને ધારણ કરવા

૧૧ વળી આહાર, સ્થાન, વસ્ત્ર ને પાત્રાદિક સબધી શુદ્ધિ કરવી (નિર્ગ્રંથતા સાચવવી) તથા ગામ, કુળ ને સ્વજનાદિક ઉપરનો મમત્વ–રાગ સર્વથા તજવો

૧૨ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિક સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ થવામા મૂળ હેતુરૂપ ગુરુકુળવાસને કદાપિ નહિ મૂકવો, તથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ ને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના નવા નવા અભિગ્રહ ધારવાની ઇચ્છા રાખ્યા કરવી

૧૩ દૂધ, દહીં પ્રમુખ વિગઇઓનો ત્યાગ કરવો અને છઠ્ઠ અઠ્ઠમ પ્રમુખ કઠણ તપ આચરવુ વળી ક્ષુધા, તૃષા પ્રમુખ બાવીશ પરિષહોની ફોજને જીતી લેવી ને મહાઉપ

લાભ, વીર્ય, ભોગ અને ઉપભોગરૂપ પાચ અ તરાયોને પોતા નામાથી દૂર કરવા

૪૧ સ્વધર્મી બ ધુઓને બહુમાન આપવુ તેમજ તેને ભક્તિથી અન્નપાનાદિક આપવુ તે બદલે કોઈ પણ જાતનુ નિયાણુ ન કરવુ નિષ્કામ-નિ સ્વાર્થપણે દાનાદિક ધર્મકૃત્ય કરવા, જેથી પુન્યપ્રાપ્તિ થઈ શકે

૪૨ સર્વ જીવોની અહિ સા-દયા એ પરમ ધર્મ છે અને તેમનો વિનાશ કરવો એ પરમ અધર્મ છે, એમ સમજી આત્મઉન્નતિ થવામા અતિ અ તરાયકારી એવો પ્રાણીઘાત અવ શ્યમેવ તજી દેવો (કોમળ પરિણામ રાખવા)

૪૩ ક્રોધ, લોભ, ભય, હાસ્ય, રાગ અને મચ્છરવડે મૃષા વાદ ન જ બોલવુ કે જેથી લોકનો વિશ્વાસ ઊઠી જાય

૪૪ નીચ જનોએ જે આદર્યું-સ્વીકાર્યું હોય એવુ ચોરીનું ધન શાણા માણસે ગ્રહણ કરવુ નહિ, કેમકે તેનો આદર કર વાથી આ લોકમા તત્કાળ દુ ખ પ્રાપ્ત થાય છે અને સુખ તો કદાપિ પ્રાપ્ત થતુ જ નથી

૪૫ જે પરસ્ત્રીને સ્વમાતા સમાન લેખે છે તેનો લોકાપ વાદ સર્વથા થતો જ નથી, પર તુ જે મૂઢ જનો પરસ્ત્રીમા (રાવણની પેઠે) લુબ્ધ થયા હોય તે તો આ લોકમા જ-આ જન્મમા જ જોતજોતામા દુ ખના ભાગી થાય છે

૪૬ જેઓ મોહ-અજ્ઞાનવશ અતિ દુ ખદાયક (સ ક્લેશ કારક) ધન ધાન્યાદિક પરિગ્રહનો સ ચય કર્યા કરે છે તેમને

જગતમા સુખ ક્યાથી જ હોય ? ન હોય અને મહાદુ ખ તો સદાય તેમને લાગ્યા રહ્યા જ હોય છે

"ઇંદ્રિયનિગ્રહ."

૪૭ મધુર (ઇષ્ટ) કે અનિષ્ટ (કટુક) શબ્દ સાભળીને ચિત્ત રાગદ્વેષાકુળ ન જ કરવુ, કેમકે સદા ગીત–ગાનના રસમા રસિક બનેલો મૃગલો અકાળ મૃત્યુ પામી અત્યત દુ ખી થાય છે

૪૮ રમણી(સ્ત્રી)નુ રૂપ જોઇને મનમા કદાપિ પ્રેમ-રાગ કરીશ નહિ, કારણકે પતગ દીવાની શિખા મધ્યે પડે છે અને તેના રૂપમા આસક્ત બ યો છતો બળીજળીને ખાખ થઈ જાય છે

૪૯ જળમા મચ્છ (જિહ્વા)રસવડે લોભાયો, મૂર્છાયો છતો ભયને ગણતો નથી, તે રસદોષથી તેનુ તાળવુ વીધાઇ જાય છે એ રીતે રસગૃદ્ધિ પરમ દુ ખનુ સ્થાન કહ્યુ છે

૫૦ હાથીના કુભસ્થળના મદ–ગ ધમા લુબ્ધ થયેલો ભમરો ઘ્રાણુ–વાસના ઇન્દ્રિયના રસવડે ગૃદ્ધ–આસક્ત બની, હાહા ઇતિ ખેદે ! વ્યર્થ મૃત્યુવશ થાય છે, એમ સમજી કોણુ સહૃદય ગ ધગૃદ્ધિ કરવા ઇચ્છશે ?

૫૧ જે મુગ્ધમતિ (મૂઢાત્મા) સ્પર્શેન્દ્રિયને (નિજ કાયાને) વશ રાખતો નથી, તે કામવશ મદોન્મત્ત થયેલો અજ્ઞાન હાથી જેમ પોતાના આત્માને મહાસકટમા નાખે છે તેમ વધ, બ ધનાદિક મહાકષ્ટને પામે છે–અનુભવે છે

૫૨ એક એક પણ ઉદય પામેલા વિષયમા આસક્ત થઈ જવાથી તે બેસુમાર દુ ખ આપે છે, તો જે કોઈ ઉન્મત્ત પાચે

ધનપાળ કવિવિરચિત
પ્રાકૃત શ્રાવકવિધિની સક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા

૧ જે નગરમા જિનમદિર હોય તથા સમય-સિદ્ધાન્તના જાણુ એવા સાધુ અને શ્રાવકો હોય, પાણી સરસ-નિરોગી હોય અને ઇધનની છૂટ હોય ત્યા (ધર્મના અર્થી શ્રાવકે) સદાય વાસ કરવો

૨ પ્રભાતમા જાગ્રત થઈ શ્રાવકે નવકાર મત્રનુ સ્મરણ કરવુ પછી શ્રાવક યોગ્ય પાચે અણુવ્રતો, ત્રણ ગુણવ્રતો અને ચાર શિક્ષાવ્રતોને સભારવા (વ્રત-નિયમમા રહેતી ખામી સમજીને દૂર કરી લેવી)

૩ હાથ પગ પખાળી (સાફ-ચોખ્ખા કરી), પવિત્ર થઈ, પચિયુ કાઢી, વસ્ત્ર બદલાવી લે અને ઉત્તરાસન નાખી મુખ કોશ કરીને ઘરદેરાસરમાની જિનપ્રતિમાઓ ઉપરથી નિર્માલ્ય (મોરપીંછીવડે) દૂર કરે

૪ (તાજા ને સુગધી) પુષ્પોવડે ભાવથી પ્રભુ-પૂજા કરી, ધૂપ ઉખેવી, વિધિપૂર્વક જિનેશ્વરને વદે પછી (યથાશક્તિ) પચ્ચખ્ખાણ કરે

૫ ત્યારપછી વસ્ત્ર-અલકાર સજી, ઘરના સઘળા કામ તજી, હાથમા ધૂપ, અક્ષત અને સુગધી પુષ્પો રાખીને જિન ભવને જાય

૬ સર્વ અલકાર પૈકી નિજ ભોગ્ય સચિત્ત પુષ્પમાલ્યા દિક તેમજ વાહનાદિક સર્વ (રાજચિહ્નો) બહાર રાખી, ઉત્તરાસન કરીને, [illegible] દ્વારમા પ્રવેશ કરે

વિષયોમા સર્વથા ગૃદ્ધ–આસક્ત બની ગયા હોય તે બાપડાઓની શુભ ગતિ શી રીતે થાય ? ન જ થાય

૫૩ ઉક્ત શબ્દ, રૂપ, રસ, ગધ અને સ્પર્શરૂપ પાચ વિષયો વિષ કરતા પણ અતિ વિષમ છે, કેમકે તેનુ સેવન કરવાથી પરિણામે મહાવિષાદ પેદા થાય છે અને લોક પરવશ બની નિ સત્વ થાય છે, તેથી રસાસક્તિ–રસગૃદ્ધતા તજી દેવી જોઇએ, કે જેથી પરવશ થઇ દુ ખી થવુ ન પડે

"જિનઆજ્ઞા–આરાધન"

૫૪ જે કોઇ પ્રાજ્ઞજનો મનનો મેલ મૂકીને (અહકાર તજીને) તીર્થંકર દેવની આજ્ઞા પ્રમાણે કરે છે તેમનુ સમસ્ત ક્રિયાવિધાન તેમને હજારો જાતના દુ ખમાથી રક્ષણ કરનારુ થઇ પડે છે

૫૫ અત્યત પાપનો ઉદય જે થકી થાય એવા સસાર ભ્રમણથી જે ભવ્યાત્માઓ ભય પામે છે તે ભવભીરુ ભવ્ય જનોને સુખપ્રાપ્તિનો ઉપાય સુલભ જ છે તેમને ભવભ્રમણ કરવુ પડતુ નથી પાપભીરુ પુરુષ પ્રાય સસારકૂપમા પડતો જ નથી

૫૬ ધન, ધાન્ય, રત્ન, સુવર્ણ, રૂપ, યૌવનાદિક અન્ય જે કંઇ પ્રાપ્ત થયુ છે તે સઘળુ ખરેખર વિજળીના ઝબકારા જેવુ અસ્થિર છે એમ સમજી અહો ભવ્યજનો ! સ્વહૃદયમા વિવેક ધારણ કરો

૫૭ પુત્ર, સ્ત્રી, બાધવ, મિત્ર અને સ્વજન એકચિત્ત છતા પાપવશાત અવસાન વખતે એમાના કોઇ પણ રક્ષણ કરવાને સમર્થ થઇ શકતા નથી

૭ જય, જય, જય કહેતો, ત્રણ પ્રદક્ષિણા ફરીને જિનેશ્વરને નમે ત્યારપછી અષ્ટપટ(આઠવડો) મુખકોશ બાંધીને પુન પ્રભુની પૂજા કરે

૮ પછી ધૂપ ઉખેવી, પાચ શક્રસ્તવવડે (ઉત્કૃષ્ટ) ચૈત્યવદન કરીને, શુદ્ધ સાધુ-પથને અનુસરનારા [1] મુનિવરોને (ભાવ સહિત) વદન કરે તેમજ (યથાશક્તિ) પચ્ચખ્ખાણ પણ સભાળીને કરે

૯ મુનિવરોને 'સુહરાઇ' વિગેરે બોલી સુખશાતા પૂછે ત્યારપછી (ઉત્તરાસનાદિકવડે) ભૂમિને પૂજી-પ્રમાર્જી સાધુ સમીપે બેસે

૧૦ અપૂર્વ જિનવાણી સાભળે અને જિનભવનની સભાળ કરે ત્યારબાદ પન્નર જાતના કર્માદાન વર્જીને ઘર વ્યવસાય (વ્યાપાર) કરે

૧૧ ભોજનસમયે પુન ઘરચૈત્ય-પડિમાની પુષ્પોવડે (ભાવ સહિત) પૂજા કરી, ધૂપ ઉખેવી, પ્રભુ સમીપે સઘળું (શુદ્ધ) નૈવેદ્ય ઢોકે (ધરે)

૧૨ પછી દુસ્થિત-દુખી બાળ-વૃદ્ધ સાધુ-શ્રાવકોને ભક્તિ સહિત યથાયોગ્ય દાન દે અને સ્વજન-પરિવાર સહિત ભક્ષ્ય-ભોજન કરે

૧૩ પછી સાજરે દિવસનો આઠમો ભાગ (ચાર ઘડી) બાકી રહેતા જ ચીવટ રાખીને જમી લે તેમજ આ વિધિ સ્વજનોને સદાય સમજાવે

---

૧ જેઓ વિધિપૂર્વક ચૈત્યવદન કરવા નિમિત્તે ત્યાં પધાર્યા હોય

૫૮ જેમના મનમા પાપમતિ પેઠી છે અને જેમની નિર્વાહ(આજીવિકા)-વૃત્તિ પાપકર્મવડે સક્લેશવાળી છે તે દુષ્ટજનો કદાપિ હર્ષ-સતોષને પામતા જ નથી, પરતુ સર્વત્ર દુ ખ-સતાપને જ પામે છે

૫૯ જિનચૈત્ય, સઘ અને ધર્માચાર્યાદિકની ગુણસ્તુતિ (પ્રશસા) કરનારા ભવ્યજનો સુલભબોધી થાય છે, એટલે ભવાન્તરમા સુખે ધર્મપ્રાપ્તિ કરી શકે છે, પરતુ તેમના અવર્ણ-વાદ (નિદા) કરનારા તો દુર્લભબોધી જ થાય છે, એટલે ધર્મની પ્રાપ્તિ તેમને તો દુર્લભ્ય થાય છે

૬૦ અજ્ઞાનતા દોષને પરતત્ર થઇ જવાથી પાપકર્મ કરનારા પ્રાણીઓ કઇ પણ તત્ત્વ-પરમાર્થ જાણતા નથી, અને દુ ખ દારિદ્રવડે દીન એવા તે આ લોકમા તેમજ પરલોકમા સુખથી દૂર જ રહે છે

૬૧ પુણ્યોદયવડે જેનો સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી દીવો અત્યત પ્રદીપ્ત થયો છે એવો કોઈ ભવ્યાત્મા મોહઅધકારના પ્રસારને છેદી ભેદીને, પ્રયત્નથી નિર્વાણ મોક્ષમાર્ગને અવલોકે છે

૬૨ તે મોક્ષમાર્ગમા ચાલતા ભવ્યાત્માઓને મહાબળવત ક્રોધાદિક અનેક શત્રુઓ સ્પષ્ટતયા અતરાય કરે છે, અને પુન્ય-રૂપી ધર્મધનને છળબળથી હરી લે છે કોઈક જ સ્વબળથી તેમને જીતી શકે છે

૬૩ અનેક પાપકર્મને નિશકપણે સેવનારા, સર્વજ્ઞદેશિત ધર્મને નહિ જાણનારા અને અજ્ઞાનકષ્ટ કરી મનમા અહકાર લાવનારા પાપીજનો પોતાના આત્માને નરક-કૂપમા નાખે છે

૧૪ સાંજ પડતા જિનપડિમા આગળ ભાવસહિત ધૂપ ઉખેવીને, સમભાવ-સમતા સામાયક આદરો, ભવભીરુ છતો સ્વસ્થપણે સજ્ઝાય (સ્વાધ્યાય) કરે

૧૫ બે પગા (દાસ-દાસી), ચઉપગા (જાનવર), ધન, ધાન્ય, ખેતર, ઘર-હાટ, જવા આવવાની દિશા તથા ભોગ-ઉપભોગ સંબંધી દિવસ, વર્ષ કે જન્મ પર્યંતનો કરેલો નિયમ સંભારી ડહાપણથી પ્રતિદિવસ પાળે

૧૬ તથા હૃષ્ટપુષ્ટ છતો દુસ્થિત દુખિત બાળ વૃદ્ધ સાધુ શ્રાવકોની સંભાળ (ખબર-અંતર) લેતો તેમનું વૈયાવચ્ચ (સેવા-ચાકરી) સારી રીતે કરે

૧૭ શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ સંબંધી વિષયસુખ પરિમિત દિવસે તીવ્ર અભિલાષ રહિત છતો ભોગવે અને પાંચ તિથિમાં બ્રહ્મચર્ય બરાબર પાળે.

૧૮ સૂતી વખતે શુભ ધ્યાનગત ચિન્તવે કે-આ ભવ સમુદ્રમાં ભમતા ભમતા કોઇ રીતે (મહાપુન્યયોગે) મને સર્વજ્ઞભાષિત (સાચો સનાતન) ધર્મ લાધ્યો છે

૧૯ તો હવે જિન-ધર્મરૂપી ખરી નાવવડે આ સંસાર સમુદ્રને તરી પાર જાઉં, જેથી અક્ષય નિર્વાણપુર(મોક્ષ) પામીને, હું શાશ્વતા સુખ મેળવું

૨૦ ‘ ઉપસંહાર ’-ઉત્તમ ગુણના ભંડાર એવા (પૂર્વ) મહાનુભાવે રચેલી વિશાળ શ્રાવકવિધિમાંથી મંદમતિ-અલ્પ બુદ્ધિ છતા મેં (ધનપાળે) સંક્ષેપથી ઉદ્ધરી, આ શ્રાવકવિધિ રચી છે

" મદ–ત્યાગ" "

૬૪-૬૫ સુજ્ઞજનોએ હૃદયમા જાતિ સબધી ગર્વ ન કરવો, તેમજ કુળ અભિમાન પણ ન કરવુ, રૂપ અને નવુ અપૂર્વ ઐશ્વર્ય પામીને તેનુ ગુમાન ન કરવુ, હુ જ જગત્ મા બળવાન્, તપસ્વી, શ્રુતાધિક (અધિક જ્ઞાની) અથવા યશસ્વી છુ એમ ન ધારવુ, વળી રાજ્યસમૃદ્ધિનો લાભ થયે છતે હરખાઈ ન જવુ તથા પોતાનો ઉત્કર્ષ પણ ન જ કરવો

૬ એક વાળના અગ્ર ભાગ જેટલુ જગતમા એવુ સ્થળ નથી કે જ્યા આ જીવ પાપલેશ્યાયુક્ત ઉત્પન્ન થયો ન હોય, પરતુ તે ક્યાય લગારે સુખ-શાન્તિ પામ્યો નહિ

" મનુષ્યભવની દુર્લભતા "

૬૭ અતિ દુર્લભ એવુ મનુષ્યપણુ, પવિત્ર ઉત્તમ કુળ, તથા આર્ય ક્ષેત્ર પામીને, અને સદ્ગુરુએ કહેલુ તત્ત્વવચન શ્રવણ કરીને, હવે પ્રમાદાચરણ કરવુ તને ઘટતુ નથી

૬૮ બાળપણ ક્રીડા કરવામા ગુમાવે, યૌવનવય ભોગસુખમા વીતાવે (યૌવનવયમા વિષયક્રીડા કરે) અને વૃદ્ધપણામા શરીર બળ ક્ષીણ થઈ જાય-એ રીતે મુગ્ધ જીવ વ્યર્થ રીતે કાળનો વ્યય કરે છે

૬૯ બાળવયથી માડીને જેણે સકળ ગુણુસ સુકૃત એવુ દાન, શીલાદિ સુકૃત્ય ઉપાર્જ્યું નથી, તેને જ્યારે વૃદ્ધ અવસ્થામા શરીર જર્જરિત થઈ જાય છે ત્યારે કરવા અવકાશ રહેતો નથી (તેથી જ સુધી જરાથી દેહ જર્જ રહેથી

૨૧ આટલુ (થોડુ) પણ પાળવુ જેને ભારે પડે (કઠણ લાગે) તેને કર્મની પ્રબળતા જાણવી, કેમકે થોડુ પણ ધર્મ મર્મ ભારેકર્મી જીવને ભારે કઠણ લાગે છે

૨૨ આ દારુણ (ભયકર) દુખ-સતાપવારક (આત્મ કારક) શ્રી જિનેશ્વરોના ચરણકમળોની જે સદ્‌ભાગી પરમ ભક્તિ કરે છે તે સસારનો પાર પામે છે

૨૩ જિનપૂજા-ભક્તિમા, સુસાધુજનોની સેવામા અને ઉત્તરોત્તર ગુણની વૃદ્ધિ થાય એવી શુદ્ધ આત્મશ્રદ્ધા કરવામા આત્માર્થી શ્રાવકજનોએ ખૂબ સાવધાન-તત્પર રહેવુ જોઇએ

૨૪ અત્યારે પાપરૂપ કચરાથી વિશેષે લેપાયેલા મુગ્ધ લોકોને જિનધર્મોપદેશરૂપ જળવડે શુદ્ધ કરે એવા ધર્મી પુરુષો વિરલા દિસે છે

આ લઘુ શ્રાવકવિધિ ગ્રથ, મૂળ પ્રાકૃત ભાષામા હોઇ, બાળજીવો તેનો ભાવાર્થ સુખે સમજી શકે તે માટે તેવો પ્રયાસ યથામતિ સેવ્યો છે ઉક્ત મહાશયની આવી વિરલ ઉપકારી કૃતિ ઉપર કોઇ સજ્જન સાક્ષરે ટીકા બનાવેલી જોવામા આવેલી નથી તેથી તેમા કોઇ સ્થળે કરેલા અર્થમા ભૂલ-સ્ખલના થવી સભવિત હોઇ જે શુભાશયી મહૃદયતાથી નિસ્વાર્થપણે સત્યાર્થ જણાવશે તો સુધારવા પ્રયત્ન થશે. જ્ઞાનસાર સૂત્ર (મૂળ) સાથે આ લઘુ ગ્રથ છપાયેલ જોતા તેની ઉપયોગિતા વિચારી, આ સક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા કરેલી છે તેનો ક્ષીરનીર-ન્યાયે રાજહસવત્ સજ્જનો લાભ લેવા ચૂકશે નહીં

ગ્રથકાર મહાશયે આધુનિક કાળના અલ્પ સત્ત્વવાળા

ઘેરી લે નહિ અને ઇન્દ્રિયો ક્ષીણ શક્તિવાળી થઇ જાય નહિ, ત્યા સુધીમા ભો ભવ્યાત્મન્ ! તુ ધર્મસાધન કરી લે દવ બળે ત્યારે કૂવો ખોદવો શા કામનો ?)

૭૦ પૂર્વજન્મમા જે ઉદાર (અદ્ભુત) દાન, શીલ અને તપ પ્રમુખ સુકૃત્ય કર્યા હતા તેના ફળભૂત એવુ મનુષ્યપણુ તને પ્રાપ્ત થયુ, જો હવે અહીં સુકૃત્ય નહિ કરીશ તો તુ ઇચ્છિત રમણિક સુખ શી રીતે પામીશ ?

૭૧ બાહ્ય અભ્યતર તપવડે જેણે કર્મલેપ સર્વથા ધોઇ નાખ્યો છે તેવા જિનેશ્વર સિવાય બીજો કોઇ દેવ નથી, અર્થાત્ એ જ દેવાધિદેવ, સુસાધુ, એ જ ગુરુ અને સર્વજ્ઞ-પ્રભુભાષિત એ જ તત્ત્વ-ધર્મ એ ત્રણ વસ્તુ તત્ત્વમા દૃઢ પ્રતીતિ એ જ સમ્યકત્વ (ઉક્ત સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી આત્માની શીઘ્ર ઉન્નતિ થવા પામે છે એ મહાલાભ છે)

૭૨ જે તત્ત્વજ્ઞાની જનો રૂડા પરિણામને ધારે છે, સપ્ત ક્ષેત્રોમા ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય વાવે છે અને ત્યારબાદ દીક્ષા અવસરે નિર્મોહપણાથી મમતાને છેદી નાખે છે તે મહાનુભાવો આ દુર્લભ મનુષ્યજન્મને સાર્થક પાવન કરે છે

૭૩ આ ઉપદેશસપ્તતિનુ પઠન કરીને તેનો પરમાર્થ-વિસ્તાર (સાધનઉપાય) ચિત્તમા અવબોધે છે તે ભવ્યાત્મા જન્મ મરણાદિક દુ ખપૂર્ણ અને અતિ દુસ્તર ભવસાગરને તરી (પાર ઉતરી) ક્ષેમકુશળ સર્વોત્કૃષ્ટ(મોક્ષ)સુખને પ્રાપ્ત કરે છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૩૪, પૃ ૧૬૭, ૨૩૮]

જીવોનો ખ્યાલ રાખી તેમનુ હિત પણ સહેજે સધાય અને સુખે આદરી શકાય એવો સીધો-સરલ માર્ગ દાખવવા કોશીશ કરી છે આટલુ અલ્પ પણ સ્વહિત સાધ્ય કરવા જેઓ દર કાર ન કરે-ઉપેક્ષા કરે તે કેવળ નામના જ શ્રાવક લેખાય જેમ **સવિજ્ઞ નિયમ કુલકમા** શ્રી સોમસુદરસૂરીશ્વરે આધુનિક અલ્પ સત્ત્વવાળા સાધુજનો માટે સુખે આદરી શકાય એવો સીધો સરલ સાધન-માર્ગ સ્પષ્ટતા સાથે સંક્ષેપથી દર્શાવ્યો છે તેમ અહીં આધુનિક શ્રાવક વર્ગના ઉપકારાર્થે કવિવરે ખાસ પ્રયત્ન સેવ્યો છે, તે સાર્થક કરી લેવાની જરૂર છે આ લઘુ ગ્રથ ઉપર કોઈ મહાશય વિશેષ પ્રકાશ પાડશે તો તે અધિક ઉપકારક થવા સભવિત છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૩૮, પૃ ૨૦]

શ્રીમાન્ ચિદાનદજીપ્રણીત પ્રશ્નોત્તરમાળા.

(સક્ષેપમા)

૧ દેવ-મહાદેવ કયા ? રાગ-દ્વેષ-મોહવર્જિત શ્રી અરિહત્ત

૨ પવિત્ર સર્વોત્તમ ધર્મ કયો ? અહિસા-સયમ-તપ લક્ષણ

૩ હિતોપદેશક ગુરુ ક્યા ? અપાર ને અગાધ ક્ષમાદિ ગુણધારક સુસાધુ

૪ સાચુ પારમાર્થિક સુખ કયુ ? સ્વરૂપરમણતા

૫ પરમ દુખ કયુ ? જન્મ-મરણ

૬ ખરુ હિતકારી જ્ઞાન કયુ ? જેથી આત્માની ઓળખાણ થાય તે

મૃત્યુ—મહોત્સવ અનુવાદ

૧ મૃત્યુમાર્ગમા પ્રવૃત્ત એવા મને જ્યાસુધી મોક્ષનગરે પહોચુ ત્યા સુધી વીતરાગ ભગવાન સમાધિ અને બોધરૂપ સુખસાધક ઉત્તમ ભાતુ આપો અપ્રમત્તભાવે રત્નત્રયીની પ્રાપ્તિ અને આરાધના મને હો ! એ જ અક્ષય સુખસાધક ભાતુ છે

૨ હે આત્મા ! કરમિયાના સમૂહથી ભરેલુ આ જાજરુ દેહપિજર નષ્ટ થતુ હોય ત્યારે તારે બ્હીવુ નહીં, કેમકે તુ તો જ્ઞાનસ્વરૂપ-જ્ઞાનના પિંડરૂપ(અરૂપી) છે દેહ નષ્ટ થયે તારુ જ્ઞાનસ્વરૂપ કાઈ નષ્ટ થતુ નથી, એમ સમજી તુ સ્વસ્થતાને ધારણ કર

૩ હે જ્ઞાની આત્મા ! મૃત્યુ-મહોત્સવ પોતાને પ્રાપ્ત થયે છતે તારે બ્હીવાનુ પ્રયોજન જ શુ છે ? કેમકે જૂના-જીર્ણ દેહને તજી નવીન-ઉત્તમ દેહને ધારણ કરતો આત્મા પોતાના સ્વરૂપથી ચ્યુત થતો નથી સમાધિમરણ કરનાર પોતાના જીર્ણ દેહને તજી રત્નત્રયીના આરાધનથી ઉત્તમ પ્રકારના ઉત્તરોત્તર સુખવાળા સ્થાનને જ પામે છે

૪ મૃત્યુ પહેલા વિવેકપૂર્વક જે કાઈ સારુ આચરણ કરાય છે, જીવજયણા, કષાયજય, ઇન્દ્રિયદમન, પાપત્યાગ અને યોગ શુદ્ધિ પ્રમુખથી પોતાના આત્માને સુરક્ષિત કરાય છે, તેનુ શુભ ફળ-પરિણામ સ્વર્ગલોકના સુખ ભોગવવારૂપ થાય છે, તો પછી જ્ઞાની એવા સત્પુરુષોને મૃત્યુનો ભય હોય જ શા માટે ?

૫ ગર્ભાધાન-ગર્ભાવાસથી માડી દેહ-પિજરમા પડેલો દુ ખ સતાપ આત્માનો મૃત્યુરૂપ [ન્યાયી] રાજાના પ્રસાદ વગર છૂટી

૭ પ્રબળ અજ્ઞાન કયુ ? જે ભવાભિનંદીપણે ભવચક્રમાં ભમાવે તે

૮ ઉત્તમ ધ્યાન કયુ ? જેથી ચિત્તની એકાગ્રતા-સ્થિરતા થાય તે

૯ ઉત્તમ ધ્યેય કયુ ? વીતરાગ પરમાત્મા

૧૦ ધ્યાતા કોણ ? જિનમતના તત્ત્વાર્થના જાણ એવા મુમુક્ષુ જનો

૧૧ મ્હોટુ સ્વમાન કયુ ? મોક્ષની યોગ્યતાસાધક ભવ્યતા

૧૨ મ્હોટામા મ્હોટુ અપમાન કયુ ? મોક્ષપ્રતિબંધક અભવ્યતા

૧૩ જીવનું લક્ષણ શુ ? ચેતના-જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિક

૧૪ અજીવ-જડનુ લક્ષણ શુ ? ઉક્ત ચેતના રહિતપણુ

૧૫ પુણ્ય તે શુ ? જેથી પાવન થવાય તેવો પરઉપગાર

૧૬ પાપ તે શુ ? જેથી આત્મા મલિન થાય તેવી પરપીડા-નિર્દયતા

૧૭ આશ્રવ તે શુ ? નવા નવા શુભાશુભ કર્મ આવવાના કારણ

૧૮ સવર તે શુ ? ઉક્ત આશ્રવને અટકાવે તેવા સમતાદિ સાધનો

૧૯ તપ કોને કહેવો ? જેથી કર્મ-નિર્જરા થાય ને આત્મા ઉજ્વળ થાય તે

૨૦ દુઃખરૂપ બધન કયુ ? પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ ને પ્રદેશ રૂપ ચાર ભેદે બધાતા કર્મ

શકતો નથી સમાધિમરણ એ ભારે ન્યાયી રાજા છે એનુ શરણ સાવધાનતાથી કરનાર સર્વ પ્રકારના દુખથી મુક્ત થઇ અક્ષય સુખ સાધી શકે છે

૬ આત્મદર્શી–આત્મજ્ઞાનીઓ સર્વ દુખને દેનાર દેહ–પિડની મમતા દૂર કરીને મૃત્યુ(સમાધિમરણ)ની કૃપાથી યથાર્થ સુખસપદા પ્રાપ્ત કરી શકે છે, એ વાત નિશક છે

૭ મૃત્યુરૂપી કલ્પવૃક્ષ સાક્ષાત્ પ્રાપ્ત થયે છતે જે આત્માર્થે કલ્યાણ સાધી શકતો નથી તે સસારના ચીકણા કાદવમા ખૂચ્યો છતો પછી શુ કરી શકશે ? કાઇ જ નહીં

૮ જેનાથી જીર્ણ શરીરઆદિકનો નાશ થઇ બધુ નવુ જ થવા પામે છે તે મૃત્યુ ઉત્તમ જનોને હર્ષ–આનદ માટે કેમ ન હોય ? કેમકે તેઓ તો પરિણામદર્શી હોવાથી જેના અતે સુખ-ઉન્નતિ થાય તે મૃત્યુને દુખરૂપ ન જ લેખે

૯ જે આત્મા દેહ–પિડમા રહ્યો છતો સુખ દુખને સદા જાણે છે–જ્ઞાયક સ્વભાવથી સર્વ ભાવને જાણી શકે છે અને કર્મરચના અનુસારે પોતે પરભાવમા પ્રયાણ કરે છે, ત્યા પણ સ્વભાવની રક્ષા જેવી ને તેવી કરી શકે છે, તો પછી વસ્તુત મરણનો ભય જ્ઞાનીને ન જ હોવો ઘટે

૧૦ સસારમા જેમનુ ચિત્ત ખૂચેલુ (લીન થયેલુ) છે તેવા જીવોને મૃત્યુ ભય–ત્રાસરૂપે હોઇ શકે, પરતુ જ્ઞાન અને વૈરાગ્યવનિત જનોને તો તે આનદ માટે થાય છે સાવધાનપણે સ્વરૂપ-સ્મરણ કરનારને મૃત્યુ કશી હાનિ કરી ન જ શકે, પરતુ એનામા ઓર જાગૃતિને જ પ્રેરે

૨૧ અનુપમ મોક્ષ કયુ ? કર્મબંધનો સર્વથા અભાવ થાય તે

૨૨ હેય-ત્યાજ્ય શુ ? મોહ-મમતાદિક પરપરિણતિ

૨૩ જ્ઞેય શુ ? સ્વપરભાવનો બરાબર બોધ થાય તેવા દ્રવ્ય-પદાર્થો

૨૪ ઉપાદેય શુ ? મહાસુખ-શાન્તિને આપનારા આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણો

૨૫ પરમ બોધ કયો ? મિથ્યાત્વ-વિપર્યય-વિપરીત વાસનાને અટકાવે તે

૨૬ દુ ખદાયક અબોધ કયો ? મિથ્યાત્વ-મિથ્યા દર્શન.

૨૭ સુવિવેક કયો ? આત્માનુ ખરૂ હિત ચિન્તવાય તે.

૨૮ અવિવેક કયો ? જડ-પુદ્ગલની ચિન્તા કરાય તે

૨૯ ચતુર કોણ ? પ્રમાદ તજી પરભવનુ સાધન કરી લે તે

૩૦ મૂર્ખ કોણ ? કર્મબંધ વધે તેવા કારણો સ્વચ્છંદપણે સેવે તે

૩૧ ખરો ત્યાગી કોણ ? જે નિસ્પૃહ બની અક્ષય મોક્ષ પદ પામે તે

૩૨ ખરો દુ ખી કોણ ? લોભી-લોભાન્ધ ગમે તેવો ધનાઢ્ય હોય પણ તે દુ ખી જ છે

૩૩ પોતે ગુણી ને ગુણાનુરાગી હોય તે જલ્દી ભવનો પાર પામે છે

૩૪ ખરો યોગી મહાત્મા તે કે જેને લગારે માયા-મમતા ન હોય

૧૧ સુકૃતને ભોગવવાની ઇચ્છાથી જ્યારે આત્મા પરલોકમા ગમન કરે છે ત્યારે દેહાદિક કોઈ તેને રોકી શકતા નથી એવે સમયે રત્નત્રયીની આરાધના કરવા અધિક સાવધાનતા રાખવી એકાન્તે હિતકારી છે

૧૨ મૃત્યુ વખતે જ્વર, શ્વાસાદિક રોગજનિત જે દુખ થાય છે તે દેહ ઉપરની મમતા દૂર કરવા અને મોક્ષસુખ માટે રત્નત્રયીની સાધના ઉલ્લસિત ભાવે કરી લેવા બને તેટની સાવધાનતાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવા માટે છે, એમ જ્ઞાની મહાશયો હિતબુદ્ધિથી જણાવે છે

૧૩ જગતને તાપ-સતાપકારી જણાતુ મૃત્યુ જ્ઞાની પુરુષો ને તો મોક્ષ માટે થાય છે કાચો કુભ જો અગ્નિનો તાપ સહન કરે છે તો તે લોકમા પાત્રતા પામે છે, તેમ સ્વભાવે મૃત્યુનો તાપ સહન કરનાર ભવ્યાત્મા અક્ષય સુખરૂપ મોક્ષને પાત્ર થઇ શકે છે

૧૪ વ્રત નિયમ અર્થે ભારે ક્રિયાકષ્ટ સહન કરવાથી સત્પુરુષો જે શુભ ફળ મેળવી શકે છે તે મૃત્યુકાળે સમાધિ-ચિત્તની સ્વસ્થતા-પ્રસન્નતા સાચવી રાખવાથી સહેજે-વિના કષ્ટે મળી શકે છે

૧૫. દીનતા રહિત-અદીન પરિણામે શાન્તિ-સમતા સહિત કાળ કરનાર મનુષ્ય નરક અને તિર્યચરૂપ દુર્ગતિને પામતો નથી અને જે ધર્મધ્યાન ધ્યાતો છતો અનશન પ્રમુખની આરાધના કરીને કાળ કરે છે તે તો દેવલોકમા ઇન્દ્રપણુ કે મહર્દ્ધિક-પણુ પામી શકે છે

૩૫ ખરો યતિ-સાધુ તે કે જે મન અને ઇન્દ્રિયોને કબજે રાખે

૩૬ ખરા સંત-મહાત્મા તે કે જે ક્ષમા-સમતા રસના સાગર હોય

૩૭ માન-અહંકાર તજી સ્વકર્તવ્યપરાયણ રહે તે યોગી-મહંત છે

૩૮ ખરો શૂરવીર તે કે જે કામ-વિષય ઇન્દ્રિયોને જીતે

૩૯ કામને વશ થઈ જઈ, સ્વસત્ત્વ ગુમાવી દે તે ખરો કાયર

૪૦ વિવેક રહિત-અવિવેકીને પશુતુલ્ય જાણવો

૪૧ ખરો માનવ તે કે જેના ઘટમાં આત્મજ્ઞાન પ્રગટ્યું છે

૪૨ જેની ઇન્દ્રાદિકો સેવા સારે છે તેવા દિવ્યદૃષ્ટિના ધારક જિનદેવ છે

૪૩ જેને બ્રહ્મજ્ઞાન-આત્મજ્ઞાન પરમાત્મપિછાણ હોય તે ખરો બ્રાહ્મણ

૪૪ ખરો ક્ષત્રિય-રાજપૂત તે કે જે અંતરંગ શત્રુઓને વશ કરી શકે

૪૫ ખરો વૈશ્ય-વણિક તે કે જે લાભહાનિને બરાબર સમજી શકે

૪૬ શૂદ્ર તેને જાણવો કે જેને ભક્ષ્ય અભક્ષ્યનો કશો વિવેક જ ન હોય

૪૭ સંસારના દૃશ્ય સુખ દુઃખ ક્ષણિક હોવાથી તેમાં હર્ષ શોક ન કરો

૧૬ તપસ્યા કરી હોય, વ્રત પાળ્યા હોય અને શ્રુત-જ્ઞાનનો અભ્યાસ કર્યો હોય એ બધા સદનુષ્ઠાન કર્યાનું ફળ સમાધિયુક્ત મૃત્યુ જાણવુ સમાધિમરણવડે એની સાર્થકતા છે, તેથી તેવે પ્રસગે ખૂબ સાવધાનતા રાખવી ઘટે સમાધિમરણવડે એ બધાય લેખે થાય છે

૧૭ લોકોક્તિ એવી છે કે 'જેનો અતિ ઘણો પરિચય થાય તેના પ્રત્યે અનાદર યા અરુચિ પ્રકટે અને બીજી કોઈ નવીન વસ્તુ ભણી આદર-રુચિ જાગે' એ વાત પ્રસિદ્ધ છે તો પછી લાબા વખતના પરિચયવાળા શરીરનો નાશ અને અભિનવ શરીરનો લાભ થતા શા માટે બ્હીવુ ? બળહીન નિ સત્ત્વ દેહ છૂટી જાય અને તપ, જપ, સ યમને ઉત્સાહિતભાવે સેવન કરવાથી ઉત્તમ સબળ દેહની પ્રાપ્તિ થાય તેમા તો વસ્તુત લાભ જ છે, હાનિ નથી જ, તો પછી તેવા ક્ષણવિનાશી દેહ ઉપરના ખોટા મમત્વથી ભય, શોકાદિક કરી બાજી શા માટે બગાડવી ? શાણા જનો તો સમય ઓળખી વધારે સાવધાનતા જ રાખે, જેથી ઉપર જણાવ્યા મુજબ બહુધા સ્વર્ગગતિને જ પામે

૧૮ પછી સ્વર્ગલોકમા આયુષ્યની સ્થિતિ પર્યન્ત દિવ્ય સુખ ભોગવી આયુષ્ય ક્ષયે ત્યાથી ચ્યવી ઉત્તમ પવિત્ર કુળમા અનેક જનોવડે ચિ તવન કરતા આવી અવતરે ત્યા ભક્તિ-કારક જનોને બહુ પ્રકારે વાછિત ધન આપે વળી પોતે ભોગ-વિલાસી આયુષ્યની સ્થિતિ પ્રમાણે પૃથ્વીમ ડળમા રહી નૃત્ય કરવાના સ્થાનમા નૃત્યકાર જેમ લોકને આન દ ઉપજાવી વિસ-ર્જન થઈ જાય છે તેમ સ તજનો લોકોને આન દ ઉપજાવી સ સારનો ત્યાગ કરી અપ્રમત્તભાવે ઉત્કૃષ્ટ તપ સયમને

૪૮ સ્થિર-શાશ્વત સુખ આપનાર પરમ હિતકારી સર્વ-જ્ઞોક્ત જિનધર્મ છે

૪૯ પાચ ઇન્દ્રિયોના દેખીતા સુખને કેવળ તુચ્છ જાણી જ્ઞાની જનો તજે છે

૫૦ ખરા સત સાધુજનોનુ સમતા-સમાધિનુ સુખ વર્ણવી ન શકાય તેવુ અગાધ છે

૫૧ ઇચ્છારોધ (નિ સ્પૃહતા-નિ સગતા) એ ઉત્તમ પ્રકાર નો તપ છે

૫૨ પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મ ત્રના જાપ જેવો જગતમા ઉત્તમ જાપ નથી

૫૩ જેથી આત્મા સ્થિર-શાન્ત થઈ, ભવસાગરને પાર પામે તે જ ખરો સયમ

૫૪ છતી શક્તિ છુપાવે-દિલચોરી પણ કરે તેને જ્ઞાની જનો ચોર કહે છે

૫૫ જે અપ્રમત્તભાવે (સર્વ પ્રમાદ પરિહરી) મોક્ષ-સાધના કરવા તત્પર રહે છે-રત્નત્રયીનુ આરાધન કરે છે તે ખરા ભાવસાધુ છે

૫૬ મનની ગતિ અતિ દુર્જય-જલ્દી હાથમા ન આવે એવી કઠણ છે, તેથી જ 'મન જીત્યુ તેણે સઘળુ જીત્યુ' એમ કહેવાય છે

૫૭ સામાન્યત સ્ત્રીજાતિમા અધિક કપટ હોય છે તેથી જ તેનાથી ચેતતા રહેવુ

ઉત્કૃષ્ટ વધતી જતી પરિણામની ધારાથી નિર્મળ ધ્યાનયોગે સકળ કર્મમળનો સર્વથા ક્ષય કરીને અક્ષય અવિનાશી એવુ મોક્ષ પણ પામે છે

ઉપસંહાર—ઉપરોક્ત મૃત્યુ મહોત્સવ સબધી ઉલ્લેખ તેની ભાષા-ટીકા સહિત મૂળ સસ્કૃત અનુષ્ટુપ્ શ્લોક અતિ શુદ્ધરૂપે આત્મહિતબોધ નામની એક જૂની બુકમા જોવામા આ ચો તે સ્વપરને હિતકારી જાણી સારરૂપે સ્વભાષામા સહુને સરલતાથી સમજાય તેમ ઉતાર્યો છે ભાઈ બ્હેનો ખચિત તે વાચી વિચારી, મૃત્યુનો કલ્પિત ભય નિવારી, નિર્ભય બની, તેવે પ્રસગે રાખવા યોગ્ય સાવધાનતાથી પવિત્ર રત્નત્રયીરૂપ નિજ ધર્મનુ આરાધન કરવા ઉજમાળ બને અને અનત જ જરા મરણજનિત અનત દુખના પાશમાથી સર્વથા મુક્ત થવા પામે, એટલે કલ્યાણ હિસાદિક પાપનો સર્વથા ત્યાગ કરી અહિસાદિક નિર્દોષ માર્ગનુ સેવન કરનારને મૃત્યુનો શા મા ડર હોય ? સહુને અભય આપે તે પોતે અભય જ બને અ નિર્ભયપણે નિર્દોષ મોક્ષમાર્ગમા જ વિહરનારાઓ સ્વપર અનત કલ્યાણ જ સાધે, તો પછી તેવા મહાપુરુષોને મૃત્યુ મહોત્સવરૂપ જ હોય એમા આશ્ચર્ય જેવુ શુ છે ?

[શ્રી જૈ ધ પ્ર પુ ૩૮, પૃ ૧૩૮

૫૮ નીચ-ક્ષુદ્ર મનવાળા હોય તે પરનું અહિત-અનિષ્ટ ચિન્તવે છે

૫૯ ઉત્તમ સ્વભાવવાળા હોય તે વિકથા નિવારી શુદ્ધ-પ્રેમ ધારે છે

૬૦ નિસ્પૃહી સાધુ જનો ધનથી લોભાઇ જતા નથી-ધનવંતની શેહમાં તણાઇ જતા નથી હર્ષ-શોકથી અલિપ્ત રહી તેઓ સ્વપરહિત કરી શકે છે

૬૧ ક્રોધ કષાય સમો કોઇ પ્રચંડ (અત્યંત આકરો) અગ્નિ નથી

૬૨ માન-અહંકાર એ મદોન્મત્ત હસ્તી સમાન છે

૬૩ માયા જગતમાં જીવોના સત્વને નષ્ટ કરનારી વિષવેલી છે

૬૪ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર કરતાં પણ લોભસમુદ્ર અપાર ને અગાધ છે

૬૫ નીચ સંગથી ડરતા રહી તેના દુષ્ટ ચેપથી બચવા દૂર જ રહેવું

૬૬ ઉત્તમ સંત સાધુનો સમાગમ સદાય ઇચ્છવો ને કરવો

૬૭ ઉત્તમ સંગતિયોગે આપણામાં સદ્ગુણની વૃદ્ધિ થાય

૬૮ પરનારીનો સંગ-પ્રસંગ કરવાથી પોતાની પ્રતિષ્ઠા લોપાય

૬૯ ચપળ આયુષ્ય ને ચપળ લક્ષ્મીનો ભરોસો નહીં કરતાં તેનો સદુપયોગ કરવો

૭૦ નામ એનો નાશ છે જ-કેવળ મોક્ષ-પરમાત્મપદ જ અવિનાશી છે

૭૧ ત્રણ ભુવનમાં સારભૂત એક જિનેશ્વરપ્રણીત શુદ્ધ ધર્મ જ છે

૭૨ તન, ધન, યૌવન એ સઘળા ક્ષણુવિનાશી ને ભયયુક્ત છે

૭૩ દુર્ગતિથી બચવા ઈચ્છતા હો તો નારીથી સ્નેહ ન બાંધો

૭૪ અ તરલક્ષ રહિતને અ ધ સમજવો, કેમકે તે બ ધ મોક્ષને અણુજાણુતો અ ધની જેમ અકાર્ય કરવા દોરાય છે; જેથી તે મુક્ત થઇ શકતો નથી

૭૫. આપ્ત જનોના એકાન્ત હિતવચનોને સાભળવા જે દરકાર નથી કરતો તેને બ્હેરો સમજવો તેનો ઉદ્ધાર શી રીતે થઇ શકે ?

૭૬ અવસરોચિત સુભાષિત જે બોલી જાણુતો નથી તેને જ્ઞાની પુરુષો મુ ગો ગણે છે તે સ્વકાર્ય સુધારી શકતો નથી

૭૭ દયા-જયણા સકળ જગતની હિતકારી પ્રેમાળ માતા છે

૭૮ ધર્મને આપણો ખરો પાલક પિતા સમજી પ્રેમથી તેને સેવવો

૭૯ બારીકીથી અવલોકન કરતા મોહ સમાન મોટો શત્રુ બીજો કોઇ જણાતો નથી

૮૦ સુખમા સહુ સગા-મિત્ર થવા આવે છે, દુ ખ સમયે ખરી સહાય કરનાર, તેમાથી ઉદ્ધાર કરી સન્માર્ગમા સ્થાપનારને જ સાચો મિત્ર જાણો

૮૧ પાપકાર્યોથી ડરી-અળગા રહી પુન્યકાર્યમા પ્રવર્તે તે પ ડિત

૮૨ જે નિર્દયભાવે હિ સા કરે-કરાવે-અનુમોદે તેને મોહ મૂઢ જાણો

અવતરણ.

પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા [અહિંસા] એમ શ્રી દશ વૈકાલિક સૂત્રનુ વચન પ્રમાણ લેખી હવે પછીના બીજા અધિ કારમા જ્ઞાનની પ્રરૂપણા કરાશે

અધિકાર બીજો જ્ઞાન

૧ અહિંસાના લાભને ઇચ્છનારા ભાઈબ્હેનોએ સુગુરુ સમીપે જ્ઞાન મેળવવુ જોઇએ, કેમકે જ્યારે તે અહિંસા (દયા) સબધી વિજ્ઞાન (વિશિષ્ટ જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે જ તે અહિંસા રૂડી રીતે પળાય છે તે વગર દયા સારી રીતે સેવી શકાતી નથી

૨ જ્ઞાન તે શુ ? જ્ઞાનદાતા કેવા હોય ? જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાનો વિધિ શો ? તેના ગુણ–લાભ–ફાયદા શા શા ? આ દ્વારના અનુક્રમથી જ્ઞાનની પ્રરૂપણા કરશુ

૩ પહેલુ મતિજ્ઞાન, બીજુ શ્રુતજ્ઞાન, ત્રીજુ અવધિજ્ઞાન, ચોથુ મન પર્યવજ્ઞાન અને પાચમુ કેવળજ્ઞાન

૪ અત્ર પ્રસ્તુત અધિકાર શ્રુતજ્ઞાનવડે છે, કેમકે શ્રુત જ્ઞાનવડે જ બાકીના મતિજ્ઞાનાદિકનુ તેમજ શ્રુતજ્ઞાનનુ પણ વ્યાખ્યાન થઈ શકે છે–પ્રદીપની પરે જેમ દીપક પોતાને તેમજ બીજા ઘટપટાદિક પદાર્થોને પ્રકાશે છે તેમ શ્રુતજ્ઞાન પણ સ્વપરને પ્રકાશી–જણાવી શકે છે

૫ રાગદ્વેષાદિ દોષનો નાશ કરે એવા એક પણ મોક્ષ સુખદાયક પદમા જે અત્ર સહાય ઉપર્યુક્ત (...

૮૩ જગતમા જેને કોઇ જાતની કામના-ઈચ્છા-વાછા રહી નથી એવા પૂર્ણ સતોષી સત સાધુજનોને જ ખરા સુખી સમજો.

૮૪ જેને લોભ-તૃષ્ણાનો કઇ પાર નથી તેને ભારે દુ ખી લેખો

૮૫ જેમણે કામને જીત્યો તેણે જગ જીત્યો-તે ભય રહિત થયો

૮૬ જગતના જીવોને મોટામા મોટો ભય મરણનો લાગે છે તેમને સહુને અહિસકભાવે અભય આપવાથી પોતે અભય થાય છે

૮૭ લાબો પથ કરવાથી બહુ વસમુ લાગી જાય છે ને વખતે નિત્યકર્મ અટકી પડે છે, તેથી જ લાબી નજરથી નીતિ શાસ્ત્રકાર કહે છે કે 'ચાર ચાર ગાઉ ચાલતા, લાબો પથ કપાય' પણ અધીરા થઇ અતિ ઉતાવળ કરી લાબો પથ કરવાથી વખતે બધુ અટકી પડે છે

૮૮ બધી વેદનામા ક્ષુધાસબધી વેદનાને પ્રબળ કહી છે અને તેથી જ બાવીશ પરીસહોમા પણ ક્ષુધાપરીસહ પહેલો કહ્યો છે

૮૯ ઇન્દ્રિયોને વક્ર (અશિક્ષિત કે કુશિક્ષિત) અશ્વ જેવી લેખી તેમને જિનવચનરૂપી લગામવડે કેળવી, વશ રાખવા અને બને તેટલો તેમનો સદુપયોગ કરવા શાસ્ત્રકાર ફરમાવે છે

૯૦ યથાર્થ સયમ આત્માને કલ્પવૃક્ષની પેરે સુખશાન્તિ અર્પે છે

૯૧ ખરૂ અનુભવજ્ઞાન ચિન્તામણિ રત્ન જેવુ અમૂલ્ય છે

અધર્મી-અધર્મપ્રિય, અધર્મવડે પ્રસિદ્ધ થયેલો, બહુ જીવોને વધ, બંધન અને મરણ સંબંધી ત્રાસ આપવામાં જ રક્ત રઠઉડ (રાઠોડ) નામનો ક્ષત્રિય [રાજપુત] હતો તે પોતાના ગામોના લોકોને આકરા કરોવડે સતાપતો, નિર્ધન કરી મૂકતો, યાવત્ સ્થાનભ્રષ્ટ કરતો એમ મદોન્મત્ત બની સ્વચ્છંદપણે વર્તતો તેવામાં એકદા તેના શરીરમાં એકસાથે સોળ મહારોગ પ્રગટ થયા ખાસી, શ્વાસ, જ્વર, કુક્ષીશૂળ, ભગંદર અને અર્ષ પ્રમુખ મહારોગોથી તે બહુ પીડાવા લાગ્યો અનેક ઉપાય કરતાં છતાં ઉક્ત મહારોગથી તે મુક્ત થઈ શકયો નહિ તે મહારોગોથી ભારે વિડંબના પામતો, આર્ત્તરૌદ્ર ધ્યાનને ધ્યાતો અઢીસો વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાળી, ત્યાંથી મરીને પ્રથમ નરકમાં ઉત્કૃષ્ટ આઉએ નારકી થયો ત્યાં અનેક દુ:સહ દુ:ખો સહી, અંતે ત્યાંથી ચ્યવીને અહીં મૃગાવતી રાણીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો તેથી રાણીને અને રાજાને પણ ભારે કષ્ટ થયું અંતે તે જન્મ્યો પણ બહુ વિડંબના પામતો છતો પોતાનો કાળ નિર્ગમન કરે છે તે ૨૬ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને અનેક નીચ અવતારો લઇ ભવભ્રમણ કરશે હિંસાનો આવો કટુક વિપાક સાંભળી ચતુર માણસોએ ચેતીને ચાલવું ઘટે છે મતલબ કે-કોઈપણ પ્રાણીને કદાપિ કોઈપણ રીતે દુ:ખ ઉપજે તેમ કરવું નહિ

સાર (ઉપસંહાર)

જીવહિંસા કરનારને અનંત દુ:ખ થાય છે એમ સર્વજ્ઞ વીતરાગના ઉપદેશથી જાણીને જો ભવદુ:ખથી નિર્વેદ-ત્રાસ થતો હોય તો જીવદયામાં રક્ત રહેવું

અનુભવજ્ઞાન થવાથી વસ્તુગત રસાસ્વાદન સુખ ઉપજે છે યાવત્ એ જ્ઞાનને કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો અરુણોદય કહેલ છે

૯૨ તત્ત્વવિદ્યા(આત્મ-અધ્યાત્મજ્ઞાન)ને શ્રેષ્ઠ કામધેનુ જેવી વખાણેલી છે એથી લોકોત્તર(મોક્ષ)માર્ગની ચાવી હાથમા આવી જાય છે, જેથી જન્મમરણની સર્વ જ જાળથી છૂટી અક્ષય સુખ પામી શકાય છે

૯૩ સાચી ભક્તિને ચિત્રાવેલી જેવી દુર્લભ કહી છે, એથી જીવનનુ સકળ દુ ખ દારિદ્ર સર્વથા ફીટે છે ને આત્મા અમર બને છે

૯૪ સાચો સંયમ સર્વ દુ ખને ટાળી અક્ષય-મોક્ષસુખ મેળવી આપે છે

૯૫ શ્રવણશોભા, નિર્મળ ગગાજળ જેવી જિનવાણી સાભળવાથી થાય છે

૯૬ નયનશોભા, પ્રભુ સમી પ્રશાન્ત પ્રભુપડિમાને નિરખી બોધ લેવાથી થાય છે

૯૭ મુખની અદ્ભુત શોભા, ગમે તેવા સયોગો વચ્ચે પ્રિય, પથ્ય ને તથ્ય વદવાથી થાય છે

૯૮ હાથની ખરી શોભા, સુવિવેકથી સત્પાત્રને દાન દેવાથી થાય છે

૯૯ ભુ તગે(પુરુષાર્થથી) ભવજળ તરાય તેવી પુરુષાર્થ શાળીની ભુજાશોભા સમજે

અવતરણ.

પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા [અહિંસા] એમ શ્રી દશ વૈકાલિક સૂત્રનુ વચન પ્રમાણ લેખી હવે પછીના બીજા અધિકારમા જ્ઞાનની પ્રરૂપણા કરશે

અધિકાર બીજો જ્ઞાન

૧ અહિંસાના લાભને ઇચ્છનારા ભાઇબ્હેનોએ સુગુરુ સમીપે જ્ઞાન મેળવવુ જોઇએ, કેમકે જ્યારે તે અહિંસા (દયા) સબધી વિજ્ઞાન (વિશિષ્ટ જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે જ તે અહિંસા રૂડી રીતે પળાય છે તે વગર દયા સારી રીતે સેવી શકાતી નથી

૨ જ્ઞાન તે શુ ? જ્ઞાનદાતા કેવા હોય ? જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાનો વિધિ શો ? તેના ગુણ-લાભ-ફાયદા શા શા ? આ દ્વારના અનુક્રમથી જ્ઞાનની પ્રરૂપણા કરશુ

૩ પહેલુ મતિજ્ઞાન, બીજુ શ્રુતજ્ઞાન, ત્રીજુ અવધિજ્ઞાન, ચોથુ મનપર્યવજ્ઞાન અને પાચમુ કેવળજ્ઞાન

૪ અત્ર પ્રસ્તુત અધિકાર શ્રુતજ્ઞાનવડે છે, કેમકે શ્રુત જ્ઞાનવડે જ બાકીના મતિજ્ઞાનાદિકનુ તેમજ શ્રુતજ્ઞાનનુ પણ વ્યાખ્યાન થઇ શકે છે-પ્રદીપની પરે જેમ દીપક પોતાને તેમજ બીજા ઘટપટાદિક પદાર્થોને પ્રકાશે છે તેમ શ્રુતજ્ઞાન પણ સ્વપરને પ્રકાશી-જણાવી શકે છે

૫ રાગદ્વેષાદિ દોષનો નાશ કરે એવા એક પણ મોક્ષ સુખદાયક પદમા જે અત્ર સદાય ઉપર્યુક્ત (તદાકાર વૃત્તિવાળો)

૧૦૦ નિર્મળ નવપદનું સ્થિર શ્રદ્ધાથી ધ્યાન ધરતા હૃદયશોભા લેખો

૧૦૧ પ્રભુના અમૂલ્ય ગુણરત્નોને કંઠે ધારી, કંઠની ભારે શોભા કરી જાણો

૧૦૨ સદ્ગુરુના ચરણની રજ શિર પર ધારી, એ રીતે ભાલશોભા કરીએ

૧૦૩ અતિ ભારે મોહજાળને સમ્યગ્જ્ઞાન-ક્રિયાયોગે તોડી અક્ષયપદ વરીએ

૧૦૪ દુનિયામાં સઘળા પાપનું મૂળ લોભ સમજી સંતોષ વડે તેને જીતવો

૧૦૫ સઘળા રોગ રસવિકારથી થતા જાણી રસગૃદ્ધિ-લંપટતા તજવી

૧૦૬ સકળ દુઃખનું કારણ સ્નેહ-રાગને સમજી, તેનાથી અળગા રહે તેની બલિહારી

૧૦૭ નિજ કાયાને અશુચિભરી જાણી તેની મમતા તજવી

૧૦૮ માયા-મમતાવર્જિત સરલ સ્વભાવી ભદ્રિક પરિણામીને પવિત્ર લેખો

૧૦૯ આધ્યાત્મિક વાણી આત્માને શાન્ત-શીતળ કરનાર અમૃત સમી કહી છે

૧૧૦ કેવળ પાપને પોષનારી કુથની(વિકથા)ને જ્ઞાની જનો વિષ સમી કહે છે

થઈ વર્તે છે તે તેનુ સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે અને તે વડે જ્ઞાનવાળા(જ્ઞાની) દુ ખજાળને છેદી નાખે છે (ભાવનામય કરેલા એક પણ પદથી પ્રાણીનુ કલ્યાણ થઈ શકે છે) તેવુ જ ઉત્તમ જ્ઞાન અધિક પ્રમાણુમા હોય તો અધિક હિત કરે પરન્તુ જેટલુ હોય તેટલુ તો ભાવનામય હોવુ જોઇએ-પછી ભલે તે થોડુ જ હોય, ઘણા મોટા પ્રમાણને માટે અહીં જિનશાસનમા કાંઈ આગ્રહ નથી

૬ સ વિજ્ઞ-ભવભીરુ મોક્ષને અનુકૂળ ક્રિયા કરનાર મુમુક્ષુ (તીવ્ર વૈરાગી), ગીતાર્થ (સૂત્ર-અર્થ ઉભયનો જાણ), મધ્યસ્થ, નિષ્પક્ષપાતી (કેવળ ગુણરાગી) અને દેશકાળનો જાણ છતો જે સાધુ શુદ્ધપ્રરૂપક હોય તે **જ્ઞાનનો દાતા** હોઇ શકે

૭ કોઈ સાધુ સ યમમાર્ગમા શિથિલ હોવા છતા સર્વજ્ઞ વીતરાગકથિત પાચ મહાવ્રતરૂપ મૂળગુણ અને પિ ડવિશુદ્ધિ વિગેરે ઉત્તરગુણ-લક્ષણ **ચરણકરણની** પ્રશ સા-અનુમોદના અને શુદ્ધ પ્રરૂપણા કરતો છતો પાપકર્મને ખપાવે અને સુલભબોધિ પણ થવા પામે મતલબ કે-શ્રી **ઉપદેશમાળા** પ્રમુખમા કહ્યા મુજબ **સવિજ્ઞપક્ષીપણુ પાળનારા પણ સ્વહિત સાધી શકે**, પર તુ ગુણ વિના ખોટો આડ બર કરનાર સ્વહિત સાધી ન જ શકે

જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાનો વિધિ

૮ સૂત્ર-અર્થ ગ્રહણ કરતી વખતે શિષ્યોએ **અસ્ખલિત** અને **અમીલિત** પ્રમુખ ગુણવાળા ન્યૂનાધિક રહિત ઉચ્ચારતા સૂત્રોમા, કાલગ્રહણાદિ વિધિ (ઉદ્દેશ, સમુદ્દેશ અને અનુજ્ઞા પ્રમુખ

૧૧૧ જ્યા બેઠા કઈ પરમાર્થ (સ માર્ગ) પામીએ તેને જ સત્સગતિ કહીએ

૧૧૨ જે સ્થળે જવાથી અવગુણ આવે-વધે તેને જ કાયમ કુસગતિ કહીએ

૧૧૩ દુર્જનનો સ્નેહ પતગીયાના રગની જેમ ચમક બતાવી ક્ષણમા છેહ દે છે એમ જાણી તેવા દુર્જનના ક્ષણિક સ્નેહથી અ જાઇ પોતાનુ બગાડવુ નહીં

૧૧૪ સજ્જનનો સ્નેહ ચોળમજીઠના રગ જેવો સ દાકાળ અભગ રહે છે અને તેમનો સમાગમ કરવાથી કઇ ને કઇ સદ્ગુણનો લાભ થતો રહે છે

ઉક્ત બોલોનો વિસ્તારથી અર્થ સમજી હૃદયે ધારતા મિથ્યાત્વ-અ ધકાર નાશ પામે છે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૫ પૃ ૨૩૪]

---

*ઉપદેશમાળા અપરનામ પુષ્પમાળા પ્રકરણ

મ ગલાચરણરૂપે શ્રી મહાવીરના ગુણગાન યુક્ત પ્રણામ

સિદ્ધ—સર્વથા મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થયેલા, અકર્મા-સર્વથા કર્મબ ધનોથી મુક્ત થયેલા, નિગ્રહ-સર્વ પ્રકારના દેહવિરોધથી

* આજથી લગભગ ૧૩૦૦ વર્ષ ઉપર થયેલા શ્રી જિનશ સનના અનકારરૂપ નવાંગી ટીકાકાર શ્રીમાન્ અભયદેવસૂરિજીના શિષ્યરત્ન શ્રીમાન્ હેમચ દ્રસૂરિજી મહારાજે ભવ્યજનોના ઉપકાર અર્થે આ પુષ્પમાળા પ્રકરણ નામનો વીશ અધિકારોથી ભરેલો ગ્રથ મૂળ પ્રાકૃત

શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ ક્રિયા) પ્રમાર્જન-ભૂમિશુદ્ધિ, જ્ઞાનદાતા ગુરુમહારાજ શાસ્ત્રવાચના દેવા સમાધિપૂર્વક બેસે-બેમી શકે એવા આસન-પ્રમુખની યોજના, તેમજ અક્ષ(ચદનક)વડે સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના ઇત્યાદિક ક્રિયાક્રમ કરવાનો હોય છે

૯ નિદ્રા અને વિકથાના પરિહારી બની, મન-વચન-કાયાના યોગને સારી રીતે કાબૂમા રાખનારા શિષ્યોએ બે હાથ જોડી, ભક્તિબહુમાનપૂર્વક સાવધાન બનીને શાસ્ત્રવાચના લેવી જોઇએ.

૧૦ વળી તેમણે વિસ્મિત મુખે, હર્ષસહિત, આચાર્ય મહારાજને હર્ષ ઉપજાવતા છતા, ગુરુના ગભીર અર્થવાળા સુભાષિત-મિષ્ટ વચનો સાભળવાના અભિલાષી થવુ જોઇએ

૧૧ ગુરુમહારાજને અનેક રીતે સુખસમાધિ ઉપજાવવાથી ગુરુપ્રત્યે મારો ભક્તિભાવ દાખવવાપૂર્વક વિનય બહુમાન કરવાથી શિષ્યો ઇચ્છિત સૂત્રાર્થનો પાર શીઘ્ર સારી રીતે પામે છે

૧૨ શાસ્ત્રકથિત વિધિ મુજબ, વિદ્યાસાધકના દૃષ્ટાતથી, યોગ્ય જીવને સૂત્ર અને અર્થ દેવા, અયોગ્ય જીવને તે દેવાથી ઉલટા અનેક દોષો (અનર્થો) પ્રગટે છે

૧૩ જેમ કાચા ઘડામા નાખેલુ જળ તે ઘડાનો વિનાશ કરે છે તેમ શાસ્ત્રરહસ્ય પણ હીન સત્ત્વવાળા જીવનો વિનાશ કરે છે

૧૪ જગતમા કર્મવશવર્તી જીવોને બુદ્ધિ-ધારણાશક્તિ હોય કે ન હોય તો પણ જ્ઞાન અભ્યાસ કરવામા ઉદ્યમ તો ન જ મૂકવો જોઇએ

મૂકાયેલા, અસંગ-સર્વ સંગ યા મૂર્છા પરિગ્રહથી સર્વથા મુક્ત થયેલા, અક્ષય-અવ્યાબાધ એવી મોક્ષસ્થિતિને ભજનારા અથવા અક્ષુદ્ર-ઇન્દ્રિયોનો સંપૂર્ણ નિગ્રહ કરનારા, ધીર-સમસ્ત આવરણ રહિત તત્ત્વાવબોધ શક્તિથી શોભતા અથવા અનંત શક્તિવાળા હોવાથી સમસ્ત પરિષહ-ઉપસર્ગોને સહન કરવા સંપૂર્ણ સમર્થ-નિષ્પ્રકંપ અને સદ્ગતિ પમાડવા સમર્થ પુરુષોમાં શિરોમણિ તથા જીવાજીવાદિ સદ્ભુત (સાચો) અર્થ પ્રકાશવાવાળા અથવા સદ્ગતિ પમાડવા સમર્થ એવા પરમાર્થને પ્રકાશવાવાળા શ્રી વીરપ્રભુને હું (હેમચંદ્રસૂરિ) ત્રિકરણ શુદ્ધિથી પ્રણામ કરું છું.

'ગ્રંથ અભિધેયાદિ'

જિનવચન (પ્રવચન-આગમ) રૂપી બગીચામાંથી પ્રધાન પુષ્પની માળાની જેવી સુવર્ણ (શોભનિક-ઉત્તમ અક્ષરોના વિન્યાસવાળી) અને અસાધારણ જ્ઞાનાદિક ગુણોવડે ગુંથેલી-રચેલી આ ઉપદેશમાળા (અપરનામ) પુષ્પમાળા પ્રકરણની હું રચના કરું છું.

ભાષામાં રચેલો છે તેના ઉપર સંસ્કૃત ભાષામાં શ્રી જિનભદ્રસૂરિજીના શિષ્યરત્ન મહોપાધ્યાય શ્રી સોમગણિજી મહારાજે ટીકા રચેલી છે ઉક્ત સંસ્કૃત ટીકાના આધારે પ્રસંગ પામી અમે તેની માત્ર્ભૂત સરલ વ્યાખ્યા ભાષામાં તૈયાર કરી જનતા આગળ ધરી છે પોતાની સહજ સુગંધથી ભવ્ય ભાણીઓના સુવાસિત કરનારા સદ્ગુણરૂપી ઉત્તમ અલૌકિક પુષ્પોથી ગુંથેલી આ પુષ્પમાળા એક અમૂલ્ય કંઠાભરણની ગરજ સારે તેવી હોઇ, ભવ્યાત્માઓ તેનો ઉચિત આદર કરો.

૧૫ કદાચ આખા દિવસમા એક જ પદ આવડે અથવા પદર દિવસે અર્ધો શ્લોક જ આવડે તો પણ જો જ્ઞાન શીખવા ઈચ્છા જ હોય તો ઉદ્યમ મૂકવો નહીં

૧૬ દૃષ્ટાન્ત બતાવી એ જ વાતનુ ગ્રથકાર સમર્થન કરે છે શીતળ, મૃદુ અને ધીમે ધીમે વહેતુ નીર અનુક્રમે નદીના સબધવાળુ થઈને ગિરિ જેવા દુર્લંઘને પણ ભેદી નાખે છે, તેમ શાન્તિથી વિનય બહુમાનપૂર્વક ગુરુસમીપે થોડુ થોડુ ભણતા પણ અનુક્રમે દુર્લભ એવા શ્રુત-રહસ્યને પામી શકાય છે શુદ્ધ નિષ્ઠાથી સમતા અને ઉત્સાહપૂર્વક યત્ન કરનાર અવશ્ય કૃતેહમદ નીવડે છે, માટે નિરતર અધિક ઉત્સાહ અને ધૈર્ય ધારણ કરી-રાખીને જ્ઞાન-અભ્યાસ કર્યા કરવો જોઇએ

૧૭ જેમ સૂત્રમા પરોવેલી સોય કચરામા પડી ગઈ હોય તેમ છતા પાછી હાથ આવે છે તેમ સૂત્ર અભ્યાસી જીવ પણ કદાચ કર્મવશાત્ સસારમા પડ્યો હોય તેમ છતા તે પાછો ઠેકાણે આવી જાય છે, અજ્ઞાની જીવ તો ચારે ગતિમા અરહોપરહો અથડાયા જ કરે છે

૧૮ જેમ સૂત્ર વગરની સોય રજમા પડી છતી હાથ આવતી નથી તેમ જ્ઞાન રહિત જીવ પણ સસાર-કાનનમા જ્યા ત્યા રગદોળાયા કરે છે અનત જન્મ-મરણના દુખ પામ્યા કરે છે

૧૯ જેમ શાસ્ત્રજ્ઞાન રહિત અજ્ઞાની વૈદ્ય રોગ-ચિકિત્સા કેમ કરવી તે જાણતો નથી તેમ અજ્ઞાની જીવ પણ ચારિત્ર શુદ્ધિ કરી જાણતો નથી

'ધર્મસામગ્રીની અતિ દુર્લભતા'

સમુદ્રમા પાડી નાખેલા (ચિતામણિ) રત્નની જેમ મનુષ્ય જન્મ ફરી પામવો અતિ દુર્લભ છે તેમા પણ રકને નિધાન પ્રાપ્તિની પેઠે જિનધર્મની પ્રાપ્તિ (અતિ અતિ) દુર્લભ છે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર પ્રમુખમા ચૂલગ, પાસગ પ્રમુખ દશ દૃષ્ટાતે મનુષ્ય જન્મ પામવો દુર્લભ કહ્યો છે, તે દૃષ્ટાતો વિશેષાર્થીએ ત્યાથી જોઇ લેવા તેવો દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામ્યા છતા પણ રકને રત્નનિધાનની જેમ જિનધર્મ પામવો અતિ દુર્લભ કહ્યો છે

'તેને સાર્થક કરવા પ્રમાદ તજી ધર્મસેવન કરવુ જોઇએ.'

એવુ મનુષ્યપણુ અને જિનધર્મ પમાય તેવા અનુકૂળ અદ્ભુત કાર્યના ફળ તરીકે કોઇ રીતે મનુષ્ય જન્માદિક શ્રેષ્ઠ સામગ્રી પામીને શિવસુખ–સપત્તિના હેતુરૂપ એવા જિનધર્મમા સદા સાવધાનપણે વતવુ મોક્ષસુખદાયી વીતરાગપ્રણીત ધર્મ પામીને તેમા ક્ષણ માત્ર પણ પ્રમાદ ન કરવો મતલબ કે–શ્રી વીતરાગપ્રણીત તત્ત્વનુ રુચિપૂર્વક શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસન કરવા તત્પર રહેવુ જેમ તે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મનુ આરાધન થાય તેમ પ્રવર્તવુ તેમા ગફલત ન કરવી

(પ્રમાદરહિત ×પ્રાણરક્ષારૂપ) અહિંસાનુ માહાત્મ્ય

તે ધર્મ રાગ, દ્વેષ અને મોહવર્જિત એવા જિનેશ્વરોએ અહિંસામૂલક કહેલો છે, તે માટે તે અહિંસા અર્થે અધિક ઉજમાળ રહેવુ

× દ્રવ્યમા પ્રાણની રક્ષા

'જ્ઞાનનો અતુલ મહિમા'

૨૦ આથી વધારે ઉત્તમ, આશ્ચર્યકારક કે સુંદરતર બીજુ શું છે? સર્વ જનો બહુશ્રુત-જ્ઞાનીના મુખને ચદ્રની જેમ અતિ આદરથી જુએ છે

૨૧ છટ્ઠ, અટ્ઠમ, દશમ (૪) અને દુવાલસ (૫) ઉપવાસ જેવી આકરી તપસ્યાથી જેટલી શુદ્ધિ થાય તેથી અનેકગુણી શુદ્ધિ સયમના ખપી નિત્યભોજી એવા જ્ઞાની-વિવેકી ને થાય એ પ્રભાવ જ્ઞાનનો જાણવો

૨૨ જ્ઞાનવડે જગતમા વર્તતા સર્વે સૂક્ષ્મ તથા સ્થૂલ ભાવો જાણી શકાય છે, તેથી બુદ્ધિવતોએ અતિ આદરપૂર્વક જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો, તત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લેવુ એ જ સદ્બુદ્ધિ પામ્યાનુ ઉત્તમ ફળ છે

૨૩ જ્ઞાન જીવનો નિષ્કારણ બધુ (ઉપકારક) છે, જ્ઞાન મોહ અધકારને દૂર કરવા સૂર્ય સમાન છે અને જ્ઞાન આ સસાર-સમુદ્રથી પાર ઉતારવાને મજાનુ જહાજ છે, દઢ આલબનરૂપ છે

૨૪ ગેકરો દુખથી દુખીયા જીવોને જ્ઞાન ઉત્તમ મિત્રની પેરે આશ્વાસન (દિલાસો) આપનાર છે અને પરભવમા સાગરચદ્રની પેરે શાશ્વત સુખને મેળવી આપનાર છે, તેનુ ચરિત્ર નીચે મુજબ છે

સાગરચદ્રનુ સક્ષિપ્ત ચરિત્ર

આ ભરતક્ષેત્રમા મલયપુર નગરને વિષે અમૃતચદ્ર

મેરુગિરિથી (વધારે) મ્હોટુ કોણ છે ? સમુદ્રથી વધારે ગભીર કોણ છે ? આકાશથી વધારે વિશાળ કોણ છે ? તેમજ અહિંસા સમાન બીજો કયો ધર્મ છે ?

કોટીગમે કલ્યાણને કરનારી, મહાદુ ખદાયી દુરિત (પાપ) રૂપ શત્રુવર્ગનો ક્ષય કરનારી અને સસારસમુદ્ર તારનારી નૌકા એક કેવળ જીવદયા જ છે

વિશાળ રાજ્ય, રોગોથી વર્જિત રૂપ અને દીર્ઘ આયુષ્ય તેમજ એવુ બીજુ કોઇપણ સુખ નથી કે જે જીવદયાથી સાધ્ય (પ્રાપ્ત) ન થાય મતલબ કે-સર્વ પ્રકારના સુખ જીવ-દયાવડે સુખે પ્રાપ્ત થઇ શકે છે, માટે જીવદયાને વિષે અત્યત આદર કરવો ઘટે છે

જીવોને અભય આપીને અનત જીવો દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તી આદિના સુખને અનુભવી અનત, અક્ષય એવા શિવસુખને પ્રાપ્ત થાય છે

તે માટે આત્મહિતૈષી જનોએ (સર્વ) જીવોને સદાય અભયદાન દેવુ જોઇએ, જેવી રીતે વજ્રાયુધના ભવમા શ્રી શાન્તિનાથે અભયદાન આપ્યુ હતુ શ્રી શાન્તિનાથના જીવે પૂર્વભવમા એક પારેવા ઉપર ઉત્કૃષ્ટ કરુણા આણી આત્માર્પણ કર્યું હતુ તે કથાનક સુપ્રસિદ્ધ છે

જેમ આપણને દુ ખ પ્રિય નથી લાગતુ તેમજ સકળ જીવોને પ્રિય ન જ લાગે જાણીને કોઈ જીવને ન હણે, ન હણાવે તેમજ હણતાને રૂડુ ન જાણે તે જ આત્મા ધર્મમાર્ગમા સ્થિત-નિશ્ચળ જાણવો

રાજાની **ચંદ્રકળા** નામની રાણીની કુક્ષીથી ઉત્પન્ન થયેલા **સાગરચંદ્ર** કુમારે એકદા કોઈક પુરુષ પાસેથી પાંચસો દીનાર દઈને એક ગાથા ગ્રહણ કરી તે ગાથા આ પ્રમાણે હતી —

' अपत्थियय चिय जहा, एइ दुह तह सुहवि जीवाण ।
ता मुत्तु मम्मोह, धम्म चिय कुणह पडिबध ॥१॥'

તેનો પરમાર્થ એવો છે કે-' જીવોને દુખ કે સુખ પણ જ્યારે અનાયાસે મળી આવે છે ત્યારે તેમા મુઝાયા વગર કેવળ ધર્મમા જ પ્રતિબધ કરવો જોઇએ '

એકદા કુમાર ક્રીડા કરવા ઉદ્યાનમા ગયો હતો ત્યાથી તેને એકાએક અપહરી લઇ સમુદ્રમા પાડેનો પોતાને જોયો ભાગ્ય યોગે પાટિયુ હાથ આવતા તેને અવલબી તે સમુદ્રની પાર પહોચ્યો ત્યા પૂર્વોક્ત ગાથાના સરમરણથી સર્વ દુખને અસત્ લેખી ફરતા એવા તેણે કોઇક અરણ્યમા ફાસો ખાવી એક કન્યાને દેખી, તેનો પાસ છેદીને તેણે તેણીનુ રક્ષણ કર્યું તે કન્યા **ભાનુરાજાની** પુત્રી **કમળમાળા** નામની હતી તે કન્યા પ્રથમથી જ કુમારના ગુણ સાભળી તેને જ વરવા આતુર હતી તે હકીકત કુમારને કોઇ વિદ્યાધરે કહી પછી અનુકૂળ સયોગને પામી કુમારે તે કન્યાનુ તેમ જ બીજી અનેક કન્યાઓનુ પાણિગ્રહણ કર્યું તે સમવિષમ સ્થળે પૂર્વોક્ત ગાથાનુ જ સ્મરણ કરી ધર્મમા ચિત્ત સ્થિર રાખનો તેથી તે બહુ સુખી થયો અનુક્રમે મહાવિશાળ રાજ્ય ભોગવી, સદ્ગુરુ સમીપે દીક્ષા ગ્રહણ કરી શાસ્ત્ર અભ્યાસયોગે મહાજ્ઞાની થયો અને દુષ્કર ચારિત્ર પાળી, સર્વ ઉપસર્ગને સમભાવે સહન કરી, સમસ્ત

તેમજ જે મન, વચન અને કાયાને કાબૂમા નહિ રાખતા છતા અનુકપા (દયા) રહિત બની, સર્વ જીવોનો વધ કરે છે (કરાવે છે અને અનુમોદે છે) તે લાખોગમે દુખોથી પરાભવ પામી સસાર-અટવીમા ભ્રમણ કરે છે (મન, વચન, કાયાથી જે અન્ય પ્રાણીઓને પરિતાપ ઉપજાવે છે તે અજ્ઞાની જનો અન્ય જન્મોમા તેથી બહુગણો પરિતાપ પામ્યા કરે છે)

વધ, બધન અને મારવામા રક્ત બની જે નિર્દય જનો જીવોને બહુ દુખ ઉપજાવે છે તે મૃગાવતીના પુત્ર મૃગાપુત્રની પેઠે સમ્ળ દુખોનુ ભાજન થાય છે

"મૃગાપુત્રનુ સક્ષિપ્ત ચરિત્ર"

મનુષ્યભવમા પણ નારકીની જેવા દુખોને સાક્ષાત્ વેદનાર મૃગાપુત્રને ભગવતના મુખથી જાણીને પ્રભુના વચનમા દૃઢ પ્રતીતિ છતા તેવા દુખો સાક્ષાત્ જોવાના કૌતુકવાળા શ્રી ગૌતમસ્વામી શ્રી વીરપ્રભુની આજ્ઞા લઈને મૃગાવતીને ઘરે પધાર્યા પોતાના આવાગમનનુ કારણ નિવેદિત કર્યે છતે મૃગાવતી ગૌતમસ્વામીને નાસિકા સહિત મુખ મુહપત્તિવતી બાધી લેવાનુ જણાવી, ત્યા ભૂમિગૃહ(ભોયરા)મા મૃગાપુત્ર છે ત્યા લઈ ગઈ તે સ્થળે અનેક અસાધ્ય રોગોથી પીડાતા તે કુમારને સાક્ષાત્ દેખીને પછી શ્રી ગૌતમસ્વામીએ શ્રી વીરપ્રભુની સમીપે આવી અતિ નમ્રતાથી તેના પૂર્વભવ સબધી પૃચ્છા કરી ત્યારે શ્રી વીરપ્રભુએ જણાવ્યુ કે-

આ ભરતક્ષેત્રમા પૂર્વે શતદ્વાર નામના નગરના ધનપતિ રાજાનો વિજયવર્ધન પ્રમુખ પાચસો ગામનો અધિપતિ

કર્મમળને ખપાવી, કેવળજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયો એક ગાથા જેટલા જ્ઞાનના પ્રભાવથી સાગરચંદ્ર કુમાર અનુક્રમે અક્ષયપદ પામ્યો એમ જાણીને આત્માર્થી જનોએ અવશ્ય જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા સતત ખ્યાલ રાખવો, જેથી ઉભય લોકમા હિત જ થવા પામે

૨૫ પાપથકી નિવૃત્તિ, તેમજ પુન્યકાર્યમા પ્રવૃત્તિ અને વિનયગુણની પ્રાપ્તિ એ ત્રણ વાના જ્ઞાનગુણ પ્રગટ થયે છતે જ પરિપૂર્ણ થાય છે

૨૬ જો ગગાનદીની રેતી માપી શકાય અને સમુદ્રના જળ બે હાથવતી ઉલેચવા કોઇ સમર્થ થાય તો જ તે જ્ઞાન ગુણને વર્ણવી શકે મતલબ કે જ્ઞાનના અપૂર્ણ ગુણને વર્ણવવા કોઇપણ સમર્થ થઇ શકે એમ નથી

ત્રીજો અધિકાર દાન

હવે ધર્મોપષ્ટમ્ભ યા આશ્રય દાન સબધી દ્વારની વ્યાખ્યા શાસ્ત્રકાર કહે છે આહાર, વસતિ (વસવાનુ સ્થાન) અને વસ્ત્રાદિકવડે જ્ઞાનીજનોને આશ્રય (આધાર) આપવો, કેમકે જીવોને જ્ઞાન દેહ વિના સભવતુ નથી

દેહ પુદ્ગલમય છે તે દેહ આહારાદિક વિના ન નભી શકે મતલબ કે દેહના નિર્વાહને માટે આહારાદિકની અવશ્ય જરૂર રહે છે તેથી જ તે ટકી શકે છે તેના વિના જ્ઞાન સભવતુ નથી અને જ્ઞાન વિના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ તીર્થ-સઘ શી રીતે સભવે ? માટે તેને આશ્રય દેવાની પૂરતી જરૂર છે

અધર્મી-અધર્મપ્રિય, અધર્મવડે પ્રસિદ્ધ થયેલો, બહુ જીવોને વધ, બ ધન અને મરણ સ બ ધી ત્રાસ આપવામા જ રક્ત રઠઉડ (રાઠોડ) નામનો ક્ષત્રિય [રાજપુત] હતો તે પોતાના ગામોના લોકોને આકરા કરોવડે સ તાપતો, નિર્ધન કરી મૂકતો, યાવત્ સ્થાનભ્રષ્ટ કરતો એમ મહોન્મત્ત બની સ્વચ્છ દપણે વર્તતો તેવામા એકદા તેના શરીરમા એકસાથે સોળ મહારોગ પ્રગટ થયા ખાસી, શ્વાસ, જ્વર, કુક્ષીશૂળ, ભગ દર અને અર્શ પ્રમુખ મહારોગોથી તે બહુ પીડાવા લાગ્યો અનેક ઉપાય કરતા છતા ઉક્ત મહારોગથી તે મુક્ત થઈ શકયો નહિ તે મહારોગોથી ભારે વિડ બના પામતો, આર્ત્તરૌદ્ર ધ્યાનને ધ્યાતો અઢીશે વર્ષનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાળી, ત્યાથી મરીને પ્રથમ નરકમા ઉત્કૃષ્ટ આઉખે નારકી થયો ત્યા અનેક દુ સહ દુ ખો સહી, અ તે ત્યાથી ચ્યવીને અહીં મૃગાવતી રાણીનાં કુક્ષિમા ઉત્પન્ન થયો તેથી રાણીને અને રાજાને પણ ભારે કષ્ટ થયુ અ તે તે જન્મ્યો પણ બહુ વિડ બના પામતો છતો પોતાનો કાગ નિર્ગમન કરે છે તે ર૬ વર્ષનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને અનેક નીચ અવતારો લઇ ભવભ્રમણ કરશે હિ સાનો આવો કટુક વિપાક સાભળી ચતુર માણસોએ ચેતીને ચાલવુ ઘટે છે મતલબ કે-કોઈપણ પ્રાણીને કદાપિ કોઈપણ રીતે દુ ખ ઉપજે તેમ કરવુ નહિ

સાર (ઉપસ હાર)

જીવહિ સા કરનારને અન ત દુ ખ થાય છ એમ સર્વજ્ઞ વીતરાગના ઉપદેશથી જાણીને જો ભવદુ ખથી નિર્વેદ-ત્રાસ થતો હોય તો જીવદયામાં યત્ન કરવો

જો પૂર્વોક્ત ઉપષ્ટભ યા આશ્રય દાન વિના જ તપ, નિયમ પ્રમુખ સમગ્ર ગુણો સભવતા હોય (સાધી શકતા હોય) તો પછી આહાર, વસ્ત્ર, પાત્રાદિકનો કોણ (શા માટે) સ્વીકાર કરે ?

તે માટે વિધિપૂર્વક જ્ઞાની પુરુષોને સમ્યક્ આશ્રય આપતા છતા ભવસમુદ્ર તરવાને યાન પાત્ર(જહાજ) જેવુ તીર્થ પણ પ્રવર્તાવ્યુ ગણાય

દાતાએ આવો આશ્રય કેવા ભાવથી આપવો ? અને તે વળી કેવા પાત્ર પુરુષોને આપવો એવી રીતે દાન, દાતા અને અદાતાના જે ગુણદોષ સભવે તે કહેવા યોગ્ય છે

સાસારિક આ લોક પ લોક સબધી સુખની ઇચ્છા, યશ, માન, પ્રતિષ્ઠાદિકની ઇચ્છા રહિત થઈ અને શ્રદ્ધા તથા રોમાચ(હર્ષોલ્લાસ)ને ધારણ કરી દાતાએ કેવળ કર્મનો ક્ષય કરવાને માટે જ સુપાત્ર દાન દેવુ

આરભ ક્રિયાથી નિવૃત્ત થયેલા મૂલ્યવડે વસ્ત્ર આહારાદિક નહિ ગ્રહણ કરનારા તેમજ આરભ અને ખરીદી નહિ કરાવનારા તથા ધર્મમા જ ચિત્તને સ્થાપનારા સાધુજનોને ગૃહસ્થોએ ધર્મને માટે જ દાન દેવુ

આવુ મોક્ષસુખ આપનારુ સુપાત્ર દાન શાસ્ત્રમા વર્ણવેલા વિધિ મુજબ દાતાએ દેવુ અનુકપાદાનનો તો જિનેશ્વરોએ કદાચ પણ નિષેધ કર્યો જ નથી અનાથ, અપગ, નિરાશ્રિતને દયાથી અપાતુ દાન અનુકપા દાન છે

કેટલાકનુ ચિત્ત સુદર ઉદાર ભાવનામય હોય ત્યારે કેટ

લાભના ચિત્ત અને વિત્ત બન્ને સુદર હોય, પણ ચિત્ત, વિત્ત અને પાત્ર એ ત્રણે સુદર તો કોઇક જ ભાગ્યશાળીને લાભે છે મતલબ કે-ભાવનામય ઉદાર આશયવડે નીતિથી ઉપાર્જિત કરેલુ દ્રવ્ય તથાપ્રકારના સુપાત્રમા દેવાનો પુણ્ય પ્રસગ વિરલ પુણ્યશાળીને જ સાપડે છે

આરોગ્ય, સૌભાગ્ય, આજ્ઞૈશ્વર્ય (અન્ય જનો આજ્ઞા સ્વીકારી લે એવી ઠકુરાઇ), મન ચિતિત વિભવ(લક્ષ્મી) તેમજ સુરલોક સબધી સપદા એ સહુ સુપાત્ર દાનના મોક્ષસુખની અપેક્ષાએ અપર (પ્રાસગિક) ફળ જાણવા

સુપાત્ર દાન દઇને કેટલાક ભવ્ય જનો તે ભવમા જ નિર્વૃતિ (મોક્ષસુખ) પામ્યા છે અને અનેરા કેટલાક ભવ્યો નરસુખ સબધી સુખ વિલસીને ત્રીજા ભવે સિદ્ધિપદને પામ્યા છે

સુપાત્ર દાન દેવ અને મનુષ્ય સબધી સુખ-પ્રાપ્તિનુ કારણ થાય છે તેમજ શિવસુખ(મોક્ષ)રૂપ ફળ પણ આપે છે જેમ શૂરસેન નૃપના પુત્ર બન્ને ભાઇઓને સુપાત્ર દાનથી મહાસુખ પ્રાપ્ત થયુ હતુ તેમનુ સક્ષિપ્ત ચરિત્ર આ પ્રમાણે છે—

શૂરસેન રાજાના બન્ને પુત્રોનુ સક્ષિપ્ત ચરિત્ર

શૂરસેન રાજાના બન્ને પુત્રો-અમરસેન અને વયરસેન, એ બને ભાઇઓ એકદા મહેલના ઝરુખામા બેઠા હતા તેવામા મુનિયુગલ(બે મુનિઓ)ને જોઇને, જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામી, ભક્તિભાવથી તે બન્ને મુનિઓને વદન કરવાને ગયા અવધિ

(દેવસેના)ના જગતને ચકિત કરી નાખે એવા ચરિત્ર શાસ્ત્રમા અને લોકમા પણ પ્રસિદ્ધ છે મહાસતી સીતાના પવિત્ર શીલના પ્રભાવથી ગગનતલસ્પર્શી અગ્નિ પણ જળરૂપ થઇ ગયો હતો દેવસેનાએ પોતાનો પતિ પરદેશ ગયે છતે તેના પવિત્ર શીલનો ભગ કરવા માટે આવેલા ચાર વ્યવહારીના પુત્રોને શીલના પ્રભાવથી ઉગ્ગ છેતરી, સ્વશીલની રક્ષા કરી, પ્રસગે તેમને પણ યુક્તિથી પ્રતિબોધી તેવા કુચ્છદથી મુક્ત કર્યા હતા અને છેવટે પોતે પણ વૈરાગ્યથી પ્રવજ્યા અગીકાર કરી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગઇ હતી તે વાત પ્રસિદ્ધ છે

જેમણે વિષયાતુર બનીને મનથી પણ શીલરત્નને અનેક વાર મલિન કર્યું છે તે (બાપડા) મણિરથ રાજાની પેઠે નરકમા દુસહ દુખને સહન કરે છે

મણિરથ રાજાનુ દષ્ટાત

અવતીદેશમા સુદર્શન નામના નગરમા મણિરથ નામનો રાજા છે તેનો નાનો ભાઇ યુગબાહુ યુવરાજ છે તેને મદનરેખા નામની સ્ત્રી છે એકદા તેણીના રૂપમા રક્ત થયેલા મણિરથે દૂતીદ્વારા તેણીની પ્રાર્થના કરી ત્યારે તેણીએ તેવા અકાર્યથી નિવર્તવા તેને જણાવ્યા છતા તે વિષયાધ મણિરથે પોતાના બધુ યુગબાહુને છળથી શસ્ત્રઘાતવડે મારી નાખ્યો તે વખતે તેણીએ હિમ્મતથી સ્વપતિને ધર્મમા જાગૃત કર્યા ને ધર્મના પ્રભાવથી મરણ પામી બ્રહ્મ દેવલોકમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયો પછી પોતાના પવિત્ર શીલની રક્ષા કરવા માટે તેણી સગર્ભા છતા રાત્રિસમયે ત્યાથી નાઠી માર્ગમા પુત્ર

જ્ઞાની મહર્ષિ મુનિએ તે બન્નેના પૂર્વભવનુ સ્વરૂપ જણાવી કહ્યુ કે-તમારામાથી અમરસેને પૂર્વે મુનિને દાન દીધુ હતુ તે દાન-વૃક્ષના પુષ્પરૂપ આ રાજ્યની તેને પ્રાપ્તિ થઇ છે અને વયરસેને પાચ કોડીના પુષ્પથી પ્રભુની પૂજા કીધી હતી તેથી તેને પાચસો પાચસો દિનાર(સોનૈયા) પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ તથા ભોગની પ્રાપ્તિ થઈ છે અને મુખ્ય ફળ તો બન્નેને આ ભવથી પાચ ભવ સુધી દેવલોક તથા મનુષ્ય લોકના ઉત્તમ ભોગ ભોગવીને છઠ્ઠે ભવે પૂર્વ વિદેહમા રાજ્ય ભોગવી નિરાગ (વીતરાગ) ચારિત્રવડે મુક્તિની પ્રાપ્તિરૂપ થશે આવી રીતે પૂર્વજન્મમા દીધેલા દાન અને કરેલી જિનપૂજાનુ ફળ જાણી અનેક દાનશાળા તથા જિનચૈત્યો કરાવી તેમજ સાતે ક્ષેત્રોમા પુષ્કળ ધન વાપરી પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરી પાચમા સ્વર્ગમા દેવપણે તે બન્ને ભાઇઓ ઉપજ્યા ત્યાથી પૂર્વોક્ત ક્રમે મહા વિદેહ ક્ષેત્રમા જન્મી મોક્ષે જશે

પ્રશ્રાન્ત [પર્યટન-વિહાર કરવાને અસમર્થ] ગ્લાન (રોગી), આગમગ્રાહી (શાસ્ત્રાભ્યાસી) સાધુઓને લોચ કર્યા બાદ તેમજ ઉત્તર પારણાને પ્રસગે શ્રદ્ધા(વિધિથી) દીધેલુ દાન ઘણા પ્રકારે ફળદાયી નીવડે છે

બાહ્ય અને અનિત્ય એવુ ધન [સુ]પાત્રમા સ્થાપવાવડે કરીને જો નિત્ય [શાશ્વત] એવો અતરગ ધર્મ પ્રાપ્ત થતો હોય તો શુ સિદ્ધ ન થયુ ? અર્થાત્ સર્વ સિદ્ધ થયુ સમજવુ

દારિદ્રય, દૌર્ભાગ્ય, દાસત્વ, દીનતા, સરોગતા અને પર પરાભવનુ સહન કરવાપણુ એ સર્વ [સુપાત્ર] દાન નહીં

પ્રસવ થયો તે બાળકને વસ્ત્રમાં વીંટાળી તેના હાથમાં મુદ્રિકા પહેરાવીને અશુચિ ટાળવા જળાશય પાસે ગઇ ત્યાં જળગજે તેણીને ગગનમાં ઉછાળી તે વખતે ત્યાંથી નંદીશ્વર દ્વીપે જતા એક વિદ્યાધરે કામવિહ્વળથી તેણીને વિમાનમાં ઝીલી લીધી ત્યાં આવી ચઢેલો મિથિલાપુરીનો સ્વામી પદ્મરથ રાજા પુત્રને લઇ ગયો તે વાત પ્રજ્ઞપ્તિ વિદ્યાના યોગે તે વિદ્યાધરે કહેવાથી તેણીને ધીરજ આવી નંદીશ્વરમાં ચૈત્યો જુહારી (તે વિદ્યાધરના પિતા) જ્ઞાની મુનિને નમસ્કાર કર્યો મુનિના ઉપદેશથી વિદ્યાધરનો વિકાર શમી ગયો તેણીને ધર્મભગિની (બહેન) તરીકે સ્વીકારી તે વખતે તેનો પતિ જે તરત બ્રહ્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો હતો તેણે આવીને અવસાન વખતે સહાય કરનાર પોતાના ધર્મપત્નીને પ્રણામ કર્યો તે દેવે તેણીને ઉપાડીને તેના પુત્ર સમીપે મૂકી, પછી વૈરાગ્યવડે દીક્ષા ગ્રહણ કરી તે સદ્ગતિગામી થઇ અને મણિરથ રાજા તે રાત્રિમાં સર્પદંશથી મરીને નરકે ગયો

જેમને અચિંત્ય કૃપાથી શીલરત્ન સ્વાધીન છે તેમને ચિંતામણિ કે કલ્પદ્રુમાદિક વસ્તુઓની શી જરૂર છે ?

એ પ્રમાણે શીલ ધર્મનું સમર્થન કર્યું

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૮ પૃ ૩૬ ૭૨ ૧૧૦, ૧૧૯]

દેનારને પ્રાપ્ત થતી અવસ્થાઓ છે [છની સામગ્રીએ શ્રદ્ધા તથા વિવેકની ખામીથી, અનાદરથી કે કૃપણુનાદિક દોષોથી સુપાત્ર દાન દઈ શકતા નથી તેમના કેવા હાલ થાય છે તે ઉપરની ગાથામા જણાવ્યુ છે માટે સામગ્રી પામીને તેને સાર્થક–સફળ કરી લેવી]

વ્યવસાય–ઉદ્યોગ કરવાનુ પ્રયોજન (ફળ) લક્ષ્મી છે લક્ષ્મી પામ્યાનુ ફળ સુપાત્ર દાન છે તેના અભાવે વ્યવસાય અને લક્ષ્મી બને દુર્ગતિના કારણરૂપ થાય છે ન્યાય–નીતિથી લક્ષ્મી કમાઇ તેનો સુપાત્ર દાનવડે લ્હાવો લેવો એથી સદ્દગતિ સહજે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, એમ પૂર્વે શાસ્ત્રકારે જણાવ્યુ જ છે

પ્રાય દેવ, તિર્યંચ અને નારકીના ભવોમા પૂર્વે દાન દીધેલુ હોતુ નથી અને મનુષ્યપણામા પણ જો દાન ન દેવાય તો તેનો મનુષ્ય ભવ પણ ખરેખર નિષ્ફળ નીવડે છે

અત્યત લક્ષ્મીપાત્ર છતા, ઉત્તમ કુળમા ઉત્પન્ન થયા છતા, વસ્ત્ર અલકારથી અલકૃત છતા અને સ્વરૂપવત છતા જે પુરુષ દાન [સુપાત્ર દાન] આપતો નથી તે મદવારિ વિના મયગળ [હાથી]ની જેમ ખરેખર શોભા પામતો નથી

બહુ દ્રવ્ય પામ્યા છતા સુપાત્રરૂપ ઉત્તમ ક્ષેત્રમા જેમણે તે વાવ્યુ નથી તે મથુરા પુરીમા વસનારા વણિકની પેઠે શોકનુ ભાજન થાય છે ઉક્ત દૃષ્ટાત નીચે મુજબ—

મથુરાપુરી વાસ્તવ્ય વણિકનુ દૃષ્ટાત

મથુરાપુરીમા ધનસાર નામે શ્રેષ્ઠી વસે છે તે ૬૬ કરોડ

સિદ્ધિ–સોપાન (સિદ્ધભક્તિવિકાસ) અનુવાદ

૧ જે વીરોએ સર્વ કર્મપ્રકૃતિઓનો સર્વથા ઉચ્છેદ, પૂર્ણ તપશ્ચર્યાના બળથી કરીને, સ્વઆત્મભાવને સાધી લીધો એ સિદ્ધોને, સિદ્ધિ અર્થમાં એમના અનુપમ ગુણોવડે આકર્ષાઈ, અતિ સંતુષ્ટ થઈ, ભક્તિભાવને પ્રાપ્ત થઈ વંદન કરું છું

૨ સ્વાત્મભાવનો પૂર્ણ વિકાસ થવારૂપ સિદ્ધિ, જ્ઞાનાદિક ગુણસમુદાયને આચ્છાદન કરનારા દ્રવ્ય–ભાવ કર્મમળોનો ઉચ્છેદ કરવાથી થવા પામે છે–જેમ યોગ્ય સાધનોને સારી રીતે સાવધાનપણે સેવવાવડે–અગ્નિયોગાદિકવડે સુવર્ણશિલામાંથી સુવર્ણ અલગ કરવામાં આવે છે તેમ

૩ દીવો બુઝાયાની પેઠે આત્માના અભાવમય જ્ઞાનાદિક વિશેષ ગુણોના અભાવરૂપ સિદ્ધિ અમને ઇષ્ટ નથી, કારણ કે શુદ્ધ પદવાળા સત્ પદાર્થનો કદાપિ નાશ થતો નથી અને ગુણી (આત્માદિ પદાર્થ) જ્ઞાનાદિ ગુણ વગર ખાલી રહેતો નથી એમ છતાં જેમના મનમાં અભાવમય અથવા નિજ ગુણોના વિનાશરૂપ સિદ્ધિ ઇષ્ટ છે એટલું તપ–વિધાન નકામું બને છે અરે! કોણ પંડિત જન આત્મનાશ–નિજગુણ વિનાશ વાળી અભાવમય સિદ્ધિ મેળવવા યત્ન કરે વારુ?

૪ અસ્તુ! સંસારી આત્મા અનાદિ કાળથી કર્મના પ્રવાહની અપેક્ષાએ બંધાયેલો છે અને પોતે કરેલા કર્મના ફળનો ભોક્તા બને છે ઉક્ત કર્મબંધ અને તેના ફળના ભોગનો નાશ, રત્નત્રયીના સંપૂર્ણ આરાધનવડે કરીને ભવ્યાત્માઓ તાત્ત્વિક મુક્તિને વરે છે–વરવા યોગ્ય બને છે સર્વ ભાવના જ્ઞાતા ને

દ્રવ્યનો સ્વામી છે તો પણ એક કોડી માત્ર ધર્મકાર્યમા આપતો નથી બીજા દાતાર જનોને દેખીને પણ દિલમા ઘણો બળે છે વધારે શુ ? પણ ઘરના માણસ પણ તે બહાર ગયો હોય ત્યારે જમે છે તેનુ કૃપણપણુ એવું તો જગજાહેર થયુ કે-ભોજન કર્યા વગર કોઈ તેનુ નામ પણ ગ્રહણ કરે નહિ અન્યદા તેનુ ભડારેલુ સમસ્ત દ્રવ્ય કોલસારૂપ થઈ ગયુ જળમાર્ગે રહેલુ ડબી ગયુ, સ્થળમાર્ગે રહેલુ ચોરોએ લૂટી લીધુ એટલે બાકીનુ દશ લક્ષ જેટલું દ્રવ્ય લઈને તે જળમાર્ગે ચાલ્યો માર્ગમા વહાણ ભાગ્યુ ત્યાથી દૈવયોગે સમુદ્રના તીરે પહોચ્યો છતો એક અટવીમા પડ્યો પડ્યો વિચારવા લાગ્યો કે-હા ઇતિ ખેદે ! મે જાતે દ્રવ્યને ભોગવ્યુ નહિ તેમજ તે સુપાત્રમા ખરચ્યુ પણ નહિ તેથી દાનભોગ રહિત મારા દ્રવ્યનો છેવટે દૈવયોગે વિનાશ થયો તેમજ વળી કુટુબનો પણ વિરહ થયો એટલામા તત્કાળ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી સુર, અસુરોએ અર્ચેલા એક મહર્ષિને દેખી, મનમા ખુશી થઈ, તેમને વદન કરી તેણે ધર્મદેશના સાભળી પછી જ્ઞાનીને દ્રવ્ય વિનાશનુ કારણ પૂછવા લાગ્યો કેવળી ભગવાને કહ્યુ કે-ધાતકી ખડ ભરતક્ષેત્રમા બે ભાઇઓ હતા તેમા મોટો ભાઈ સરળ, ગભીર અને દાનેશ્વરી હતો તે સદાય દીનજનોને દાન દીધા જ કરતો હતો નાનો ભાઇ ક્ષુદ્ર સ્વભાવી હતો, તેથી તે જો કે મોટાભાઇ ઉપર દ્વેષબુદ્ધિ રાખતો હતો તો પણ તે તો દાન દીધા જ કરતો હતો તેથી નાનો ભાઈ દ્રવ્ય વહેચી લઇ જુદો થયો જુદા થયા પછી તેનુ ધન ક્ષીણ થઇ ગયુ અને મોટાભાઇનિ તો તેના પુણ્યના પ્રભાવથી ધન વૃદ્ધિ પામ્યુ ત્યારે નાનાભાઇએ દ્વેષબુદ્ધિથી રાજાની પાસે ખોટી

દ્રષ્ટા, નિજ શરીરપરિમિત સંકોચ અને વિસ્તારના સ્વભાવવાળા એ આત્માઓ સદા સ્વગુણયુક્ત છતા ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રૌવ્યરૂપ દ્રવ્ય દૃષ્ટિથી સદા સ્થિર રહેવાવાળા એવા નિત્ય અને પર્યાયદૃષ્ટિથી અનિત્ય વર્તે છે

૫ આ ઉપરોક્ત સિદ્ધાન્ત માન્યા વગર સાધ્યસિદ્ધિ ઘટમાન થતી નથી, તથા સ્વાત્મરૂપની લબ્ધિ–સિદ્ધિ તથા તદનુકૂળ વ્રતચર્યા સફળ બનતી નથી એથી બંધ–મોક્ષફળની કથની સઘળી કથનમાત્ર રહી જાય છે એવા ભવભ્રમણનો અંત આવતો નથી અને સત્ય–અવિચળ શાન્તિ મળી શકતી નથી શી રીતે તે મળી શકે તેનુ નિરૂપણ આગળ જિજ્ઞાસુ જીવોના હિતાર્થે પ્રકાશવામા આવેલ છે, તેનો પૂરા આદર કરવો ઘટે છે

૬ જ્યારે એ આત્મા, મોહાદિક મહાદોષો શાન્ત થયા હોય એવી અનુકૂળ તક પામીને તથા બહારથી ગુરુ ઉપદેશાદિક શ્રેષ્ઠ નિમિત્તને મેળવીને નિર્મળ દર્શન–જ્ઞાન–ચારિત્રમય આત્માની જ્યોતિ જગાવે છે અને એ સુશક્તિના પ્રબળ સાધનનો સાવધાનપણે ઉપયોગ કરવાથી જ્ઞાનાવરણીયાદિ ચાર ઘાતિકર્મોનો નાશ કરે છે ત્યારે–

૭ એ આત્મા સ્થિર–અદ્ભૂત પરમ સુગુણ સમુદાયવડે દુષ્ટ ઘાતિકર્મોનો ક્ષય થવાથી, કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન, ક્ષાયિક વીર્ય, ચારિત્ર, સમકિત તથા દાન લાભાદિક શેષ અભ્યંતર લબ્ધિઓ અને તીર્થંકરયોગ્ય ભામંડલાદિક અચિન્ત્ય બાહ્ય વિભૂતિ સંપૂર્ણ પ્રગટ થવાથી સહુને મહાકલ્યાણક દેદારરૂપે ભાસમાન થાય છે તેથી હવે–

ચાડી કરી તેની પાસેથી દ્રવ્ય પડાવ્યુ, તેથી વૈરાગ્ય પામી મોટા ભાઈએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને તેનુ પાલન કરીને સૌધર્મ દેવલોકમા ગયો નાનો ભાઈ અજ્ઞાન તપ કરીને અસુર થયો તે અસુર ત્યાથી ચ્યવીને આ તુ થયો મોટો ભાઈ તામલિપ્તિ પુરીમા વ્યવહારીનો પુત્ર થયો ત્યા તે ભુક્તભોગી થઈ દીક્ષિત થયો અનુક્રમે ઘાતીકર્મને ખપાવી કેવળજ્ઞાન પામ્યો તે હુ પોતે જ છુ જે તે પૂર્વભવમા દાનનો દ્વેષ કર્યો હતો તે કર્મથી તુ કૃપણ થયો અને ધન પણ સહુમા નષ્ટ થઈ ગયુ

એ પ્રમાણે સર્વ હકીકત જ્ઞાનીના મુખથી શ્રવણ કરીને પૂર્વભવનુ સ્વરૂપ જાણી વૈરાગ્યથી પોતે સમ્યક્ત્વમૂળ શ્રાવક ના વ્રત ગ્રહણ કર્યાં હવેથી વ્યાપારમા જે લાભ મળે તેમાની ફક્ત ચોથો ભાગ જ પોતે રાખવો, બાકીના ત્રણ ભાગ ધર્મકાર્યમા (પરમાર્થમા) ખર્ચી દેવા, એવો અભિગ્રહ ધારણ કરી કેવળી ભગવાનને નમસ્કાર કરી તે તામલિપ્તિ નગરીમા આવ્યો

અન્યદા વ્યતરે ઉજ્જડ કરી મૂકેલા કોઈ એક શૂન્ય ઘરમા પોતે કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યો ત્યા તેને તે વ્યતરે આખી રાત્રિ ઉપસર્ગ કર્યો તેમા તે ક્ષોભ ન પામ્યો તેથી પ્રસન્ન વ્યતર તુષ્ટ માન થઈ બોલ્યો કે-વર માગ ! છતા પોતે કઈ માગ્યુ નહિ ત્યારે વ્યતરે કહ્યુ કે-તુ મથુરામા જા ત્યા તુ પુન ૯૬ ક્રોડ દ્રવ્યનો સ્વામી થઈશ પછી મથુરામા આવ્યા બાદ તેને તેવી જ રીતે નિધાનાદિ ૯૬ ક્રોડ દ્રવ્ય મળ્યુ તેથી તે મહાદાન પુણ્ય કરી, ધર્મને આરાધી સૌધર્મ દેવલોકે અરુણાભવિમાનમા ચાર પલ્યોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થયો ત્યાથી ચ્યવી મહા વિદેહ ક્ષેત્રમા મનુષ્ય થઈ સિદ્ધિપદને પામશે

૮ સર્વ પદાર્થને સદા એકીસાથે જાણે દેખે છે અને કેવળજ્ઞાન-દર્શનથી સર્વ-વ્યાપ્ત અને સુતૃપ્ત છતા સર્વ ભવ્ય આત્માઓના ગાઢ અજ્ઞાન-મોહરૂપ અંધકારને નિઃખેદપણે ટાળતા, સુવચનામૃતથી સભાજનોને તૃપ્ત કરતા, એવા સર્વ પ્રજાજનોની ઈશ્વરતા ધારણ કરતા અને અન્ય કલ્પિત ઈશ્વરો-દેવતામન્યો-આપ્તાભિમાનીઓ વિગેરેની જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રભાને ફેડી-નિસ્તેજ કરતા છતા વિચરે છે

૯ હવે તે અતિશયસહિત મહાત્મા આત્માને આત્મસ્વરૂપવડે આત્મામા પ્રતિક્ષણ ધ્યાતા છતા તે અતિશય સહિત મહાત્મા સત્ય સ્વયંભૂપદને પામી વીતરાગ-અર્હંત-પરમેષ્ઠી-આપ્ત-સાર્વ-જિનનામ ને પરંજ્યોતિ-સર્વજ્ઞ-કૃતકૃત્ય પ્રભુ જીવન મુક્ત છતા પામે છે પછી તે-

૧૦ આયુ, વેદની, નામ ને ગોત્રરૂપ શેષ બંધનરૂપી અન્ય સકળ અઘાતિ પ્રકૃતિઓને પણ છેદી નાખે છે જેથી એ અનંત જ્ઞાન, દર્શન, વીર્ય ને ચારિત્ર સહિત શેષ ક્ષાયિક ગુણોવડે, તથા અવ્યાબાધ, અગુરૂલઘુ, અરૂપી ને અક્ષય ગુણોવડે અને-

૧૧ ઉત્તરોત્તર કર્મપ્રકૃતિઓનો સમૂળગો ક્ષય થવાથી પ્રગટ થયેલા અન્ય ગુણસમુદાયવડે શોભમાન છતા ક્ષણવારમા ઊર્ધ્વગમન સ્વભાવથી, શુદ્ધ-કર્મમળરહિત થયા થકા નિરુપદ્રવ ને સ્વાધીન એવા લોકાગ્ર-મોક્ષધામમા જઈ વસે છે

૧૨ સકળ કર્મોનો મૂળોચ્છેદ થઈ જવાથી હવે બંધ, ઉદય ને સત્તા રહેતી નથી, જેથી વર્તમાન ચરમ શરીરથી ભિન્ન અન્ય આકાર ધારણ કરવાનું કંઈ પ્રયોજન રહેતુ નથી

એવી રીતે ત્રણે પ્રકારનો દાનધર્મ બતાવ્યો હવે શીલ ધર્મ કહે છે—

ચોથો અધિકાર શીલ

આ અનંતર કહેલું દાન જ સમસ્ત ગુણગણનું નિધાન છે અને જો કદાચ તેની સાથે શીલગુણ પણ હોય તો પછી તેમાં બાકી શું કહેવાય? મતલબ કે-એ તો વળી સુવર્ણ અને સુગંધ સમાન છે.

ભિક્ષા ઉપજીવી છતાં જો શીલગુણથી સંપૂર્ણ હોય તો તે દેવતાને પણ પૂજનિક થાય છે અને એક પૃથ્વીપતિ પણ જો કુશીળ (શીલ-વિકલ) હોય તો તે પંડિત પુરુષોને પરિહરવા યોગ્ય બને છે.

વિશુદ્ધ શીલરત્ન પુરુષનું મરણ પણ કોને શ્લાઘા (પ્રશંસા) કરવા યોગ્ય ન થાય? અને શીલવિકળ જનો જીવતા પણ કોને નિંદવા યોગ્ય ન થાય?

જે સકળ પૃથ્વીના ભારને વહે છે અને શસ્ત્રોની પીડાને ખુશીથી સહે છે પણ પાડાની પેઠે શીલ સંબંધી ભારનું ઉદ્વહન કરવામાં ખરેખર સીદાય છે મતલબ કે કામાન્ધ જનો શીલ પાળવાને કેવળ કાયર હોય છે. આ પ્રસંગે રાવણાદિક દૃષ્ટાંત રૂપ સમજવા તેનું ચરિત્ર સુપ્રસિદ્ધ છે.

રતિસુંદરી, ઋદ્ધિસુંદરી, બુદ્ધિસુંદરી અને ગુણસુંદરીએ શાસ્ત્રનીતિ મુજબ શીલ રક્ષણ કરવાનો કરેલો વિસ્મયકારી પ્રયત્ન સાંભળીને પોતાના પ્રધાન શીલરત્નને કોણ મલિન કરે? તેમનું ચરિત્ર આ પ્રમાણે છે—

ફક્ત ચરમ શરીરના પ્રતિબિંબ સમાન, ત્રિભાગ ન્યૂન રૂચિર આકૃતિ રહી જાય છે અને અમૂર્તિક એવા તે સિદ્ધાત્મા નિર્વિ કાર પદને પામે છે

૧૩ ક્ષુધા, તૃષા, શ્વાસાદિ, કામજ્વર, જરા, મરણના દુ ખો તથા ઇષ્ટવિયોગ-પ્રમોહ-આપદાદિક ભારે કર્મોનો, જન્મહેતુરૂપ આ સ સારપ્રપ ચનો ક્ષય થઈ જવાથી, જેમા લવલેશ પણ દુ ખ નથી એવા ઉત્પન્ન થયેલા સિદ્ધ-સુખનુ પ્રમાણ કોણ કરી શકે છે ? (કેમકે તે સાદિઅન ત અક્ષયરૂપ છે)

૧૪-૧૫ તે સિદ્ધોને નિજ આત્માના ખુદ ઉપાદાનથી સિદ્ધ, સ્વય, અતિશયવાળુ, કોઇપણ જાતની બાધા-પીડા વગરનુ, વિશાળ, ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી મુક્ત, સન સર્વ દુ ખથી રહિત, અન્ય દ્રવ્યોની કશી અપેક્ષા વગરનુ નિરૂપમ, ઉત્કૃષ્ટ, અમિત, શાશ્વત, અન ત મહિમાયુક્ત, પરમ સુખ સર્વ કાળમા અક્ષયપણે પ્રાપ્ત થાય છે જે સિદ્ધો પરમેશ્વર પરમાત્મા દેહ વિમુખ કહેવાય છ તેઓ સ્વાત્મસ્થિતિમા કૃતકૃત્ય થયા થકા નિજ પૂર્ણ સ્વાર્થને સાધે છે

૧૬-૧૭ કર્મનાશથી એ સુસિદ્ધોને ક્ષુધા-તૃષાનો લેશ નથી, અત વિવિધ રસયુક્ત અન્નપાનનુ તેમને કશુ પ્રયોજન નથી અશુચિ યોગ જ સર્વથા રહ્યો નથી, અત ગ ધમાલ્યનુ પ્રયો જન નથી નિદ્રાદિકનું નામનિશાન નથી, અત કોમળ શય્યાનું કશું કામ રહેતુ નથી વળી જેમ રોગરહિતને રોગને શાત કરનારી ઉત્તમ ઔષધિ વ્યર્થ-નકામી છે અને અ તરનુ અજ્ઞાન તિમિર નષ્ટ થયે સર્વ વસ્તુ દશ્યમાન થાય છે ત્યારે જેમ

"રતિસુદરી પ્રમુખ સતીઓના ચરિત્ર"

સાકેતપુરમા જિતશત્રુ રાજા રાજ્ય કરે છે ત્યા રાજા, શ્રેષ્ઠી, મત્રી અને પુરોહિતની પુત્રીઓ રતિસુદરી, રિદ્ધિસુદરી, બુદ્ધિસુદરી અને ગુણસુદરી નામની ચાર સખીઓ શ્રી જિનધર્મના મર્મને જાણનારી છે તેમા નદપુરના રાજાની સાથે પરણાવેલી રાજાની પુત્રીને અત્યત રૂપવાળી જાણીને હસ્તિનાપુરના સ્વામીએ સર્વબલથી તેના પતિને હણી તેણીને ગ્રહણ કરી લીધી અનેક ચાટુ (પ્રિય) વચનોથી પ્રાર્થના કરાતી તેણીએ મદનફળ-મીંઢળાદિકના યોગથી વમનાદિવડે સ્વદેહનુ અશુચિપણુ તેને જણાવ્યુ અને વળી કહ્યુ કે-'આ પ્રમાણે મારુ આખુ શરીર અશુચિમય છે તો પછી આવા અશુચિ દેહ ઉપર શા માટે અનુરાગ કરો છો?' ત્યારે રાજા બોલ્યો 'હે પ્રિયા! તારા નેત્ર ઉપર મને મહામોહ થાય છે' એ વાત જાણીને રતિસુદરીએ શસ્ત્રવડે પોતાના બે નેત્રો ઉખેડી કાઢી રાજાના હાથમા આપ્યા રાજા દેખીને વૈરાગ્ય પામ્યો તે બનાવવડે રાજાનુ મન ખિન્ન થવાથી રતિસુદરીએ કરેલા કાઉસગ્ગવડે આકર્ષિત દેવતાએ નવા ચક્ષુ કરી દીધા જેથી શિયળનો મહિમા વિસ્તર્યો પછી રતિસુદરી વૈરાગ્યવડે દીક્ષા ગ્રહીને સ્વર્ગે ગઇ

શ્રેષ્ઠીપુત્રી રિદ્ધિસુદરીને વ્યવહારી પુત્રની સાથે પરણાવી તે દપતી જે વહાણ ઉપર ચઢયા હતા તે વહાણ ભાગી જવાથી પાટિયુ પામીને તે દપતી કોઇક બીજા દ્વીપમા નીકળ્યા ત્યા આવી ચઢેલા બીજા વણિકે તેમને પોતાના વહાણમા લીધા પછી રિદ્ધિસુદરીના રૂપથી મોહિત થયેલા તેણે તેના પતિને સમુદ્રમા પાડી નાખી તેણીને વિષયભોગ માટે પ્રાર્થના કરી

દીપશિખા નકામી છે તેમ સિદ્ધ થયા પછી બાધિત-વિષમ-પરાશ્રિત-ક્ષણવિનાશી ને કર્મબધના હેતુરૂપ-પરિણામે દુખ રૂપ એવા વિષયસુખનુ કશુ કામ-પ્રયોજન રહેતુ નથી

૧૮-૧૯ વિવિધ સુનય, તપ, સયમસેવનથી ઉત્પન્ન થયેલા અનત જ્ઞાનાદિક ગુણોની સપદાથી સદા યુક્ત જે કદાપિ વિનાશ ને પામતા નથી, સમ્યગ્ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની પૂર્ણ આરાધનાથી જે સિદ્ધપદને પામે છે અને પૂર્ણ યશસ્વી છતા જેઓ વિશ્વ દેવાધિદેવ કહેવાય છે ફરી સસારમા આવાગમનથી મુક્ત થયેલા તેમને કઈ કરવાનુ બાકી નથી આત્મલીન, સર્વદોષહીન એમને વિભાવનો લેશ નથી રાગ-દ્વેષ-ભયમુક્ત, નિરજન, અજર-અમરપદના સ્વામી, સ્વય મગળમય, પૂર્ણ વિકસિત, સચ્ચિદાનદરૂપ અને સર્વ કામનાથી મુક્ત થયા છે

૨૦ એવા અનત સિદ્ધો ભૂતકાળમા થયા, વર્તમાનકાળમા અત્યારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રાદિકમા સિદ્ધ થતા જાય છે અને ભવિષ્ય કાળમા પણ સકળ જગતમા સિદ્ધ થનારા અને જ્ઞાની-વિવેકી જનોવડે સ્તવાતા તે સર્વ સિદ્ધોને એમના અનત જ્ઞાનાદિકરૂપ શુદ્ધ સ્વરૂપની શીઘ્ર પ્રાપ્તિનો અભિલાષી છતો સહર્ષ સદા ત્રિકાલ મસ્તક નમાવી હુ નમસ્કાર કરુ છુ

૨૧ કારણ ? જેવુ એમનુ સ્વરૂપ-અનતજ્ઞાનાદિરૂપ છે તેવુ જ શુદ્ધ સ્વરૂપ નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિથી વિચારતા આપણુ પણ છે અને જે રીતે તેમણે સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરી તેમ આત્માના સ્વગુણ-વિકાસવડે આપણે પણ કરી શકશુ એમા લેશ માત્ર શકા કરવા જેવુ નથી એ સિદ્ધોનુ ચિન્તવન-પ્રણામાદિક

ત્યારે તેણીએ કહ્યુ કે-'પરવશ ઇંદ્રિયવાળા પુરુષો અનેક સ્ત્રીનો સમુદાય સ્વાધીન છતા પણ તૃપ્તિ પામતા નથી, તેમજ તેવી કામી સ્ત્રી સમસ્ત પુરુષોવડે પણ તૃપ્તિ પામતી નથી, તો પછી તુ મારા પર કેમ મોહ પામે છે?' એવા વચનથી તે મૌન રહ્યો તે વહાણ પણ ભાગ્યુ અને એક પાટિયુ મળી આવવાથી ઋદ્ધિસુદરી સમુદ્રમાથી બહાર નીકળી સોપારકપુરે પહોચી ત્યા પૂર્વે આવી પહોચેલા પોતાના ભર્તારને મળી બન્નેએ એક બીજાના વૃત્તાત કહી સભળાવ્યા, તેથી જ બને સસારથી વિરક્ત છતા ત્યા રહે છે પેલો વણિક પણ પાટિયે વળગીને ત્યા જ આવ્યો મહાહાનથી તે કોઢીયો થયો દપતીએ તેને દેખી ઓળખી લીધો તેને પશ્ચાત્તાપ થવાથી પ્રતિબોધીને પરસ્ત્રીગમન નહિ કરવાનો નિયમ આપ્યો ત્યા ધન ઉપાર્જીને સહુ સ્વસ્થાનકે ગયા રિદ્ધિ સુદરી અવસરે પ્રવ્રજ્યા (દીક્ષા) અગીકાર કરીને સ્વર્ગે ગઈ

મત્રીપુત્રી બુદ્ધિસુદરીને એક સાર્થવાહના પુત્ર સાથે પર ણાવી પિતાના ઘરે ગોખમા બેઠેલી તેણીને રાજાએ દીઠી તેણીમા અનુરક્ત થવાથી ખોટો દોષ ચઢાવીને તેણીના પિતાને સહકુટુબ રાજાએ પકડ્યો છેવટે રાજાના કહેવા મુજબ બુદ્ધિ સુદરીને સાકેતિક સ્થાનમા મૂકવાથી મત્રીને મુક્ત કર્યો પછી રાજાએ તેણીને કામભોગ માટે પ્રાર્થના કરી, પરતુ તેણીએ તે માન્ય કરી નહીં અન્યદા તેણીએ એક પોતાના જેવી મીણની પૂતળી ચોતરફ વિજ્ઞાનથી કરાવી તેને વસ્ત્રાભરણથી શણગારીને પોતાના સ્થાનમા મૂકી અને પોતે છાની છુપાઈને રહી રાત્રિએ રાજા ત્યા આવ્યો તે પૂતળીને બુદ્ધિસુદરી જાણીને બોલાવવા લાગ્યો નહીં બોલતી એવી તેણીને બોલાવવા માટે તેણીનુ

વિનય–બહુમાન કરવાથી નિજસ્વરૂપ સામુ ખડુ થાય છે તેમ નિજદેહમમતાદિક ભૂલાય છે અને નિજસ્વરૂપપ્રાપ્તિ ભણી પ્રેમ ઉપજતો–વધતો જાય છે

૨૨ એવી સિદ્ધભક્તિ સર્વ કલ્યાણોને ઉપજાવનારી અને શુભ પરિણામો ઉપજાવવામા હેતુરૂપ બની કલ્યાણમાર્ગ–મોક્ષ માર્ગને સુલભ કરનારી છે એથી **સિદ્ધિસોપાનરૂપ** સિદ્ધોની કરેલી સ્તુતિને પ્રૌઢ પડિતજનો બહુમાનથી આદરે છે તેમજ પૂજ્યપાદથી સિદ્ધભક્તિરૂપ સસ્કૃત સ્તુતિ અવગાહી **મુમુક્ષુ** ખૂબ હર્ષ અનુભવે છે

તા ક ઉક્ત ભાષાનુવાદમા સમજફેરથી કઇ પણ વિરુદ્ધ લખાણ થયુ હોય તે સુજ્ઞ જનો સુધારી લઇ હસદૃષ્ટિથી તેનો આદર કરશે [જૈ ધ પ્ર પુ ૪૮, પૃ ૩૮૦]

પચમ પચાશકની સરલ સક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા

પહેલા જિનપૂજાવિધિ માર્ગ સમજાવ્યો અને ત્યારબાદ પચ્ચખ્ખાણ કરવુ જોઇએ તેથી તેનો વિધિ દર્શાવતા શાસ્ત્રકાર મગળાદિક કરતા કહે છે

૧ **શ્રી વર્ધમાન–મહાવીર પ્રભુને** પ્રણામ કરીને, મદમતિવાળા જીવોને પ્રબોધવા માટે પચ્ચખ્ખાણના વિધિ સૂત્ર નિર્યુક્તિ અનુસારે **સક્ષેપથી** કહીશ, કેમકે પૂર્વાચાર્યોએ મહામતિવતોને સમજાય એવો તેનો વિધિ સવિસ્તર કહ્યો છે

હવે પચ્ચખ્ખાણને જ પર્યાયથી અને ભેદથી નિરૂપણ કરતા ગ્રથકાર કહે છે

મુખ ઊંચુ કરે છે તેવામાં પડોશેથી જ બળેલુ (તે પૂતળીનુ) અર્ધબળેલુ મસ્તક (મુંડ) આવી ભૂમિ ઉપર પડ્યુ તેમાંથી દુર્ગંધ છૂટી. રાજા મુખ મરડતો 'આ શું ?' એમ ચિંતવે છે, એવામાં બુદ્ધિસુંદરી પ્રગટ થઈને કહેવા લાગી કે– 'જેવી આ તેવી જ હું, પણ દેખાવમાં રમણીક છતાં અંદર વિષ્ટાથી ભરેલી છું.' ઇત્યાદિ કહ્યા છતાં રાજા નમ્યો નહિ ત્યારે ગવાક્ષ ગોખમાંથી પડતું મૂકીને તે ભૂમિ ઉપર પડી તેથી રાજા લજ્જિત થઈ ત્યાં આવીને ઉપચાર કરી તેણીને 'બહેન' કહીને બોલાવી, તેણીની ક્ષમા માગી. તેણીના વચનથી પરસ્ત્રીગમન નહિ કરવાનો નિયમ અંગીકાર કર્યો. રાજમાં જય જય થવા લાગ્યો અને અવસરે તે બુદ્ધિસુંદરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી સ્વર્ગે ગઈ.

પુરોહિતની પુત્રી ગુણસુંદરીને બાલ્યાવસ્થામાં વિપ્રપુત્રની સાથે પરણાવી. શ્રીપુરના કોઈ બીજા વિપ્રપુત્રે દેખતાં તેણી જિહ્વાની મદ લાગીને સ્વરૂપવંત હોવાથી તેણીને પત્નીમાં મોહ પામ્યો. મરે ત્યારે તેણીની પાસે પ્રાર્થના કરી ત્યારે તેણીએ ગુરુએ આપેલી પોતાના દેહના અતિસાર (ઉપરાઉપર દસ્ત થાય તેવો રોગ) પેદા કર્યો. અનેક ઉપચાર કર્યા છતાં તે નહિ મટવાથી તેમજ તેણીનું શરીર અશુચિથી ખરડાયેલું દેખવાથી તે નિર્વેદ (વૈરાગ્ય) પામ્યો ત્યારે તેનો તેવો શુભ ભાવ જાણીને તેને તેણીએ પ્રતિબોધ આપ્યો. પછી તે વિપ્ર તેણીને રાત્રીમાં તેણીના પિતાના ઘરે મૂકી. અન્યદા તે વિપ્રને સર્પ કરડ્યો ત્યારે ઉપચારથી તેને સજ્જ કરી જિનધર્મ અને પરસ્ત્રીગમન નહિ કરવાનો નિયમ ગ્રહણ કરાવ્યો. ગુણસુંદરી પોતે પણ વૈરાગ્યથી પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી સ્વર્ગે ગઈ.

૨ પ્રવૃત્તિને સમેટવા મર્યાદાવડે પ્રતિજ્ઞા કરવારૂપ **પચ્ચખ્ખાણ**, તજવા યોગ્ય અર્થ-વિષયથી વિરમવારૂપ **નિયમ**, અને મોક્ષ ભણી લઇ જાય તે **ચારિત્ર ધર્મ**-એ ત્રણે શબ્દો એક અભિન્ન અર્થવાચક જાણવા ઉક્ત પચ્ચખ્ખાણ મૂળગુણ અને ઉત્તરગુણ વિષયક હોવાથી બહુ પ્રકારનું શાસ્ત્રમા વર્ણવેલ છે તેમા સર્વથી **મૂળ ગુણો પાચ મહાવ્રતો** અને દેશથી મૂળ ગુણો **પાચ અણુવ્રતો** પાળવા રૂપ તથા ઉત્તર ગુણો સર્વથી પિંડવિશુદ્ધિ પ્રતિલેખનાદિ અને દેશથી ત્રણ ગુણવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રતરૂપ, અથવા અનાગતાદિ, નવકારસહિય પ્રમુખ આગમપ્રસિદ્ધ દશવિધ પચ્ચખ્ખાણરૂપ ઉત્તરગુણ **પચ્ચખ્ખાણ નિર્યુક્તિ** પ્રમુખ આગમમા વર્ણવેલ છે તેમા જેની ખાસ વિવક્ષા કરવાની છે તેની પ્રતિજ્ઞા કરતા શાસ્ત્રકાર કહે છે

૩ આ પ્રકરણ મધ્યે સાધુ તથા ગૃહસ્થ બન્નેને અશનાદિક આહાર વિષયક હોવાથી પ્રતિદિન ઉપયોગી નવકારસહિય પ્રમુખ દશવિધ અદ્ધા-કાળ સબંધી પચ્ચખ્ખાણ કહે છ —

> ૧ નવકારસહિય, ૨ પોરિસી, ૩ પુરિમડ્ઢ, ૪ એકાશન,
> ૫ એકલઠાણુ, ૬ નીવી, ૭ આયંબિલ, ૮ ઉપવાસ,
> ૯ ચરમ (અણુસણ) અને ૧૦ (વિવિધ) અભિગ્રહ

આ પ્રમાણે દશવિધ પચ્ચકખાણ જાણવા આના આગાર પ્રમુખનુ યોગ્ય સુદાસર વર્ણન **ભાષ્યત્રય પૈકી પચ્ચખ્ખાણ ભાષ્યમા** કરાયેલ છે હવે પચ્ચખ્ખાણ મધ્યે વિધિનુ પ્રતિપાદન કરવા ઇચ્છતા સતા ગ્રંથકાર તેના દ્વાર કહે છે

એવી રીતે એ ચારે સતીઓ શીલના પ્રભાવથી સ્વર્ગસુખ ભોગવી ચપાપુરીમા મહેભ્ય(મહાન શ્રેષ્ઠી)ના ઘરે જુદી જુદી અવતરી રૂપસૌભાગ્યયુક્ત છતી ત્યાના શ્રેષ્ઠીપુત્ર વિનયધર કુમારની સાથે પરણી અન્યદા તેમનુ મનોહર રૂપ સાભળીને રાજાએ વિનયધર સાથે કૂડી મૈત્રી કરી તેના અતેઉર ઉપર ખોટો આરોપ ચઢાવી તેનુ ઘર મુદ્રિત (જપ્ત) કરાવીને (રાજાએ) પોતાના અતેઉરમા તે સર્વ સ્ત્રીઓને રખાવી ત્યારે શીલના પ્રભાવથી દેવતાએ તેમને કદ્રૂપી કરી દીધી તેથી ભય અને વિસ્મય પામેલા રાજાએ તેમને મૂકી દીધી એટલે તે પાછી જેવી હતી તેવી સુરૂપવત થઈ ગઈ રાજાએ વિનયધરનુ પણ સન્માન કર્યું લોકમા શાસનપ્રભાવના થઈ અવસરે રાજાએ કેવળી ભગવાન પાસે પૃચ્છા કરી તેથી તેમનો પૂર્વભવ અને દેવસાન્નિધ્ય સાભળીને સવેગ પામેલો રાજા અને વિનયધર અતેઉર સહિત પ્રવ્રજ્યા લઈ કર્મ ખપાવીને મોક્ષે ગયા

જેમને શીલગુણની સહાય છે, તેમને સમુદ્ર પણ ખરેખર ગોષ્પદ (ગાયના પગલા) જેવડો સુતર થાય છે, અગ્નિ પણ જળરૂપ થાય છે અને વિષ પણ અમૃત સમાન થાય છે શીલના પ્રભાવથી શીલવતને દેવતાઓ પણ સર્વત્ર સેવક થઇ રહે છે

શ્રેષ્ઠ શીલ પાળનારને દેવ, મનુષ્યની રિદ્ધિ પોતાના ચાકરની જેમ સેવે છે, કલ્પવૃક્ષ તેના ઘર આગળે આવી રહે છે અને મોક્ષસુખ પણ તેના હસ્તગત જેવુ જ થઇ રહે છે મતલબ સમસ્ત સુખ શીલવતને સુલભ છે

વિશુદ્ધવર શીલરત્નને ધરનારી એવી સીતા અને દેવસિકા

૪ પચ્ચખ્ખાણ અગીકાર કરવામા તેના આગાર રાખવા વિષે પચ્ચખ્ખાણ ઉચ્ચરતા અશન પ્રમુખ આહારના પ્રકારમા, ભોજનમા, સ્વય પાળવામા અને કર્યા પછી પણ પચ્ચખ્ખાણના પરિણામ ટકી રહેવામા વિધિ સમાયુક્ત પચ્ચખ્ખાણને વખાણવું, વર્ણવવુ તેમા પ્રથમ ગ્રહણ વિધિનુ પ્રતિપાદન કરવા માટે કહે છે —

૫ પોતે જાણકાર છતો આત્મસાક્ષીએ કે ચૈત્ય અથવા સ્થાપનાચાર્ય સમક્ષ ગ્રહણ કરેલુ પચ્ચખ્ખાણ યથાયોગ્ય સમયે બે હાથ જોડી વિનય-બહુમાનવડે સમ્યગ્ ઉપયોગ સહિત જાણકાર સમીપે તેમાની દરક વસ્તુનો અનુવાદ કરતો છતો ગ્રહણ કરે પોતે જાણકાર છતો જાણકાર પાસે પચ્ચખ્ખાણ કરે એમ કહ્યું તે ગ્રહણવિધિના વિભાગમા ચાર ભાગા થાય છે —

૬-૭ જાણકાર સમીપે જાણકાર, જાણકાર સમીપે અજાણ, અજાણ સમીપે જાણકાર અને અજાણ સમીપે અજાણ-એ રીતે થતા ચાર ભાગામા પ્રથમ ભાગો સમ્યગ્ જ્ઞાનયોગથી શુદ્ધ અને છેલ્લો ભાગો જ્ઞાનના અભાવથી અશુદ્ધ જાણવો તે વાતની જ સ્પષ્ટતા કરતા છતા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—બીજા ભાગામા સામાન્ય રીતે સમજ અજ્ઞ જીવને આપી પચ્ચખ્ખાણ કરાવવાથી અને ત્રીજા ભાગામા પોતે જાણકાર છતો ખાસ પુષ્ટ કારણસર આચાર્ય પ્રમુખના સબંધી વૃદ્ધ ગુરુભાઇ વિગેરે અજ્ઞ હોય તેમ છતા તેમની પાસે પચ્ચખ્ખાણ કરવાથી કરનારને દોષ નથી, અન્યથા તો દોષ લાગે છે એટલે સાવ અજાણને પચ્ચખ્ખાણનુ સ્વરૂપ કંઈપણ સમજાવ્યા વગર પચ્ચખ્ખાણ આપવાથી અને કોઇ પુષ્ટ કારણ વગર અજાણની પાસે

પચ્ચખ્ખાણુ લેવાથી દોષ લાગે છે એ રીતે પચ્ચખ્ખાણુ ગ્રહણુ કરવાનો વિધિ કહ્યો, બાકીનો વિસ્તાર પૂર્વોક્ત પચ્ચખ્ખાણુ ભાષ્યમાથી તેમજ પાચમા પચાશકમાથી જાણી લેવો

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૨ પૃ ૧૮૪]

પચસૂત્રનુ પઠન-પાઠન ને શ્રવણુ-મનન કરવાનુ અપૂર્વ ફળ

ચિરન્તન આચાર્યકૃત પચસૂત્રને ખૂબ વૈરાગ્યપૂર્વક ભણુનાર, સાભળનાર અને ચિન્તવન કરનારના અશુભ કર્મના અનુબધ ઢીલા પડે છે-ઓછા થાય છે અને ક્ષીણુ થવા પામે છે, તેમજ શુભ કર્મના અનુબધ સહેજે એકઠા થવા પામે છે-ભાવની વૃદ્ધિવડે ખૂબ દઢ ને સપૂર્ણ થવા પામે છે તથા શુભ ભાવાર્જિત પ્રધાન ને નિશ્ચય ફળદાયી સાનુબધ શુભ કર્મ, સારી રીતે પ્રયોજેલા સદૌષધની પેઠે એકાન્ત કલ્યાણુકારી, શુભપ્રવર્તક અને પરપરાએ પરમસુખદાયક મોક્ષસાધક થવા પામે છે આવા હેતુથી પ્રતિબધ રહિત (નિયાણા રહિત) અશુભ ભાવના નિરોધવડે શુભ ભાવના બીજરૂપ જાણીને આ સૂત્રને પ્રશાન્ત આત્માએ ફરી એકાગ્રતા-સ્થિરતા રાખીને સારી રીતે ભણુવુ વ્યાખ્યાનવિધિવડે વિનય-બહુમાનપૂર્વક સાભળવુ અને તેના અર્થ-રહસ્યનુ ચિન્તવન કરવુ

'પ્રથમ સૂત્રના અતે પ્રકરણુકારે ઉચ્ચારેલ ભાવમગલ'

દેવદિનહિત (વિશ્વહિત) પરમગુરુ શ્રી વીતરાગ પરમા

સંસારનો અંત પામવા આપ ઉજમાળ થાઓ હું પણ આપની અનુમતિવડે જન્મ મરણથી ઉભગેલો છતો સંસારનો પાર પામુ ગુરુપ્રભાવે આ મારું ઇચ્છિત ફળે એ રીતે બાકીના સ્ત્રીપ્રમુખ પરિવારને પણ ઉચિત રીતે સમજાવે પછી પોતાના માતપિતા દિક સાથે સંયમ આદરી, ચારિત્ર–ધર્મને આ લોક તથા પરલોક ની આશંસા રહિત સેવે અને ચારિત્ર–ઉચિત કરણી સદા કરે એવી વીતરાગની આજ્ઞા છે

૩ 'માતપિતાદિક પ્રત્યે ઉચિત આચરણા' કર્મ યોગે માતપિતાદિક પ્રતિબોધ ન પામે તો શક્તિ અનુસારે તેમના નિર્વાહ માટે સ્વમતિ મુજબ આવકના નિર્દોષ સાધન કરી આપે ખરેખર એ કૃતજ્ઞતા છે અને આવી ભક્તિ લોકમા શાસન–ઉન્નતિના કારણરૂપ થાય છે (અનુકૂળતાએ) માત પિતાની અનુમતિ પામી, પોતે ચારિત્ર ધર્મને અંગીકાર કરે એમ કરતા પણ ચારિત્રની આજ્ઞા ન મળે તો વાસ્તવમા પોતે નિષ્કપટ છતા હિત–પરિણામ વિચારી તેમને ધર્મ સન્મુખ કરવા માટે માયા કરે, કેમકે ધર્મનું આરાધન સર્વ જીવોને હિતકારી છે દુઃસ્વપ્નાદિકના કથનવડે માતપિતાદિકને ધર્મ પમાડવા પ્રયત્ન કરે, છતા જો તેઓ સર્વથા ધર્મ ન પામે તો 'અસ્થાને ગ્લાનૌષધાર્થે ત્યાગ'ના દૃષ્ટાંતથી પોતાના માતપિતા દિકનો ત્યાગ કરે તે મનન કરવા યોગ્ય દૃષ્ટાંત શાસ્ત્રકાર કહે છે —

કોઇ એક પુરુષ માતપિતા અને ભાર્યાદિ સાથે કથંચિત કોઈ અટવીમા પેઠો છતો તેમની સાથે ફરે છે ત્યા તે માત પિતાદિકને પુરુષમાત્રથી અસાધ્ય છતા જેનું ઔષધ સંભવી

ધિક ભાવાચાર્યાદિક પ્રત્યે નમસ્કાર હો ! સર્વજ્ઞ શાસન જયવતુ વર્તો ! પરમસ બોધિ-વરબોધિ-શુદ્ધ સમ્યક્ત્વના લાભવડે મિથ્યા ત્વદોષની નિવૃત્તિયોગે પ્રાણીઓ સુખી થાઓ ! સુખી થાઓ !! સુખી થાઓ !!!'

'પ્રથમ સૂત્રમા ગુફિત કરેલા મુખ્ય મુખ્ય વિષયો'

૧ અરિહત ભગવતોને નમસ્કારરૂપ આદિ મગલાચરણ

૨ જીવ અને અનાદિકર્મસયોગજનિત દુખરૂપ સસારનુ અનાદિપણુ

૩ શુદ્ધ ધર્મથકી તેનો અત, પાપકર્મના નાશથી શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ અને ભવ્યત્વાદિ પરિપાક જોગે પાપકર્મનો નાશ થવા પામે છે

૪ તથાવિધ ભવ્યત્વ પરિપાકના સાધનરૂપ અરિહતાદિક ચારના શરણુ, મોહ-અજ્ઞાનવશ કરેલા દુષ્કૃત્યોની નિંદા-ગર્હા અને સુકૃત્યની સેવના-અનુમોદના આ વાતનો જ વિસ્તાર છે

દ્વિતીય સાધુધર્મ પરિભાવના સૂત્રઅતર્ગત વિષયો

(૧) આદરવા યોગ્ય વ્રત-નિયમો પ્રત્યે પ્રેમ ઉલ્લાસ વધારવો

તથાવિધ કર્મના ક્ષયોપશમવડે શ્રાવકધર્મયોગ્ય અણુવ્રતાદિક આદરવાની શ્રદ્ધા થયે સતે તે ધર્મગુણોનુ સ્વાભાવિક સુદરપણુ, ભવાન્તરમા રૂડી વાસનારૂપે અનુસરવાપણુ, પરપીડાદિની નિવૃત્તિવડે પરોપકારીપણુ તથા પરપરાએ મોક્ષસાધનરૂપે પરમાર્થહેતુપણુ આત્માર્થી જનોએ વિચારવુ

શકે એવો પ્રાણહારક મહા વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો, ત્યારે આ પુરુષ તેમની ઉપરના રાગવડે એમ વિચારે કે એ માતપિતા ઔષધ વગર જરૂર જીવી નહીં શકે અને ઔષધ કરતા કદાચ તે જીવશે ખરા એમ વિચારી તેમના રક્ષણપૂરતી સઘળી ગોઠવણ કરી, તેમના ઔષધ માટે અને પોતાના નિર્વાહનિમિત્તે તેમનો ત્યાગ કરી જનાર એ પુરુષ સારો લેખાય કેમકે એવો ત્યાગ પરિણામે સયોગ કરાવનાર હોવાથી ત્યાગ ન લેખાય અને તેવે વખતે ત્યા જ રહેવાનો આગ્રહ પરિણામે વિયોગ કરાવનાર હોવાથી ત્યાગરૂપ જ લેખાય પડિતજનો તત્વદર્શી હોવાથી પરિણામને જ પ્રધાન લેખે છે

આ પ્રમાણે પુરુષોચિત આચરણ સફળ થવુ સભવે છે એ રીતે કોઈક અલ્પ સસારી મહાપુરુષ સસાર–અટવીમા પડયો છતો માતપિતા સગાતે ધર્મ પ્રતિબધથી વિચરે ત્યા તે માતપિતાને નિશ્ચય વિનાશક, બોધિબીજ વગરના પુરુષમાત્રવડે અસાધ્ય, સમ્યક્ત્વાદિક ઔષધોવડે સુધરી શકે એવો, જન્મમરણાદિક ફળ–વિપાક દેવાવાળો કલિષ્ટ કર્મરૂપ મહારોગ ઉત્પન્ન થયો ત્યારે તે લઘુકર્મી પુરુષ ધર્મ પ્રતિબધથી એમ વિચારે કે 'એઓ સમ્યક્ત્વાદિ ભાવઔષધ વગર અવશ્ય મરણ પામશે પ્રયાસ કરતા તે ઔષધ મેળવી પણ શકાશે અને ત્યાસુધી તેમનુ જીવન ટકશે ખરૂ' એમ વિચારીને તેમના જીવનનિર્વાહ પૂરતી સભાળ માટે યોગ્ય ગોઠવણ કરી, વિશિષ્ટ ગુર્વાદિક પાસેથી તેમને માટે સમ્યક્ત્વાદિક ભાવઔષધ સપાદન કરી લેવા અને સ્વવૃત્તિનિમિત્તે ઘટિત આચરણ કરવા સયમ આદરી, તે માતાપિતાનો પૂર્વોક્ત રીતે

તથા નિરંતર અભ્યાસના અભાવથી દુઃખે પાળવાપણું, ભગવંતની આજ્ઞાને ખંડવાથી દારૂણપણું, ધર્મદ્વષકપણાવડે મહામોહનું ઉત્પન્ન થવાપણું અને તેવા ધર્મગુણોને ફરી પામવાનું દુર્લભપણું ધર્મના અર્થીજનોએ વિચારવું એ રીતે યથાશક્તિ શાસ્ત્રોક્ત વિધિવડે અત્યંત ભાવ–ઉલ્લાસપૂર્વક ધર્મવ્રતો આદરવા તે આ રીતે —

૧ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણ, ૨ સ્થૂલમૃષાવાદવિરમણ, ૩ સ્થૂલઅદત્તાદાન–વિરમણ, ૪ સ્થૂલમૈથુનવિરમણ, ૫ સ્થૂલપરિગ્રહવિરમણ—પરિગ્રહત્યાગ

(૨) 'શાસ્ત્રોક્ત વિધિ મુજબ વ્રતપાલન મહાફળ-દાયક થાય છે'

ઉક્ત વ્રતોને અંગીકાર કરી તેનું પાલન કરવા પ્રયત્ન કરવો, સદા (આગમના અધ્યયન–શ્રવણવડે) આજ્ઞાગ્રાહક થવું, તેના જ અર્થ–ચિન્તનવડે સદા આજ્ઞાભાવક થવું અને આગમ-અનુષ્ઠાનને સદા આધીન થવું, કેમકે આપ્તવચનરૂપ આગમ મોહવિષને ટાળવા પરમ મંત્રરૂપ, દ્વેષ–અગ્નિને શમાવવા જળરૂપ, કર્મવ્યાધિને ટાળવા ચિકિત્સારૂપ અને મોક્ષફળ આપવાને કલ્પવૃક્ષરૂપ વખાણેલ છે

(૩) 'આત્મનિરીક્ષણ' અધર્મ–અકલ્યાણ મિત્રનો સંબંધ વર્જવો અને નવા પ્રાપ્ત થયેલ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણાદિ વ્રતોને ચિંતવવા, તેમજ સદા અવિરતિથી અનાદિ સંસારસંબદ્ધ દોષોને તથા ચાલુ પાપની અનુમતિવડે દોષોમાં

કાર્યસિદ્ધિને માટે ત્યાગ કરતો સતો ધર્મશીલ જ લેખાય, કેમકે તેવે પ્રસગે તત્ત્વભાવથી ત્યાગ તે અત્યાગસમો અને મિથ્યાભાવનાથી ત્યાગ તે ત્યાગસમો જ લેખાય, કારણ કે નિકટ ભવી (તરતમા આત્મકલ્યાણ કરનારા) ધીર પુરુષો તત્ત્વદર્શી હોવાથી તત્ત્વફળ(પરિણામ)નેજ પરમાર્થથી પ્રધાન લેખે છે

તે નિકટભવી મહાપુરુષ પોતાના માતપિતાને મોક્ષના અમોઘ બીજરૂપ સમ્યક્ત્વાદિક ભાવઔષધ મેળવી આપવાવડે તેમને જન્મ-મરણાદિકના હેતુરૂપ લેખાતા કલીષ્ટ કર્મરૂપ મહારોગથી સર્વથા મુક્ત કરે છે સભવિત રીતે સત્પુરુષને ઉચિત એવુ એ આચરણ લેખાય વળી માતપિતાનો ઉપગાર બીજી કોઈ રીતે વળી શકે એવો નથી, તેથી સજ્જનોનો એ ધર્મ છે કે માતપિતાને બનતી દરેક કોશીષ કરીને સમ્યક્ત્વાદિક વાસ્તવિક ધર્મ પમાડવો

૪ ' તેના સમર્થનમા ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુનુ દૃષ્ટાંત અને છેવટે વિધિયુક્ત દીક્ષા ગ્રહણ ' ગર્ભાવાસમા જ પ્રતિજ્ઞા લઇ, પ્રવ્રજ્યા લેવાથી માતપિતાને સભવતો શોક અનર્થકારી જાણીને તેનો પરિહાર કરનારા મહાવીર પ્રભુ પોતે જ તેના દષ્ટાન્તરૂપ છે જે રીતે માતપિતાદિક કોઇને ઉપતાપ ન થાય એમ સર્વથા ચીવટ રાખીને, વીતરાગ પરમાત્માની દ્રવ્ય ભાવથી પૂજા કરીને, સત-સાધુજનોનો પણ દ્રવ્યભાવથી સત્કાર કરી અને સ્વસપત્તિ અનુસારે દીન-દુખીજનોને સતોષ પમાડી, સમુચિત વેશ-વસ્ત્રાદિકને ધારણ કરી, સુવિશુદ્ધ નિમિત્ત જોઈ, પ્રસગે પ્રસગે ગુરુમહારાજના ગુરુમત્રવડે સમભિવાસિત થઈ,

થવા પામતા વધારાને, ઉભયલોકવિરુદ્ધ અને ઉત્તરોત્તર પાપની પરંપરાવડે અશુભ યોગના પ્રવાહરૂપ વિચારી વર્જવા

(૪) **'લોકવિરુદ્ધ તથા ધર્મવિરુદ્ધ કાર્ય સાવધાનતાથી વર્જવા '** અન્યજનો અધર્મ ન પામે, એવી તેમના ઉપર કરુણા આણી લોકવિરુદ્ધ કાર્ય કાળજીપૂર્વક તજવું અન્યને ધર્મની ઉપર દ્વેષ થાય, નિંદા–ખિંસા–હેલના થાય તેમ ન જ કરવું, કેમકે એ રીતે કરવું એ અશુભ ભાવનાવડે સંકલેશરૂપ, ધર્મપ્રત્યે પ્રદ્વેષ થવાથી અબોધિ(મિથ્યાત્વ)ના બીજરૂપ અને લોકોને તેવા નિમિત્તરૂપ થવાથી પોતાને અબોધિફળરૂપ થવા પામે છે વળી એમ વિચારવું કે–અબોધિફળરૂપ મિથ્યાત્વથી બીજો કોઈ વિશેષ અનર્થ નથી, તે જ હિતમાર્ગ જોઇ નહીં શકવાથી સંસાર–અટવીમાં અંધત્વ સમાન, નરકાદિક નીચ ગતિરૂપ અનેક અનિષ્ટ–અનર્થ ઉપજાવવાવડે અતિ ભય કર અને અશુભ (પાપ) અનુબંધને અત્યંત ઉપજાવનાર છે, તેથી જ શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે–' ધર્મ–સેવા કરનારા સર્વેને ખરેખર લોકસમુદાય આધારરૂપ છે, તેથી સુજ્ઞ સાધુજનોએ લોકવિરુદ્ધ તેમજ ધર્મવિરુદ્ધ કાર્યનો બરાબર સાવધાનતાથી ત્યાગ કરવો '

(૫) **'ધર્મમિત્રોની યથાર્થ સેવા કરવી '**—અંધ જેમ પડવાની બીકથી માર્ગે પોતાને દોરીને ચાલનારાને, રોગી જેમ વૈદ્યોને, નિર્ધન જેમ નિર્વાહાર્થે શ્રીમંતોને અને બીકણ જેમ મહાનાયકોને સેવે છે તેમ ભવી ભક્તિપ્રમુખ શાસ્ત્રોક્ત વિધિવડે ધર્મમિત્રોનું સેવન કરવું એથી બીજું કંઈ વધારે

વિશુદ્ધમાન પરિણામે સુગુરુ સમીપે અત્યંત હર્ષ-પ્રમોદપૂર્વક પોતે સદોષ લૌકિક ધર્મનો ત્યાગ કરી, લોકોત્તર ચારિત્ર ધર્મને ગ્રહણ કરે, એવી મહાકલ્યાણકારી શ્રી વીતરાગદેવની આજ્ઞા છે તે આજ્ઞાને મોક્ષસુખના અર્થી વિવેકીજનોએ મહા અનર્થના ભયથી કદાપિ વિરાધવી(ખંડવી) નહીં

ચતુર્થ શ્રી પ્રવ્રજ્યાપરિપાલનાસૂત્ર અંતર્ગત સરલ ભાષાનુવાદ

એ મુમુક્ષુ-સાધુ ઉક્ત વિધિવડે પ્રવ્રજ્યા-દીક્ષા આદરી, સુવિધિપૂર્વક સેવન કરવાથી સંયમક્રિયાનું ઉત્તમ ફળ પામે છે વિશુદ્ધ ચારિત્રવંત તે મહાસત્ત્વશાળી મુમુક્ષુ મિથ્યાત્વજ્ઞાનરૂપ વિપર્યાસ ભાવને પામતો નથી તેની સાધુદશાનું વર્ણન નીચે મુજબ છે —

'પત્થર અને સુવર્ણને તથા શત્રુ અને મિત્રને સમભાવથી જોનાર તેમજ હઠ-આગ્રહરહિત (સરલસ્વભાવી) હોવાથી પ્રથમ વૈરાગ્યજનિત ખરા નિરુપાધિક સુખને વરેલો, તે મુમુક્ષુ ગ્રહણ અને આસેવના શિક્ષાને સારી રીતે અંગીકાર કરે છે ગુરુકુળમાં વસનાર, ગુરુપ્રતિબદ્ધ, ગુરુ પ્રત્યે આદર-બહુમાન રાખનાર, વિનીત અને તત્ત્વાર્થદર્શી, શુશ્રૂષાદિક ગુણયુક્ત તથા તત્ત્વમાં દૃઢ આગ્રહવંત, વિધિરસીઓ તે ઉક્ત ગુરુકુળવાસથી અધિક સારું બીજું હિતતત્ત્વ માનતો નથી, કેમકે તે પવિત્ર શાસ્ત્રવચનોને અનુસરી ચાલનાર હોય છે એવા આચરણથી જ્ઞાનના ભાગી થવાય છે તથા શ્રદ્ધા અને ચારિત્ર

સારુ હિતકારી નથી, એમ સમજીને ધર્મ-મિત્રો ઉપર બહુમાન રાખવુ, એમની આજ્ઞા મેળવવાના અર્થી થવુ, આજ્ઞાધારક થવુ, આજ્ઞાના વિરાધક ન થવુ, સ્વીકારેલી આજ્ઞાના પારગામી થવુ, ધર્મગુણને લાયક સામાન્ય રીતે જ ગૃહસ્થયોગ્ય અનેક વિધ સદાચારો વિષે પરિશુદ્ધ મન, વચન ને કાયાના વ્યાપારમા સાવધાન રહી પરિશુદ્ધ અનુષ્ઠાનવાળા થઇને રહેવુ

(૬) 'મન, વચન ને કાયાને કબજે રાખી જીવન ઉચ્ચ બનાવવુ ' અનેક જીવોની ઘાત કરનાર હોવાથી સ્વાભાવિક રીતે કવખોડવા યોગ્ય, બહુ ક્લેશ-સતાપકારક તેમજ ભવિષ્યને બગાડનાર યત્રપીલણકર્માદિક મહાપાપ-આરભનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તેમજ પરજીવને પીડા ઉપજે એવુ દુષ્ટ ચિન્તવન પણ ન કરવુ ઇચ્છિત વસ્તુ નહીં મળતા કોઈની પાસે નકામી દીનતા ન દાખવવી તેમજ ઇષ્ટ વસ્તુનો ભેટો યા સમાગમ થતા હર્ષ-ઉન્માદ પણ ન કરવો તથા ખોટો હઠ-કદાગ્રહ ન રાખવો, પરતુ યથોચિત રીતે મનને પ્રવર્તાવવુ એ રીતે મનને કબજે રાખતા રહેવુ

વળી અસત્ય આળ ચડાવનારુ અને કઠોર વચન પણ ન બોલવુ, ચાડી-ચૂગલી ન કરવી તથા વિકથા-અહિત વાર્તાલાપનો ત્યાગ કરી, હિત-મિત વચન શાસ્ત્રાનુસારે જ બોલવાની ટેવ પાડવી

એવી જ રીતે જીવહિસાથી દૂર રહેવુ, કોઈનુ થોડુ પણ અદત્ત-અણઆપ્યુ સ્વેચ્છાથી ગ્રહણ ન કરવુ પરસ્ત્રી તરફ સરાગ દૃષ્ટિથી ન જોવુ અને આર્ત્ત-રૌદ્ર ધ્યાનાદિરૂપ અનર્થ

માર્ગમા વધારે દઢ થવાય છે, એમ સમજી ઉત્તમ મુમુક્ષુઓ સારી જિંદગી પર્યન્ત ગુરુકુળવાસને તજતા નથી (ગુરુકુળવાસને યથાર્થભાવે સેવી તેની સાર્થકતા કરે છે)'

૧ શુશ્રૂષા, ૨ શ્રવણ, ૩ ગ્રહણ, ૪ ધારણા, ૫ વિજ્ઞાન, ૬ ઇહા, ૭ અપોહ અને ૮ તત્ત્વનિશ્ચય-એ બુદ્ધિના આઠ ગુણ કહ્યા છે તેને રાગ, દ્વેષ, મોહાદિક ભાવવિષ ટાળવા પરમમંત્ર સમાન સમર્થ જાણી, સાધ્યપ્રત્યે લક્ષ રાખી, આ લોક પરલોકાદિક સુખની સ્પૃહા તજી જે મોક્ષાર્થી સાધુ સૂત્ર-સિદ્ધાંતના પઠન-શ્રવણવડે અભ્યસે છે તે તેને યથાતથ્યપણે સમજી શકે છે, તેથી તેનો સદુપયોગ કરે છે એ પ્રમાણે જ્ઞાનીપુરુષોનુ ફરમાન છે

અવિધિપૂર્વક તેનો અભ્યાસ કરતા અવિધિગૃહિત મંત્રના દૃષ્ટાંતે વિપર્યય-વિપર્યાસ થવા પામે છે અનારાધનામા એકા તે પ્રવૃત્તને વાસ્તવિક અભ્યાસના અનારંભથી ઇષ્ટ અનિષ્ટ (મોક્ષ, ઉન્માદિ) કશુ ફળ મળતુ નથી મંત્રાનુષ્ઠાન મોક્ષ ફળદાયક જ છે ચારિત્રનુ પ્રધાન ફળ મોક્ષ જ છે બાકી બીજુ કૃષિ પલાલના દૃષ્ટાંતે અફળ જ જાણવુ અને ચારિત્રભંગનુ ફળ ઉન્માદાદિક જ છે એટલે ઉન્માદ થાય અથવા લાંબો વખત ચાલે એવો રોગ લાગુ પડે અથવા કેવળીભાષિત ધર્મથી ચૂકવાનુ-ભ્રષ્ટ થવાનુ બને આવા અનારાધનાવાળાને તાત્ત્વિક માર્ગદેશના સાંભળતા દુ:ખ, અવધીરણા, ઉપેક્ષા અને અનંગીકારપણુ હોય છે, કેમકે શુદ્ધ માર્ગદેશના ક્ષુદ્ર સત્ત્વવાળાને, મૃગના ટોળાને સિંહનાદ જેવી વસમી (અતિ ત્રાસદાયક) લાગે છે, તથા કંઇક હળવાકર્મી જીવને અવધીરણા, ઉપેક્ષા થવા પામે

દડ ન સેવવો, પરન્તુ શાસ્ત્રમર્યાદાના પાલનથી શુભ કાયવ્યાપારમા પ્રવર્તક થવુ અને આત્માની ઉન્નતિ સધાય તેમ વર્તવુ

(૭) ' શાસ્ત્રમર્યાદા સમજી સ્વાચાર-વિચારનુ યથાયોગ્ય પાલન કરતા રહેવુ ' આવક પ્રમાણે દાન, ભોગ, કુટુબ પરિવારનુ પોષણ અને અર્થસચયની વ્યવસ્થા કરનારા થવુ કહ્યુ છે કે-' આવકથી અર્ધું કે તેથી અધિક ધન ધર્મકાર્યમા વાપરવુ ને બાકીનુ ધન ઐહિક-સાસારિક કામ કરવાના હોય તેમા સાવધાનતા રાખી ડહાપણથી વાપરવુ ' આવકના પ્રમાણમા એ બધુ ઉચિત રીતિએ કરવુ સ્વજનાદિક અને આશ્રિત સેવક-વર્ગને સતાપ ઉપજે એવુ ન કરવુ તે સર્વનુ શુભ ચિન્તવનવડે હિત કરનાર અને યથાશક્તિ દયા-અનુકપા દાખવનાર પોતે પરમાર્થથી નિરભિમાની અને નિસ્પૃહી બને છે એ રીતે ખરેખર જેમ અન્ય જીવોનુ પાલન કરવામા ધર્મ છે તેમ પોતાના પરિવારનુ પાલન કરવામા પણ તેમનો ઉપકાર થવાથી ધર્મ-કર્ત્તવ્ય છે, કેમકે સર્વે જીવોના સ્વલક્ષણ ભેદો જુદા જુદા છે તેમા ફક્ત સ્વાર્થ-લોભરૂપ મમત્વ કરવાથી સસારબધન ભવભ્રમણનુ કારણ થાય છે મમત્વબધન દૂર કરવાથી સઘળો ઉચિત વ્યવહાર હિતરૂપ થાય છે

(૮) ' સવિશેષ આત્મનિરીક્ષણ કરતા રહી, સ્વ ઉચિત સદાચાર સેવવામા સુદૃઢપણે સાવધાન રહેવુ ' ગૃહસ્થે ઉચિત સદાચારમા પોતે સાવધાનપણે વર્તવુ તેણે વિચારવુ કે-હુ અમુક નામનો, અમુક કુળનો, અમુક ધર્મ-ગુરુનો શિષ્ય સતો અમુક ધર્મસ્થાનરૂપ વ્રત-મર્યાદામા રહ્યો

છે, પણ દેશનાનુ તેવુ (વસમુ) દુ ખ લાગતુ નથી અને તેથી પણ વધારે હળવાકર્મી જીવોને અવધીરણા હોતી નથી, અન ગીકાર હોય છે

એ રીતે અનારાધનાવડે અભ્યાસેલુ સૂત્ર સમ્યગ્ અવબોધના અભાવે પરમાર્થથી અભ્યાસ કરેલુ ન જ લેખાય ઉક્ત અધ્ય યન સ બ ધી અનારાધનામાર્ગગામી જીવને એકાન્ત અનર્થકારી વિરાધનારૂપ થતી નથી, કેમકે તેના અભ્યાસના આર ભથી મોક્ષગમનનો જ આર ભ થતો હોવાથી તે પર પર એ મોક્ષના અ ગરૂપ જ છે અહીં વિરાધના છતે તત્ત્વમાર્ગની દેશનામા સાભળનારને ત્યાજ્યાત્યાજ્ય આશ્રી અભિનિવેશ–કદાગ્રહ હોતો નથી, એટલુ જ નહીં પણ અલ્પ, અલ્પતર વિરાધકને પ્રતિ પત્તિ (માર્ગનો આદર) અને ક્રિયાર ભ પણ થવા પામે છે એ રીતે પણ વિરાધનાવડે અભ્યાસેલુ સૂત્ર–અધ્યયન થોડા પણ સમ્યગ્ અવબોધયોગે ભાવથી અભ્યાસેલુ જાણુવુ આવો વિરાધક નિશ્ચે સમ્યક્ત્વયુક્ત હોય, કેમકે માર્ગગામી (સમકિતવ ત)ને જ આવી વિરાધના હોવી સ ભવે તે પણ વગરભોગવ્યે ન છૂટે એવા કિલષ્ટ કર્મવાળા જીવને જ જેને એવા કિલષ્ટ કર્મ અવશેષ રહ્યા નથી એવા યથોદિત માર્ગગામી–સમકિતવ ત જીવ સૂત્રોક્ત મર્યાદાએ પાચ સમિતિએ સમિત અને ત્રણ ગુપ્તિ વડે ગુપ્ત છતો જ વર્તે એટલે આઠ પ્રવચનમાતાનુ યથાવિધિ પાલન કરતો જ રહે. ચારિત્રપ્રાણુનુ રક્ષણ ને પોષણ કરનારી ઉક્ત પ્રવચનમાતાનો ત્યાગ અનર્થકારી થાય છે કોને ? પરમા ર્થથી બાળજીવને કોની પેરે ? શિશુ જનનીના ત્યાગ દૃષ્ટાંતે જેમ બાળક માતાના ત્યાગથી વિનાશ પામે છે તેમ અત્રે સમ

છુ હું તે ધર્મસ્થાનની વિરાધના અત્યારે નથી કરતો તેમજ તેવી વિરાધનાનો આરભ પણ નથી કરતો, પરતુ મારા આ ધર્મસ્થાનનાં વૃદ્ધિ કઈ ને કઈ થયા કરે છે આ ધર્મસ્થાન વ્રત-મર્યાદાનુ સેવન અહીં સારભૂત છે, શુભ વાસનારૂપે ભવાન્તરમા આવવાથી તે આત્મભૂત છે અને સુદર ફળપરિણામવડે તે હિતરૂપ છે બીજુ બધુ ધન-કણ-કચનાદિક વિશેષત અવિધિ-સેવનવડે અસાર છે કહ્યુ છે કે-' અનીતિ, અન્યાય અને અપ્રમાણિકતાદિક પાપદોષવડે જ અર્થરાગથી અધ બનેલ જીવ જે કઈ દ્રવ્ય લાભ પામે છે, તે મચ્છને મારવા માટે કાગમા ભરાવેના માસના લાભની પેઠે તેનો વિનાશ કર્યા વગર પચતો નથી એ પ્રમાણે પરમ બોધિબીજના લાભથી કોઈના ઉપદેશની અપેક્ષા વગર સારી રીતે સ્વયબુદ્ધ થયેલા એવા ત્રિલોકના બધુ, પરમ કૃપાળુ અરિહત ભગવાન સ્વમુખથી પ્રકાશે છે એમ સારી રીતે સમજી લઈને પ્રસ્તુત ધર્મસ્થાનરૂપ વ્રત-મર્યાદાની રક્ષા અને પુષ્ટિ કરનારા સદાચારો સેવવામા સદા સાવધાનપણે વર્તવુ શાસ્ત્રમર્યાદા મુજબ વિધિપૂર્વક આવુ વર્તન સેવવુ એ પ્રસ્તુત સમાચાર-નિષ્પત્તિનુ ભાવમગળ છે

(૯) મોહ-અજ્ઞાનરૂપ ભાવનિદ્રાનો ત્યાગ કરી તત્ત્વ આલોચનરૂપ ધર્મજાગરિકાવડે આત્માર્થી જીવે જાગવુ અર્થાત વિવેકથી વિચારવુ કે ' મારી કઈ કાળ અવસ્થા છે ? એને ઉચિત કયુ ધર્મ અનુષ્ઠાન છે ? અતે છડી જનારા અને પરિણામે ભયકર ફળ-વિપાકને આપવાવાળા શબ્દ-રૂપાદિક વિષયો તુચ્છ-અસાર છે તથા સર્વને હતા ન હતા કરી દેનારો, ઓચિંતો આવનારો, સ્વજનાદિકના બળવડે

જવુ ભાવચિન્તા વિષે આઠે પ્રવચનમાતાના પ્રગટ ફળરૂપ સર્વજ્ઞ ભગવાન બે પ્રકારની પરિજ્ઞાવડે આ ઉપર જણાવેલી સર્વ હકીકત સમ્યગ્ રીતે અર્થાત્ ભાવ-પરિણતિવડે સંપૂર્ણ જાણે છે, એટલે કે અવબોધમાત્રરૂપ જ્ઞપરિજ્ઞાવડે અને તદ્ગર્ભગત ક્રિયારૂપ પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞાનવડે

'ખરા મુમુક્ષુ મહાત્માની આત્મદશા'

તથા તે મુમુક્ષુ આ ભવસાગરમા ખરૂ આશ્વાસન લેવા માટે દ્વીપરૂપ અને અત્યત દુખદાયક અંધકારમા ખરો પ્રકાશ આપનાર દીપકરૂપ ક્ષયોપશમિક (ચળ) અને ક્ષાયક (અચળ) ભાવવાળા ચારિત્ર અને જ્ઞાનને સારી રીતે જાણે છે એટલુ જ નહી પણ તે સૂત્રોક્ત નીતિવડે સ્થિર-ક્ષાયકભાવ પેદા કરવા ઉદ્યમ કરે છે શક્તિને ગોપવ્યા વગર ગ્લાનિરહિત અને ફળ પ્રાપ્તિ માટે અધીરજ કર્યા વિના સૂત્રાનુસારે ઉત્કૃષ્ટ સયમવ્યાપારને કરતો તે અસગયોગનો આરાધક થાય છે એ રીતે ઉત્તરોત્તર યોગની સિદ્ધિવડે તે તે ગુણનો રોધ કરનારા પાપ કર્મથી મૂકાય છે અને સુનિર્મળ પરિણામને પામી જીવનપર્યંત મોક્ષસાધક ભાવક્રિયાને આરાધે છે તે તપ-સયમક્રિયાને સુખે સુખે કરતો અને વિવિધ પરીષહ-ઉપસર્ગોવડે લગારે ક્ષુભિત નહિ થતો શાન્તસુધારસનો આસ્વાદ કરતો છતો વિચરે છે કોની પેઠે? વ્યાધિવાળાને શોભન ક્રિયાના દૃષ્ટાન્તે તે આ રીતે- કોઇક માણસ કોઢ પ્રમુખ મહાવ્યાધિથી ઘેરાયો છતો તે વ્યાધિની વેદનાનો અનુભવ પામી, વેદનાના સ્વરૂપવડે જાણીતો થઈ, ખરેખર તે વેદનાથી ખિન્ન થઈ ગયા પછી સુવૈદ્યના વચનથી તે વ્યાધિને સારી રીતે ઓળખી, તેની સલાહ મુજબ—

નહીં રોકાવાવાળો અને અનેક યોનિઓમા ભમાવીને ફરી ફરી લાગુ પડી પાછળ લાગનારો કાળ-મૃત્યુ મહાભયાનક છે આ મૃત્યુરૂપ મહાવ્યાધિને દૂર કરવા અમોઘ ઔષધ સમો, નિવૃત્તિરૂપ એકાન્ત વિશુદ્ધ, તીર્થંકરાદિક મહાપુરુષોએ સેવેલો, મૈત્રી-પ્રમોદ-કરુણાદિકરૂપે સર્વ હિતકારી, કહ્યા મુજબ સાવધાનપણે પાળવાવડે નિર્દોષ અને તેથી જ પરમાનંદરૂપ મોક્ષપદને મેળવી આપનાર ઉપાય કેવળ એક ધર્મ જ છે

(૧૦) 'અનન્તજ્ઞોક્ત ધર્મ પ્રત્યે બહુમાનપૂર્વક પ્રગટ થયેલા સાધક દશાવાળા ભાવસાધુ-મુમુક્ષુના હૃદયોદ્ગાર'

ઉક્ત પરમાર્થ લક્ષણવાળા ધર્મને વિશુદ્ધ ભાવે નમસ્કાર હો! ઉક્ત ધર્મના પ્રકાશક-પ્રરૂપક અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર હો! તેમજ ઉક્ત ધર્મનો યથાર્થ રીતે ઉપદેશ દેવાવાળા નિસ્પૃહી સાધુ-મહાત્માઓને નમસ્કાર હો! તથા ઉક્ત ધર્મમાર્ગને અગીકાર કરનારા શ્રાવકાદિક ભવ્યજનોને પણ નમસ્કાર હો! હુ પોતે ઉક્ત ધર્મને શુદ્ધ મન, વચન, કાયાથી અગીકાર કરવા ઇચ્છુ છુ પરમ કલ્યાણરૂપ વીતરાગ પરમાત્માની કૃપાથી પ્રસ્તુત ધર્મની પ્રાપ્તિરૂપ કલ્યાણ મુજને હો! એ રીતે વારવાર શુદ્ધ એકાગ્રતાથી ચિન્તવન કરતા રહેવુ તથા મહાવ્રતોના પાલનરૂપ સાધુધર્મ પામેલા મુનિજનોના એકાન્ત-હિતવચનોને માન્ય કરવા એવા ઉત્તમ સાધુજનોની પવિત્ર આજ્ઞાને યથાર્થ અનુસરવા ખપ કરવો એ મોહનો ઉચ્છેદ કરવામા પ્રબળ સાધનરૂપ છે

એ રીતે કુશળ અભ્યાસવડે પવિત્ર આજ્ઞાનુ પાલન

યથાવિધિ તેનો ઉપાય કરવા લાગે છે અને વ્યાધિ ઉમળવાના ભયથી સ્વેચ્છાચાર તજી દઈ, હલકુ અને પથ્ય ભોજન કરતો તે વ્યાધિથી મુક્ત થાય છે પછી વેદનારહિત થઇ, આરોગ્ય સારી રીતે મેળવી તેમા વધારો કરતો છતો, શિરાવેધ અને ક્ષારપાતાદિયોગે વ્યાધિ શમ્યાથી થયેલ આરોગ્યના યથાર્થ ભાન વડે આરોગ્યસિદ્ધિ થયાથી તે આરોગ્ય સાચવી રાખવા સારૂ મનની અશાન્તિ દૂર થવા માટે ઇતિકર્ત્તવ્યતારૂપ ક્રિયા કરવાનો બોધ હોવાથી અપીડિતપણે તથાવિધ સ્થાન, આસન અને ઔષધપાનાદિક સેવતા કટાળો નહી લાવતો છતો પ્રશસ્તભાવ રૂપ શુભલેશ્યાવડે વૃદ્ધિ પામે છે અને વૈદ્યને મહાદ્ ખનિવૃત્તિના હેતુરૂપ બરાબર સમજીને બહુમાને છે

‘ ચઢતે પરિણામે ચારિત્રશ્રેણી આરોહણ ’

એ રીતે કર્મવ્યાધિથી ગ્રસ્ત થયેલો પ્રાણી જેણે જન્મ મરણાદિકની વેદનાનો અનુભવ કરેલ હોય અને તેવી અનત વેદના જેને સારી રીતે સમજાઇ હોય તે ખરી રીતે તેવી વેદનાથી વિમુક્ત થવા ઇચ્છે છે પછી સુગુરુના વચનથી ઉચિત આચરણવડે સુગુરુને તથા કર્મવ્યાધિને ઓળખીને પૂર્વના ત્રીજા સૂત્રમા કહેલા વિધાનવડે ભાગવતી દીક્ષારૂપ સયમક્રિયાને આદરી, પ્રમાદાચરણનો ત્યાગ કરી, શુદ્ધ-અચિત્ત સાદા ખાન પાનથી પોતાના સયમનો નિર્વાહ કરતો તે જેમ જેમ કર્મ વ્યાધિથી મુક્ત થતો ઇષ્ટવિયોગાદિકની વેદનાથી પણ છૂટતો જાય તેમ તેમ ચારિત્રશુદ્ધિરૂપ ભાવઆરોગ્ય સારી રીતે સપાદન કરી ચઢતા ભાવે તેમા વધારો કરતો જાય છે એમ ઘણો કર્મ

કરનાર આત્મા શુભ ભાવનાબળે વિશુધ્ધ થતો થતો અનુક્રમે કર્મ-મળને ટાળી સાધુધર્મની યોગ્યતા પામે છે —એટલે તે સાસારિક સુખથી વિરક્ત થયો સતો મોક્ષાર્થી, મમત્વ રહિત, કોઈને પીડા-પરિતાપ નહીં ઉપજાવનાર રાગ દ્વેષની ગાઠને ભેદવાવડે વિશુદ્ધ ભાવવાળો થાય છે

એવી રીતે સાધુધર્મપરિભાવનાસૂત્રની સક્ષિપ્ત ને સરલ વ્યાખ્યા શ્રીમાન્ હરિભદ્રસૂરિની ટીકાના આધારે યથામતિ લખી તૈયાર કરેલી અહીં દાખલ કરવામા આવી છે

પ્રવ્રજ્યાગ્રહણવિધિ નામના તૃતીય સૂત્રની સક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા

૧ ‘ભાગવતી દીક્ષા અગીકાર કરવાની રીતિ-નીતિ’ સાધુધર્મને સારી રીતે સમજી લીધા પછી ઉપરોક્ત ગુણવાળો ભાવિત આત્મા કોઈને ઉત્પાત-દુખ-પીડા યા અસમાધિ ન થાય તેવી રીતે ઉક્ત સાધુધર્મને અગીકાર કરવા ઉજમાળ થાય, કેમકે કોઈને અશાન્તિ કે અસમાધિ ઉપજાવવી એ તેમા વિઘ્નરૂપ થાય છે વળી એ ધર્મપ્રાપ્તિનો ઉપાય નથી, કારણ કે પરોપતાપરૂપ અકુશલારભ હિતકારક નથી કદાચ માતપિતા કર્મયોગે પ્રતિબોધ પામ્યા ન હોય તો તેમને પ્રતિબોધવા માટે શાન્તિથી સમજાવવા મહાસત્ત્વશાળીના માતપિતા પ્રાયે પ્રતિબોધ પામેલા હોય છે

૨ ‘માતપિતાને નમ્રભાવે હિતોપદેશ’ ઉભય લોક સુધરે એવુ જીવિત પ્રશસાપાત્ર લેખાય છે સમુદાયે કરેલા શુભ કામ સમુદાયે ફળે છે-સફળ થાય છે એ રીતે ન કરાય

વિકાર શાન્ત થવાવડે ચારિત્ર લાભ થવાથી તેનો ખરો લાભ સાચવી રાખવા માટે ગમે તેવા પરીષહો કે ઉપસર્ગો આવ્યે છતે પણ સમ્યગ્જ્ઞાનના પ્રભાવથી તથા ક્ષાયોપશમિક ભાવની વૃદ્ધિવડે ચિત્તની સ્થિરતા થવાથી તથા ધર્મોપયોગ-ઇતિકર્તવ્યતામા બોધની જાગૃતિ રહેવાથી સદા સંકલ્પવિકલ્પરહિત પ્રશાન્ત સ્થિતિ અનુભવી શુભ પ્રભાવરૂપ તેજોલેશ્યાવડે વૃદ્ધિ પામે છે, અને ભાવવૈદ્યસમાન ગુરુમહારાજને બહુમાને છે કેવી રીતે ? તે કહે છે—યથોચિત નિસર્ગપણે તેમના આશયને સમજી સહજ પ્રવૃત્તિ સેવવાવડે આવી અસંગ પ્રવૃત્તિ ભગવતોએ અતિશય ગુણવાળી કહી છે, કેમકે તે વિશેષત નિસર્ગભાવે સેવાતી હોવાથી તેમજ અચિન્ત્ય ચિન્તામણિ સમાન તીર્થંકર પ્રભુના બહુમાન સહિત થતી હોવાથી પ્રધાન ભાવવાળી હોય છે

' સદ્ગુરુની આજ્ઞા તીર્થંકર દેવની આજ્ઞા સમાન લેખી આરાધવાની જરૂર '

જે વસ્તુતત્ત્વને સમજાવે છે તે ગુરુ તેમની આજ્ઞા તીર્થંકર ભગવાનની આજ્ઞાસમાન સુખદાયક આરાધવી જોઈએ તથાપ્રકારે ગુરુમહારાજ પ્રત્યે બહુમાન કર્યા વગર કરવામા આવતી પડિલેહણાદિક ક્રિયા પણ કુલટા નારીના ઉપવાસાદિક ક્રિયાની જેવી મોક્ષફળ આપવાને બદલે સંસારપરિભ્રમણ કરાવનારી હોવાથી વિદ્વાન જનોએ અસત્ક્રિયારૂપ જાણીને તેને નિંદી-ગર્હી-તુચ્છકારી છે વિષમિશ્રિત અન્ન ખાઈ તૃપ્તિ માનવા જેવી તે ક્રિયા વચનવિરાધનાથી સંસારભ્રમણરૂપ મહાઅનર્થ

તો આપણે સહુને ભવપરંપરાએ બહુ લાબો વિયોગ ખમવો પડે છે, અને એક વૃક્ષ ઉપર આવી રહેલા પંખીતુલ્ય ચેષ્ટિત બને છે મૃત્યુ નહીં રોકી શકાય એવું અને અલ્પ આયુષ્યવડે બહુ ટૂંકુ છે સમુદ્રમાં પડી ગયેલા રત્નને મેળવવા જેવું ફરીને મનુષ્યપણું પામવું અતિ દુર્લભ છે બીજા પૃથ્વીકાયિકાદિક અતિ ઘણા ભવો, દુઃખભર્યા, મોહ–અંધકારવાળા અને પાપ અનુબંધના પરિણામવાળા હોવાથી શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ માટે યોગ્ય નથી આ મનુષ્યભવ સંસારસમુદ્રમાં નાવ જેવો હોવાથી તેનો આત્મકલ્યાણ સાધી લેવામાં ઉપયોગ કરી લેવો જોઈએ, કેમકે આ જીવનરૂપ નાવ સંવરવડે હિંસાદિક દોષ વગરનું, જ્ઞાનરૂપ સુકાનવાળું, તપરૂપ પવનવેગથી ચાલનારું હોવાથી ખરેખર ઉપયોગમાં લઈ લેવા જેવું છે સિદ્ધિ સાધુધર્મ સાધવામાં હેતુરૂપ હોવાથી આ તક દુર્લભ ને અનુપમ છે, અને આ સિદ્ધિ જ ભવ્યજનોને આદરવા યોગ્ય છે, કેમકે ઉક્ત સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થયે છતે જન્મ, જરા, મરણ, ઈષ્ટવિયોગ, અનિષ્ટ સંયોગ, ક્ષુધા, તૃષા કે બીજા કોઈ દોષ (ઉપદ્રવ) રહેવા પામતા નથી અશુભ રાગાદિ રહિત, શાન્ત, નિરુપદ્રવ ને લગારે બાધા રહિત (અવ્યાબાધ) સર્વથા સ્વતંત્ર જીવનું અવસ્થાન સિદ્ધિગતિમાં હોય છે

ઉક્ત સિદ્ધિથી વિપરીત અનવસ્થિત સ્વભાવવાળો સંસાર છે, કેમકે એમાં સુખી પણ અસુખી અને દૃશ્યસુખ પણ અસત્ સ્વપ્નની જેમ સર્વ આળપંપાળ દીસે છે, તેથી તેમાં પ્રતિબંધ (મમતા) કરવો યોગ્ય નથી

આપ (માતપિતા) મારા પર અનુગ્રહ–કૃપા કરો આ

ફળને દેનારી અને અધિકાધિક વિરાધનાથી પાપ-અનુબધ કરાવનારી થાય છે એથી જ તીર્થંકર દેવની આજ્ઞા જેવી કલ્યાણકારી ગુરુમહારાજની આજ્ઞા બહુમાનપૂર્વક આરાધવા ચોગ્ય કહી છે એ જ વાતને સમર્થન કરતા શાસ્ત્રકાર કહે છે

‘ ગુરુઆજ્ઞાના બહુમાનનુ અતિ સુદર પરિણામ ’

મોક્ષ પામવાનુ અમોઘ (સફળ) કારણ હોવાથી ગુરુ પ્રત્યેના શુદ્ધ પ્રેમને મોક્ષ કહી શકાય, કેમકે એથી પરમગુરુ તીર્થંકર દેવનો સચોગ થવા પામે છે અને તેમ થતા અવશ્ય મોક્ષપ્રાપ્તિ થાય છે કારણમા કાર્યના ઉપચારથી ગુરુનુ બહુમાન કરવુ એ અત્ર શુભોદયરૂપ અને અધિકાધિક આરાધના વડે અધિકાધિક શુભોદયનો અનુબધ કરાવનાર થાય છે, તેમજ ત ગુરુનુ બહુમાન જ સસાર-વ્યાધિને ટાળવા સમર્થ થઇ શકે છે અત ગુરુ-બહુમાનથી બીજુ કઈ વધારે સુદર સાધન નથી વળી એ દ્વારા ભગવત પ્રત્યે બહુમાન પ્રગટવાથી એને ઉપમા આપી શકાય એવી કોઈ વસ્તુ દેખાતી નથી એ રીતે વિમળ વિવેકથી વિચક્ષણ અને વિવેક વગર પણ સહેજે સુદર ભાવવાળો તેમજ ગુરુની ગેરહાજરીમા પણ ક્ષયોપશમથી **માષતુષ મુનિની** પેરે શુભ પરિણામવાળો સયમમાર્ગથી પતિત નહીં થયેલ દીક્ષિત સાધુ શુભ પ્રભાવરૂપ તેજોલેશ્યાવડે વૃદ્ધિ પામતો બાર માસ જેટલા દીક્ષાપર્યાયયોગે, સર્વ દેવની તેજોલેશ્યાને અતિક્રમી-ઉલ્લઘી જાય છે, એમ મહામુનિ ભગવાન શ્રી મહાવીર દેવે કહેલુ છે અહીં વિવક્ષેની તેજોલેશ્યા ચિત્તસ્વાસ્થ્ય સુખલાભ લક્ષણવાળી જાણવી

'શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવાનું ઉત્તમ ફળ-પરિણામ'
યથાર્થ આરાધના

ત્યારબાદ તે મહાનુભાવ મુનિ, શુક્લ-અખંડવ્રતી, અમત્સરી, કૃતજ્ઞ, સદારંભી અને હિતપરિણામી તથા શુક્લાભિજાત્ય ઉક્ત પ્રધાન ગુણવાળો અને પ્રાયે છિન્નકર્મ-અનુબંધવાળો છતો, ઘણા ભવાભિનંદી જીવોને રુચે એવી ક્રિયામાં પ્રીતિવાળી લોકસંજ્ઞાનો સમૂળગો ત્યાગ કરે છે રાજહંસની પેરે પ્રતિસ્રોતગામી (લોકસંજ્ઞારૂપ મહાનદીના પ્રવાહ સામે તરી પાર જનાર) અને લોકસંજ્ઞારૂપ અનુસ્રોતથી નિવર્તેલો સદા સંયમ વ્યાપારને સાવધાનપણે સાધનાર મહાશયને તીર્થંકર દેવોએ યોગી તરીકે વખાણ્યો છે ગ્રહણ કરેલી પ્રતિજ્ઞાને યથાર્થપણે પાળનાર તે મહાનુભાવ મુનિ ચારિત્રધર્મનો આરાધક બને છે એ રીતે નિરતિચારપણે શુદ્ધ સરલભાવે ચારિત્રધર્મને સેવનાર મહાત્મા ઉત્તમ કરણી કરવાવડે શુદ્ધ-મોક્ષસાધક બને એવો જન્મ પામે છે ભોગક્રિયા, સુરૂપાદિવંતને જેમ ઠીક પ્રાપ્ત થાય છે તેમ આવા વિશિષ્ટ જન્મવાળા મહાનુભાવને સંપૂર્ણ ભાગ્યના બળથી અસંક્લિષ્ટ સુખદાયક સકળ ભોગસામગ્રી, રૂપ, વય, વૈચક્ષણ્ય, સૌભાગ્ય, માધુર્ય અને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય છે તે પણ પરને ઉપતાપ નહીં ઉપજાવનારી અને શુભ અનુબંધવાળી હોવાથી જેવી તે ભોગસામગ્રી સંપૂર્ણ હોય છે તેવી બીજી ભોગસામગ્રી સંપૂર્ણ હોતી નથી ઉભયલોકની અપેક્ષાએ સંક્લેશાદિક થકી ભોગક્રિયાના સ્વરૂપનું ખંડન થવાવડે ઇષ્ટવસ્તુતત્ત્વનો બોધ કરનારું જ્ઞાન કહેવાય છે આ જ્ઞાન છતે સમ્યગ્ તત્ત્વાલોચનવડે ઉચિત પ્રતિપત્તિ-પ્રધાન શુભ યોગસિદ્ધિ થવા પામે છે પ્રસ્તુત

પ્રમાણાભાવ લક્ષણ દૂષણ આવે છે એમ હોવાથી આત્માના પરિણામભેદથી બધમોક્ષભેદ માનવો એ ઠીક પ્રમાણયુક્ત છે

‘ સિદ્ધસ્વરૂપ ’—એ રીતે સિદ્ધિસુખ (સિદ્ધઅવસ્થાનુ સુખ) સર્વથા પ્રશાન્તવાહિતાયોગે અનતભાવે હોવાથી અક્ષય છે, તેથી જ આ નિર્દિષ્ટ સુખ સર્વોત્કૃષ્ટ છે એ સિદ્ધ પરમાત્માઓ લોકના અતે આવી રહેલી સિદ્ધશિલા ઉપર નિવાસ કરી રહેલા છે ત્યા એક સિદ્ધ પરમાત્મા છે ત્યા નિયમા અનત સિદ્ધ પરમાત્માઓ અન્યોન્ય આબાધારહિત પરમાનદમા ઝીલતા રહે છે સિદ્ધની ગતિ અહીંથી લોકાન્તે પૂર્વપ્રયોગાદિ ચાર હેતુવડે બાણ, ધૂમ, એરડફળ તથા તુબડાના દૃષ્ટાન્તે જાણવી એથી જ એક જ સમયમા તેમની ઊર્ધ્વગતિ થવા પામે છે તે અસ્પર્શમાનગતિવડે ગમન ઉત્કર્ષવિશેષથી જ સભવે છે એ રીતે સિદ્ધપ્રવાહ ચાલુ રહે છે, તેમ છતા મોક્ષ-ગતિ યોગ્ય ભ ય જીવો અનતાનત હોવાથી તેમનો અત-છેડો આવતો નથી–અનતાનત સમય–કાળની પેઠે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૮ પૃ ૩૦૨, ૩૪૨ તથા પુ ૪૯ ૧૭, ૧૦૪]

સૂક્ત વચનો

૧ અહો ભદ્ર ! જે શુભ કૃત્ય કાલે કરવા ધાર્યું હોય તે આજે જ અને તે પણ બને તેટલી ઉતાવળે કર વાયદામાં મે, પછી ... વાયદામા અવસર વીતી જાય છે ... શમીશ ? કાળની ગતિ ગહન–અકળ છે

પ્રવૃત્તિ મોહજનિત નથી પણ તે શુભ અંતઃકરણરૂપ ભાવ પ્રવર્તક છે, તેથી જ તેમાં પ્રાયઃ વિઘ્ન આવતું નથી, કેમકે નિષ્પાપપણે તેમાં સદુપાયનું સેવન કરાય છે જન્માન્તરે તેના બહુમાનાદિકવડે ભાવઆરાધનથકી આ સઘળા સુસંયમ યાપાગે સ્વીકારેલા હોય છે તેના વારંવાર અભ્યાસ-પરિશીલનથી મુમુક્ષુ તેમાં યથાર્થ પ્રવર્તે છે અને પ્રસન્નભાવે ઇષ્ટફળને સાધે છે એ પ્રમાણે કરાતી સુસંયમક્રિયા નિરતિચારપણે એકાન્ત નિષ્કલંક હોવાથી મોક્ષસાધક બનવા પામે છે, તથા ઉત્તરોત્તર સંયમ ભોગની સિદ્ધિવડે તે શુભ અનુબંધવાળી થાય છે તેવી સુક્રિયાથી સદા મોક્ષસાધનમાં કુશળ તે મુમુક્ષુ પ્રધાન મત્યાર્થને યથાર્થ રીતે સાધે છે શી રીતે ? તે કહે છે -

“ સંવેગ-સિદ્ધિ ”

તે બોધિબીજ (સમ્યક્ત્વ) અને બીજ બીજ (તેનો સ્વીકાર યા અભ્યાસ કરનારની તથા શાસનની પ્રશંસાદિક)ના ન્યાસ-સ્થાપનાદિક પ્રકારોવડે પર અર્થે પરોપકારના સાધનથી મહાઉદ્યવાન, પરાર્થ પ્રત્યે કર્તાના વીર્યાદિ યુક્ત અને અમોઘ શુભ ચેષ્ટાવંત, સર્વાકારસંપન્નતાવડે સર્વતોભદ્ર, કયાય પણ અન્યૂનતાવડે સુપ્રણિધાનાદિકના હેતુરૂપ, મોહ-અંધકારને ફેડવા દીપકરૂપ, રાગરૂપ ચિરસ્થાયી રોગને ટાળવા સમર્થ વૈદ્યરૂપ તથા દ્વેષ-અગ્નિને બુઝાવવા મહાસાગરરૂપ અને સહુને સુખદાયક હોવાથી અચિન્ત્ય ચિન્તામણિ સમાન આ મહાનુભાવ મુનિ સંવેગ-તીવ્ર વૈરાગ્યની સિદ્ધિ-સફળતા કરનાર થાય છે

બતુલ્ય અનાદિનો છે વળી અબદ્ધને બધનની કલ્પના કરતા, અબધપણાના હેતુવડે સિદ્ધ-મુક્તને ફરી પાછા બધના પ્રસગથી મુક્તિનો અભાવ થાય અને બદ્ધ તથા મુક્તનો તફાવત રહે નહીં, અનાદિનો બધ માનતા તે બધના સ્વાભાવિકપણાથી મોક્ષનો અભાવ થશે એ શકાને ટાળવા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે - બધ અનાદિ સબધવાળો હોવા છતા કચનોપલના દૃષ્ટાન્તે તેનો વિયોગ (પૃથગ્ભાવ) અવિરુદ્ધ-વિરોધરહિત લોકપ્રસિદ્ધ છે

'ઉક્ત બાબત ન્યાયઘટના' -ઇન્દ્રિય રહિતને દિદક્ષા જોવાની ઇચ્છા ન હોય અબદ્ધને ઇન્દ્રિયો ન હોય અને અણદીઠી-અણજાણી વસ્તુને જોવાની ઇચ્છા ન થાય, તેથી જોવાની ઇચ્છા સહજ સ્વાભાવિક જ હોય એ શકાના સમાધાન માટે કહે છે ચૈતન્યવત્ સહજ સ્વાભાવિક જોવાની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ ન જ થાય અને જોવાની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ માની લેતા આત્માને સ્થાન જ ન હોય

અન્યથા અણુસબધથી આત્માને આ દિદક્ષા ન હોય ભવ્યત્વની જેમ દિદક્ષાની નિવૃત્તિ થયા છતા દોષ નહી આવે? એ શકાના સમાધાનાર્થે કહે છે કે-ન્યાયથી જોતા દિદક્ષા ભવ્યત્વને સરખી નથી, કેમકે ભવ્યત્વ કેવળ જીવરૂપ નથી અને દિદક્ષા તો કેવળ જીવરૂપ છે ભાવી યોગની અપેક્ષાએ મહદા દિખાવે, તે વખતે કેવળીપણાથી દિદક્ષાનુ ભવ્યત્વ સાથે સરખાપણુ નથી, કેમકે સદા કેવળીપણુ એક સરખુ રહેવા પામે છે, તેમ કૈવલ્ય છતા દિદક્ષાના ભાવાભાવ સ્વભાવની કલ્પના અપ્રમાણ જ છે તેથી જ કહે છે દિદક્ષાને સ્વીકારતા એ જ

'સિદ્ધ બુદ્ધ થઇ અતે સાધ્યસિદ્ધ થવારૂપ મોક્ષપ્રાપ્તિ'

તે મુમુક્ષુ, એવી રીતે ધર્મદાનવડે પરોપકારસાધક તથા કરુણાદિ અનેક ભાવથી અનેક ભવોપાર્જિત જ્ઞાનાવરણાદિક પાપકર્મથી મુક્ત થતો અને સ વેગાદિક શુભ ભાવોવડે વૃદ્ધિ પામતો અનેક ભવમા થયેલી સાચી આરાધનાવડે તીર્થંકરાદિકના જન્મ જેવો સર્વોત્તમ ભવ પામે છે તે ભવ પણ છેલ્લો અને મોક્ષપ્રાપ્તિના હેતુરૂપ, સ પૂર્ણ પરોપકાર નિમિત્તે, ઉત્કૃષ્ટ પુન્યના સ ચયવડે પ્રાપ્ત થયેલો હોય છે તે ભવમા મહાપુરુષને ઉચિત સમસ્ત કૃત્ય કરીને સમસ્ત (બ ધાતા અને પૂર્વે બાધેલા) કર્મથી રહિત થયો છતો તે વ્યવહારથી સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત અને પરિનિર્વાત થઈ સર્વ દુ ખનો અ ત કરે છે અર્થાત્ સિદ્ધ થાય છે એટલે સામા ય રીતે અણિમાદિક ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ, ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરે છે બુદ્ધ એટલે સર્વજ્ઞ-કેવળી થાય છે મુક્ત એટલે ભવોપગ્રાહી-અઘાતી કર્મથી પણ મૂકાય છે અને પરિનિર્વાત એટલે સર્વથા સર્વપ્રકારે કર્મ રહિત થાય છે તેમજ સદા પુનર્ભવનો અભાવ થવાથી સર્વ દુ ખોનો અ ત કરે છે અથવા સર્વ કાર્યની પરિસમાપ્તિવડે સિદ્ધ થાય છે એમ સમજવુ

પ્રવ્રજ્યા-ફળ નામના પ ચસૂત્રના પાચમા સૂત્રની સ ક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા

'સ્વભાવસિદ્ધ શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શનપ્રાપ્તિ' —આ દીક્ષિત મહાત્મા ઉક્ત સુખની પર પરાવડે અભિસિદ્ધ સિદ્ધિ વરવા તૈયાર થયો છતો, સદા શિવપણાવડે પરમબ્રહ્મ, ગુણોત્કર્ષના યોગવડે મહામ ગળસ્થાન, જન્મ, જરા, મરણરહિત, જેનુ અશુભ એકાન્ત ક્ષીણ થઇ ગયુ છે તેથી જ તથાવિધ અનુબ ધની શક્તિ

પ્રમાણાભાવ લક્ષણ દૂષણ આવે છે એમ હોવાથી આત્માના પરિણામભેદથી બ ધમોક્ષભેદ માનવો એ ઠીક પ્રમાણયુક્ત છે

'સિદ્ધસ્વરૂપ'—એ રીતે સિદ્ધિસુખ (સિદ્ધઅવસ્થાનુ સુખ) સર્વથા પ્રશાન્તવાહિતાયોગે અનતભાવે હોવાથી અક્ષય છે, તેથી જ આ નિર્દિષ્ટ સુખ સર્વોત્કૃષ્ટ છે એ સિદ્ધ પરમાત્માઓ લોકના અતે આવી રહેલી સિદ્ધશિલા ઉપર નિવાસ કરી રહેલા છે જ્યા એક સિદ્ધ પરમાત્મા છે ત્યા નિયમા અનત સિદ્ધ પરમાત્માઓ અન્યોન્ય આમાધારહિત પરમાનદમા ઝીલતા રહે છે સિદ્ધની ગતિ અહીંથી લોકાન્તે પૂર્વ-પ્રયોગાદિ ચાર હેતુવડે બાણ, ધૂમ, એરડફળ તથા તુબડાના દૃષ્ટાન્તે જાણવી એથી જ એક જ સમયમા તેમની ઊર્ધ્વગતિ થવા પામે છે તે અસ્પર્શમાનગતિવડે ગમન ઉત્કર્ષવિશેષથી જ સભવે છે એ રીતે સિદ્ધપ્રવાહ ચાલુ રહે છે, તેમ છતા મોક્ષ-ગતિ યોગ્ય ભ વ્ય જીવો અનતાનત હોવાથી તેમનો અત-છેડો આવતો નથી-અનતાનત સમય-કાળની પેઠે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૮, પૃ ૩૦૨, ૩૪૨ તથા પુ ૪૯ ૬૭, ૧૦૪]

સૂક્ત વચનો

૧ અહો ભદ્ર ! જે શુભ કૃત્ય કાલે કરવા ધાર્યું હોય તે આજે જ અને તે પણ બને તેટલી ઉતાવળે કર વાયદામાં ને વાયદામા અવસર વીતાવી દે છે, પછી તુ તે ક્યારે કરી શકીશ ? કાળની ગતિ ગહન-અકળ છે

વર્જિત, જેણે પોતાનુ શુદ્ધ સ્વરૂપ સપ્રાપ્ત કર્યું છે એવો છતો અક્રિય-ગમનાદિ ક્રિયારહિત, સ્વભાવમા સસ્થિત, સ્વાભાવિક ધર્મવાળો, જ્ઞેયની અનતતાથી અનત જ્ઞાન અને અનત દર્શનવાન થાય છે

'સિદ્ધસ્વરૂપ' –તે સિદ્ધપરમાત્માને શબ્દ નથી, રૂપ નથી, ગધ નથી, રસ નથી, સ્પર્શ નથી કેમકે એ બધા શબ્દાદિક તો પુદ્ગળનો ધર્મ–સ્વભાવ છે તે અભાવરૂપ પણ નથી, પરતુ જ્ઞાનની પેઠે તેની સત્તા અરૂપી, અમુક જ પ્રકારના સસ્થાન વગરની, સ્વભાવે જ અનતવીર્ય–શક્તિવાળી, કૃતકૃત્યા, દ્રવ્યથી અને ભાવથી સર્વ અબાધારહિતા, સર્વથા નિરપેક્ષા–સ્વતત્ર તેથી જ સ્થિરા (અત્યત સુખના યોગથી અનુકૂળા) અને શાન્ત મહાસાગર જેવી પ્રશાન્તા વર્તે છે આવી અરૂપી સત્તાનુ જ પરમસુખલક્ષણપણુ જણાવવા માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે–આ અપૂર્વ સુખરૂપ આનદ સ્વભાવસિદ્ધ છે અને એથી જ મનઇન્દ્રિયાદિક કોઇની અપેક્ષા વગરનો સ્વતત્ર હોવાથી તે સુખરૂપ આનદ પ્રધાન (ઇષ્ટ) મનાયો છે

'સયોગજન્ય ઇન્દ્રિયપરતત્રતા ખરા સુખ–આનદ વગરની છે' કેમકે તેમા ઉત્સુકતાજનિત દુખ રહેલુ છે વળી અપેક્ષિત–કલ્પિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થયે તેનો વિરહ થતા દુખ થવા પામે છે સયોગ વિયોગનુ કારણ છે, એથી કઈ સારુ પરિણામાત્મક ફળ આવતુ નથી, કેમકે તેવા સયોગથી અવપાત જ થવા પામે છે, તેમ છતા મોહવશ મુગ્ધજનોને તે બહુ ઇષ્ટ લાગે છે, કારણ કે જ્યારે બુદ્ધિવિપર્યાસ થાય છે ત્યારે અફળને વિષે ફળબુદ્ધિ થાય છે એવા વિપર્યાસથી અસત

૨ લોભ-લાલચમા લપટાયેલો જીવ તેમાથી ભાગ્યે જ ઉગરી શકે છે

૩ દુર્જન અને ચળચિત્તની કૃપા એ બૂરી, અને સજ્જનનો ત્રાસ ભલો

૪ સજ્જન પુરુષોની સકળ સંપત્તિ પરમાર્થ-પરોપકાર અર્થે જ હોય છે

૫ વહેતુ પાણી નિર્મળ રહે છે અને બંધીયાર હોય તે બગડી જાય છે, તેમ સતસાધુજનો પ્રતિબંધ રહિત ફરતા સારા રહે છે એક ઠામે રહેતા કઇ ને કઇ દોષ-કલંક લાગી બેસે છે ગૃહસ્થનો પરિચય વધવાથી સંયમ ઠીક વધતો નથી

૬ સદ્ગુણાનુરાગીને ભક્તિ, નિર્મોહી-અવિકળને તત્ત્વજ્ઞાન, રાગ દ્વેષ રહિત સમભાવીને મુક્તિ અને નિર્લોભી-સંતોષીને સુખ-શાન્તિ મળે છે

૭ ખરેખરા ગંભીર-મોટા દિલના પોતાના મુખે આત્મપ્રશંસા કરતા નથી

૮ ભણવા માત્રથી ખરી પંડિતાઇ આવતી નથી ખરા વિશુદ્ધ શાસ્ત્રપ્રેમથી તે આવે છે

૯ આત્મજ્ઞાનીઓનો સમાગમ થતા શાન્તરસની લૂંટાલૂંટ થાય છે અને અજ્ઞાનીઓનો મેળાપ થતા ભારે માથાકૂટ કરવા વખત આવે છે

૧૦ શાણા ચતુરને બધી વાતનો વિચાર હોય છે મૂર્ખને

પ્રવૃત્તિવડે અપાર અનર્થ (પારવગરના અનર્થો) થવા પામે છે આ પ્રકારનો મોહ અંતરંગ શત્રુરૂપ છે, એમ ઉક્ત હેતુથી જ સર્વજ્ઞ ભગવાને જણાવેલ છે જો સંયોગમાત્ર જ દુષ્ટ હોય તો સિદ્ધ પરમાત્માને આકાશ સાથેનો સંયોગ દુષ્ટ ખરો કે નહિ ? તેનો ઉત્તર આપે છે કે-સિદ્ધ પરમાત્માને આકાશ સાથે સંબંધ નથી, તે તો સ્વરૂપસંસ્થિત છે ત્યારે આકાશરૂપ આધાર વગર તે કેવી રીતે રહી શકે ? ઉત્તર-આકાશનો ધર્મ કોઈને આધાર આપવાનો નથી, પણ અવકાશ આપવાનો છે, તેમાં કશો ફેરફાર થતો નથી, આ વાત અચિન્ત્ય છે તત્ત્વ કેવળી ગમ્ય છે અને આ નિશ્ચય મત છે વ્યવહાર મત તો બીજી રીતે છે-સંયોગસંબંધ થયે છતે પણ તે સંયોગશક્તિના ક્ષયથી આ ઉપર કહેલું સઘળું સારી રીતે બંધ બેસે છે એ જ કહે છે-વિયોગવાળો સંયોગસંબંધ છે, એ નિયમને વિચારતાં સિદ્ધ અને આકાશનો સંબંધ એવા પ્રકારનો નથી, તેથી પ્રસ્તુત યોગસંબંધનું લક્ષણ જુદું છે સિદ્ધને અત્ર કશી અપેક્ષા નથી ત્યારે સિદ્ધ લોકાન્ત આકાશ સુધી ગમન કેમ કરે છે ? ઉત્તર-કર્મક્ષયથી પ્રગટ થયેલા અનંતસુખસ્વભાવ સમાન એ એનો સ્વભાવ જ છે સિદ્ધનું અનંત સુખ કેવું છે ? ઉત્તર-સિદ્ધના સુખને સરખાવવા માટે કોઈ ઉપમા વિદ્યમાન નથી સિદ્ધસુખ પ્રાપ્ત થયે જ તેનો ખરો અનુભવ થવા પામે છે એમ શાથી કહો છો ? ઉત્તર-એવાં સર્વજ્ઞ પરમાત્માનાં વચન છે, તેમજ તે સર્વથા સત્ય છે કેમકે રાગ, દ્વેષ, મોહાદિક દોષોનો સર્વથા ક્ષય કરેલો હોવાથી તેમને અસત્ય બોલવાનું કશું પ્રયોજન રહ્યું નથી, અને કારણવગર કાર્ય નીપજતું નથી

લાજ-શરમ હોતી નથી તેને ગર્દભની જેમ ગમે તેમ કરીને પેટ ભરવાથી જ કામ હોય છે

૧૧ જેને લોભ-તૃષ્ણા ટળી-નિસ્પૃહતા આવી તે શાસન પતિ શાહ છે

૧૨ પરમાત્મતત્ત્વમા લે (લય) લાગી તે આખરે તદ્રૂપ થઇ જવા પામે છે નિસ્વાર્થ પ્રેમની ગતિ અજબ છે, તેનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય છે

૧૪ મોક્ષસાધક-મુમુક્ષુને મન દેવગુરુ એકલા હિતકારી ભાસે છે અને મન, વચન, કાયાથી અભેદભાવે એકનિષ્ઠ બની તેમની જ તે ભક્તિ કરે છે

૧૫ સત-સમાગમ મળવો મહામુશ્કેલ છે, તેનુ સુખ અપૂર્વ-અલૌકિક છે

૧૬ સત-મહાત્માનુ હૃદય પાતાળી કૂવા જેવુ અગમ-અપાર હોય છે તેમા અનત-અખૂટ (શાન્ત) રસ હોય છે ભાગ્યશાળી ભક્તો તેનો લાભ પામે છે

૧૭ સતો પ્રત્યે ખરા વિનય-હૃદયનો અવિહડ પ્રેમ-આદર દાખવનાર સજ્જનો જ સાચો આત્મલાભ મેળવી શકે છે મિથ્યાભિમાની જનો તેનાથી વચિત રહે છે

૧૮ ઊચી કરણીથી જ કલ્યાણ છે તેના વગર કેવળ ઊચા કુળમાત્રથી શુ વળે ?

૧૯ ચૈતન્યગુણવડે જગતના સર્વે જતુઓને સમાન લેખવા યોગ્ય છે

તેવી જિનાજ્ઞા છે એ રીતે સિદ્ધસુખ સ્વસવેદ્ય (સ્વાનુભવથી સમજાય તેવુ) ઠરે છે, એવો આપ્તવાદ છે, બાકી આ આગળ કહેવાતા લક્ષણોવાળુ સિદ્ધસુખનુ નિદર્શન (દૃષ્ટાન્ત) માત્ર છે –

'સિદ્ધસુખનુ આછુ ભાન કરાવનાર દૃષ્ટાંત નીચે મુજબ છે'

સર્વ શત્રુઓનો ક્ષય થયે છતે તથા સર્વ વ્યાધિઓનો વિનાશ થયે છતે તેમજ સર્વ અર્થનો સયોગ મળતા અને સર્વ ઇચ્છા ફળિભૂત થતા જેવુ સુખ થાય તે કરતા અનત ગણુ સિદ્ધનુ સુખ, ભાવશત્રુઓના તથા ભાવવ્યાધિઓના ક્ષયાદિકથી પ્રાપ્ત થાય છે રાગ–દ્વેષ–મોહાદિક દોષો જીવને અપકારી હોવાથી ભાવશત્રુઓ છે અને જીવને પીડાકારી હોવાથી કર્મના ઉદયો ભાવ વ્યાધિરૂપ છે પરમાર્થના હેતુપણાવડે કરીને પરમલબ્ધિઓ અર્થરૂપ છે અને ઇચ્છારહિત થવાની (નિ સ્પૃહપણાની) ઇચ્છારૂપ જ ઇચ્છા, તેની સર્વથા નિવૃત્તિવડે પ્રાપ્ત થતુ એવુ સૂક્ષ્મ સિદ્ધસુખ બીજા કોઈને ખરી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકતુ નથી કોની જેમ? સયમમાર્ગમા સાવધાનપણે ચાલનાર નિર્ગ્રથ સાધુનુ પ્રશમ સુખ જેમ બીજા સ્વચ્છદી સાધુને સમજાતુ નથી અને આરોગ્યનુ સુખ જેમ રોગીને સમજાતુ નથી તેમ કહ્યુ છે કે–રાગ, દ્વેષ અને મોહના અભાવે જે સ્વાભાવિક સુખ આત્માને થાય છે તે વીતરાગ પરમાત્મા જાણે છે જેને સનિપાત થયો હોય તેને નિરોગીપણાના સુખનુ ભાન હોતુ નથી તેમ સિદ્ધ પરમાત્માનુ સુખ સ્વસવેદ્ય હોવાથી જ જાણે વેદે, બીજા શુ જાણે?

૨૦ કનક, ચદન અને શેલડીની પેઠે ગમે તેટલા છેદ્યા, ભેદ્યા કે પીલ્યા છતા સત-સજ્જનો પોતાનો ઉત્તમ સ્વભાવ તજી, વિકાર પામતા નથી

૨૧ શુદ્ધ-નિસ્વાર્થ પ્રેમ નિભાવવો તે ખીણને ધાર અગ્નિમા ચાલવા જેવુ કઠણ છે

૨૨ ઝેર જેવુ વિષમ વચન અતર-હૃદયને બાળી ખાખ કરી નાખે છે, જ્યારે અમૃતની ધારા જેવુ સત-વચન અતર-આત્મામા ખરી શીતળતા ઉપજાવે છે

૨૩ કાગડો કઠોર-અનિષ્ટ વચનથી જગતમા અળખામણો થયો છે અને કોયલે મિષ્ટ-મધુર વચન ઉચ્ચારવાવડે જગતને વશ કરી લીધુ છે

૨૪ એવુ હિતકર, પ્રિય ને પથ્ય-સત્ય વચન બોલવુ કે જેથી તે સહુને રુચિકર થાય

૨૫ રહેણી-કરણી સુધાર્યા વગર કેવળ લૂખી કહેણી માત્રથી કશુ વળનાર નથી

૨૬ પરમાર્થને હેતે સતજનો સકળ કષ્ટને પ્રસન્નમુખે સહન કરી લે છે

૨૭ ગમે તેટલા સતોનો સમાગમ થયા છતા કપટીનો ઉદ્ધાર થઇ શકતો નથી

૨૮ જ્યા ગુણની કદર ન હોય ત્યા રહેવાથી વિશેષ લાભનો સભવ નથી

'કેવળ અનુભવગમ્ય સિદ્ધસુખ'-તેવી સિદ્ધદશા પામ્યા વગર તેવુ સાક્ષાત્ સુખ બીજા ક્યાથી જાણે-વેદે ? તે સિદ્ધસુખ સર્વથા અચિન્ત્ય (મતિથી કલ્પી ન શકાય તેવુ) છે એક સિદ્ધ-પરમાત્મા આશ્રી તે સુખ સાદિઅનત (જેની આદિ છે પણ અત નથી તેવુ) છે અને સર્વ સિદ્ધ પરમાત્માઓનુ સુખ પ્રવાહઆશ્રી અનાદિઅનત (આદિ અને અત વગરનુ) છે સિદ્ધ પરમાત્માઓ આશ્રી પણ એ જ રીતે ખુલાસો સમજી લેવાનો છે એટલે એક સિદ્ધની અપેક્ષાએ સાદિઅનત અને પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિઅનત જાણો છે ભવ્યત્વાદિ સમાન છતા એવો ભેદ કેમ થવા પામે છે ? ઉત્તર - તથાભવ્યત્વાદિક ભાવથી તથા ફળભેદ-કાળાદિક ભેદભાવી ફળભેદ વડે તથાભવ્યત્વાદિક વિચિત્ર છે ભવ્યત્વ સમાન છતા સહકારીના ભેદથી ફળભેદ થાય એવી શકા ટાળવા કહે છે કે-તથા-ભવ્યત્વાદિક સમાન છતે સહકારીભેદ ફળભેદાપેક્ષક નથી અનેકાન્તવાદ તત્ત્વવાદ છે, તે ખરેખર તથાભવ્યત્વાદિક ભાવમા એ રીતે જોવાય છે અન્યથા સર્વથા ભવ્યત્વાદિકની તુલ્યતામા એકાન્ત થાય અને આ એકાન્ત એ જ મિથ્યાત્વ એ એકાન્તથી વ્યવસ્થા રહેતી નથી, તે માટે એકાન્તનો આશ્રય કરવો જિનોક્ત માર્ગ નથી

પ્રસ્તુત વાતના સમર્થનમા બીજો દાખલો આપે છે - સસારી જીવને જ સિદ્ધપણુ પ્રાપ્ત થાય છે, બીજાને નહીં શાથી ? તેનો ઉત્તર આપે છે -અબદ્ધ જીવને વાસ્તવિક મુક્તિ હોવી ઘટતી નથી હોય તો તે બધના અભાવવડે શબ્દાર્થરહિત હોય છે, અને આ બધ તો જીવને પ્રવાહઅપેક્ષાએ અતીતકા_

૨૯ 'માગવા કરતા મરવુ ભલુ' એવી સમજવાળા જનો પ્રાણાન્તે પણ સ્વાર્થ માટે માગતા જ નથી, બાકી રમાર્થની ખાતર તો બેશક તેઓ માગે છે જ

૩૦ એક અહકારથી કર્યું કરાવ્યુ બધુ ધૂળ મળે છે, ને ભારે હાનિ થવા પામે છે

૩૧ સત્યની ખાત્રી થતા જ તે તરફ ઢળી પડવુ ખોટો ાગ્રહ કરવો નહીં

૩૨ સમયોચિત સઘળુ સાવધાનપણે કરવુ પ્રસગ ગરનુ બોલવુ કે મૌન રહેવુ બને શોભે નહીં તેમ ાભદાયક પણ બને નહીં વિચારશૂન્યપણે અતિ ઘણુ બોલવુ વર્જ્ય છે

૩૩ જેના અતરમા પ્રેમ વસે છે તેને આખી દુનિયા વશ ઈ રહે છે, પ્રેમ વગરની ભક્તિ પણ નિર્માલ્ય-રસવિહુણી-ૂખી લાગે છે

૩૪ અતરમા ઊગેલો પ્રેમ છાનો ન રહે, મુખથી ન બોલે ો પણ નેત્રથી ખાત્રી થાય

૩૫ ખરો વૈરાગ્ય (જ્ઞાનગર્ભિત) પ્રગટે તો પરમતત્ત્વ ાથે પ્રીતિ અવિચ્છિન્ન લાગી રહે એક પળ પણ વિસરે નહીં શુદ્ધતત્ત્વનો પ્રકાશ ત્યારે જ થવા પામે

૩૬ જાણ્યાનુ ફળ એ છે કે-શુદ્ધ આત્મતત્ત્વ આદરવુ અને જડ-મલિન તત્ત્વ તજવુ

ળતુલ્ય અનાદિનો છે વળી અબદ્ધને બધનની કલ્પના કરતા, અબધપણાના હેતુવડે સિદ્ધ-મુક્તને ફરી પાછા બધના પ્રસગ થી મુક્તિનો અભાવ થાય અને બદ્ધ તથા મુક્તનો તફાવત રહે નહીં. અનાદિનો બધ માનતા તે બધના સ્વાભાવિકપણાથી મોક્ષનો અભાવ થશે. એ શકાને ટાળવા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે – બધ અનાદિ સબધવાળો હોવા છતા કચનોપલના દૃષ્ટાન્તે તેનો વિયોગ (પૃથગ્ભાવ) અવિરુદ્ધ-વિરોધરહિત લોકપ્રસિદ્ધ છે

'ઉક્ત બાબત ન્યાયઘટના' -ઇન્દ્રિય રહિતને દિદક્ષા-જોવાની ઇચ્છા ન હોય અબદ્ધને ઇન્દ્રિયો ન હોય અને અણુદીઠી-અણુજાણી વસ્તુને જોવાની ઇચ્છા ન થાય, તેથી જોવાની ઇચ્છા સહજ સ્વાભાવિક જ હોય એ શકાના સમાધાન માટે કહે છે ચૈતન્યવત્ સહજ સ્વાભાવિક જોવાની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ ન જ થાય અને જોવાની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ માની લેતા આત્માને સ્થાન જ ન હોય

અન્યથા અણુસબધથી આત્માને આ દિદક્ષા ન હોય ભવ્યત્વની જેમ દિદક્ષાની નિવૃત્તિ થયા છતા દોષ નહી આવે? એ શકાના સમાધાનાર્થે કહે છે કે-ન્યાયથી જોતા દિદક્ષા ભવ્ય ત્વને સરખી નથી, કેમકે ભવ્યત્વ કેવળ જીવરૂપ નથી અને દિદક્ષા તો કેવળ જીવરૂપ છે ભાવી યોગની અપેક્ષાએ મહદા દિખાવે, તે વખતે કેવળીપણાથી દિદક્ષાનુ ભવ્યત્વ સાથે સર ખાપણ નથી, કેમકે સદા કેવળીપણ એક સરખુ રહેવા પામે છે, તેમ કૈવલ્ય છતા દિદક્ષાના ભાવાભાવ સ્વભાવની કલ્પના અપ્રમાણુ જ છે તેથી જ કહે છે દિદક્ષાને સ્વીકારતા એ જ

મુક્તિ અને તેનો ઉપાય

મુક્તિ જીવની આ પર્યાયવિશેષનુ નામ છે જેના બાદ ફરી કોઇ સસાર-પર્યાય નથી મુક્તિ પર્યાય સાદિ-અનત પર્યાય છે આ પર્યાયમા સૂક્ષ્મ-સ્થૂલ શરીરથી તથા અષ્ટ કર્મ-મલથી રહિત થયેલ આત્મા અનતજ્ઞાન-અનતદર્શન-અનત સુખ તથા અનતવીર્યરૂપ સ્વ-સ્વભાવમા સ્થિર રહે છે તેની વિભાવ-પરિણતિ સદાને માટે ચાલી જાય છે તે પોતાના સ્વરૂપમા લીન થઇને લોકના અગ્રભાગમા રહે છે અને સસારની જેટલી અવસ્થાઓ છે તે સર્વને જુએ દેખે છે, પરતુ કોઈપણ અવસ્થારૂપ પરિણત નથી થતો અને ન તેમા રાગ-દ્વેષ પણ કરે છે જીવની આ અવસ્થાને પણ પરમ નિરજન સિદ્ધપર્યાય કહે છે આ પર્યાયને પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ પ્રત્યેક સસારી આત્મામા થાય છે, પરતુ તેની વ્યક્તિ યોગ્ય કારણ-કલાપના મળવાથી ભવ્યાત્માઓને જ થઈ શકે છે

મુક્તિને પ્રાય બધા બીજા દર્શન પણ માને છે, પરતુ મુક્તિનુ સ્વરૂપ અને તેવી પ્રાપ્તિના ઉપાય કથનમા તે સર્વે પરસ્પર વિસવાદ કરે છે અને યથાર્થ નિર્ણય નથી મેળવી શકતા યથાર્થ નિર્ણય વીર ભગવાનના શાસનમા જ મળી શકે છે વસ્તુત મુક્તિની ઈચ્છા સર્વ પ્રાણીઓને હોય છે બધન તથા પરતત્રતા કોઇને પણ ઇષ્ટ નથી, કારણ કે પરાધીનતામા ક્યાય પણ સુખ નથી સ્વાધીનતા જ સાચી સુખ-અવસ્થા છે અને તે યથાર્થમા મુક્તિ સ્વરૂપ જ છે સસારમા અન્ય જેટલી પણ અવસ્થાઓ છે તે સર્વે પરાશ્રિત એવ દુખરૂપ છે અત મુક્તિની પ્રાપ્તિનો ઉપાય કરવો એ સજ્જનોનુ પરમ કર્તવ્ય

પ્રમાણાભાવ લક્ષણ દૂષણ આવે છે એમ હોવાથી આત્માના પરિણામભેદથી બ ધમોક્ષભેદ માનવો એ ઠીક પ્રમાણયુક્ત છે

'સિદ્ધસ્વરૂપ'—એ રીતે સિદ્ધિસુખ (સિદ્ધઅવસ્થાનુ સુખ) સર્વથા પ્રશાન્તવાહિતાયોગે અન તભાને હોવાથી અક્ષય છે, તેથી જ આ નિર્દિષ્ટ સુખ સર્વોત્કૃષ્ટ છે એ સિદ્ધ પરમાત્માઓ લોકના અ તે આવી રહેલી સિદ્ધશિલા ઉપર નિવાસ કરી રહેલા છે જ્યા એક સિદ્ધ પરમાત્મા છે ત્યા નિયમા અન ત સિદ્ધ પરમાત્માઓ અન્યોન્ય આબાધારહિત પરમાનદમા ઝીલતા રહે છે સિદ્ધની ગતિ અહીંથી લોકાન્તે પૂર્વપ્રયોગાદિ ચાર હેતુવડે બાણ, ધૂમ, એર ડકળ તથા તુ બડાના દૃષ્ટાન્તે જાણવી એથી જ એક જ સમયમા તેમની ઊર્ધ્વગતિ થવા પામે છે તે અસ્પર્શમાનગતિવડે ગમન ઉત્કર્ષવિશેષથી જ સ ભવે છે એ રીતે સિદ્ધપ્રવાહ ચાલુ રહે છે, તેમ છતા મોક્ષ-ગતિ યોગ્ય ભવ્ય જીવો અન તાન ત હોવાથી તેમનો અ ત-છેડો આવતો નથી—અન તાન ત સમય-કાળની પેઠે

[જૈ ધ પ્ર પુ ૪૮ ૬ ૩૦૨, ૩૪૨ તથા પુ ૪૮ ૧૭ ૧૦૪]

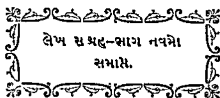
સૂક્ત વચનો

૧ અહો ભદ્ર ! જે શુભ કૃત્ય કાલે કરવા ધાર્યું હોય તે આજે જ અને તે પણ બને તેટની ઉતાવળે કર વાયદામાં ને વાયદામા અવસર વીતાવી દે છે, પછી તુ તે ક્યારે કરી શકીશ ? કાળની ગતિ ગહન-અકળ છે

છે તે મુક્તિનો ઉપાય પરમ નિર્ગ્રંથોએ સંક્ષિપ્તમાં સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ ચારિત્ર બતાવ્યો છે સ્વ-દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવરૂપથી આત્માની વિનિશ્ચિતિને-યથાર્થ શ્રદ્ધાને-'સમ્યગ્દર્શન', તેના યથાર્થ બોધને 'સમ્યગ્જ્ઞાન' અને આત્મ સ્વરૂપમાં સ્થિરતાને તેનાથી વિચલિત ન થવું અર્થાત્ વિભાવ પરિણતિરૂપ ન પરિણમવાથી 'સમ્યક્ ચારિત્ર' કહે છે આ રૂપે-આત્માની પરિણતિ થવાથી કોઈ પણ પ્રકારનું બંધન નથી થતું જે શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યના નિમ્નવાક્યથી પ્રકટ છે

दर्शनमात्मविनिश्चितिरात्मपरिज्ञानमिष्यते बोधः ।
स्थितिरात्मनि चारित्रं कुत एतेभ्यो भवति बंधः ? ॥
पुरुषार्थसिद्ध्युपाय, २१६

પારમાર્થિક દૃષ્ટિએ આ મોક્ષનો ઉપાય છે વ્યવહાર મોક્ષ માર્ગ એ નિશ્ચય મોક્ષ માર્ગનો સાધક છે જે વ્યવહાર નિશ્ચયનો સાધક નહિ તે સમ્યગ્ વ્યવહાર ન બને, મિથ્યા વ્યવહાર છે અને ત્યાજ્ય છે

ભતુલ્ય અનાદિનો છે વળી અબદ્ધને બધનની કલ્પના કરતા, અબધપણાના હેતુવડે સિદ્ધ–મુક્તને ફરી પાછા બધના પ્રસગ થી મુક્તિનો અભાવ થાય અને બદ્ધ તથા મુક્તનો તફાવત રહે નહીં અનાદિનો બધ માનતા તે બધના સ્વાભાવિકપણાથી મોક્ષનો અભાવ થશે એ શકાને ટાળવા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે – બધ અનાદિ સબધવાળો હોવા છતા કચનોપલના દૃષ્ટાન્તે તેનો વિયોગ (પૃથગ્ભાવ) અવિરુદ્ધ–વિરોધરહિત લોકપ્રસિદ્ધ છે

'ઉક્ત બાબત ન્યાયઘટના'–ઇન્દ્રિય રહિતને દિદક્ષા જોવાની ઇચ્છા ન હોય અબદ્ધને ઇન્દ્રિયો ન હોય અને અણુદીઠી–અણજાણી વસ્તુને જોવાની ઇચ્છા ન થાય, તેથી જોવાની ઇચ્છા સહજ સ્વાભાવિક જ હોય એ શકાના સમાધાન માટે કહે છે ચૈતન્યવત્ સહજ સ્વાભાવિક જોવાની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ ન જ થાય અને જોવાની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ માની લેતા આત્માને સ્થાન જ ન હોય

અન્યથા અણુસબધથી આત્માને આ દિદક્ષા ન હોય ભવ્યત્વની જેમ દિદક્ષાની નિવૃત્તિ થયા છતા દોષ નહી આવે? એ શકાના સમાધાનાર્થે કહે છે કે–ન્યાયથી જોતા દિદક્ષા ભવ્યત્વને સરખી નથી, કેમકે ભવ્યત્વ કેવળ જીવરૂપ નથી અને દિદક્ષા તો કેવળ જીવરૂપ છે ભાવી યોગની અપેક્ષાએ મહદા દિખાવે, તે વખતે કેવળીપણાથી દિદક્ષાનુ ભવ્યત્વ સાથે સરખાપણુ નથી, કેમકે સદા કેવળીપણુ એક સરખુ રહેવા પામે છે, તેમ કૈવલ્ય છતા દિદક્ષાના ભાવાભાવ સ્વભાવની કલ્પના અપ્રમાણ જ છે તેથી જ કહે છે દિદક્ષાને સ્વીકારતા એ જ

નોંધ.

ભાગ નવમાની સમાપ્તિ સાથે સ્વર્ગસ્થ શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી મહારાજ ની લેખ-સામગ્રી પૂર્ણ થાય છે સ્મારકસમિતિ તેમજ શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા મુંબઇએ મળી જે નવ ભાગો પ્રગટ કર્યાં છે, તેમાના ઘણા ભાગો આજે મળતા પણ નથી સમયાદિની સાનુકૂળતા થયે એનું પુન મુદ્રણ કરવા સભા અભિલાષા ધરાવે છ